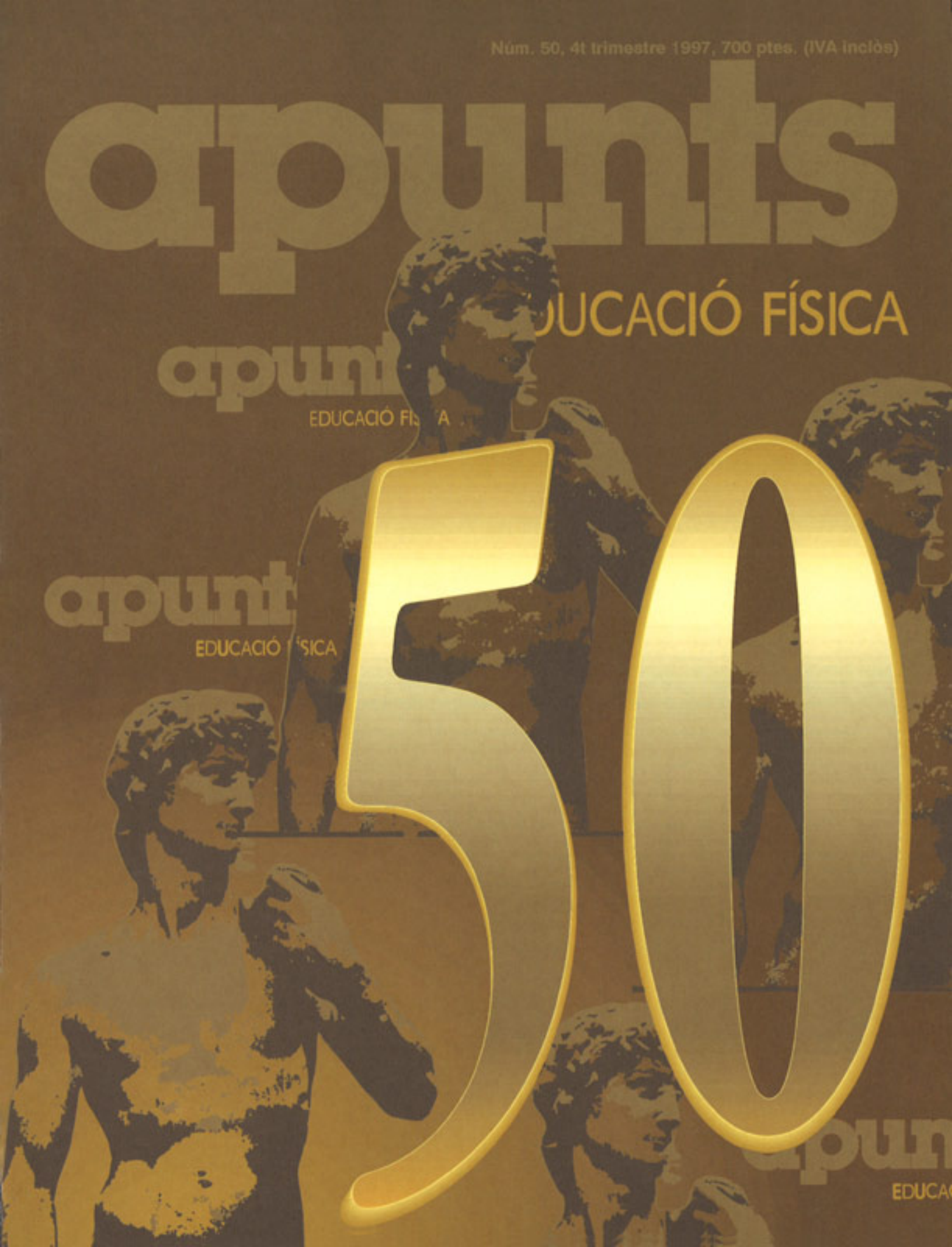
Núm. 50, 4t trimestre 1997, 700 ptes. (IVA inclòs)

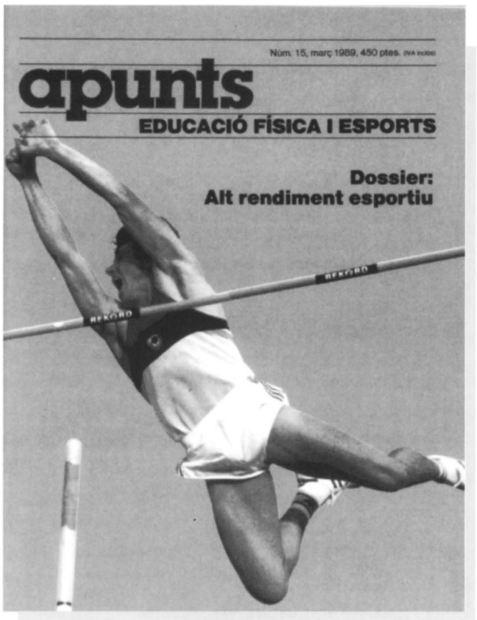
apunts

UCACIÓ FÍSICA

Biografia d'Apunts

José Antonio Sancha de Prada
Director de l'INEF de Catalunya

Primer exemplar en el qual apareix la paraula *Esports*. Número 15, any 1989

En les següents pàgines d'aquesta revista, anteriors responsables d'*Apunts* ens relaten les diferents vivències, unes vegades positives i d'altres no tant, que van tenir durant la seva etapa al front d'aquesta responsabilitat.

Des d'aquesta perspectiva, i des de la meva condició de metge, intentaré fer un símil del desenvolupament de la Revista *Apunts* al llarg d'aquests 50 números ininterromputs, des del seu naixement, fins a l'actual esperançadora edat adulta en què es troba.

Com tot el que neix, creix i es desenvolupa, *Apunts* es va gestar en el claustre matern d'uns «Apuntes de Medicina del Deporte», que li va permetre un dia néixer i tallar el cordó umbilical que l'unia a la mare i ser batejada amb el nom d'*Apunts d'Educació Física.*

Com tot procés evolutiu, va sofrir diferents crisis durant la seva infància i, poc a poc, va anar creant anticossos que la van anar conduint a l'adolescència, amb tots els problemes que comporta l'afirmació de la personalitat. Aconseguit aquest repte, va assumir la nova identitat afegint al seu anterior nom la paraula tan important per a definir els seus senyals d'identitat com és la paraula *Esports*, passant a anomenar-se *Apunts d'Educació Física i Esports*, com ara es coneix.

Tot i les vicissituds sofertes i vençudes, *Apunts* no ha deixat de millorar progressivament, tant en el seu contingut com en la seva presentació, malgrat les diferents restriccions econòmiques a què ens hem vist forçats.

Al mateix temps, així com *Apunts* madurava, també ho feien els seus col·laboradors i responsables, tant en l'aspecte científic com en el de gestió, essent aquest el secret de la seva progressiva millora.

L'objectivitat d'aquesta apreciació la pot comprovar l'amable lector en l'article sobre l'anàlisi sistemàtica de les revistes cientificotècniques en ciències de l'esport en llengua espanyola, que es presenta en aquest mateix número.

Des d'aquests 50 primers números ininterromputs: llarga vida a la revista *Apunts d'Educació Física i Esports* de l'INEF de Catalunya!

Dues dates per a una mateixa història: 1964-1985

Jesús Galilea Muñoz
Director de *Apuntes de Medicina Deportiva*

Corria l'any 1964 quan la tossudesa, unida a un alt grau d'il·lusió, va fer possible l'aparició de la primera revista espanyola de Medicina de l'Esport: «Apuntes». En l'ànim dels qui la vam fundar pesava, i molt, una aposta contra nosaltres mateixos, feta des del mateix moment en què el vell centre del passatge Permanyer es va convertir en un dels primers laboratoris de medicina aplicada a l'esport.

Tenia també aquell any un especial significat: era any olímpic, el dels Jocs de Tòquio.

La raó que ens va animar a l'empresa va ser la d'obrir una finestra a aquelles primeres llums que, en forma de modestes línies d'investigació, apareixien en el nostre país. Per això «Apuntes», des dels seus orígens, va mostrar una generosa obertura cap a qualsevol projecte o experiència en totes i cadascuna de les ciències aplicades a l'esport, si bé la medicina va ocupar, per raons òbvies, una major dedicació.

També —ve al cas remarcar-ho per la polèmica que a vegades ha suscitat el tema— la revista es va fer ressò en les seves pàgines dels esdeveniments socials que de forma important han incidit, directament o indirectament, en el món de l'esport al llarg dels anys, sempre a través d'una crítica constructiva i respectuosa, sense lligams amb ningú ni amb res.

La seva història s'ha vist esquitxada de freqüents ensurts amb els quals es va témer per la seva continuïtat. En el record tenim les paraules d'un antic secretari de la Federació italiana de Medicina de l'Esport —quan la revista era tan sols un projecte— amb les quals ens augurava, encara que no ho desitgés, una vida curta, a l'igual que tantes i tantes publicacions nascudes al nostre país.

Els primers exemplars d'*Apuntes de Medicina deportiva* van ser «gairebé» manuals

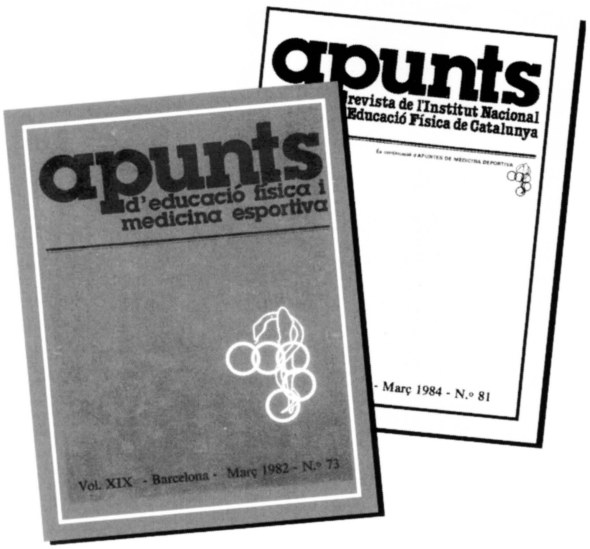
Els començaments van ser difícils, però com que allò que costa més és el que més s'estima i pel que més es lluita, es van anar vencent els obstacles, massa potser, deixant en evidència els pessimistes presagis del vell secretari italià, de més de trenta anys i que va deixar una filla en el camí. La seva gestació va ser conseqüència de la integració de l'antic Centre Mèdic de la residència Blume a l'INEF i, també, de la revista que aquell editava. La decisió va ser una mica polèmica, ja que si bé assegurava la continuïtat de la revista, aquesta cedia parcel·les de la seva independència i de la seva imatge.

Després d'un període molt interessant, per tot el que representava en el futur institucional, problemes administratius que no es van saber o que no es van poder resoldre, van separar el Centre mèdic de l'INEF; la publicació mare va seguir el seu camí d'origen i una nova revista, filla d'aquella, «Apunts d'Educació Física», va sortir a la llum l'any 1985, deu anys després de la creació de l'INEF.

Quan es mira enrere, amb els trenta-dos anys d'«Apunts de Medicina de l'Esport» i els dotze d'«Apunts d'Educació Física i Esports» a l'esquena, no es pot menys que sentir una íntima satisfacció pel camí fet ple de fe, d'il·lusió i d'una gran dosi de paciència.

Vàrem tenir un projecte

Josep Roca i Balasch
Professor de Psicologia

Anys 1982-1983: *Apunts d'educació física i medicina esportiva.*
Any 1984: *Apunts. Revista de l'Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya*

Aquest aniversari de la revista «Apunts» és una ocasió per mirar enrera. En fer-ho m'impressiona la força i la il·lusió amb què vàrem treballar en aquell període de refundació de l'Institut en ser tranferit a la Generalitat de Catalunya. Teníem a les nostres mans la possibilitat d'organitzar un centre superior de docència i investigació en l'àmbit de l'esport i vàrem fer tot el possible per realitzar-ho. La revista «Apunts» és com un testimoni escrit de part de les coses que vàren passar aleshores.

Hi havia, en primer lloc, la idea de transformar *funcionalment* l'Institut en un verdadera facultat de l'educació física i l'entrenament esportiu. Aquest èmfasi en la dimensió funcional es déu al fet que formalment havíem passat de ser Professors d'educació física a ser Llicenciats en Educació Física. Els canvis de titulació no havien suposat però uns canvis en la concepció del centre ni en les exigències de formació contínua dels docents. I aquest era el repte. Potser encara ho és ara...

Hi va haver tot un treball de reconstitució de l'INEF que va culminar en la creació de l'Organisme Autònom, cosa que aleshores es veié com la més adequada per als nous objectius i per aconseguir, concretament, l'autonomia que necessita qualsevol centre de caire universitari.

Hi va haver una sensibilització pel tema de la recerca com una manera de millorar la docència i fer de l'INEFC una institució socialment rellevant en els temes d'activitat física i esport. Cal recordar que alguns departaments com el de Ciències Socials, havien habilitat part del seu espai com a laboratori.

Aquesta sensibilització investigadora va comportar la idea d'integrar el Centre Mèdic a l'estructura de l'INEFC com a un espai que materialitzava l'èmfasi en la recerca. Cal recordar com, en aquest sentit, com el Centre Mèdic —mantenint la seva tasca investigadora, assistèncial i pròpiament mèdica— va obrir-se a nous laboratoris. El de Psicologia que ja existia es va ampliar, es va crear un espai per a Biomecànica, un per a Pedagogia i, també, un laboratori per a la Recerca Esportiva.

Probablement em deixo coses i potser hi hagi imprecissions, però la idea fonamental és que vàrem tenir un projecte d'incorporar la recerca a la pràctica professional dels professors d'INEFC.

Un moment important en aquest procés va ser el de la decissió sobre la incorporació del grup de metges, que havien vingut realitzant la seva tasca capdavantera d'investigació aplicada a l'esport, a l'estructura funcional de l'INEFC. No es va aconseguir. La revista «Apunts» reflecteix aquest fets amb la lògica inqüestionable del canvis de títol i de membres en l'equip de direcció de la revista.

Hi ha un número de l'any 82 —el 73— que mostra la idea de continuïtat del nom de la revista. S'hi afegeix el subtítol d'«educació física i medicina esportiva» que ja denota la decissió de fer d'aquella revista el portaveu de l'Institut en totes les seves disciplines.

Hi ha un altre número, el 81 de l'any 1984, on es mostra amb contundència la idea que la revista «Apunts» sigui la revista que mostri tota la producció intel·lectual de l'INEFC i per això es canvia novament el subtítol, que passa a ser el de «revista de l'Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya». Recordo que l'adopció d'aquest títol va costar molt, era excessivament formal; (recordo que el subtítol de «Ciències del Moviment» i altres també varen circular...) En tot cas

la idea era molt clara: es volia acceptar i aprofitar tota la tasca feta anteriorment i refundar-la per a esdevenir la revista de l'INEF de Catalunya on tots els professors i investigadors de Barcelona i Lleida i els seus col·laboradors hi tinguèssin el vehicle natural d'expressió i comunicació.
Hi ha, tanmateix, el moment —a l'any 85— en què la revista «Apunts» es divideix i en surten dues: «Apunts. Medicina de l'Esport» amb els números 85 i 86, i «Apunts. Educació Física» amb els números 1 i 2. Aquesta separació sota el mateix nom «Apunts» marca la fi d'aquell projecte o si més no significa una amputació d'aquell projecte.
Darrera els projectes i els moments que assenyalen els encapçalaments de la revista «Apunts» hi ha persones, grups i interessos més o menys visibles. Jo destacaria, entre els visibles, en Jesús Galilea que va compartir la idea del nou INEFC tot i ser un amic solidari d'altres membres del Centre Mèdic que potser no veien les coses com ell. Recordo particularment el seu desencís el dia que l'INEFC no va voler, no va saber o no va poder incorporar els professionals d'aquell centre a l'estructura funcional i al capítol de personal del nou Institut com a organisme autònom. El seu desencís també va ser el meu.
La revista *Apunts* de l'INEFC, però, ha fet el seu curs i segueix actuant de reflex de la realitat institucional i acadèmica que la sustenta. Més enllà de tot el que ha succeït hi ha, doncs, aquest fet, que és positiu i que cal de celebrar.

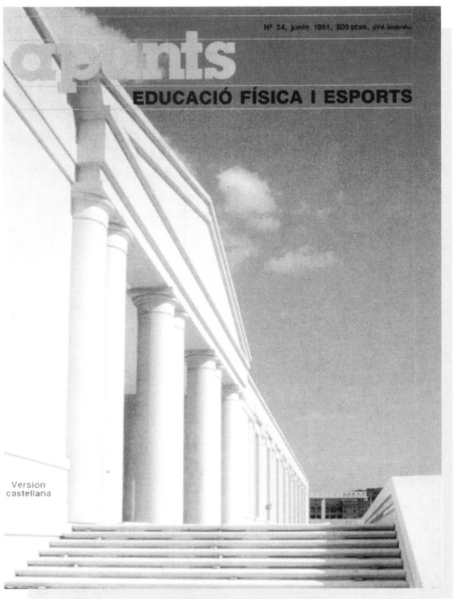
De la incertesa d'existir a la consolidació de la nostra revista

Javier Hernández Vázquez
Professor de Didàctica i Fonaments
de l'Educació Física Especial

La idea d'una revista dirigida als professionals de l'activitat física on es publiquen articles i treballs originals que tenen el seu origen en la docència i en la investigació en l'àmbit de l'activitat física i l'esport, és una de les possibles definicions de la nostra revista «Apunts». Fins aquí, amb aquesta conceptualització, seria una revista més. Però com ja sap el lector, la revista «Apunts» no és només això. És alguna cosa que està relacionada amb una forma de manifestar la manera de fer i de sentir dels professors dels INEFC de Barcelona i Lleida, dels postgraduats que han sortit d'ells i de tot el professorat dels INEF, o de les facultats de ciències de l'activitat física,

que van desitjar i desitgen divulgar els seus treballs científics en la nostra revista. També en aquest sentit i complementa l'anterior, la Revista representa institucionalment una imatge externa de gran repercussió en els diferents àmbits polítics, socials, acadèmics, etc. Per això, la nostra revista ha de ser mimada i elaborada per als objectius per als quals va néixer i per als que està donant a la institució: satisfaccions i una imatge exterior valorable, sobretot, pel seu caràcter acadèmic. Aquest preàmbul inicial forma part d'una manera de pensar a partir de la qual es va desenvolupar la nostra feina, sobre el període 1988-1996 i pel qual l'actual direcció de la revista ens sol·licita que ens manifestem.

Durant l'any 1988 la revista «Apunts» va estar convulsionada pels canvis institucionals a la direcció de l'INEFC de Catalunya. Canvis que es van traduir en un període transitori que va coincidir amb els números 11-12, 13 i 14, números dels quals se'n van fer càrrec un grup de professors. Hem de ressaltar, durant aquest període, l'aportació del professor Jaume Casamort, a partir de la qual es va poder reorganitzar la revista i es van publicar els números 11-12, i 13, i també la decidida aposta de José Antonio Sancha de continuar la publicació. Va ser un període complex en el qual, des del meu punt de vista, la revista va presentar moments agònics i dels més difícils —entenent la continuïtat— de la seva curta història. A partir del número 14 comença a concretar-se la idea de rellançar la revista i és en el número 15 —monogràfic de rendiment esportiu— on, amb una nova secretària de redacció, Montserrat Iglesias, un nou consell de redacció integrat pels professors Jeroni Saura, Alberto García-Fojeda i Jaume Casamort i el que subscriu com a director, s'inicien modificacions importants més d'acord amb la situació socioesportiva del moment. La revista, entre les renovacions més importants, modifica el seu logotip, el seu nom «Apunts. Educació Física» s'amplia amb «Apunts. Educació Física i Esports». Posteriorment, en el número 19 (1990), es converteix en la primera publicació en aquest àmbit que s'edita en castellà i català de forma separada, donant, per fi, resposta a una desitjada introducció de la nostra publicació a Sudamèrica. A partir de 1990, la revista opta per perfilar la seva orientació editorial i destaca l'aportació de publicar dos números monogràfics a l'any (amb una temàtica abordada en profunditat) i dos números amb blocs temàtics (ensenyament, rendiment, motricitat humana i àrea tècnicoprofessional) i, per tant, de temes molt diversos. Els diferents blocs tenen com a objectiu l'aplicació a un dels camps de l'activitat física i l'esport proposats amb una excepció —el bloc de motricitat humana— en la qual se situen els articles de les ciències aplicades en l'activitat física i l'esport.

Ja en la seva definitiva etapa de doble edició en catalá i en castellà, el número 24 es va dedicar al trasllat de l'INEFC a l'Anella Olímpica

Durant el període 1990-1995 s'inicia un desenvolupament espectacular de la revista. El 1992, la revista és testimoni d'excepció on s'observa la gestació i la culminació dels Jocs Olímpics i on es pot comprovar el creixement físic dels INEF de Barcelona i Lleida, el trasllat de l'INEF de Barcelona a Montjuïc i l'ampliació i millora de l'INEF de Lleida. Cal destacar el 1992 l'edició extraordinària de la revista «Apunts», en color, que es va divulgar durant el Congrés Olímpic Internacional (Comitè Olímpic Internacional) celebrat a l'INEF de Barcelona. Durant aquest quinquenni es produeix l'acostament de la institució al món universitari que es manifesta en diversos esdeveniments, entre els quals cal destacar la realització del primer programa de doctorat, els cursos de tercer cicle, els seminaris internacionals, la lectura de tesis doctorals, etc. La revista no ha estat aliena a aquesta situació i ha estat i és un mitjà vehicular i de comunicació dels diversos programes de formació que es realitzen institucionalment.

A finals del 1996 es prepara el trànsit: el consell de redacció i la direcció de la revista preparen el relleu. Considero necessari comentar que part dels objectius proposats al començament de l'època 1988-1996 —que es poden resumir en consolidar la revista (la revista arriba als números 44-45), fer-la participativa, de qualitat, vincular-la al món universitari etc.— s'han aconseguit en gran part. És evident que altres objectius es van quedar en el tinter, però l'esforç realitzat va ser important i en gran part poc conegut.

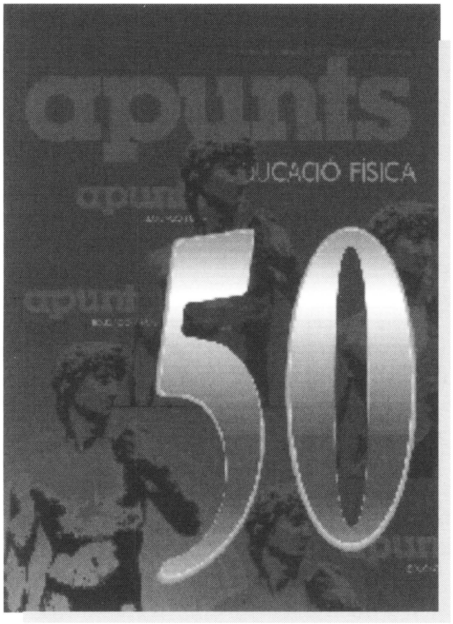

Per últim, la nostra valoració de vuit anys de feina està plena de satisfaccions i d'insatisfaccions, suposo que com tot a la vida, però sens dubte aquests dos quadriennis van oferir la possibilitat d'observar, participar i debatre en un projecte de qualitat que continua. Aquesta qualitat i aquesta continuïtat són, possiblement, la nostra millor targeta de visita que es tradueix, en definitiva, en l'estabilitat de la publicació.

No vull acabar sense recordar els nostres principals avaladors que han estat i són, d'una part els lectors i de l'altra, els qui amb les seves aportacions ja sigui en forma d'articles, de suggeriments, d'informacions, de correccions, etc., han obert un camí de diàleg i debat necessari per a una revista que desitja ser oberta i dinàmica. A tots ells i als qui van participar en aquesta època, el nostre agraïment.

Avui és un dia de festa

Javier Olivera Betrán
Director d'*Apunts*

Desembre 1997. Número 50

Avui és un dia de festa, la revista de l'INEFC *Apunts. Educació Física i esports* compleix cinquanta números ininterromputs. Es va començar aquest camí a l'octubre de 1985 com *Apunts. Educació Física* heretant el nom i l'empremta de la seva progenitora *Apunts d'Educació Física i Medicina de l'Esport,* que va ser creada el 1964 amb el nom d' *Apunts de Medicina Esportiva,* de la qual se'n va separar. En tots aquest anys s'ha escrit una bonica història que avui intentem recomposar a través dels seus protagonistes. Hem convidat totes les persones que, en el passat, van tenir la responsabilitat de dirigir la nostra revista perquè ens expliquin la seva experiència i ens manifestin les seves impressions en aquest aniversari, que serviran com a punt de trobada entre el passat i el present. D'una banda volem retre homenatge a totes aquelles persones que amb la seva il·lusió , esforç i ambició professional van saber conduir aquesta publicació al lloc que ocupa avui en dia. D'altra part, aprofitem la celebració com a punt d'inflexió i anàlisi del nostre projecte editorial, per la qual cosa hem encomenat a un equip independent un estudi de l'impacte de la revista entre les publicacions científiques i tècniques de l'educació física i l'esport en llengua espanyola.

En aquest estudi, el desenvolupament i resultats del qual estan continguts en el primer article d'aquest número especial «Anàlisi sistemàtica de la rellevància de les revistes cientificotècniques en ciències de l'esport en llengua espanyola», es considera la nostra revista més científica que tècnica i se la situa com la principal publicació en el desenvolupament i divulgació del coneixement científic en llengua espanyola. L'alt percentatge d'investigacions originals que conté, l'important nombre d'articles inèdits que conformen la revista, el fet de ser la publicació més citada entre totes les revistes estudiades (des de la pròpia i, sobretot, des de les altres revistes), el fet d'ocupar la segona posició (a molt poca distància de la primera) entre les revistes més consultades a les sales de biblioteca, el fet de tenir la tirada més alta d'exemplars, el fet d'erigir-se en l'actualitat com la publicació degana del nostre espai intel·lectual en l'àmbit cultural llatinoamericà (sent successora de la seva publicació mare, *Apunts de Medicina Deportiva*), entre d'altres raons, avalen el nostre liderat.

Conscients del nostre present i de la important responsabilitat adquirida, hem de continuar en la línia empresa i preparar el futur que se'ns presenta esperançador.

Des de l'òrbita tècnica, pretenem fer una revista genuïna, científica, professional i divulgadora. Genuïna perquè volem ser únics en la nostra manera d'enfocar la publicació, perquè els nostres

autors són únics i ens envïen els seus treballs inèdits de manera lliure i sense compensació material i perquè els nostres lectors ens elegeixen i ens prefereixen majoritàriament respecte a les altres. Científica perquè està fonamentada en treballs originals d'investigació científica i de reflexió crítica. Professional perquè els nostres articles han de ser inèdits, didàctics i aplicables, en què s'exposin amb ordre, claredat i de forma amena i il·lustrada, els missatges d'autor/s al professional amb la finalitat que aquest pugui desenvolupar els conceptes, experiències i coneixements recollits de la nostra gaseta en el seu propi àmbit laboral. Divulgadora perquè tenim l'obligació de difondre el coneixement i l'experiència professional eficaç per a tots els nostres col·legues (especialistes o no), estudiants i públic en general.

Des de l'òrbita personal, procurem que la nostra revista sigui oberta, tolerant, humanista, independent, dinàmica, al servei de la nostra societat i participada bàsicament per gent del nostre entorn cultural. Oberta perquè no fem distincions de raça, pensament, ideologia política o qualsevol altre impediment social o cultural (sense detriment d'imposar els criteris restrictius de tota revista de prestigi: rellevància en l'àrea temàtica de la publicació, qualitat i originalitat dels treballs i utilitat d'aquests). Tolerant perquè acceptem tot tipus d'interpretacions fonamentades en les dades obtingudes o opinions argumentades en la bona lògica, sempre i quan es regeixen pel respecte i la tolerància cap a altres autors o plantejaments dels quals es discrepa. Humanista perquè la finalitat última de la revista és ajudar l'home en la seva travessia per la vida, l'activitat física recreativa, l'esport o l'educació física són mitjans que ens serveixen per incidir sobre ell, aquests mitjans i els seus instruments han d'estar al servei de l'home i no a l'inrevés. Independent perquè la nostra revista ha de tendir cap a la llibertat de pensament i acció. Dinàmica perquè la publicació ha d'ajustar-se contínuament als constants canvis socials, culturals i tecnològics del nostre temps. Al servei de la nostra societat que és qui ens sustenta i a la qual ens devem, per corregir-la i millorar-la en la mida del que és possible. Participada per gent del nostre entorn: els seus rectors, els autors i els lectors constitueixen el triangle bàsic d'interacció d'una realització com aquesta, els tres estaments estan formats bàsicament per persones del nostre àmbit cultural; els primers pensen en el seu públic, dirigeixen i decideixen; els segons, que pertanyen al públic, estudien, treballen i proposen, i els lectors llegeixen, apliquen i decideixen amb la seva fidelitat, o no, l'acceptació de la revista.

Hem contret, amb la societat que ens fa possible, una important responsabilitat, ja que, no en va, ella ens ha considerat la primera revista cientificotècnica d'educació física i esports en llengua espanyola i s'espera molt de nosaltres. El pas següent és consolidar-nos en aquesta rellevant posició i seguir ajudant els professionals del nostre sector i el públic en general de la nostra àrea sociocultural per optimitzar, des d'aquesta particular atalaia, el nostre context social. Paral·lelament hem de col·locar la nostra revista entre les revistes del seu gènere de més gran impacte internacional. Hem de ser ambaixadors de la nostra ciència, de la nostra història, de la nostra cultura i dels nostres autors, en les altres àrees culturals i aconseguir un lloc de prestigi entre les millors publicacions periòdiques de la comunidad internacional. Les noves tecnologies són un desafiament constant de creixement i divulgació que no podem desaprofitar, per la qual cosa hem de situar la revista a Internet, editar els continguts temàtics amb el sistema CD-ROM i adequar la publicació als nous reptes audiovisuals. Resumint, volen mostrar-nos, donar-nos a conèixer i ser acceptats.

Avui és un dia de festa i m'he permès de somiar...

Narcís Gusi Fuertes,
José Nadal García,
Facultat de Ciències de l'Educació Física i l'Esport, Universitat d'Extremadura.

ANÀLISI SISTEMÀTICA DE LA RELLEVÀNCIA DE LES REVISTES CIENTIFICOTÈCNIQUES EN CIÈNCIES DE L'ESPORT EN LLENGUA ESPANYOLA. PERÍODE 1992-1997

Paraules clau: **ciències de l'esport, educació física, metodologia d'investigació, biblioteconomia, documentació, impacte.**

Resum

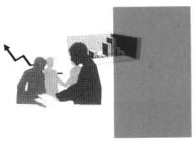
El propòsit d'aquest estudi és analitzar sistemàticament la rellevància de les diferents revistes cientificotècniques amb articles en llengua espanyola que s'han publicat de forma habitual en el període 1992-1997 en l'àmbit general de les Ciències de l'esport i s'exclouen aquelles vinculades amb un esport específic. Es van remetre qüestionaris específics a 23 revistes amb números publicats durant el període 1992-1997, bibliotecaris de centres universitaris i xarxes informàtiques.

Es van estudiar amb deteniment 1.017 articles inclosos en les 14 revistes seleccionades i es van analitzar les de cada revista: consultes en biblioteca, cites en la seva mateixa revista i en la resta, quantitat d'investigacions originals, procedència dels autors, periodicitat i regularitat de publicació i antiguitat de la revista. Els resultats van conduir a les següents conclusions:

1. L'estudi pot ser útil per difondre i consolidar les produccions científiques en ciències de l'esport entre la comunitat hispanoparlant.
2. El 43% de les 14 revistes presenten un marcat caràcter científic amb investigacions originals provinents fonamentalment de l'àmbit de les Ciències biomèdiques aplicades a l'esport.
3. Les revistes estudiades més influents (llegides i citades) en els contextos universitaris van combinar articles d'investigació amb d'altres tècnics en diferents disciplines de les ciències de l'esport ben fonamentats bibliogràficament. En aquest sentit, van destacar les revistes «Apunts: Educación Física y Deportiva» i «Revista de Entrenamiento Deportivo», seguides per «Apunts de Medicina de l'Esport», «Perspectivas de la Actividad Física y el Deporte», «Archivos de Medicina del Deporte» i «Revista de Psicología del Deporte».

Introducció

«Youi Don!», és a dir, «Preparats, llestos, ja!». S'inicia la sortida de 100 metres de l'Olimpíada de Tòquio el 1964; una sortida que es va vincular permanentment amb el començament del camí de les revistes cientificotècniques actuals en Ciències de l'esport en llengua espanyola. Així ho recull la portada de número 1 de la revista «Stadium» i la

número 2 d'«Apunts d'Educació Física». Primer va néixer la barcelonina «Apuntes de Medicina del Deporte» el 1965, que anys més tard, el 1985, s'escindiria en les seves successores «Apunts: Medicina de l'Esport» i «Apunts: Educació Física». Poc després, va aparèixer la revista argentina «Stadium» el 1966. Malgrat tot, cal recordar la revista «La Cancha Habanera» que es va publicar de forma regular en la primera dècada del segle.

D'aquesta manera, la comunitat d'hispanoparlants, una de les més nombroses en el món i de creixent influència en els cinc continents amb més de 400 milions en l'actualitat, disposava de vehicles de difusió del coneixement a les àrees d'«educació física i esportiva» i «rendiment esportiu», englobades amb caràcter general en la denominació «Ciències de l'esport» –els autors consideren que la discussió epistemològica sobre l'esmentada denominació és fora dels límits d'aquest document. «Apunts de Medicina del Deporte» més orientada a la publicació d'investigacions originals i «Stadium» a la traducció d'articles específics, tasques molt rellevants per donar suport als científics i tècnics hispanoparlants, la gran majoria sense el domini necessari d'altres llengües estrangeres (anglès, rus, alemany, francès, etc.) que els permetés l'accés a nous coneixements.

Durant les tres dècades següents, han sorgit diferents revistes amb una rellevància notable en el context cientificotècnic, tant en el continent europeu com en l'americà. Tot i així, i malgrat la creixent importància cojuntural dels hispanoparlants especialitzats en ciències de l'esport (mercat editorial, institucions formadores –universitàries o no–, els més de 300 superiors universitaris a l'Iberoamèrica, titulats mitjans i superiors, investigadors, etc.) es detecta una gran llacuna en el coneixement sistemàtic de les revistes d'aquest àmbit, La utilitat i fins i tot la necessitat en algunes situacions d'aquest saber és múltiple, per exemple:

- Argumentar i reclamar objectivament el reconeixement i la consolidació de l'àmbit de les ciències de l'esport en el context científic i universitari d'acord amb la rellevància de les revistes de referència específiques.
- Orientar la dotació de les biblioteques en funció dels objectius de cada una d'elles.
- Difondre i potenciar les revistes científiques en llengua espanyola gràcies al coneixement de la seva rellevància o, en alguns casos, de la seva existència en altres països amb hispanoparlants.

Gràcies als punts anteriors, facilitem el desenvolupament dels investigadors hispanoparlants i que la seva producció es difongui entre els tècnics dels països que van finançar els seus estudis.

L'article 7.1 de la Carta internacional de l'educació física i l'esport de la UNESCO indica que «és molt necessària la col·lecció, provisió i difusió d'informació i documentació sobre educació física i esport». De fet, un dels objectius prioritaris de la «Red iberoamericana de centros superiores de ciencias de la actividad física y el deporte» (Xarxa iberoamericana CESCAFYDE) és «promoure l'intercanvi d'informació i de documentació escrita i en suport informàtic, així com el suport a publicacions científiques entre els centres de la xarxa» (art. 1.3 dels seus estatuts establerts a la Colòmbiana Cartagena de Indias a la xarxa iberoamericana CESCAFYDE, 1997) i dóna suport explícitament el treball de la Red Sportcom creada el 1993 que aglutina els esforços dels centres d'informació i documentació científica esportiva en espanyol a Iberoamèrica. Gràcies a aquests treballs, l'aportació de la llengua espanyola a l'Associació internacional d'informació esportiva (IASI) és de les més rellevants en volum de referències juntament amb l'anglesa (fonamentalment d'EUA, Canadà i Austràlia), la italiana i la portuguesa (destaca el Brasil).

La finalitat d'aquest estudi és contribuir, dins dels seus límits, a l'esforç de les institucions esmentades anteriorment. El propòsit concret és analitzar objectivament i sistemàticament la rellevància de les diferents revistes cientificotècniques que s'han publicat de forma habitual en l'últim lustre en l'àmbit de les ciències de l'esport i n'excloem de l'anàlisi aquelles vinculades amb un esport específic, moltes d'elles d'una qualitat excel·lent (Atletisme espanyol, Clínic en bàsquet, etc.), atesa la seva rellevància sol ser local-nacional i se les vincula més amb la popularitat de cada esport en concret i les característiques específiques de cada modalitat esportiva (reportatges de competicions, entrevistes, classificacions, etc.).

Material i mètodes

En primer lloc, es va dur a terme una recerca de les revistes que incloïen regularment articles redactats en llengua espanyola, els objectes d'estudi de les quals eren l'àmbit de l'educació física i l'esportiu. Aquest procés de localització de revistes es va desenvolupar consultant:

- El «Catàleg de publicacions periòdiques dels centres de documentació esportiva d'Espanya i Portugal» (Aquesolo i col., 1992).
- Els sumaris de les biblioteques dels centres (facultats i instituts) superiors universitaris en Ciències de l'esport d'Espanya.
- La biblioteca d'Unisport de Màlaga, on està la xarxa Sportcom.

REVISTA	PAÍS	REVISTA	PAÍS
Actualizaciones en Fisiología del Ejercicio	Espanya	La Cancha Habanera	Cuba
Apunts Medicina de l'Esport	Espanya	Medicina Física & Deporte	Colòmbia
Apunts de Educación Física y Deportes	Espanya	Medicina y Ciencias de la Actividad Física	Espanya
Archivos de la Sociedad Xilena de Medicina del Deporte	Xile	Motricidad	Espanya
Archivos de Medicina del Deporte	Espanya	Nexo Sport	Uruguai
Boletín Científico Técnico	Cuba	Perspectivas de la Actividad Física y del Deporte	Espanya
Ciencia, Deporte	Colòmbia	Praxiología Motriz	Espanya
Ciencias de la Actividad Física	Xile	Psicomotricidad: Revista de Estudios y Experiencias	Espanya
Ciencias de la Actividad Física-CLACED	Veneçuela	Revista	Argentina
Cultura Física	Cuba	Revista Analítica de Educación Física y Deporte	Cuba
Cultura Física: La Revista del INEF	Espanya	Revista Argentina de Medicina del Deporte	Argentina
CYACEF: Ciencia y Actualidad de la Educación Física	Argentina	Revista Cubana de Investigaciones Bioimédicas	Cuba
INFOCOES: Publicación Técnica del Centro de Estudios Españoles	Espanya	Revista de Investigación y Documentación sobre las Ciencias de la Educación Física y del Deporte	Espanya
Educación Física	Xile	Revista de Educación Física y Deportes	Colòmbia
Educación Física Xile	Xile	Revista de Educación Física: Renovación de Teoría y Práctica	Espanya
Educación Física y Deporte	Colòmbia	RED: Revista de Entrenamiento Deportivo	Espanya
Educación Física y Deportes	Uruguai	Revista de Psicología del Deporte	Espanya
El Deporte: Derecho del Pueblo	Cuba	Revista Educación Física y Recreación	Colòmbia
Fisis	Espanya	Revista Española de Educación Física y Deportes	Espanya
Gymnos	Argentina	Revista Mexicana de Educación Física	Mèxic
Habilidad Motriz	Espanya	Selección: Revista Española de Medicina de la Educación Física y Deporte	Espanya
Kinesis: Revista de Deporte y de Educación Física	Colòmbia	Sport & Medicina	Espanya
Kirola Ikertuz	Espanya	Stadium: Revista de Educación Física	Argentina

Taula 1. Revistes cientificotècniques en Ciències de l'esport amb articles originals en llengua espanyola no específiques d'un esport (n = 46).

- Les xarxes informàtiques amb usuaris fonamentalment hispanoamericans: Sportcom (*@uida.com) i Iris, mitjançant la seva llista d'educació física (Edufis@listserv.rediris.es).
- Les referències bibliogràfiques contingudes als articles de les revistes prèviament localitzades.

Després de catalogar les revistes localitzades (taula 1), es van aplicar els següents criteris d'inclusió en aquest estudi concret:

- Publicació d'articles cientificotècnics originals en llengua espanyola amb una periodicitat anual o 5 números amb exemplars diferents, com a mínim, en el període 1992-1997.
- Així, es van incloure amb una rellevància evident, però que havien tingut períodes inèdits durant l'últim lustre («Stadium, Apunts de Medicina de l'Esport, Motricidad, Perspectivas de la AFyD», etc.).
- L'objecte habitual dels articles són l'educació física i els esports i s'exclouen aquelles monoesportives a causa dels motius presentats a la introducció.
- Disponibilitat d'exemplars corresponents al període 1992-1997 per tal que els seus articles poguessin ser analitzats en alguna de les biblioteques dels centres espanyols superiors universitaris en Ciències de l'activitat física i l'esport.

Es va recollir informació de forma sistemàtica sobre les 14 revistes que van complir els requisits anterior mitjançant:

- Un qüestionari específic dirigit al director de cada revista amb publicacions durant el període estudiat (n=23) que contenia 10 preguntes relatives a l'edició de la publicació que coordinava (periodicitat, èpoques d'edició i de suspensió, subscriptors, nombre d'exemplars distribuïts per número publicat, etc.).
- Un altre qüestionari remès als bibliotecaris dels centres superiors universitaris en Ciències de l'esport hispanoamericans, la direcció dels quals està inclosa en el llistat de la Xarxa iberoamericana d'instituts i facultats de Ciències de l'activitat física i l'esport.

  Aquesta eina va sol·licitar la constatació de la recepció en l'actualitat d'exemplars de les revistes estudiades i el nombre de consultes de cada una durant el curs acadèmic.

  L'última dada només va ser contestada per quatre biblioteques, atès que la majoria disposen de consulta lliure en sala de les revistes cientificotècniques.
- Observació dels articles en llengua espanyola corresponents al període 1992-1997 de les revistes analitzades. Es van considerar com a articles en

llengua espanyola aquells, l'idioma dels quals procedís directament del castellà i s'excloïen de l'anàlisi altres idiomes ibèrics, com ara el basc, el portuguès, el català, el gallec, etc. Per exemple, la revista «Kirola Ikertuz» alterna articles en basc i castellà. Aquesta observació es va sistematitzar atenent les variables següents:

- Articles, articles signats per un o més autors.
- Procedència dels autors, adscripció o lloc de treball dels autors segons consta en l'article categoritzada en: centres universtaris de ciències de l'esport, centres universitaris no específics en Ciències de l'esport (per exemple, facultats de Medicina o Psicologia), centres investigadors no universitaris, altres...
- Investigacions inèdites, articles originals que presenten investigacions inèdites anteriorment a la seva publicació que inclouen metodologia, resultats, discussió i conclusions.
- Cites-general, aquelles contingudes en la bibliografia dels articles publicats a revistes en Ciències de l'esport en llengua espanyola analitzades (CE); gairebé la totalitat van correspondre a les 14 analitzades, però es van detectar algunes cites a altres revistes incloses a la taula 1.
- Intracites, referències a altre article publicat a la mateixa revista.
- Intercites, cites d'articles d'altres revistes en Ciències de l'esport en llengua espanyola.
- Revistes-general, les revistes incloses a la taula 1.
- Revistes-analitzades, les 14 revistes que han complert els requisits d'inclusió.
- Recerca bibliogràfica anterior al període d'anàlisi i consultes personals per complementar la informació recollida i verificar determinades dades per constatar la fiabilitat dels instruments anteriors.

REVISTA	PERIODICITAT	ARTICLES ANALITZATS	ANY 1a EDICIÓ
Apunts: Educación Física y Deportes	Trimestral*	180	1985**
Apunts Medicina de l'Esport	Trimestral*	84	1985**
Archivos de Medicina del Deporte	Trimestral*	115	1984
Habilidad Motriz	Irregular*	34	1992
Kirola Ikertuz	Trimestral	34	1991
Motricidad	Anual*	25	1987
Perspectivas de la Actividad Física y el Deporte	Quadrimestral*	88	1989
RED: Revista de Entrenamiento Deportivo	Bimestral*	49	1987
Revista de Educación Física y Deporte (Colombia)	Irregular*	25	1979
Revista de Psicología del Deporte	Semestral*	58	1992
Rev. Educación Física, Renovación Teoría y Práctica	Bimestral*	102	1985
Revista Española de Educación Física y Deportes	Trimestral	75	1993
Revista Mexicana de Educación Física	Trimestral	27	1995
Stadium	Bimestral*	121	1966

* S'han constatat alteracions o suspensions temporals en la seva edició periòdica.
** Provenen de la Revista Apuntes de Medicina del Deporte (1965).

Taula 2. Descripció de la mostra analitzada (articles i revistes durant el període 1992-97).

Els qüestionaris es van enviar a tots els seus destinataris (directors de revista o bibliotecaris) una primera vegada i es va tornar a remetre una còpia a aquells que no van respondre quan van finalitzar el període de resposta.

Les dades recollides van ser tabulades i analitzades estadísticament de forma gràfica i descriptiva i hem expressat les dades en percentatges respecte al nombre total del seu paràmetre quan es va creure que era pertinent per ponderar les diferències del nombre de dades entre les diferents revistes, degudes fonamentalment a les seves diferents periodicitats i facilitar la interpretació de la informació obtinguda.

No es va creure oportuna l'aplicació de proves de significació, atès que l'anàlisi va ser multifactorial en una mostra de 14 revistes amb diferències evidents en periodicitat i nombre d'articles inclosos en cada número. Per tant, es va optar per una anàlisi descriptiva i gràfica més senzilla, ja que la transmissió de coneixements era més clara.

Resultats

Es van detectar 46 revistes científico-tècniques que incloguessin articles originaris en diferents àrees de coneixement i esports i en 20 d'elles es va verificar la publicació d'algun número durant l'últim lustre. En aquest sentit, es va observar com diferents revistes cubanes es van deixar d'editar i distribuir-se normalment a la dècada dels noranta.

D'acord amb la metodologia exposada, l'anàlisi no va ser exhaustiva, sinó que es va orientar, seguint els criteris, a l'estudi de les 14 revistes amb una major presència o accessibilitat que s'han editat habitualment i citat per altres revistes del mateix àmbit i, per tant, amb una rellevància notable.

De totes maneres, en la redacció, no així a la taula de dades o figures, s'exposaran determinades dades obtingudes d'altres revistes que són il·lustradores de la importància d'altres publicacions que, per exemple, no es van editar durant els últims cinc anys.

A la taula 2, es presenta la mostra analitzada (1.017 articles inclosos en 14

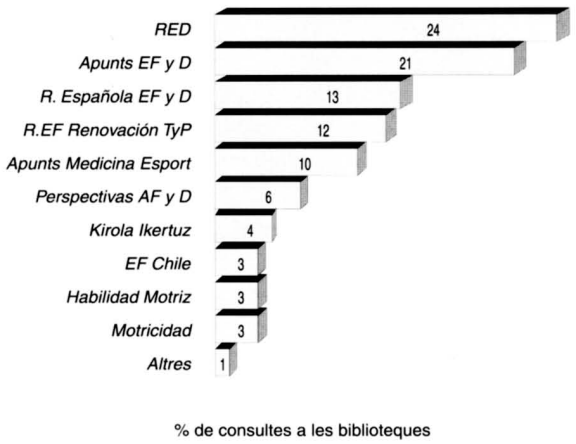

Figura 1. Percentatge de les consultes de cada revista a les biblioteques de centres universitaris espanyols en Ciències de l'esport que registra aquest paràmetre (n = 4).

revistes durant el període 1992-1997) en la qual han estat ordenades les revistes en funció de l'any d'aparició per primera vegada. En aquesta taula, pot apreciar-se una gran diferència en el números localitzats de cada revista, fins i tot entre revistes amb periodicitats iguals.

Aquesta dissonància es deu fonamentalment a dos factors: a) el diferent nombre d'articles per exemplar, i b) els períodes en els quals algunes revistes han deixat d'editar-se o distribuir-se regularment. S'ha observat com una pràctica comuna que les revistes que suspenen temporalment les seves publicacions unifiquen en un sol exemplar més d'un número, de manera que això no comporta un increment en la quantitat d'articles publicats en aquell exemplar «plurinumèric». En conseqüència, la ponderació de la quantitat d'articles en funció de la quantitat de números editats podria conduir a un error.

Quatre revistes van rebre el 80% de les consultes de les revistes estudiades en les 4 biblioteques consultades que controlen l'esmentada variable i es distingeixen clarament «Revista de Entrenamiento Deportivo» i «Apunts: Educación Física y Deportes» (figura 1).

El percentatge d'articles que presenten investigacions originals (figura 2b) és indicatiu del caràcter científic i productiu de les revistes. En aquesta faceta, van destacar aquelles especialitzades en una determinada ciència aplicada a l'esport («Apunts de Medicina de l'Esport, Revista de Psicología del Deporte i Archivos de Medicina del Deporte») seguides per «Kirola Ikertuz» i «Apunts: Educació Física i Esports». Aquesta última és la que més articles originals d'investigació va aportar (n=61) amb una mitjana anual superior a la dotzena d'articles (figura 2a).

L'estudi de les referències contingudes en la bibliografia dels articles de cada revista ens proporciona diferents índexs per a l'anàlisi de la influència d'articles continguts en una revista sobre els autors dels esmentats articles, autors fonamentalment adscrits als centres universitaris (77% del total d'autors), sobretot als vinculats amb les ciències de l'esport (47% del total), (taula 3 i figura 4).

Es presenten conjuntament les quantitats totals de cites rebudes a la figura 3 i només les efectuades per la resta de revistes, és a dir, si excloem les autoreferències d'una mateixa revista en la figura 5. D'aquesta manera, es pondera

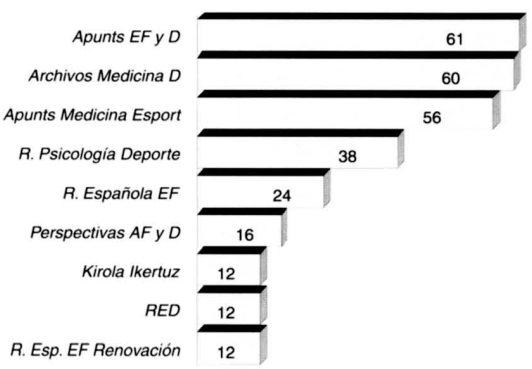
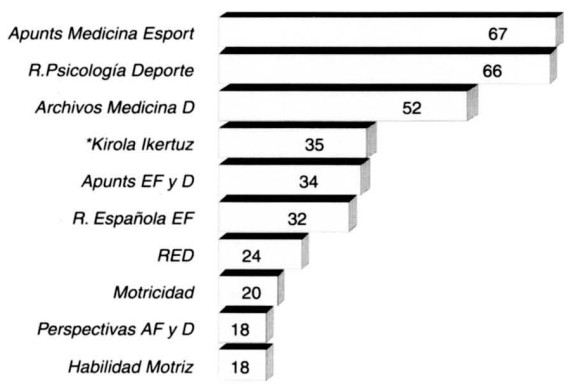

Figura 2a. Nombre de articles originals en valor absolut durant el període 1992-97.

* A la revista Kirola Ikertuz els articles en euskera no han estat analitzats

Figura 2b. Percentatge de articles que presenten nvestigacions originals en cada revista respecte al total de articles en aquesta revista.

parcialment la possible endogàmia d'alguna revista. En aquest sentit, es va detectar que el 27% de les referències a les revistes analitzades partien d'una mateixa revista, és a dir, d'autoreferències. La resta, el 63% eren cites a cada una de les 13 revistes restants.

Concretament, es va observar que la revista amb més referències en les altres publicacions va ser clarament «Apunts: Educació Física i Esport», seguida de «Revista de Entrenamiento Deportivo» i «Apunts de Medicina de l'Esport» (figura 5). De fet, el 40% de les intercites de les 14 revistes analitzades es van referir a «Apunts: Educació Física i Esports». D'altra banda (figura 6), destaca que el 92% de les 14 revistes analitzades van citar alguna vegada la revista «Apunts: Educació Física i Esport», el 85% a «Revista de Entrenamiento Deportivo» i el 69% a «Archivos de Medicina del Deporte», mentre que la resta no va comptar amb referències de la meitat de revistes estudiades.

Cal ressaltar que la «Revista de Investigación y Documentación sobre las Ciencias de la Educación Física y el Deporte», que va deixar de publicar-se regularment abans del període estudiat, és una de les més influents en els autors hispanoparlants, fet confirmat per l'alt nombre de cites rebudes per altres revistes, malgrat de la seva desaparició temporal. Concretament, va ser la cinquena revista més citada durant el període 1992-1997.

Paral·lelament a les revistes analitzades, totes elles amb una rellevància contrastada, s'ha pogut constatar la importància d'altres revistes que caldria destacar. Així, determinades publicacions periòdiques mostren una gran rellevància local en els seus respectius entorns. Un exemple de revista rellevant de caràcter nacional, no inclosa en l'anàlisi global després de l'aplicació dels criteris uti-

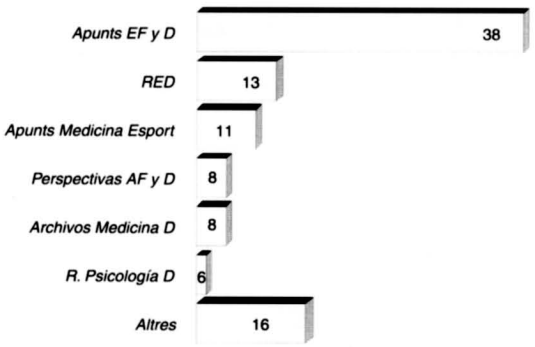
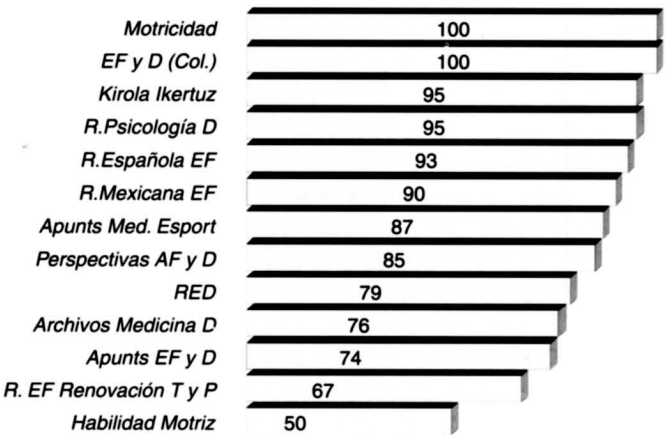

Figura 3. Distribució percentual del total de cites a revistes en llengua espanyola (n = 597) entre les revistes analitzadas (n = 14).

Nota: la revista Stadium no esmenta l'adscripció dels autors

Figura 4. Percentatge d'autors vinculats a centres universitaris o investigadors.

REVISTA	UCCD	UNOE	CINV	ALTRES
Kirola Ikertuz	87	8	0	5
Motricidad	80	20	0	0
R EF y D (Colòmbia)	72	7	0	21
Perspectivas AF y D	60	25	0	15
Apunts EF y D	57	12	5	26
R. Española EF	57	36	0	7
Habilidad Motriz	50	0	0	50
RED	44	23	12	21
R. EF Renovación T y P	40	25	2	33
R. Psicología Deporte	23	67	5	5
Archivos Medicina D.	20	51	5	24
Apunts Medicina Esport	17	38	32	13
R. Mexicana EF y D	6	84	0	10

S'expressen percentualment respecte al nombre total d'autors d'una revista, aquells vinculats amb un centre universitari en Ciències de l'esport (UCCD), centre universitari no especific (UNOE), centres d'investigació no universitaris (CINV) i d'altres procedències (ALTRES). La revista Stadium no esmenta normalment l'adscripció dels seus autors.

Taula 3. Vinculació o adscripció dels autors que intervenen en cada revista expressat en percentatges.

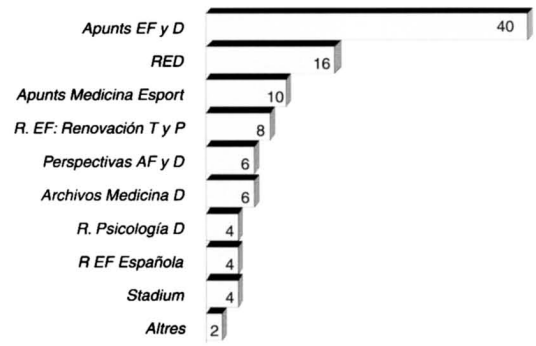

Figura 5. Distribució percentual de les cites rebudes en altres revistes (n = 370)

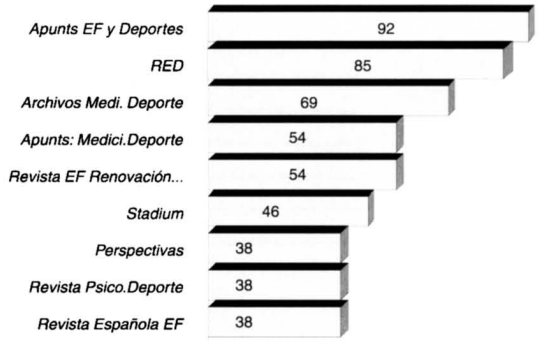

Figura 6. Percentatge d'altres revistes (n = 13) que van esmentar mitjançant almenys un dels seus articles a cada revista

litzats, és la revista «Nexo Sport» difosa aproximadament entre 1.200 professors uruguaians d'educació física amb periodicitat (Soto, 1997).

Una altra revista de gran influència en l'àmbit sud-americà, però amb poca implantació a Espanya, és la revista colombiana «Kinesis: Revista de Deporte y Educación Física», sobretot de caràcter tècnic, fonamentada en articles de revisió. Complementàriament, les xilenes, «Revista: Ciencias de la Actividad Física» i «Archivos de la sociedad Xilena de Medicina del Deporte» mostren un perfil més científic i inclouen més articles originals d'investigació.

Discussió

Les primeres aproximacions sistemàtiques i científiques a un tema específic i canviant com és l'estudi de la rellevància de les revistes analitzades presenten determinades limitacions o dificultats. Una d'elles és la manca de referències metodològiques (paràmetres estandarditzats, llistat exhaustiu de revistes, criteris estardanditzats d'inclusió i exclusió, etc.).

Altra, la possibilitat d'analitzar prospectivament de forma objectiva les tendències futures a partir de l'evolució observada o discutida amb altres autors. De totes maneres, i expressat de forma figurada, la carrera és una successió de salts, uns més coordinats que altres, però que s'ha d'iniciar amb un d'ells i continuar-se amb altres.

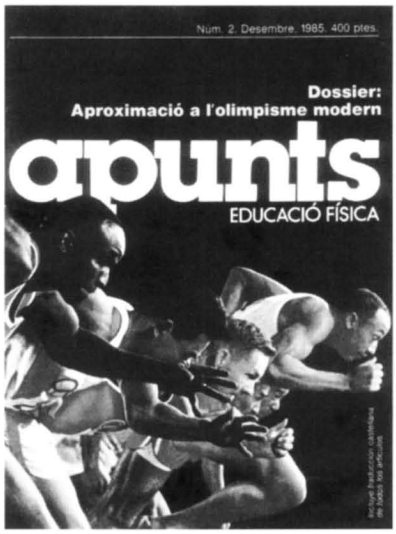
Un dels determinants del progrés tècnic i científic dels especialistes en una determinada àrea de coneixement (per exemple, ciències de l'esport) és l'accés a la informació i és en l'actualitat la publicació en revistes periòdiques de llengua espanyola una de les principals fonts de difusió de la producció científica juntament amb les presentacions a congressos de caràcter nacional (Gusi i Rodríguez, 1995b).

D'altra banda, la transferència del nou coneixement científic produït requereix de canals d'emissió per arribar als receptors. És per això que es requereix d'instruments de difusió en una llengua en què dominin els investigadors hispanoparlants.

En aquest sentit, un dels principals factors limitants per a la difusió del nou coneixement adquirit en els investigadors en ciències de l'esport de l'autonomia de Catalunya, situada al nord-est espanyol, és el domini d'una llengua estrangera amb els esmentats mitjans de difusió (Gusi i Rodríguez, 1995a, 1995b), fonamentalment anglès, italià, francès i alemany. Així mateix, requereix d'instruments, el vehicle dels quals sigui la llengua espanyola per tal que la producció científica de la cojuntura iberoamericana, recordem que habitualment és finançada pels organismes locals o internacionals, reverteixi fonamentalment sobre els seus tècnics i no sobre els d'altres comunitats lingüístiques.

La irregularitat o fins i tot suspensions temporals de nombroses publicacions reflecteixen la dificultat i l'esforç que representa el manteniment d'una revista especialitzada. En aquest tema, cal destacar el descens editorial cubà a l'inici d'aquesta dècada a causa fonamentalment de la cojuntura econòmica i política.

També cal remarcar les dificultats d'excel·lents revistes com «Stadium» i «Archivos de la Sociedad Chilena de Medicina del Deporte», que algunes ja les han superat de forma brillant com «Motricitat», «Kinesis», «Perspectivas» y «Apunts de Medicina de l'Esport». Així, és estimable la gran regularitat editorial mostrada en la llarga

Portada corresponent al núm. 2 de la revista «Apuntes de Medcina del Deporte» el 1965, antecedent de les revistes «Apunts: Medicina de l'Esport» i «Apunts: Educación Física y Deportes».

Portada corresponent al núm. 1 de la revista «Stadium» publicat el 1966.

trajectòria de la revista «Apunts: Educación Física y Deportiva».

L'estudi combinat dels diferents paràmetres presentats en aquesta investigació permeten descriure característiques fonamentals de cada revista i valorar comparativament la importància de cada una d'elles en diferents aspectes.

Així, el caràcter científic d'una revista pot avaluar-se si atenem al número absolut i, sobretot, al percentatge d'articles que presenten investigacions originals. Si apliquem els criteris anteriors, es van detectar 3 revistes clarament orientades a la difusió científica original –més de la meitat dels articles– («Revista de Psicología del Deporte, Apunts de Medicina de l'Esport, Archivos de Medicina del Deporte») que estan especialitzades en ciències aplicades a l'esport i altres 3 amb un marcat caràcter científic –més d'una tercera part dels articles– («Kirola Ikertuz» «Apunts: Educació Física i Esports» i «Revista de Educación Física Española»).

En aquest sentit, el 58% dels articles originals d'investigació van ser aportats per 3 de les revistes anteriors («Apunts: Educació Física i Esports, Apunts: Medicina de l'Esport, Archivos de Medicina del Deporte»). En conseqüència, el 43% de les revistes presenten característiques clarament científiques.

Més de la meitat de les investigacions en ciències de l'esport es desenvolupen en l'àmbit de les ciències biomèdiques, tant en l'àmbit català (Gusi i Rodríguez, 1995a), com en l'àmbit europeu (Van Lierde i col. 1995a) i s'observa un clar predomini dels titulats universitaris en ciències de l'esport (30% dels investigadors catalans) i en medicina (28%). La tercera titulació habitual entre els investigadors catalans va ser la llicenciatura en Psicologia. Per tant, no és sorprenent, sinó plenament coherent, que les revistes que presenten una major quantitat d'investigacions originals procedeixin del camp de la Medicina de l'esport, entès el terme en la seva secció més àmplia, atès que aquestes revistes integren investigacions fonamentalment de caràcter biològic –medicina, entrenament de la condició física, etc.

La gran influència de científics provinents de titulacions no específiques es deu fonamentalment a la major tradició universitària –acadèmica i investigadora– respecte de les específiques, encara joves relativament.

Per exemple, els primers cursos de doctorat específics en Ciències de l'esport a Espanya daten de 1987. Consegüentment, la tradició investigadora és menor, per la qual cosa s'ha de destacar la rellevància de la tasca científica de la revista «Apunts: Educació Física i Esports» en el context més específic de les Ciències de l'esport.

La valoració de l'ús o la utilitat per a la comunitat en Ciències de l'esport és difícil. D'una banda, l'índex de consulta a les biblioteques depèn fonamentalment dels seu ús en els centres de formació universitària, és a dir, és un paràmetre indicador de l'ús dels professors i alumnes universitaris, és a dir, la seva rellevància docent i, per tant, formadora. En canvi, les cites són expressives de la influència sobre els autors dels articles que són majoritàriament professors universitaris.

Aquestes referències de revistes en llengua espanyola procedeixen fonamentalment dels autors hispanoamericans, ja que són rares les cites a les revistes per part dels autors pertanyents a altres comunitats lingüístiques, atès que, en moltes ocasions, els articles són traduccions autoritzades.

Respecte de la rellevància docent, són utilitzades predominantment aquelles que tenen o es combinen amb un caràcter tècnic amb revisions originals que contenen bibliografies àmplies com la «Revista de Entrenamiento Deportivo» i «Apunts: Educació Física i Esports». Coherentment, les revistes anteriors també són les més citades pels autors de les altres publicacions.

De les dades precedents, es desprèn que són citades habitualment les revistes clarament específiques, en el sentit ampli, de les Ciències de l'esport, seguides per «Apunts de Medicina de l'Esport», «Perspectivas de la Actividad Física y el Deporte» i «Archivos de Medicina del Deporte», totes elles amb un notable percentatge d'investigacions originals.

Conclusions

- L'estudi presentat pot ser una eina útil per orientar la difusió i la consolidació de les produccions científiques en Ciències de l'esport entre la comunitat hispanoparlant.
- El 43% de les revistes estudiades presenten un marcat caràcter científic amb investigacions originals provinents fonamentalment de l'àmbit de les ciències biomèdiques aplicades a l'esport.
- En conjunt, les revistes estudiades més influents (llegides i citades) en els contextos universitaris i sobre els autors dels articles en llengua espanyola van ser aquelles que van combinar un notable percentatge d'articles en diferents disciplines de les Ciències de l'esport amb investigacions originals amb altres de caràcter tècnic ben fonamentats bibliogràficament. En aquest sentit, destaquen de forma notable les revistes «Apunts: Educació Física i Esports» i «Revista de Entrenamiento Deportivo», seguides per «Apunts de Medicina de l'Esport», «Perspectivas de la Actividad Física y el Deporte», «Archivos de Medicina del Deporte» i «Revista de Psicología del Deporte».
- Entre les revistes més rellevants del període 1992-97 esmentades, «Apunts de Educació Física i Esports» va mostrar una major regularitat en la seva edició, sent la més esmentada per la resta de les revistes, i els articles de la qual corresponents a la investigació original atenen a una major varietat d'àrees de coneixement vinculades amb les Ciències de l'esport. Per tant, en conjunt, pot considerar-se la revista científico-tècnica en Ciències de l'esport més rellevant en llengua espanyola durant el període 1992-97.

Agraïments

- En primer lloc als responsables que lluiten cada dia i, en moltes ocasions de franc, per tal que continuïn editant-se cada una de les revistes amb la major qualitat possible. Als bibliotecaris de les institucions hispanoamericanes que han col·laborat. Als navegant d'Internet i, molt especialment, als usuaris d'Sportcom i Edufis. A Carmen Moreno d'Unisport i a Fco. Javier García de la Universitat d'Antiòquia. A Mònica de l'Ambaixada japonesa. A Yolanda García i a Montse Iglesias, moltes gràcies.

Sol·licituds

- El document presentat s'emmarca en una línia d'investigació més àmplia. Una de les principals dificultats de l'esmentada línia és la detecció exhaustiva i localització (forma de contactar) de les revistes científicotècniques en Ciències de l'esport i de les institucions amb biblioteques en ciències de l'esport que utilitzin regularment la llengua espanyola (europees, americanes –nord, centre o sud–, africanes, etc.). En conseqüència, agrairia l'ajut que pogués contribuir al desenvolupament de l'estudi contactant amb:

Narcís Gusi, PhD
Facultad Ciencias del Deporte
Avda. Universidad s/n. 10.071 Cáceres. España
c-e: ngusi@unex.es ngusi@unex.es

Bibliografia

AQUESOLO, JA, ARJORA, P, BIEDMA Y (Eds.) (1992) Catálogo de publicaciones periódicas de los centros de documentación deportiva de España y Portugal. Col·lecció «Deporte y Documentación» núm. 21. Unisport-Junta de Andalucía, Málaga

BIBLIOTECARIOS DE LA CONFERENCIA ESPAÑOLA DE INSTITUTOS Y FACULTADES DE CIENCIAS DE LA ACTIVIDAD FÍSICA Y EL DEPORTE (1995-97) Sumaris de revistes. España.

GUSI N, RODRÍGUEZ FA (1995a) Anàlisi de la investigació en Ciències de l'Esport a Catalunya (I): qui, què i com s'investiga? Apunts: Educació Física i Esports (39): 103-110

GUSI N, RODRÍGUEZ FA (1995b) Anàlisi de la investigació en Ciències de l'Esport a Catalunya (II): factors determinants i limitadors. Apunts: Educació Física i Esports (40): 93-99

REVISTAS CIENTÍFICO-TÉCNICAS EN CIENCIAS DEL DEPORTE EN LENGUA ESPAÑOLA (1992-97) –veure Taula 1–

RED IBEROAMERICANA DE CENTROS SUPERIORES DE CIENCIAS DE LA ACTIVIDAD FÍSICA Y EL DEPORTE (1997) Objetivos y Conclusiones. Boletín Informativo Red Iberoamericana CESCA-FYDE, Gymnos Editorial (1): 2-6

VAN LIERDE A, POLLAERT M, AERSCHOT H (1981) European Inventory of Sport Research Projects (1976/77/78/79) Trends-Report. Council of Europe. Bruselas (Bélgica).

Altres referències

Bibliotecaris dels Centres Superiors Universitaris Espanyols en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport (1997)

Bibliotecàries de l'Instituto Andaluz del Deporte (1997)

Directors i personal vinculat a les revistes relacionades a la Taula 1 (1997)

SOTO E (1997) Área de ocio, recreación y juego. Rev. Nexo Sport.

Ángel Acuña Delgado,
Professor titular d'Antropologia social de la motricitat
FCAFD. Universitat de Granada.

ESTRATÈGIA METODOLÒGICA PER A L'ANÀLISI SEMIOLÒGICA DE LA DANSA: EL CAS «YU'PA»

Paraules clau: **dansa, yu'pa, ètnia, semiologia, metodologia.**

Abstract

The research on which this work is based departs from the following premise: «in those human groups that maintain an economic domestic system, closely allied to nature and which do not utilise the written word as a normal means of communication; the motor expression that the dance supposes constitutes an essential vehicle of communication and transmission/acquisition cultural, as much between the components of their own group, as among different groups«.

In this text some of the more relevant methodological aspects are presented, taking into account the process of research carried out on the semiological and contextual study of the dance yu'pa; an ethnic group from the Sierra de Perijá (north-western region of Venezuela).

In the methodological practice a wide range of information that goes from field work, to the analysis and interpretation of the facts is given; offering also a kinesiografical model of registration of the dance, that facilitates its structural understanding.

Finally the conclusions of the investigation are given, always in the methodological aspects referred to.

Resum

La investigació en la qual s'aferma el present treball parteix del següent plantejament: «en els agrupaments humans que mantinguin un sistema econòmic domèstic, una íntima inclinació a la naturalesa i no utilitzin l'escriptura com a mitjà habitual de comunicació; la manifestació motriu que suposa la dansa constitueix un vehicle essencial de comunicació i transmissió/adquisició cultural, tant entre els components del propi grup, com entre grups diferents».

En aquest text, s'ofereixen alguns dels aspectes metodològics més rellevants, tinguts en compte en el procés de la investigació portat a terme sobre l'estudi semiològic i contextuals de la dansa Yu'pa; grup ètnic situat a la serra de Perijá (regió nord-occidental de Veneçuela).

A la pràctica metodològica, es mostra una àmplia gamma d'informació; des del treball de camp, fins a l'anàlisi i interpretació de les dades i s'ofereix igualment un model kinesigràfic d'escripturació de la dansa, que facilita la seva comprensió estructural.

Finalment es presenten les conclusions a les quals s'arribaria en aquesta investigació, sempre pel que es refereix a aspectes metodològics.

Consideracions prèvies

Si considerem en primer lloc el concepte de «dansa», o per ser més concrets, l'activitat motriu que es pot situar dins el que conceptuosament és entès com a dansa, podem fer ús d'algunes definicions vessades sobre el particular:

> Segons P. Glamiche, «la dansa és una manera d'expressió corporal, innata, natural i espontània en l'home; està unida al ritme; primer sagrada, després festiva, després es va laïcitzar, es va codificar i es va convertir en acte independentment» (1986:7).
>
> T. Marrazo diu d'ella que consisteix en la «coordinació dels moviments corporals» (1975:49).
>
> A. L. Kaeppler la concep com una «forma de cultura, resultat d'un procés creatiu que es recolza en la manipulació humana del cos en el temps i en l'espai» (1978:32).

Un antropòleg clàssic, com és F. Boas (1994:19) diu per la seva banda que la dansa pes un fenomen humà universal, els patrons d'execució de la qual es troben de manera recurrent en àmplies zones separades i no relacionades, degut a les limitacions de moviment que posseeix l'ésser humà. Encara que cada cultura posseeix una singular configuració en els patrons de moviment, com es pot apreciar mitjançant la comparació intercultural.

Herkovits i Merrian (1972:25) afirmen també per la seva banda que la dansa és un art transitori realitzat a través del moviment rítmic del cos humà en l'espai amb un propòsit determinat i el resultat del fenomen és conegut tant pels actuants com pels observadors d'un grup donat.

A aquestes definicions, hi podríem afegir que la dansa constitueix una «manifestació motriu —bàsicament expressiva, tot i que també representativa i transitiva— que, seguint un cert ritme i compàs, posseeix diferents funcions lligades a la manera de sentir, pensar i actuar del grup que la produeix».

Entesa així, la dansa constitueix un fenomen universal que s'ha donat en tots els temps i en tots els pobles que tenen com a principal valor històric el fet d'haver contribuït al coneixement de l'home d'altres temps per la seva importància psicosomàtica i sociosomàtica. Tal i com expressa L. Bonilla,

> «la dansa es fa expressió i pretén interpretar les manifestacions d'aquesta misteriosa força vital que lliga l'home a la naturalesa i sembla, al mateix temps, que vol elevar-lo sobre ella. Només en la dansa feta ritus, símbol, mite i art, és on l'home va posar el seu major afany expressiu i en la qual va fer participar més elements trets del seu propi ésser psicofísic...» (1964:9).

Per si mateixa, és possiblement l'expressió artística més antiga que es coneix i, sigui quin sigui el motiu o els motius que indueixen a la seva pràctica —descàrrega rítmica d'un excés d'energia, acte religiós de llibertat, etc.— pot servir com a instrument per comprendre millor l'experiència compartida, no només antiga, sinó també contemporània per l'evocació que es fa en molts casos a l'«estructura absent» —si utilitzem paraules d'Umberto Eco (1968). En aquesta línia, cal afegir-hi que els codis que es poden desxifrar de l'anàlisi de les danses són més simbòlics que cognitius en la mesura que no són pensats deliberadament i la comprensió està més basada per part dels executants en la sensació que en la cognició. El seu poder comunicatiu està en la seva capacitat de *fer sentir*.

El fet que hagi estat la dansa yu'pa (1) com una *dansa indígena* i no un altre tipus de dansa —clàssica, moderna, tradicional— l'objecte d'aquest estudi obeeix a la idea de voler analitzar d'aquesta forma la motricitat en el seu context propi i no transferit, és a dir, captar el desenvolupament de la dansa dins el seu propi marc referencial —heretat de generació en generació—, el qual roman viu en la memòria de la gent.

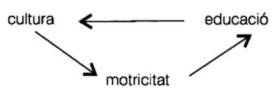
Aquest punt, sens dubte, porta problemes de tipus ontogenètic i també filogenètic, perquè realment es fa difícil poder situar del cert l'origen de la dansa concreta en el temps i en l'espai, a la vegada que resulta igualment complicat determinar l'evolució que la dansa ha tingut en altres temps, tot i considerant que es tracta de pobles que no han plasmat la seva història per escrit.

En qualsevol cas, si tenim en compte aquest inconvenient que es deriva de la condició àgrafa de la població escollida, en el nostre cas, considerarem l'estructura i al funció de la dansa des que es conserva la memòria històrica sobre ella —evitant l'especulació en aquest sentit— fins al moment actual. D'aquesta manera vam poder apreciar com i en quina mesura

(1) El grup ètnic Yu'pa està ubicat a la Serra de Perijá, a la regió nordoccidental de Veneçuela.

ha anat canviant en el temps i també en l'espai.

Realitzats aquests aclariments, el plantejament general on es situa la dansa yu'pa com a objecte d'estudi és el següent: la cultura popular, ja sigui tradicional o moderna, condiciona les manifestacions motrius de qualsevol agrupament humà, i a través d'aquestes, mitjançant l'educació, conscient i inconscient, es produeix la enculturació del seus membres i es constitueix així un cicle continu en el qual predomina la motricitat.

Basat en la interconnexió d'aquests tres conceptes —cultura, educació i motricitat—, el prejudici o hipòtesi de partida en aquesta investigació es va fonamentar en un principi en la línia que segueix: en els agrupaments humans que mantinguin un sistema econòmic domèstic, una íntima implicació amb la naturalesa i no utilitzin l'escriptura com a mitjà habitual de comunicació, *la manifestació motriu que suposa la dansa, constitueix un vehicle essencial de comunicació i de transmissió/adquisició cultural, tant entre els components del propi grup social —enculturació— com entre grups diferents —difusió.*

En aquesta línia, per tal de poder discutir i justificar adequadament l'esmentat plantejament, ens vam proposar, entre d'altres, els següents objectius:

- Descriure i analitzar el context ecològic i sociocultural de les comunitats yu'pes on es va centrar la investigació.
- Descriure i analitzar el context temporal, espacial i circumstancial de la dansa en cada una de les comunitats que van ser objecte d'estudi.
- Descriure i analitzar els processos rituals que acompanyen cada dansa, així com la simbologia dels seus elements integrants.
- Analitzar els rituals en què participa la dansa de manera sincrònica i diacrònica, tenint en compte així mateix les perspectives «emic» i «etic».
- Caracteritzar de forma motriu, coreomètrica i musical cada dansa.
- Organitzar taxonòmicament l'univers de la dansa yu'pa.
- Establir les correlacions pertinents entre els diferents episodis de cada model de dansa i les seves respectives significacions simbòliques —anàlisi semiòtica.
- Fer coherent l'anàlisi simbòlica de la dansa d'acord amb el paper que té el context.
- Comprovar en quina mesura l'aculturació a la qual estan sotmeses les diferents comunitats incideix sobre l'execució dels seus rites i, per inclusió, de les seves respectives danses.

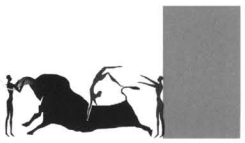
Pràctica metodològica

El treball de camp prospectiu en el grup ètnic yu'pa va durar un mes (juliol de 1991); durant el seu transcurs es van visitar la majoria de les comunitats de la regió d'Irapa —a l'interior de la serra de Perijá— per tal d'obtenir una visió de conjunt de l'estructura i demografia dels poblats, així com de la vida diària portada a terme en aquests (vegeu Tectari. Memòria d'una expedició, p. 32). En aquest període, vam poder apreciar que efectivament la dansa es desenvolupa de manera freqüent, qüestió fonamental per continuar amb la investigació; i feia la impressió, confirmada posteriorment, que hi havien marques diferenciades entre les comunitats Tukuko i les situades més properes a ella, amb respecte a les comunitats situades més a l'interior de la muntanya a les proximitats de la frontera amb Colòmbia.

Després d'aquesta fase prospectiva (2), es va passar a la realització del treball de camp intensiu, el qual es va desenvolupar durant els mesos de novembre de 1991 fins al març de 1992 (5 mesos) i es va centrar l'atenció en les comunitats de Kiriponsa i Yurmuto, que pertanyen al subgrup Irapa, ambdues situades a l'interior de la selva muntanyosa, tot i que situades en valls diferents. També es va prendre en consideració la comunitat missional de Tukuko per posseir un marc comparatiu més ampli, en el qual intervinguessin amb més nitidesa categories culturals de caràcter forà i amb sentit aculturador.

Les comunitats yu'pes de Perijá estan en diferents graus d'aculturació, encara que valdria més dir que són les persones les que estan en aquesta situació, ja que, dins d'una mateixa comunitat, no tots els seus integrants estan aculturats de manera igual. De fet, hi ha persones que, tot i trobant-se més allunyades de Tukuko, són més susceptibles a influències exteriors modernistes i estan més a favor del canvi que altres que, encara que estan més pròximes a Tukuko, són més fidels conservadores de la tradició.

(2) S'ha d'afegir que abans de procedir a l'estudi prospectiu sobre la dansa indígena, es va desenvolupar un treball d'investigació durant dos anys (1989 i 1990) sobre les «danses d'espases a Andalusia», que hi ha als pobles d'Obejo (Còrdova), San Bartolomé de la Torre, Puebla de Guzmán i El Cerro de Andévalo (Huelva), el qual va servir com exercici metodològic o treball pilot de cara a la investigació que aquí es presenta.

Les tècniques metodològiques utilitzades per aconseguir treure a la llum els objectius exposats abans van ser les següents:

- Observació científica i participant i no participant, segons el cas, però sempre estructurada i sistematitzada al voltant del context i l'objecte d'estudi.
- Entrevistes i històries de vida aplicades als informants més rellevants de les comunitats visitades que solien ser persones d'edat avançada.
- Elaboració de genealogies, atès que les relacions de parentiu mantenen en aquest tipus de societats una clara correspondència amb l'estructura i relacions socials establertes en cada comunitat.
- Filmació de pel·lícules de vídeo i fotografies en diapositives sobre diferents manifestacions culturals i, en especial, tot allò relacionat amb la dansa i els processos rituals en què està implícita; al mateix temps que gravació magnetofònica dels cants i de la música que acompanyava la dansa o es produïa de manera aïllada.
- Revisió bibliogràfica, principalment sobre la història i la cultura yu'pa.

Mitjançant la utilització de totes aquestes tècniques d'obtenció de dades, seria possible completar el protocol general o quadre sinòptic de registre de dades, tant del context ecològic i cultural de les comunitats subjectes a estudi, com dels diferents elements que integren la dansa i que, a priori, es portava elaborat; sense perjudici, això sí, d'incloure altres qüestions amb les quals en un principi no s'havia comptat i que es van considerar significatives a mesura que el treball de camp avançava.

Els mitjans tècnics amb els quals es va comptar per al desenvolupament del treball de camp van ser els següents:

- 1 càmara de vídeo de 8 mm
- 5 bateries de vídeo de 60 min. de durada real cada una.
- 10 pel·lícules de vídeo de 60 minuts de durada cada una amb la possibilitat de ser duplicades en temps
- 1 màquina fotogràfica amb objectiu 28-80 mm
- 40 rotllos de diapositives de 36 exposicions cada un
- 1 flash
- 1 gravadora-reproductora magnetofònica
- 60 cintes de cassette de 90 minuts de durada
- 40 piles alcalines d'1,5 v
- 1 brúixola amb limbo mòbil
- 1 cinta mètrica de 2 metres
- 1 rellotge cronòmetre
- 1 bàscula portàtil de fins a 150 k
- planelles d'observació plastificades
- material de vídeo de papereria

Durant el treball de camp es va fer evident com era de necessari portar una adequada sistematització a l'hora d'anar prenent dades sobre el terreny. Per això, teníem sempre dos quaderns, en un d'ells anotàvem les impressions que anàvem tenint sobre els esdeveniments diaris, així com l'estat d'ànim que teníem, ja que aquest va ser una mica variable en consonància amb el benestar psicofísic que teníem cada dia i en cada moment; vam considerar que aquestes circumstàncies podrien ser una variable contaminadora que calia tenir en compte. En l'altre, anotàvem amb detall aspectes concrets que encaixaven dins de cada una de les categories recollides en el protocol de l'observació, les quals s'inscrivien de forma ordenada en el seu lloc corresponent.

Per anar redactant el diari de camp, es feia molt útil portar durant tot el dia a la butxaca un bolígraf petit i un petit bloc de notes, en el qual anotar de manera telegràfica totes les circumstàncies suggerents o pensaments que ens passessin per la ment, per tal que a la nit, en solitari i a la llum del llum d'oli de querosè, es pogués desenvolupar extensament tots aquests punts que més endavant serien de gran interès a l'hora de redactar l'informe final de la investigació.

És molt convenient passar a net i, per descomptat, ampliar i redactar degudament, després de la pertinent reflexió, totes les dades que es van anotant sobre la marxa en el quadern de notes i que no són més que impressions que ens ajudaran més tard a recuperar la memòria sobre l'esdevingut. Al mateix temps, és també convenient no deixar passar molt temps per al desenvolupament discursiu d'aquestes primeres impressions, ja que si el temps passa, es poden perdre detalls a l'hora que també inspiració en la reflexió sobre determinats aspectes, que en un primer moment es tenen frescos.

D'altra banda, és precís reconèixer les sèries limitacions que té el treball de camp realitzat sobre una comunitat de la qual no es coneix la seva llengua. A Kiriponsa, apart de l'intèrpret J. Miki, només quatre persones coneixien una mica l'espanyol d'un total de 93 persones; i a Yurmuto eren cinc les persones que podien expressar-se en espanyol amb un regular grau de comprensió d'un total de 75 que formaven la comunitat. Aquesta circumstància portava a dependre excessivament de l'intèrpret i a perdre, a vegades, l'accés a la informació que es desprenia de situacions interessants. Malgrat tot, malgrat aquesta dificultat, la tasca de camp va ser molt intensiva i centrada, sobretot, en l'observació sistemàtica de la interacció produïda a la vida quotidiana.

Des d'un punt de vista metodològic, cal ser lent a l'hora d'entrevistar i fer preguntes als informants i no avançar-se mai a les respostes ofertes, no interpretar o preguntar amb cap afirmació, per tal

de no condicionar l'interlocutor, i sobretot emetre preguntes amb claredat.

Les narracions obtingudes dels informants, apart del seu contingut semàntic, serveixen en general per saber la temàtica i els fets que més han marcat la personalitat de cada qual, per la reiteració i insistència que es faci sobre aquestes. En aquest sentit, convé deixar parlar l'informant (sobretot si és vell) del que vulgui i sense interrupcions, a partir d'una sèrie de formulacions generals (excepte excepcions) que se li plantegin al principi. Per exemple, com eren abans les reunions amb «soya»? Com es distribuïen les famílies pel territori quan vostè era jove?, etc. (3). D'aquesta manera, evitàvem també la recollida de respostes contradictòries d'ordre més aviat tècnic, ocasionada quan emetíem vàriess formes diferents de preguntes sobre una mateixa qüestió, cosa que, segons el nostre parer, no és convenient quan no es domina l'idioma de l'interlocutor. En aquests casos, si es formula la pregunta de forma oberta, s'eviten les respostes monosil·làbiques (sí, no...) i, en conseqüència, confeccionar el discurs nadiu a la manera com ho ha pensat l'investigador (4).

En línies generals, els yu'pes són bons col·laboradors per oferir la informació que se'ls sol·licita sobre la seva cultura, però s'ha d'anar en compte a l'hora d'escollir els informants, atès que alguns destacats yu'pes bilingües i amb determinat tipus de formació professional, que treballen en l'àmbit del criolll i que, a més, es donen com a referència els investigadors socials que arriben una mica desemparats, són autèntics farsants que mostren en el seu discurs un panorama pintoresc del seu propi grup ètnic, incoherent amb la realitat, per buscar la pròpia promoció i satisfacció. Amb aquest propòsit, diuen moltes vegades el que els investigadors desitgen sentir, mentre més exòtic millor i d'aquesta manera contribueixen a la falsa objectivació de la subjectivitat i imparcialitat del científic social. Per aquesta circumstància, cal estar sempre atent als narradors de contes en forma de realitat i discriminar a temps el que es diu del que es fa, el que s'explica del que es pot arribar a observar i percebre.

A vegades, un mateix també s'autoenganya amb la seva pròpia percepció de la realitat. En aquest sentit, he de dir que les expectatives que es tenien posades a les comunitats yu'pes de la regió d'Irapa respecte a la dansa no es van complir tal i com ens pensàvem en un primer moment. En el treball prospectiu de l'any anterior al treball de camp, només en dues setmanes es va dansar en Kiriponsa en tres ocasions, totes elles amb *soya*. En aquesta primera trobada, només el fet que la gent tenia coneixement del motiu de la meva presència (estudiar la seva dansa), tots es van abocar a mostrar-me les seves diferents formes i, amb freqüència, tant els nens com els adults s'agafaven de les mans i interpretaven alguns moviments. Quan vam passar per Kunana i Kanobapa, també es van organitzar ràpidament per dansar i van mostrar amb orgull la seva tradició viva. També a Taremo es va ballar, encara que amb menys interès. Durant tot el temps que va durar el recorregut per les diferents comunitats, S. Shova, el meu guia i intèrpret, va portar el seu tambor penjat de l'espatlla i el tocava moments abans d'entrar als poblats i animava la gent que ballessin. En general, vaig obtenir, des de tots els punts de vista, una impressió molt agradable, quan vaig comprovar que la dansa tenia molta vigència en aquestes comunitats irapes, ja que, en aparença, semblava un lloc privilegiat per portar a terme una investigació com la proposada. Malgrat tot, mesos després, noms començar el treball de camp intensiu, em vaig emportar una gran desil·lusió quan anava comprovant, a mesura que passava el temps, que la situació havia canviat i la dansa el feia difícil de veure. Sens dubte, el factor determinant en el canvi d'actitud dels yu'pes al voltant de la dansa va ser el tipus d'activitat i el grau d'ocupació mantinguda en una i una altra època de l'any durant la qual vam mantenir contacte (5), cosa que ens va fer entendre la realitat cíclica i canviant que conformaven la vida yu'pa (6).

(3) A vegades, a partir de la pregunta, on va néixer vostè?, es respondria amb un relat de 30 o 45 minuts en què s'explicaven diferents històries, passant d'una qüestió a una altra; cosa que ens estalviava posteriorment haver-los de formular altres qüestions, ja que aquestes estaven respostes a través de la primera pregunta.

4) A mesura que es va conversant amb els informants, un es va adonant de les imprecisions i contradiccions comeses per aquests —de manera involuntària— quan responen a les preguntes que se'ls planteja. Per això, la impressió que un investigador social obtingui d'una comunitat no ha de basar-se en la simple entrevista passada a alguns informants, sinó que ha de completar-se amb moltes hores de comunicació i observació sistemàtica que ens posaran de relleu la realitat de manera més exacta.

A vegades passa que l'informant ens posa sobre falses pistes amb la seva resposta, com que aquesta és falsa o errònia perquè no ha entès bé la pregunta o perquè respon a l'atzar, senzillament per dir alguna cosa i així complaure i agradar l'investigador.

(5) Juliol és el mes en el qual hi ha una gran passivitat laboral i s'ocupen només de la neteja dels cafetals. Mentre que en els mesos de novembre fins a març, l'activitat laboral és intensa i variada: recollida i comerç del cafè, tala (al desembre), crema (al gener) i sembra del cunuc (de febre en endavant), pesca amb bot (al gener i febrer), etc.

(6) Després de l'experiència de camp, podem assegurar que per fer un bon treball de presa de dades, no només cal comptar amb informants nadius i fiables i ben instruïts en els usos i costums del seu poble, així com conèixer l'idioma nadiu o, com a mínim, comptar amb intèrprets que ens facilitin la comunicació, sinó que a més cal arribar en els moments adequats d'acord amb l'objecte d'estudi; i millor encara tenir el suficient temps per cobrir un cicle anual.

De totes maneres i atès que no vam poder cobrir amb el nostre treball de camp tot el cicle anual, sí podem felicitar-nos perquè hem viscut diferents períodes dins de l'esmentat cicle que ens fan tenir una visió de conjunt al voltant de com es desenvolupen els esdeveniments ordinaris i extraordinaris dins el context espacial i temporal d'aquestes comunitats, així com el desenvolupament de la dansa dins d'aquest.

Procurarem també interpretar la informació rebuda al voltant d'un tema d'acord, no amb la resposta unilateral emesa per un sol informant, per important que fos, sinó que el tema fou elaborat des de diferents perspectives i, a més, es comptava amb el testimoni de diferents informants (7).

Feta aquesta primera aproximació metodològica, s'ha de dir pel que fa al registre de dades al voltant de les danses, que vam optar finalment per filmar-les i fotografiar-les, a més de gravar els cants que simultàniament es produïen per disposar d'una sèrie de documents que posteriorment serien analitzats amb serenor. De forma complementària, escrivíem els aspectes més significatius que succeïen al voltant d'aquestes, així com els processos rituals en què aquests normalment, es trobaven inscrits.

Per tal de no perdre detalls d'interès sobre el desenvolupament de les danses, disposàvem d'un protocol d'observació o model taxonòmic dels components de la dansa (figura 1), que sense ser exhaustiu i estant obert a la inclusió de categories no compreses anteriorment, ens servia de guia a

Model taxonòmic dels components de la dansa

1. Nom assignat i tradició oral associada.
2. Espai de realització dins el context territorial.
3. Temps de realització: data anual, hora del dia.
4. Rituals que acompanyava.
5. Punt de vista emic sobre la funció que desenvolupa.
6. Estructura general:
   - 6.1. Participants:
     - 6.1.1. Situació temporal i espacial de la dansa dins el ritual;
     - 6.1.2. Nombre de practicants i espectadors;
     - 6.1.3. Situació dels practicants i espectadors dins de l'espai ritual.
     - 6.1.4. Grups de participants segons: edat, sexe, estatus, parentiu, etc.;
     - 6.1.5. Associació del rol amb el rol ritual;
     - 6.1.6. Tipus somàtic dels practicants i característiques físiques més significatives;
   - 6.2. Coreografia:
     - 6.2.1. Registre sincrònic dels diferents participants anotat per episodis;
     - 6.2.2. Registre diacrònic de l'evolució successiva dels episodis;
   - 6.3. Lletra del cant i veu:
     - 6.3.1. Contingut de la lletra del cant;
     - 6.3.2. Senyals vocals que acompanyen les paraules parlades: vocalitzacions (riure, plor, sospir, badalls, etc.);
     - 6.3.3. Segregacions vocals (hum, ah, uh...) en relació amb el tema i amb els estats afectius;
     - 6.3.4. Qualitats de la veu: ritme, articulació, volum, ressonància, timbre, to, velocitat, etc.; en relació amb les característiques de la persona;
     - 6.3.5. Torn de converses en el cant;
   - 6.4. Elements musicals:
     - 6.4.1. Nombre i noms;
     - 6.4.2. Característiques generals de cada un: forma, forma d'utilització, so que emet, paper que desenvolupa dins del ritual, temps d'utilització, sincronització entre ells, sincronització amb la coreografia;
   - 6.5. Moviment cinèsic:
     - 6.5.1. Gestos;
     - 6.5.2. Moviments corporals;
     - 6.5.3. Moviments del tronc, braços, mans, cames, peus, cap;
     - 6.5.4. Postures estàtiques;
   - 6.6. Parallenguatges:
     - 6.6.1. Conducta tàctil:
       - 6.6.1.1. Tipus: palmejar, pessigar, fer un petó, acaronar, sacsejar, etc.;
       - 6.6.1.2. Zones corporals implicades en el contacte tàctil segons el tipus de contacte utilitzat;
     - 6.6.2. Expressions facials:
       - 6.6.2.1. Segons tres zones de la cara: a) cella-front; b) ulls-parpelles-caballet del nas; c) galta-nas-boca-barbeta-mandíbula;
       - 6.6.2.2. Manifestacions primàries d'afecte que representen: sorpresa, por, còlera, disgust, felicitat, tristesa, vergonya, interès;
     - 6.6.3. Conducta visual: formes i funcions de la mirada segons les manifestacions primàries d'afecte;
     - 6.6.4. Proxèmica:
       - 6.6.4.1. Territorialitat: intrusions, defensa, respecte, etc. de l'espai personal i grupal;
       - 6.6.4.2. Relació de l'espai de dansa amb el nombre de participants (densitat);
       - 6.6.4.3. Distàncies conversacionals durant la dansa;
       - 6.6.4.4. Disposicions espacials dels participants d'acord amb el lideratge, tema o tasca, sexe, edat, prestigi social, motivació, parentiu, caràcter personal, etc.;
     - 6.6.5. Adornaments i indumentària:
       - 6.6.5.1. Descripció de la vestimenta segons sexe, edat, etc.;
       - 6.6.5.2. Artefactes que acompanyen segons sexe, edat, etc.;
       - 6.6.5.3. Maquillatge i tocat;
     - 6.6.6. Factors de l'entorn:
       - 6.6.6.1. Característiques generals del medi ambient natural pròxim a l'escenari:
       - 6.6.6.2. Ambient humà pròxim a l'escenari;
       - 6.6.6.3. Decorat: estructura i disseny en funció de l'espai i la participació, color, so, il·luminació, objectes mòbils;

Figura 1

(7) Si preguntem, sempre se'n va a pescar amb la seva dona?, es pot respondre sí, quan efectivament és que «no és sempre»; el que passa és que l'informant pot intuir que se li pregunta si és habitual que la dona participi en la pesca amb bot i no, si en tots els casos la dona està present. La solució a aquest problema d'interpretació tant «emic» (sobre la pregunta) com «etic» (sobre la resposta), a més del suport en la pròpia percepció sobre l'assumpte en qüestió, es troba en la formulació de més d'una pregunta que apuntin en una mateixa direcció; com per exemple, si els homes van sols a vegades, si quan les dones no hi poden anar, els homes tampoc surten i les esperen que aquestes estiguin disponibles, etc. De la intersecció de totes les respostes emeses, això sí, per diferents informants, obtenim una resolució més aproximada a la realitat. Pel contrari, entenem que es pot caure en l'error de crear un discurs fantàstic, fruit de la parcialitat exercida en el procés d'obtenció de dades.

l'hora de prendre dades sobre el terreny, així com en l'anàlisi que posteriorment faríem.

Salvat de forma satisfactòria l'escull que suposa registrar audiovisualment les danses i els cants i havent pres igualment notes escrites sobre elles, quedava, malgrat tot, la tasca de descriure o escripturar kinegràficament les danses, utilitzant un procediment que fos rigorós i també llegible i intel·ligible per a aquelles persones que tinguessin interès per aquest tema. Amb aquesta preocupació vam barrejar quatre procediments diferents i finalment ens vam decidir per un d'ells.

Així doncs, el procediment utilitzat per configurar l'estructura analítica de les diferents danses, es va ajustar en certa manera al protocol que va ser usat anteriorment per registrar les dades sobre la dansa. Consta d'una primera part on es presenta *l'estructura inicial de la dansa* en qüestió en forma d'*episodi* simbòlic; s'assenyala per escrit el nombre de dansaires que composen el grup en cada cas i la posició espacial en el seu inici. I d'altra banda, on es presenta el *desenvolupament general de la dansa*, partint d'una *seqüència d'episodis* (8) amb escenes fotogràfiques complementades amb línies de trajectòries. Aquesta segona part té en consideració els següents aspectes: *coreografia* (on s'explica per escrit el procés seguit en cada dansa i on es destaquen detalls difícilment apreciables i assenyalables mitjançant un altre procediment); *moviments cinèsics peculiars* i individuals (d'acord igualment a una explicació per escrit que, a vegades, quan es va considerar procedent, es va remetre a alguna escena fotogràfica que feia referència a la qüestió tractada); *parallenguatges* (conducta tàctil, expressions facials, conducta visual, proxèmica, guarniments i indumentària i factors de l'entorn; ens referim a ells quan aquests s'estimin rellevants i significatius de cara a la interpretació final); *elements musicals* (quan fossin utilitzats, encara que en aquest sentit hi ha una gran parquedat, de tal manera que és l'entonació oral la base de l'estructura musical); i la *lletra del cant* (incloent el text yu'pa en traducció ortogràfica, transcrit interlinealment) i *l'estructura musical* (en aquelles categories representatives).

A més a més de tota la resta, es van desenvolupar com *observacions preliminars* en cada categoria o tipus de dansa aspectes tals com ara l'*espai* i el *temps de realització*, així com els *rituals que acompanyen* o altres consideracions que s'estimessin pertinents.

Dins de cada categoria o model de dansa, es van enumerar aquestes d'acord amb l'estructura coreomètrica que posseïen i es van establir també variants de cada nombre quan no hi havia una diferència molt significativa entre elles (figura 2).

D'altra banda, a l'hora d'establir les significacions coreomètriques i individuals que dins de la dansa hem cregut oportunes; ens guiem bàsicament per la pròpia percepció fonamentada en l'ampli context en què les danses tenen lloc, així com en les impressions obtingudes dels informants. Malgrat tot, també vam tenir en consideració els estudis realitzats interculturalment respecte a la dansa, publicats per P. Ossona (1985) on es descriuen algunes significacions recurrents de determinades posicions i moviments coreogràfics, entre els quals destaca: la roda amb diferents orientacions per part dels executants —mirada cap enfora, de perfil—, la cadena, les línies paral·leles amb acostaments i allunyaments i les línies enfrontades de front, d'esquena i de perfil.

Quant a la significació gestual, hi ha una àmplia bibliografia, entre la qual podem destacar els autors Marrazo (1975), J. Fast (1983), M. L. Knapp (1985), P. Santiago (1985), F. Davis (1986), entre d'altres. Malgrat tot, vam recollir amb cura i a títol de referència les descripcions que es podien fer per expressar diferents actituds emocionals com són: la rancúnia, la melangia, la tendresa, l'alegria, la tristesa, etc. perquè s'entén que no es poden assumir com a universals, encara que hi hagi una gran coincidència intercultural.

Amb tot aquest aparat logístic, des d'un punt de vista metodològic i amb una detinguda i detallada visualització dels documents filmats, que constituïen el suport bàsic d'aquesta part del treball, s'estaria en disposició d'oferir uns resultats satisfactoris sobre l'objecte d'estudi proposat al voltant de l'estructuració i funcionalitat de la dansa individual i col·lectiva.

La dansa com a objecte principal d'estudi va ser estudiada des d'una doble perspectiva:

a. el que va ser en temps antics, quan s'insistia en l'evolució soferta fins a l'actualitat, tant en el temps com en l'espai (perspectiva diacrònica).

(8) Les escenes fotogràfiques que es van presentar van ser obtingudes mitjançant l'ús d'una videoimpressora i es va tenir com suport bàsic la cinta de vídeo gravada durant el treball de camp.

b. el que és actualment per a les comunitats yu'pa de la regió d'Irapa, tenint al seu torn com a marc comparatiu de possible aculturació l'ús que se li dóna tant en la comunitat missional de Tukuko com en la resta de comunitats (perspectiva sincrònica).

I com és normal en la investigació antropològica, no s'ha perdut de vista, com apuntàvem anteriorment, la doble dimensió «emic» i «etic», ambdues pertinents per donar validesa a tot projecte que amb aquestes característiques es consideri científic.

> La dansa, com citava Herkovits «és una forma d'art que resulta impossible d'estudiar fins que no tingui un tractament sistemàtic que s'apliqui sobre una base comparativa» (1973:445).

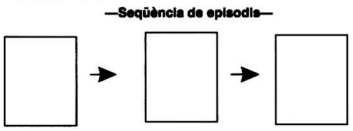
Per això, es fa convenient estudiar cada modalitat directament sobre el seu context i acabar amb l'etapa exclusivament descriptiva per envestir-la en un marc teòric adequat per arribar a anàlisis explicatives o hermenèutiques de major calat científic.

Esquema del model general d'estructura analítica de la dansa

1. Observacions preliminars:
   Espai de realització
   Temps de realització
   Ritual que acompanya
2. Estructura bàsica:
   2.1 Participants (nombre i posició de partida)

3. Desenvolupament:

   3.1 Coreografia
   Observacions
   3.2 Moviments cinèsics peculiars (individuals)
   3.3 Parallenguatges:
   Conducta tàctil
   Expressions facials
   Conducta visual
   Proxèmica
   Guarniments i indumentària
   Factors de l'entorn
   3.4 Elements musicals
   3.5 Lletra del cant i estructura musical

Figura 2

Conclusions

Per finalitzar aquest treball, que no ha pretès més que proposar una estratègia metodològica, posada en pràctica en un cas concret de cara a poder establir una anàlisi semiològica de la dansa, presentem les conclusions a les quals s'arribaria pel que fa a aspectes metodològics:

- La dansa yu'pa posseeix actual vigència a les comunitats de la zona Irapa i, tot i que es troba subjecte a un procés de canvi com a resultat del seu esdevenir històric, és possible estudiar-la des d'una òptica funcional i també estructural perquè és conseqüent amb el context físic i humà en el qual estan inscrites.
- La contextualització de la dansa yu'pa dins del seu ambient físic i del seu marc social i cultural, sense oblidar-se del seu perfil històric, és tasca imprescindible i serveix com a punt de referència al qual acollir-se per poder interpretar amb rigor els significats que d'ella es deriven.
- Des d'una perspectiva de les ciències socials i en especial de l'antropologia social i cultural, la dansa no només s'ha de contemplar com una manifestació estètica, sinó també com una forma de llenguatge i instrument que, estudiat degudament, ens facilita de forma

poderosa la comprensió del comportament cultural del poble que l'executa.

Malgrat tot, el seu exclusiu estudi no és suficient per mostrar una visió històrica sobre la manera de ser i l'estil de vida que aquest poble pot mantenir, per tant, es necessita la imprescindible informació que facilita el context en un ampli espectre.

- La dansa, com a expressió simbòlica dins de la categoria de la comunicació no verbal, ajuda a entendre els processos socioculturals del grup al qual pertany. Per això, cal filtrar el context d'acord amb el criteri de pertinença i s'ha de tenir en compte les emocions que s'activen amb la seva execució.
- El fet que la gestualitat i els moviments coreogràfics realitzats en aquestes danses tinguin caràcter simbòlic, fa que el significat d'aquests pugui canviar en funció de diferents sectors i circumstàncies, la qual cosa fa que l'investigador estigui subjecte a cert risc en la seva interpretació. Per escurçar en bona mesura el marge d'error, és imprescindible l«anàlisi contextual». En estudis com el present, suggerim també l'adopció d'un doble enfocament: «performàtic» i «ecològic i d'adaptabilitat», ja que es considera que en aquestes accions sempre es persegueix un cert grau d'eficàcia i és l'adaptació social i ambiental una constant en les seves vides.
- És en l'àmbit festiu i ritual on es pot captar amb propietat els significats precisos de les expressions gestuals (sobretot del rostre i la mirada) que es desprenen de la dansa, ja que en el marc de la demostració (cap a l'investigador), es manca de la informació pertinent que ofereix el microcontext que en realitat l'envolta. Les demostracions, per tant, serveixen per tenir una visió aproximada de la realitat i és necessari completar-la amb altres dades obtingudes dels informants i contrastar-les sempre que sigui possible amb la mateixa realitat per aconseguir en definitiva un major coneixement de la pràctica que persegueix.
- En investigacions d'aquestes característiques, per obtenir una impressió més completa i oferir un diagnòstic més precís sobre la cultura d'un poble, és molt convenient desenvolupar un treball de camp que cobreixi com a mínim un cicle anual, sobretot si es tracta de gent que organitza la seva vida al voltant de la naturalesa i consegüentment manté canvis substancials en el quefer diari al llarg de l'any, així com en l'exercici de processos rituals i festius.
- El treball de camp intensiu (durant el dia i la nit), si manté una interacció continuada amb els subjectes estudiats i si comparteix sense interrupció la seva manera de vida i si s'observen sistemàticament els seus comportaments, es presenta com el mètode ideal per a l'obtenció de dades en aquest tipus de treballs d'investigació; mitigant en bona mesura, juntament amb l'entrevista intensiva amb intèrpret, la manca de coneixement en profunditat de la llengua nadiua, la qual, si bé és molt convenient (necessària en molts casos), conté un llarg període d'aprenentatge d'alguns anys (qüestió que l'investigador ha de valorar d'acord amb els seus interessos i disponibilitat de temps) i no és imprescindible per a la consecució d'una informació rigorosa en determinat tipus d'investigacions, com és aquest el cas.
- L'accés a la informació emic es fa imprescindible per valorar amb propietat el sentit del comportament dansístic. En aquesta línia, cal superar l'interrogatori convencional en l'entrevista intensiva i oberta com a fórmula exclusiva de recollida de dades i explorar altres mecanismes que permetin accedir al coneixement de l'experiència dels protagonistes de l'acció. Conseqüentment, es recomana donar recursos als propis subjectes per tal que flueixi d'ells de manera natural la informació buscada, de tal manera que és la fórmula del dibuix nadiu o de l'autofilmació dos interessants procediments que s'haurien de posar a prova per comprovar els seus resultats.
- Amb la tecnologia actual, el sistema fotogràfic, amb la utilització de videoimpressora, s'aconsella com a suport il·lustratiu en la descripció de danses per oferir una visió més realista de les execucions.

  Així mateix, l'ús de la càmara de vídeo es converteix en aquests moments en imprescindible per portar a terme una presa de dades exhaustiva al voltant de la dansa i facilita la seva posterior anàlisi.
- Des d'un punt de vista metodològic, l'enfocament ideogràfic i el model hermenèutic és recomanable per a l'estudi simbòlic de la dansa. Així com en la conjugació tècnica etnocientífica i el relacionisme simbòlic ofereix una major perspectiva en la recerca de correspondències significatives que es trobin al voltant del sentit de la dansa.
- La recerca de sentit al voltant de la dansa, es pot situar en un doble pla interpretatiu: d'una banda, es destacaria en la dansa la rellevància del context en tota la seva extensió, si partim de la base que s'hi reflec-

teix la diversitat de la cultura i, d'altra banda, s'hi presentaria la singularitat de la persona, perquè és un mitjà a través del qual s'expressen emocions de caràcter universal.

Bibliografia

ALEMÁN, G. 1981. *Labanotación I.* Sin publicar.

— 1982. «La coreología y su contexto cultural». *Revista del Instituto Interamericano de Etnomusicología y Folklore,* 5: 124-125. Caracas.

ARENTZ, I. 1991. «Yukpa». En *Música de los aborígenes de Venezuela,* 137-154. Caracas: FUNDEF - CONAC.

BARRETO, F. 1960. *Danzas indígenas de Brasil.* México: Instituto Indigenista Interamericano.

BIRDWHISTELL, R. 1952. *Introduction to Kinesics.* University of Louisville Press.

— 1970. *Kinesics and context,* Un of Pensilvania Press.

BONILLA, L. 1964. *La danza en el mito y en la historia.* Madrid: Biblioteca Nueva.

DAVIS, F. 1986. *La comunicación no verbal.* Madrid: Alianza Editorial.

ECO, U. 1968 (1975). *La estructura ausente.* Barcelona: Lumen

— 1977. *Tratado de semiótica general.* Barcelona: Lumen.

FAST, J. 1983 (1971). *El lenguaje del cuerpo.* Barcelona: Kairós.

GIRAUD, P. 1984. *La semiología.* Madrid: Siglo XXI.

GOFFMAN, E. 1987 (1956). *La presentación de la persona en la vida cotidiana.* Buenos Aires: Amorrortu.

GREIMAS, J. 1966. *Semántica estructural.* Madrid: Gredos.

GUEVARA, D. 1975. *En torno a una reconsideración del concepto científico de folklore. En Teorías del folklore en América latina.* Caracas: CONAC.

HACNEY, P. et al. 1970. *Study guide. Elementary Labanotation.* New York: D.N.B.

JUAREZ TOLEDO, J.M. 1978. «Música tradicional de los Yucpa-Irapa del Estado Zulia, Venezuela». *Folklore Americano,* 26: 60-81. Instituto Panamericano de Geografía e Historia.

KNAPP, M.L. 1982. *La comunicación no verbal. El cuerpo y el entorno.* Barcelona: Paidos.

KRISTEVA, J. 1862. *Semiotica 1.* Paris: Editions du Seuil.

— 1862. *Semiotica 2.* Paris: Editions du Seuil.

KURATH, G. 1956. «Choreology and Anthropology». *American Anthropologist,* 58: 177-179.

— 1960. «Panorama of dance ethnology». *Current Anthropology,* 1: 233-254.

LABAN, R.V. 1956. *Principles of dance and movement notation.* London: Macdonald and Evans.

— 1963. *Modern Educational Dance.* Londres: Mac Donald and Evans L.T.D.

LIRA, J. 1989. *Yukpa Emai'k'pe.* Maracaibo: Editorial de la Universidad del Zulia.

MARRAZO, T. 1975. *Mi cuerpo es mi lenguaje.* Buenos Aires: Ciordia.

MAUSS, M. 1979 (1971). *Sociología y Antropología, sexta parte.* Madrid: Tecnos.

MOLES, A. y ROHMER, E. 1983. *Teoría de los actos. Hacia una ecología de las acciones.* México: Trillas.

OSSONA, P. 1984 *La educación por la danza. Enfoque metodológico.* Buenos Aires: Paidos.

SANTIAGO, P. 1985. *De la expresión corporal a la comunicación interpersonal.* Madrid: Narcea.

SAUSSURE, F. 1980. *Curso de lingüística general.* Madrid: Akal.

SCHILDER, P. 1983. *Imagen y apariencia del cuerpo humano.* Buenos Aires: Paidos.

TECTARI
Memòria d'una expedició

Hi ha en la mitologia yu'pa, una contínua al·lusió que manté en la seva simbologia un caràcter dubitatiu, que havia estat tingut com a lloc de salvació per a alguns *owayayos* i *wanapsas* en els primers temps, quan es va esdevenir la inundació apocalíptica. Actualment, es presenta com un espai prohibit, inhòspit i inaccessible, que s'ha d'evitar, per tal de no posar la vida en perill. Ens estem referint al «Tectari», màxima elevació de la serra de Perijá.

Aquest halo de misteri i l'elevat valor simbòlic que el Tectari té en la tradició oral yu'pa va ser el detonant que ens va induir a emprendre una expedició fins a aquell lloc per comprendre millor el pensament i les pors creats al seu voltant.

Acompanyat per Jesús Peñaranda i Jairo, guardaparcs yu'pas de Torimo i Sirapta respectivament, vam emprendre el camí carregant a lloms d'una mula els «corotos« (equipatge) amb provisions per a una setmana.

Vam sortir de Toromo a les 9.30 hores i vam arribar a Manastará a les 16.30 hores, després d'haver passat per les poblacions de Shirimi, Ayajpaina i Kunana.

A Manastará, vam ser ben acollits per les poques famílies que allí vivien des de feia poc temps i totes elles estaven enfeinades en la construcció dels habitatges. És en aquest punt on el riu Negre pren el seu nom per la confluència de les aigües que vénen del Tumuriaja i de l'Atapsi.

Després de descansar a la nit en aquell lloc i deixar la mula, ens vam repartir el pes dels corotos i vam sortir a les 8.00 seguint el riu Atapsi en direcció al Tectari.

Segons sembla i segons el parer de Jesús Peñaranda, només se sap que hagin arribat al Tectari un grup de persones de la Universitat dels Andes a Mèrida, els quals fa uns 8 anys van emprendre una expedició a la muntanya pel mateix lloc per on anàvem nosaltres.

Durant les tres primeres hores de marxa, es podia apreciar la pica o drecera de l'antic camí que conduïa a Colòmbia, practicat pels anomenats «maleteros» (narcotraficants) i abandonat, segons ens van explicar, des que feia uns tres anys es va produir una batalla a ganivetades entre bandes rivals que va acabar amb la vida de molts d'ells.

A partir d'aquest punt (a uns tres hores de Manastará) on la pica es dirigeix cap a Colòmbia prenent una drecera situada a l'esquerra del riu Atapsi, es perd tot tipus d'indici orientador i es té només com a punt de referència el fet que no s'ha perdre's.

La nit que vam passar a Manastará vam tenir una llarga reunió amb els homes del poblat, els quals ens van intentar de persuadir perquè desistíssim del nostre propòsit i ens van prevenir dels problemes i dificultats que tindríem en el viatge, així com també ens van posar al corrent de les històries que explicaven els avantpassats sobre l'enigmàtica muntanya.

Entre les històries esmentades sobre el Tectari, ens van explicar que «la persona que gosés acostar-s'hi i pronunciés en aquell moment el seu nom, se li cremaria la boca i la muntanya es cobriria de boira».

Ens deien també que «la muntanya no es deixava acostar», com si tingués vida pròpia; «quan sembla estar-hi proper, desapareix i d'allunya i fa que el caminant es perdi».

Explicaven el cas d'un «catire» (home de pell blanca) que va ser atacat nombroses vegades per una àliga quan intentava pujar al cim, tot i que abans havia arribat a la seva base.

També situaven al voltant del Tectari l'assentament d'homes salvatges que practicaven el canibalisme i raptaven aquells qui es trobaven desemparats.

Ni Peñaranda ni Jairo coneixen aquesta part del territori, però, atesa la seva condició de guardaboscos els interessava saber d'ell; aquest va ser el principal motiu pel qual van acceptar la idea d'acompanyar-me.

Per a mi, també era interessant observar els seus respectius comportaments durant el trajecte, ja que a més de ser guardaparcs, enculturats en

bona mesura sota el model de societat criolla, no deixaven de ser yu'pas.

Vam seguir el cabdal de l'Atapsi, unes vegades per dins i unes vegades per fora i sempre obrint camí a cop de matxet. Vam estar-hi tres dies.

Introduïts en l'espessor de la selva i sense cap visió de la distància que faltava fins a la muntanya, la qual només coneixíem a través del mapa, vam decidir abandonar el riu i pujar per una vessant fins a obtenir una visió panoràmica d'on estàvem situats. Així ho vam fer i vam establir el campament a mitja vessant quan va arribar la nit.

Al matí següent, vam aconseguir arribar a la part alta, on ens vam veure obligats a pujar a un gran arbre per veure el paisatge. Fet això i amb el cos una mica cansat pel desgast de la marxa, l'ànim va pujar per moments quan per primer vegada vam veure el Tectari.

Encara faltava bastant, però com a mínim l'havíem vist i sabíem quina direcció s'havia de prendre. També vam veure el Cerro de Santa Marta, ja a Colòmbia. D'aquesta manera, vam baixar per on havíem pujat, fins arribar de nou al riu Atapsi, de la qual cosa no estàvem segurs, perquè ens havíem creuat abans amb nombrosos cursos de riu que portaven cabdal semblant.

A mesura que es puja pel riu, augmenta el seu desnivell i discorre per cascades que s'han de sortejar per poder continuar.

Així mateix, la vegetació arriba a embolicar-se totalment pel seu curs, cosa que obliga a abandonar-lo, ja que travessar-la es converteix en una tasca impossible.

Intuíem tenir a prop la cadena muntanyosa del Tectari i vam abandonar definitivament el riu, convertit ja en torrent i vam pujar per una inclinada pendent amb molta dificultat fins a arribar a una zona elevada.

Sense molta energia i sense aigua, ens vam posar a buscar el Tectari, que en principi no apareixia; però superats els últims obstacles que impedien la seva visibilitat, de nou vam sentir una enorme alegria quan el vam veure de prop.

A diferència de les informacions que havíem rebut anteriorment, el Tectari constitueix una cadena de muntanyes que superen els 3.500 m; cada una d'elles amb nom propi. D'aquesta manera, com ho anomenava Jairo, teníem davant el Tectari Yipiño, el Tectari Yunti, el Tectari Tupotancha, el Tectari Yemota i el Tectari Tewappü. Vistes totes des de la cara sud, les parets de les quals són més verticals.

Vam arribar al lloc la tarda del dia 10 de març. Peñaranda i Jairo es van posar a buscar aigua en un canal per apaivagar la set, cosa que van aconseguir fent un pou artesià del qual, a uns 50 om de profunditat, va brollar suficient aigua per beure.

Amb els aliments pràcticament esgotats i amb la intenció per la meva part de pujar al matí següent al cim de la primera pica, el Tectari Tewappü, vam dormir aquella nit, en la qual va fer un intens fred.

Tal i com estava planejat, al matí següent em vaig preparar per pujar junts al cim, però, sorprenentment, havien canviat d'idea i s'hi negaven. Malgrat tot, van acceptar esperar-me al lloc mentre jo pujava i baixava. Amb aquest compromís, vaig emprendre la trepa carregant una cantimplora amb aigua i una mica esporuguit per l'emoció d'estar trepitjant en solitari un terreny arriscat.

No hi va haver entrebancs durant la travessa, però la sorpresa va arribar quan de tornada al lloc, on suposadament m'estaven esperant, només hi havia estris i un missatge escrit amb carbó del fogonet que deia «t'esperem a Manastará».

Què va passar? Per què aquesta precipitada reacció? Quines causes van induir els meus acompanyants a abandonar-me en tal delicada situació?

La raó que em va exposar Peñaranda, qui efectivament m'esperava a Manastará, va ser que Jairo es va posar de sobte molt nerviós i va arribar inclús a plorar per tornar. A causa de la seva tossuderia, Peñaranda argumentava que per a ell era una gran responsabilitat deixar-lo tornar sol. Però, i jo? La pregunta va quedar sense resposta.

Possiblement a Jairo, que com Peñaranda s'han criat entre criolls, se'ls van resoldre de sobte els ancestres i van ser presa del pànic, ja que havien arribat tan a prop de la Muntanya sagrada.

Reflexionant durant el camí de tornada al voltant de la justificació del les pors dels yu'pas a acostar-se al Tectari, al marge dels motius basats en les llegendes que ells mateixos afegeixen, trobem, per la nostra part altres motius que, tenint una major objectivació, recolzen aquesta actitud o almenys aconsellen una bona dosi de prudència.

D'aquesta manera i en quasi tots els punts de la Terra, les grans muntanyes han estat contemplades en algun moment pels habitants, com a lloc del déus o dels dimonis; també el Tectari.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

1. **Home sembrant *ocumo* a la seva àrea de cultiu o *conuco*.**
2. **Nens jugant al voltant del foc.**
3. **Dona gran teixint.**
4. **Poblat de Kiriponsa.**
5. **Reunió en el poblat de Yurmuto per a resoldre problemes.**
6. **Informants yu'pas.**
7. **Investigador passant notes al seu diari de camp dins de la seva vivenda.**
8. **Home amb la cara tacada de negre, disparant fletxa durant el ritual del *casha pisosa* o festa del nou nat.**
9. **Home tocant el *towakta* (corn buit de toro) anunciant que la *soya* (beguda alcohòlica tradicional) ja està llesta per ser beguda, marcant l'inici d'un esdeveniment festiu.**

10

11

12

13

14

15

16

17

18

10. **Preparació d'aliments moments abans de l'inici d'un *tomaire* o festa recreativa de confraternització.**
11. **Tomaire (festa recreativa de confraternització) celebrat a la comunitat de Kanobapa.**
12. **Dona entonant un cant o *omaika* i nen bebent soya en el transcurs d'un *tomaire*.**
13. **Homes reunits junt a la *canoa* de *soya* (tronc buit que conté el líquid alcohòlic).**
14. **Alba a Kanobapa després d'haver romàs els seus habitants tota la nit desperts, dansant, cantant i bevent, amb motiu d'una celebració festiva de *tomaire*.**
15. **Escenes de danses yu'pes. Dansa yu'pa a Kanobapa.**
16. **Escenes de danses yu'pes. Danza yu'pa a Kiriposa.**
17. **Escenes de danses yu'pes. Danza yu'pa a Yurmuto.**
18. **Escenes de danses yu'pes. Danza yu'pa a Kanobapa.**

Però el fet de ser la major elevació de la serra del Perijá, ja que molts dels cims presenten un aspecte inaccessible, amb grans farallons d'aparença infranquejable, a la boira gairebé permanent que el manté amagat gairebé sempre, la qual cosa li dóna un aspecte més enigmàtic; al fred intens que per la nit fa a les zones altes, que augmenta per la humitat de l'aire; a la gran descomposició de la roca que amplifica la dificultat d'ascens en la seva part final. A tot això, cal afegir-hi el difícil trajecte que cal passar per arribar-hi, l'espessa i exuberant vegetació i el fet que no hi hagi drecera, dóna la sensació d'estar introduït en un entorn verge i inexplorat, que si bé resulta apassionant, no deixa de ser menys dur per la necessitat de travessar-lo a cop de matxet; la qual cosa exigeix una enorme despesa energètica. No s'ha de menysprear tampoc el perill que comporta l'existència de grans felins que, com el puma i el jaguar, transiten per aquesta zona; ni tampoc els nombrosos ofidis de les classes més variades, molts d'ells de mossegada mortal.

Al marge de les consideracions físiques que hem apuntat, es fa precís destacar també l'immens risc que aquest territori, pel fet de ser inexpugnable, té amb els guerrillers i narcotraficants colombians, ja que pot servir d'amagatall pels primers, com ja sembla que passa i de lloc de trànsit per als segons, com a mínim en la seva zona més baixa.

Amb aquest panorama, no resulta difícil comprendre els consells dels pobladors de Manastará quan insistien en el fet que abandonéssim la idea de l'expedició, encara que els arguments que utilitzessin fossin uns altres.

En qualsevol cas, situat en un lloc despullat i solitari de la naturalesa i amb la ment carregada d'històries com la del «salvatge», que en un altre context poguessin semblar inversemblants, és fàcil que el pensament científic faci aigües, que l'òptica racionalista es deixi arrossegar pel que dicten els sentits i, en definitiva, es dubti sobre on estan posats els límits de la realitat.

Aquesta va ser una expedició plena d'incertesa fins l'últim moment, com tota bona aventura. Malgrat tot i tot i les situacions difícils, va valer la pena, perquè ens va oferir l'ocasió d'acostarnos una mica més al pensament yu'pa i perquè vam tenir l'experiència inoblidable d'haver acariciat una cosa que per a ells és inquietant: el Tectari.

Miguel Ángel Saavedra García,
Juan Carlos Vázquez Lazo,
María José Mosquera González,
Carlos María Agrasar Cruz,
Manuel Avelino Giráldez García,
INEF de Galicia.

METODOLOGIA OBSERVACIONAL: LES FALTES EN FUTBOL

Paraules clau: **Reglament, estructura formal, estructura funcional, sociologia de l'esport, segments corporals.**

Abstract

A review of existing literature on infractions in football shows that most of the studies deal with specific details. Therefore it seems logical to establish multiple relations between the action and the result (double influence: first in the development of the game and the behaviour of the public). The present work endeavours to present the means of carrying out a global observation of the infractions committed in play action in the sporting activity of football.

Resum

En revisar la bibliografia existent sobre les faltes en futbol, ens trobem amb el fet que la majoria dels estudis duts a terme presenten aspectes puntuals en relació amb aquests. Per tant, ens sembla lògic establir relacions múltiples entre l'acció i el resultat (influència doble: primer en el desenvolupament del joc i segon, en el comportament del públic).

Amb aquest treball, pretenem presentar un instrument per portar a terme una *observació globalitzada* de les faltes comeses en acció de joc dins de l'activitat esportiva del futbol.

Introducció

Per aconseguir una visió global de les conductes aquí estudiades (les faltes), hem de respectar el context en què aquestes solen aparèixer. Coordinar disciplines tan dispars con la sociologia, la praxiologia i l'observació sembla una tasca difícil, però necessària per obtenir no només una visió global de les conductes motrius, sinó també per descobrir les intencions de tals conductes i els seus orígens.

Una de les explicacions sociològiques de la violència en l'esport té el seu origen en els propis trets dels joc esportiu (Taylor, 1976; Dunning, 1992). Això, afavorit per les distàncies d'enfrontament en l'espai d'interacció (Parlebas, 1986) que vénen determinades reglamentàriament, ens indiquen que el futbol és un esport sociomotor de cooperació-oposició amb distància de càrrega gairebé nul·la. Aquesta distància d'enfrontament regula el contacte, i la violència generada en l'espai de joc provoca reaccions de suposada irracionalitat en els individus en situacions de massificació.

En els esports d'equip, s'observen situacions d'enfrontament entre equips en un espai de joc delimitat («espai formal», Vázquez, 1995). Les institucionalitzacions del estatuts lúdics determinen els rols precisos en el joc i la definició dels tipus de contracomunicació. El sistema de rols sociomotors està determinat pel reglament quan definim el conjunt de drets i deures dels jugadors, de manera que delimitem en gran mesura tota la seva actuació (H. Moreno, 1994; Parlebas, 1974) que marca els contactes i les faltes.

No podem oblidar les repercussions que tenen els successos que succeeixen en l'espai de joc sobre l'entorn (públic) i viceversa. Per al seu estudi, necessitem una metodologia que ens permeti observat els comportaments d'una manera global, perquè no podem perdre de vista la disposició jeràrquica i unitària d'aquestes conductes; i analítica, en tant que l'aprofundiment i l'aclariment en la microanàlisi de les conductes ens obliga a establir unitats d'observació d'acord amb una taxonomia molecular (Anguera, 1983).

Per tot això, presentem un instrument per a l'observació de faltes i els contactes físics, que permet no només descriure ambdós amb detall, sinó que a més intenta relacionar-los amb conductes agressives i antiesportives que es donin tant en el terreny de joc com a les grades.

La determinació del treball es realitza en funció de dos estudis observacionals complementaris, el caràcter descriptiu i contextualitzador dels quals ens permetrà l'estudi de tals conductes.

Una primera planella d'observació descriu amb detall com es cometen les faltes i els contactes físics (zona de camp, situació i rol infractor, etc.), en tant que la segona planella intenta establir connexions des d'un punt de vista sociològic entre el que succeeix en el terreny de joc i a les grades (anàlisi de seqüència d'enfrontaments, els seus motius i la seva possible senyalització, així com altres tipus de comportaments relacionats).

Situació espacial

Justificació

Aquest apartat s'ha creat per la necessitat de situar espacialment on es dóna la infracció. Aquest espai té la seva importància en funció de la zona on es faci la falta, ja que tindrà una influència o una altra (decisiva o no) en el desenvolupament del joc.

Categorització

1	4	7	10	13
2	5	8	11	14
3	6	9	12	15

Cada número marca una zona del camp

Criteri de categorització

El criteri seguit per a la divisió del camp en aquestes zones ha estat principalment un criteri «facilitador de l'observació», ja que creiem que mitjançant aquesta parcel·lació que, d'altra banda utilitza les línies del camp com «guies», és més fàcil observar sistemàticament el desenvolupament del joc i les infraccions comeses.

Posició relativa del jugadors

Justificació

La necessitat de determinar la localització espacial dins del camp del jugador que cau en les conductes estudiades ens ha portat a determinar unes posicions respecte al jugador receptor.

Categorització i criteris

El criteri és purament espacial. Després d'establir la zona de l'espai de joc en la qual té lloc la conducta, es determina la posició relativa dels jugadors implicats. Totes les posicions presentades s'estableixen prenent com a punt de referència el jugador que rep la falta o el contacte físic. D'acord amb aquest criteri, s'ha proposat el següent sistema de categories:

- Davant → A
- Darrera → B
- Lateral → L
- A sobre → E
- A sota → D

Rols de conducta

Justificació

Es va crear aquesta categoria amb la finalitat de conèixer d'una manera estructurada (i més o menys aclaridora) quins jugadors cometen o reben la infracció o el contacte, amb les conseqüències (interaccions) que aquesta pogués tenir en el desenvolupament de les accions de joc.

Categorització

1a. Jugador amb pilota → B
2a Jugador sense pilota de l'equip amb pilota → B'

3a. Jugador defensor de l'atacant amb pilota → DB
4a. Jugador defensor de l'atacant amb pilota → DB
5a. Sense possessió → Ø

Criteris de categorització

D'acord amb els estudis de Parlebas (1986) i Hernández (1988, 1992, 1994), podrem descriure que en el desenvolupament del joc es troben dues situacions de joc que deriven en comportaments fonamentals: el rol i el subrol.

El *rol* es defineix com la situació de joc assumida per un jugador a la qual s'associen una sèrie de funcions o accions i decisions pròpies del joc que el diferencien d'altres jugadors. El *subrol* és cada un dels possibles comportaments derivats de decisions que el jugador pot assumir i realitzar durant el desenvolupament del joc, sempre que tinguin un caràcter estrategicotàctic.

Tradicionalment i si seguim un criteri assumit per la majoria d'autors relacionats amb la praxiologia motriu, es defèn l'existència de tres rols en l'esport del futbol, que són:

- Jugador amb pilota.
- Jugador sense pilota de l'equip amb pilota i
- Jugador de l'equip sense pilota.

Per a cada un d'aquests rols apunten una sèrie de subrols entre els quals cal destacar: fer, provocar i/o rebre falta, que apareixen per a cada un d'ells.
Si prenem com a base aquests autors, hem ampliat els anomenats rols a cinc. Els dos primers són coincidents i s'estableixen diferències en els restants.

La tercera categorització d'Hernández (1994), l'hem dividit en dues, ja que creiem que és important assenyalar si el jugador de l'equip sense pilota està pròxim o no al jugador amb pilota (Vázquez, 1995), de manera que això podria ser un indicatiu en la gravetat de les accions. El mateix raonament pot seguir-se per a la quarta categoria que hem afegit. Aquesta es refereix a possibles enfrontaments entre dos jugadors que no estiguin en possessió de la pilota. La cinquena categoria fa referència als possibles enfrontaments que poden observar-se, per diferents motius, quan la pilota està en joc, però cap dels equips en té la possessió.

Zona del cos utilitzada en el contacte

Justificació

El fet de complementar totes les altres categories que s'han d'observar per descriure més clarament la forma de contacte físic entre els jugadors és la justificació d'aquesta categoria.

Aquesta sumada a la de «part del cos que rep la falta o el contacte» pot ser indicadora si les relacionem amb la de «gravetat de la falta o contacte».

Degut a la subjectivitat del criteri arbitral a l'hora d'assenyalar i sancionar les faltes, aquesta categoria, juntament amb la de la zona del cos que rep el contacte, poden convertir-se en aclaridores d'aquest criteri. Sense perdre de vista les categories de situació de l'atacant respecte el defensor i la que es refereix a la zona de camp, ja que també influeix en la sanció i ens aporten informació sobre la situació de joc.

Aquesta categoria també es pot relacionar amb els «tipus de falta» que apareixen a la regla XII del reglament de futbol o amb les categories presentades en aquest article per a aquest apartat.

Categorització i criteri

Hem utilitzat un criteri anatòmic a l'hora de delimitar els nivells, la selecció d'aquests s'ha basat fonamentalment en la freqüència d'aparició (requereix un coneixement previ a l'esport en qüestió) i en la seva rellevància per a l'anàlisi.

Així, si comencem de dalt a baix, diferenciem:

- *Cap:* Crani i cara.
- *Tronc:* Comprèn des de les espatlles fins al maluc, i en totes les seves cares: anterior, posterior i laterals. En aquest punt, el reglament (XII apartat C: saltar sobre un adversari) adverteix sobre la il·legalitat d'utilitzar el costat i el pit. En l'apartat D: càrrega violenta o perillosa, diu que ha de ser realitzada amb l'espatlla, sense que intervinguin els colzes i les mans. Utilitza el terme «cos» i el defineix com la part compresa entre la cintura i l'espatlla. En l'apartat E: carregar per darrera, aclareix que el contacte de l'espatlla amb l'esquena de l'altre jugador és legal.

Els següents nivells correspondran a una subdivisió del membre superior, que han estat seleccionats, sobretot, per la seva freqüència d'aparició en el joc del futbol.

- *Espatlla*: Articulació que uneix l'extremitat superior al tronc.
- *Colze:* Articulació que uneix el braç amb l'avantbraç.
- *Mà*: Part distal al canell.

El reglament no fa referència a aquest tipus de diferenciació i anomena només aquells termes, com ara braços i mans, però mai colze o avantbraç.

TEMPS	MARCADOR L-V	ZONA	POSICIÓ RELATIVA	ROL INFRACTOR	ZONA CONTACTE		ZONA REBRE		TIPUS DE CONTACTE	GRAVETAT		OBSERVACIONS

SITUACIÓ INFRACTOR		POSICIÓ RELATIVA		ROL INFRACTOR		ZONA UTILITZADA CONTACTE		ZONA EN QUÈ ES REP		TIPUS DE CONTACTE		GRAVETAT	
Davant	A	Davant	A	Atacant amb pilota	B	– Cap	C	– Cap	C	Empènyer	E	Lleu	L
Darrera	P	Darrera	P	Atacant sense pilota	Ø	– Tronc	T	– Tronc		Agafar	A	Moderada	M
Lateral	L	Lateral	L	Defensor a atacant		– M. Superior		Esquena	E	Colpejar	G	Greu	G
A sobre	E	A sobre	E	amb pilota	DB	Espatlla	H	Pit	O	Donar Patada	P		
A sota	D	A sota	D	Defensor a atacant		Bras	B	Abdomen	A	Obstruir	O		
				sense pilota	DØ	Avantbraç	A	Costat	L	Fer la trabanqueta	Z		
				Sense possessió	Ø	Mà	M	– M. Superior	M	Agredir	R		
						– M. Inferior		– M. Inferior		Desconsiderar	D		
						Cuixa	S	Cuixa	S				
						Genoll	R	Genoll	R				
						Cama	P	Cama	P				
						Peu		Turmell	T				
						Planta	L	Peu	I				
						Empenya	E						
						Punta	U						

En el membre inferior, diferenciem els següent segments:

- *Cuixa:* Part compresa entre el maluc i el genoll.
- *Genoll:* Articulació que uneix la cuixa i la cama.
- *Cama:* Part compresa entre el genoll i el turmell.
- *Peu:* En aquest distingim tres subnivells per la rellevància per a la seva anàlisi i possible relació amb la gravetat o tipus de falta.
  - *Planta*: zona inferior del peu
  - *Empenya*: zona superior del peu
  - *Punta:* part anterior del peu

El reglament cita només l'entrada amb els dos peus per davant i a l'aire amb els tacs i l'anomena «planxa» (Reglament XII, II 1r: jugar de forma perillosa/f).

Les referències extretes del reglament denoten la poca importància que li atribueix a la part del cos utilitzada per l'infractor per cometre la falta, ja que només les anomena a títol d'exemple d'una situació de joc i utilitza un *vocabulari propi*, amb les diferències ja assenyalades respecte la nostra categorització. Una cita textual que confirma l'anterior la trobem en el propi reglament: «el reglament sanciona el fet, és igual que es cometi amb una part del cos que amb una altra» (regla XII).

Zona de recepció de la falta

Justificació

La funció d'aquesta categoria en el present estudi és la de complementar (conjuntament amb l'anterior) la resta i d'aquesta manera detallar la realització d'un contacte. Aquest apartat resulta significatiu quan analitzem un aspecte, la gravetat o perillositat de la infracció.

A la regla XII (Escartín, 1986), s'assenyalen tipus de faltes que no podem identificar inequívocament (jugar de forma perillosa, càrrega violenta o perillosa...), ja que el criteri

arbitral determina la seva senyalització.

Categorització

Els nivells registrats són els següents:

- *Cap:* Cara (C), Crani (Cr);
  Tronc: Esquena (E), Pit (O), Abdomen (A), Costat (L).
- *Membre superior* (M).
- *Membre inferior*: Cuixa (S), Genoll (R), Cama (P), Turmell (T), Peu (P).

Utilitzarem un criteri anatòmic amb l'objecte de definir els diferents nivells de la categoria:

- *Cap:* Cara: part anterior del cap
- *Crani:* part posterior del cap
- *Tronc:* Esquena: part posterior del tronc
- *Pit:* part superior i anterior del tronc
- *Abdomen:* part inferior i anterior del tronc
- *Costat:* laterals del tronc
- *Membre Superior:* part del cos compresa entre l'espatlla i la mà
- *Membre Inferior:* Cuixa: part compresa entre maluc i genoll
  - Genoll: articulació que uneix cuixa amb cama
  - Cama: part compresa entre genoll i turmell
  - Turmell: articulació que uneix peu i cama
  - Peu: tram final del membre inferior distal al turmell

Criteri de categorització

El criteri utilitzat per a la categorització és un criteri anatòmic, on s'inclouen totes les parts del cos en les quals la realització d'una falta és freqüent, d'acord amb el que passa a l'acció de joc, ja que hi ha determinants reglamentaris formals que així ens ho exigeixen (com és el fet de no utilitzar les mans durant el desenvolupament del joc i sí el membre inferior). Així mateix, el grau d'incidència de les faltes ens ha portat a l'agrupació o desglossament de nivells en funció de la seva freqüència.

La possibilitat de relacionar-lo amb la gravetat del contacte ha estat contemplada en aquesta pel significat que pugui tenir la seva realització en una determinada zona corporal (esquena, pit, cara, crani, etc.).

Tipus de contacte

Justificació

Quan parlem de falta, ens referim de manera inequívoca a una infracció comesa per un jugador a un capítol de les regles de joc. L'esmentat capítol del reglament és aquell anomenat *faltes i incorreccions* (regla XII) (Escartín, 1986), en què es contempla el tipus d'infracció i es defineix la manera com es realitza.

Categorització

La categorització realitzada inclou les següent divisions:

Empènyer (E), Agafar (A), Colpejar (G), Donar patada (P), Obstruir (O), Fer la trabanqueta (Z), Agredir (R) i Desconsiderar (D).

Per delimitar cada una d'elles, caldrà definir-les clarament a través d'una enciclopèdia (Larrousse, 1980), ja que són termes no definits en els diccionaris específics de les ciències de l'esport:

- *Empènyer:* fer força contra una cosa (persona) per moure-la.
- *Agafar:* agafar fortament amb la mà i, en general, de qualsevol manera.
- *Colpejar:* donar repetits cops. Cop: trobada violenta i brusca d'un cos en moviment contra un altre).
- *Donar patada:* cop donat amb el peu o la pota.
- *Obstruir:* situar o col·locar un obstacle de manera que tanqui o dificulti el pas per un camí o conducte. Impedir o dificultar una acció.
- *Fer la trabanqueta:* acció de creuar un la seva cama per entremig de les d'un altre per fer-li perdre l'equilibri i caure. Aquesta definició cal que sigui complementada amb l'expressat en el reglament. Trabanqueta: acte innoble d'un jugador que faci caure o tracti de fer caure un contrari fent-se valer de les cames o ajupint-se davant o darrera quan aquest salta. (Escartín, 1986).
- *Agredir:* envestir un altre per fer-li mal.
- *Desconsiderar*: no guardar la consideració deguda. Consideració: tractar algú amb urbanitat i respecte.

Criteri de categorització

El criteri seguit per a la realització de nivells ha seguit dos processos:

En primer lloc, en van definir aquelles faltes que s'observen de forma més comuna al futbol, faltes que van ser contrastades posteriorment al llarg del desenvolupament d'un partit, comprovant que els nivells s'ajustaven a la realitat.

El segon pas va ser el d'adaptar aquelles faltes o incorreccions observades i categoritzades per nosaltres a les quals estipulava el reglament, és a dir, trobar

NIVELLS INVESTIGATS	ACCIONS SANCIONABLES PEL REGLAMENT
Empènyer	Empènyer, Saltar a sobre
Agafar	Subjectar
Colpejar	Colpejar
Donar Patada	Patada
Obstruir	Obstruir, Carregar
Fer la trabanqueta	Fer la trabanqueta
Agredir	*
Desconsiderar	Escopir

* Qualsevol conducta realitzada amb intenció de fer mal (desentenent-se del joc).

Quadre 1

les equivalències entre els nivells i les regles.

D'acord amb aquests criteris obtenim el quadre 1.

Gravetat del contacte

Justificació

Ja que el futbol és un esport en què es produeixen contactes, hauria d'estar reglat per possibilitar el desenvolupament del joc sense incidents. Per tal de garantir això, el reglament diu textualment: «És el mateix la realització del fet que el seu intent» (la llei també castiga la intenció) (Escartín, 1986).

Per això, s'hauran de determinar nivells pel que fa a la gravetat del contacte, tant per la seva intenció, com per la seva conseqüència. El reglament també especifica aquesta distinció («intenció de fer mal i danyar tenen la mateixa sanció» (reglament XII A).

Categorització i criteri

El criteri escollit per a la delimitació dels nivells d'observació consisteix principalment a definir la perillositat de l'acció de l'infractor en relació amb la integritat física del jugador receptor de la falta o el contacte.

Cal analitzar la gravetat de les faltes, tant des del punt de vista de la intenció, com de la seva conseqüència. D'aquesta manera, establim tres nivells per a cadascú.

El criteri per a la delimitació dels tres nivells de la gravetat de la falta o del contacte, segons la seva conseqüència, es basa en la possibilitat de continuar en el partit per part del jugador que la rep:

- *Lleu:* sense cap conseqüència física.
- *Moderada:* amb conseqüència física momentània; permet continuar el joc (rep assistència mèdica al camp o fora d'aquest).
- *Greu:* amb conseqüències físiques; no es reintegra al joc.

Quant a les seves intencions, també hem seleccionat els mateixos tres nivells:

- *Lleu:* falta sense ànim de fer mal.
- *Moderada:* faltes fortes amb risc de lesió.
- *Greu:* entrades violentes amb ànim de lesionar.

El reglament especifica pel que fa a això, en la seva regla XII, apartat II, que: «la intencionalitat només pot ser apreciada per l'àrbitre» (Escartín, 1986).

Enfrontaments

Justificació

Aquesta categoria es crea per detectar les accions de joc que poden ser desencadenants d'enfrontaments i els seus motius.

Per això, cal recollir les dades seqüenciades i assignar a cada una d'elles aquests tres apartats:

- Enfrontaments
- Motius
- Senyalització

Categorització

Enfrontaments

Criteris de categorització

Entenem per enfrontament qualsevol situació conflictiva (verbal, gestual o física) que es produeixi entre els subjectes que interaccionen durant el desenvolupament del joc.

S'han establert els següents nivells en funció de possibles enfrontaments que es poden produir en una situació dins de l'acció de joc entre els diferents elements del context, és a dir: públic, jugadors i àrbitre.

Hem d'assenyalar que aquestes categories tenen una caràcter bidireccional, és a dir, l'origen del conflicte pot ser qualsevol dels dos elements implicats.

TEMPS	ENFRONTAMENTS	MOTIUS	SENYALITZACIÓ	SONORS	GESTUALS	FÍSICS	MARCADOR

ENFRONTAMENTS		MOTIUS		SENYALITZACIÓ		SONORS		GESTUALS		FÍSICS	
Públic-Àrbitre	PA	Gol	G	Assenyalat	S	Crits	G	Aixecar-se	L	Baralles	P
Àrbitre-Jugadors	AJ	Penalti	P	No assenyalat	N	Insults	I	L'onada	O	Invasions	I
Públic-Jugadors	PJ	Duresa	D			Aplaudiments	A	Desplaçament	D	Llançaments	L
Jugadors-Jugadors	JJ	Insults	I			Cançons	C	Mocadors	P		
Públic-Públic	PP	Reiteració falta	F			Xiulets	S	Salts	S		
		Pèrdua de temps	T			Inst. Musicals	M	Mímica	M		
		Fora de joc	J								
		Expulsió/targeta vermella	E								
		Amonestació/targeta groga	A								
		Temps de descompte	+								
		Mà	M								

Categorització

a) Públic-Àrbitre (P-A)
b) Àrbitre-Jugador (A-J)
c) Públic-Jugador (P-J)
d) Jugador-Jugador (J-J)
e) Públic-Públic (P-P)

El públic representarà un element d'interacció inesencial (Parlebas, 1986) que caldrà assenyalar quan la resposta d'aquest sigui generalitzada.

Motius

Criteris de categorització

En aquest nivell, es recullen totes les situacions de joc més usuals que poden provocar enfrontaments entre la totalitat de col·lectius implicats en el partit; totes són infraccions al reglament, excepte el gol, però sobre totes elles l'àrbitre ha de jutjar. Les possibles diferències d'opinió amb les decisions arbitrals són els motius més freqüents d'enfrontament.

Categorització

D'entre tots els possibles nivells, hem seleccionat aquells que, segons un estudi efectuat abans, són més freqüents com a origen de conflictes.

Tots aquells nivells es recullen exclusivament quan provoquen postures enfrontades en relació a una situació de joc. Per exemple, quan l'àrbitre assenyala un penal, caldrà que s'observi la reacció dels jugadors i del públic davant de tal decisió, i això és, precisament, el que tracta de reflectir aquesta categoria.

a) Gol (G)
b) Penal (P)
c) Duresa (D)
d) Insults (I)
e) Reiteració de la falta (F)
f) Pèrdua de temps (T)
g) Fora de joc (J)
h) Expulsió/Targeta vermella (E)
i) Amonestació/Targeta groga (A)
j) Temps de descompte (+)
k) Mà (M)

Senyalització

Criteri de categorització

Aquest nivell serveix com a suport dels dos anteriors; la seva funció és la de complementar-los per expressar de forma més concreta el motiu de l'enfrontament.

Categorització

a) Assenyalat (S)
b) No assenyalat (N)

Per emplenar correctament la planella d'observació, cal que es tingui en compte la seqüenciació dels nivells que es registrarien en el mateix ordre que s'han exposat.

Comportaments sonors, gestuals i físics del públic

Justificació

Davant les situacions de massificació que es produeixen en els partits de futbol, és interessant distingir els comportaments que s'originen a la grada per poder relacionar-los amb les situacions que es produeixen en el terreny de joc, de manera que se'ls hi pot atribuir una relació causa-efecte.

A causa de la multiplicitat de comportaments que poden succeir-se en un partit de futbol, com en qualsevol altre manifestació pública esportiva, es va decidir que fossin tres els nivells que s'havien d'observar, ja que podien ser en moltes ocasions concurrents.

Categorització

És important poder dividir els comportaments en tres nivells, dels quals es prendrà sempre aquella conducta que sigui generalitzada entre el públic, ja que si ho féssim d'una altra manera, no tindria significat.

Els nivells, així com les seves divisions, són les següents:

- *Comportament sonors:*
  Crits (G), Insults (I), Aplaudiments (A), Cançons (C), Xiulets (S), Instruments musicals (M).
- *Comportaments gestuals:*
  Aixecar-se (L), L'Onada (O), Desplaçament (D), Mocadors (P), Salts (S), Mímica (M).
- *Comportaments físics:*
  Baralles (P), Invasions (I), Llançaments (L).

Criteri de categorització

El criteri seguit de cara a determinar els nivells va ser el següent:

En primer lloc, es va decidir la utilització d'una divisió molt general, en funció de la manera en què se sol procedir a les grades d'un camp de futbol. En aquest cas, es van diferenciar tes apartats i es van distingir entre comportaments sonors (que provoquen soroll), comportaments gestuals (senyals) i comportaments físics (enfrontament directe).

En segon lloc, cada nivell es va dividir tenint com a referència aquelles conductes més rellevants en partits de futbol i que van ser verificades mitjançant l'observació.

Bibliografia

ANGUERA, M.T. (1983): Manual de prácticas de observación. Trillas. Mèxic.

ASENSIO BAYONA, G. (1992): Campos de actuación comunicativa en el deporte. Cuadernos de Ciencias Sociales en el Deporte. Burrana.

CANCIO, M. (1989): Sociología de la violencia en el fútbol. Cuadernos de Ciencias Sociales, Artísticas y de la Naturaleza. FUDEC. A Coruña.

DUNNING, E. (1992): Las raíces de la violencia de los jugadores y los espectadores desde una perspectiva socio-histórica. RFEF, Ciencia, Técnica y Fútbol. Gymnos. Madrid.

ESCARTÍN, P. (1986): Reglamento de fútbol comentado. Artes Gráficas Benzal. Madrid.

HERNÁNDEZ MORENO, J. (1988): Diferentes perspectivas de análisis de la acción de juego en los deportes de equipo. RED, vol II, núm. 5-6. Barcelona.

HERNÁNDEZ MORENO, J. (1992): Los subroles sociomotores comunes a los deportes de equipo de cooperación-oposición. Deporte y salud, núm. 11 (jul.-sep.). Las Palmas.

HERNÁNDEZ MORENO, J. (1993): La praxiología motriz. ¿Ciencia de la acción motriz? Apunts, núm. 32, 5-9. Barcelona.

HERNÁNDEZ MORENO, J. (1994): Los subroles sociomotores del jugador de los deportes de equipo. INEF Canarias, U. de Las Palmas, Dpto. E.F.

HERNÁNDEZ MORENO, J. (1994): Metodología de análisis y observación de la acción de juego en los deportes de equipo: baloncesto, balonmano, fútbol, fútbol sala y voleibol. INEF Galicia. U. A Coruña. Curs Postgrau.

LACASA CLAVER, E.; LASIERRA AGUILÁ, G. (1994): El deporte como función social y cultural. Concepto y tratamiento pedagógico; características para convertirlo en hecho educativo. INDE, vol III (tema 33). Barcelona.

PARLEBAS, P (1974): Espacio, deporte y conductas motrices: El espacio sociomotor. EPS, núm. 126 (març-abril). París.

PARLEBAS, P (1981): Contribution à un lexique comentè en science de l'activité motriz. INESP. París.

PARLEBAS, P (1986): Elementos de sociología del deporte. Unisport. Màlaga.

RODRÍGUEZ RIBAS, J.P. (1995): Bases metodológicas para el estudio de la estrategia motriz en los juegos deportivos: nuevas técnicas de investigación. RED, tomo VIII, núm. 3. Barcelona.

SAMPEDRO MOLINERO, J. (1995): Propuesta de roles como parte de las unidades de Acción Motriz de los deportes de equipo. Aplicaciones y fomentos de las actividades físico-deportivas. Primer volum d'actes del 2n Congrés de les Ciències de l'esport, l'educació física i la recreació. INEF Lleida. Octubre.

TAYLOR, I (1976): Spectator Violence Arround Football: The rise and fall of the working class weekend. Research Papers in Physical Education. University of Toronto Press. Toronto. Canadà.

VÁZQUEZ LAZO, J.C. (1995): Estudio de los diferentes métodos comunes a los deportes sociomotores. Espacio de interacción. Curso maestros especialistas, INEF Galicia. A Coruña.

Carlos Pablos Abella,
Professor de Teoria i Pràctica de l'Entrenament Esportiu.
INEF-València.

L'ENTRENAMENT DE FORÇA EN ADOLESCENTS. UTILITZACIÓ DE LA RATIO TESTOSTERONA/CORTISOL PER A LA VALORACIÓ DELS SEUS EFECTES

Paraules clau: força, ratio testosterona/cortisol, adolescents, hormones, entrenament.

Abstract

There are various studies that have demonstrated the importance of the Testosterone (T), the Cortisol (C) and its ratio (FTCR) to determine the grade of adaptation to training (Adlercreutz et al., 1986; Lutoslawska et al., 1991; Vervoorn et al.; 1991; Rich et al., 1992; Vervoom et al.; 1992; Guglielmini et al.; 1992; López et al.; 1993; Marinelli et al., 1994).To diagnose overtraining in an athlete though the ratio testosterone/cortisol (FTCR), the absolute criteria (Harkonen et al., 1984; is used, that is when the value of the FTCR is less than $0.35x10^{-3}$, taking into account that the T is measured in nmol/l and the C in µmol/l. Equally the relative Criteria (lessening of the initial level by 30% or more) is fixed as an indication of the valoration in the lack of recovery time, always that it does not reach the absolute criteria. Based on these figures we have carried strength training with adolescents (n=7) twice a week for 18 weeks (two periods of 7 and 8 works respectively separated by a 3 week rest period that we compared with another group (n=9) that pursued a normal life, during the same period. The strength training produced drops in FTCR, without causing overtraining, as we could deduce from the fact that no subject reached Absolute Criteria. To sum up, the application in adolescents of strength work in circuit, is effective when applied in 7 or 8 week periods with an intermediate rest period of 3 weeks, remembering to modify in the second period the intensity of the exercises, to avoid boredom.

Resum

Els programes d'entrament produeixen canvis corporals que afavoriran les respostes adaptables als diferents tipus d'esforços que es requereixen en les activitats esportives (Viru, 1992).

Són molts els estudis que han demostrat la importància de la Testosterona (T), el Cortisol (C) i la seva ratio (FTCR) per determinar el grau d'adaptació a l'entrenament (Adlercreutz et al. 1986; Lutoslawska et al. 1991; Vervoon et al. 1991; Rich et al. 1992; Vervoom et al. 1992; Guglielmini et al. 1992; López et al. 1993; Martinelli et al. 1994).

Per diagnosticar el sobreentrenament en un esportista a través de la ratio

testosterona/cortisol (FTCR), es va utilitzar el *criteri absolut* (Harkonen et al. 1984; Adlercreutz et al. 1986), que és quan el valor de la FTCR és menor que 0,35 x 10^{-3}, si tenim en compte que la T es mesura en nmol/l i el C en µmol/l. Igualment es va fixar el *criteri relatiu* (disminució del nivell inicial en un 30% o més) com a índex de valoració de la falta de temps de recuperació, sempre que no assoleixi el criteri absolut.

D'acord amb aquestes dades, hem realitzat un entrenament de força amb adolescents (n=7) dues vegades per setmana durant 18 setmanes (dos períodes de 7 i 8 setmanes respectivament separats entre si per un descans de 3 setmanes) que comparem amb un altre grup (n=9) que va tenir una vida normal durant el mateix període.

L'entrenament de força produeix descensos de la FTCR sense arribar a produir sobreentrenament, tal i com podem deduir, ja que cap subjecte assoleix el criteri absolut.

En conclusió, l'aplicació en adolescents d'un treball de força en circuit és efectiu aplicar-lo en períodes de 7 o 8 setmanes amb un període de descans intermedi de 3 setmanes per evitar el sobreentrenament, sempre que es modifiqui en el segon període el tipus d'intensitat d'exercicis per tal d'evitar l'habituació.

Introducció

La realització d'un exercici físic és acompanyada d'una sèrie de reaccions fisiològiques que donaran als músculs l'energia suficient per a la seva contracció. Aquestes reaccions estan acompanyades de diferents respostes hormonals (Rieu, 1993) amb unes finalitats molt concretes, com poden ser l'ajut a l'homeòstasi mitjançant la limitació de les pèrdues greus d'aigua i sals, també l'afavoriment del subministrament energètic mitjançant la mobilització de les reserves de glucogen del fetge i els lípids dels dipòsits de greixos, etc.

L'exercici físic produeix un estrès que al seu torn produeix variacions en els eixos hipotàlem-hipofisi-adrenal i hipotàlem-hipofisi-gonadal que fan que predomini el procés catabòlic (augment del cortisol) sobre l'anabòlic (disminució de la testosterona) i és adequat per a curt termini i ho deixa de ser a llarg termini (Salvador, 1995).

Per produir l'esmentat estrès per l'exercici físic, aquest ha de tenir una certa intensitat o, en contra, una llarga durada que produeixi la mobilització hormonal com a conseqüència de les modificacions internes (Viru, 1992).

Els nivells plasmàtics de T i C han estat utilitzats en la medicina esportiva per estudiar el metabolisme i el catabolisme i es considera com un índex de l'efectivitat del balanç entre les vies anabòlica i catabòlica i especialment del possible sobreentrenament (Banfi, G.; Martinelli, M.; Roi, G. and Agape, V. 1993). L'equilibri entre l'activitat anabòlica i la catabòlica es representa per la ratio (R) entre la Testosterona Lliure (FT) i el Cortisol, als quals els autors anomenen FTCR (Harkonen, N; Kuoppasalmi, K.; Naveri, H.; Tikkanen, H.; Icen, A.; Adlercreutz, H. i Karvonen, J., 1984; Adlercreutz, H; Harkonen, M.; Kuoppasalmi, K.; Naveri, H.; Huhtaniemi, Y; Tikkanen, H.; Remes, K.; Dessypris, A. i Karvonen, J., 1986; Alén, M.; Pakarinen, A.; Häkkinen, K. i Komi, PV, 1988). El FTCR és un paràmetre útil per a la detecció inicial del desequilibri anabòlic i catabòlic (Vervoorn, C.; Quist, A.; Vermulst, L.; Erich, W.; De Vries, W. i Thijssen, J., 1991).

El diagnòstic del cansament excessiu en un esportista a través de la FTCR es basa en els següents criteris (Harkonne et al., 1984, Adlercreutz et al., 1986):

- *Criteri Absolut:* quan el valor és menor que 0,35 x 10^{-3} i la mesura de la FT és en nmol/l i del C en µmol/l.
- *Criteri Relatiu:* quan es produeix una disminució del nivell inicial de la FTCR d'un 30% o més.

Quan el subjecte després d'un entrenament assoleix el criteri relatiu, però no l'absolut, es diu que s'ha d'allargar el període de descans per tal que es recuperi, però no hi ha sobreentrenament (Rich, P., Villani, R., Fulton, A., Ashton, J., Bass, S., Brinkert, R. i Brown, P., 1992; Banfi et al., 1993). Pel contrari, quan s'assoleix el criteri absolut, es considera que el subjecte està sobreentrenat i cal aplicar-li les mesures que requereix l'esmentada situació (Harkonen et al., 1984; Adlercreutz et al., 1986; Vervoon et al., 1991; Banfi et al., 1993).

Una de les alternatives a la mesura de la FTCR en sèrum (la més utilitzada en la majoria dels articles estudiats) és la valoració en saliva perquè és incruent i perquè és aplicada després de la seva validació per la correlació amb els nivells en sèrums per diferents autors (Vinning, R., McGinley, R., 1987; McCracken, J., Poland, R., 1989; Port, K., 1991; Corral, P., Mahon, A., Duncan, G., Howe, CH., i Craig, B., 1994). El nostre treball amb adolescents fa que l'esmentada tècnica sigui molt més acceptada perquè no és invasiva i, per tant, optem per la seva aplicació.

GRUPS	DADES	PES	TALLA	EDAT
G.E.	Mitjana	58 (14.54)	171.86 (7.38)	14.71 (0.95)
n = 7	Rang	42-84	160-184	13-16
G.C.	Mitjana (ds)	58.89 (7.75)	171.44 (7.55)	14.67 (0.71)
n = 9	Rang	40-65	155-180	13-15

Taula 1. Descriptives dels grups experimental (GE) i control (GC). n = nombre de subjectes. (de) = desviació estàndard

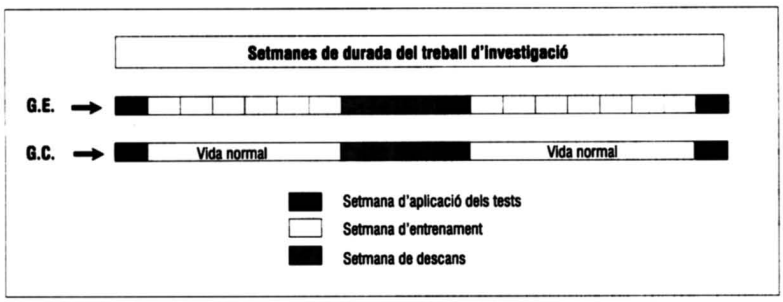

Figura 1. Disseny de l'estudi per als dos grups de treball (G.E. = Grup Experimental i G.C. = Grup Control).

Amb l'aplicació d'un entrenament de força, ben portat, es produeix en l'organisme una activació de la hipofisi que al seu torn activa l'hormona adrenocorticotròpica i aquesta, el còrtex de les suprarrenals que segreguen unes hormones que estimularan els mecanismes d'adaptació (Häkkinen, K., Pakarinen, A., Alén, M., Kauhanen, H. i Komi, 1988; Häkkinen, K., Pakarinen, A., Kyöläinene, H., Cheng, S., Kim, D., Komi, 1990; Jensen, J., Oftebro, H., Breigan, B., Johnson, A., Öhlin, K., Meen, H., Stromme, SB., 1991 i Platonov, 1991). Igualment es produeixen alteracions hormonals davant d'entrenaments prolongats (López, J., Navarro, M., Barbany, J., García, J. Bonnin, M., Valero, J., 1993) o davant d'esforços de llarga durada (Marinelli, M., Roi, G., Giacometti, M., Bonini, P., Banfi, G., 1994).

Amb l'entrenament de força en els esports, es tracta de produir adaptacions cròniques del tipus estructural i funcional de l'organisme per poder respondre a les exigències de les diferents situacions esportives. En poblacions normals d'adolescents, el sistema de treball de força no necessita grans intensitats i amb càrregues no molt elevades (entre el 70-75% i el 80-85% de la càrrega màxima), es produeix una millora en la seva força, encara que se suposa que aquesta és deguda a la millora en les activacions de les unitats motrius implicades (Ramsay, J., Blimkie, C., Smith, K., Scott, G., McDougall, J., Sae, D., 1989).

Per això, un entrenament de força que utilitzi circuits amb càrregues entre el 75% i el 85% de la càrrega màxima durant un període de 18 setmanes amb variacions en la càrrega cada dues setmanes per anar-les adequant als seus nous nivells de força, juntament amb la modificació dels exercicis a la segona part de l'entrenament, faran que es produeixi una millora en els subjectes adolescents.

Material i mètode

Mostra

Se seleccionen 16 subjectes, de manera voluntària, estudiants d'un centre d'ensenyaments mitjans de València i es divideixen en dos grups homogenis: Grup Experimental (GE, n=7) i Grup Control (GC, n=9) (taula 1). Entre ambdós grups no es troben diferències significatives inicials en cap de les tres variables descriptives: pes, T=0.4744, P= no significativa; Talla, P=0.5396, P= no significativa i Edat, T=0.2702, P= no significativa.

Procediments

Els dos grups es van crear en funció de disponibilitats de temps per part dels subjectes del grup experimental per poder realitzar els entrenaments de força.

Els programes d'entrenament es van dur a terme durant 19 setmanes per part del grup experimental a raó de dues sessions setmanals d'entrenament durant un primer període de 6 setmanes, seguit de 3 setmanes de descans i un altre període d'entrenament de 7 setmanes, on es canvia el circuit de treball, deixant una setmana al principi, una altra al final del

primer període i una altra al final del segon període per passar els tests.

Els tests de control de força i de presa de mostres de saliva per controlar els nivells de T i C i trobar el FTCR es van dur a terme abans de començar l'entrenament, quan va acabar el primer període d'entrenament i quan va acabar el segon període d'entrenament (figura 1).

FORÇA PRE I POSTENTRENAMENT	t	p
BÍCEPS	- 3.751	0.009
TRÍCEPS	- 6.045	0.001
ABDOMINALS	- 2.839	0.030
QUADRICEPS DRET	- 2.291	0.062
QUADRICEPS ESQUERRE	- 2.236	0.067

Taula 2. Proves t aparellades amb la força.

Programa d'entrenament

Es va aplicar un entrenament de força al grup experimental durant 6 setmanes inicialment i després, durant 7 setmanes amb dues sessions setmanals d'aproximadament una hora cada una. La diferència entre el treball d'ambdós períodes està en la variació del tipus d'exercicis. En ambdós es va aplicar un sistema de treball en circuit format per 8 exercicis que es va caracteritzar perquè treballaven amb diferents grups musculars amb intensitat de les càrregues d'entre el 70% i el 80% de la càrrega màxima i amb un volum de les càrregues a base d'aconseguir el màxim de repeticions en 45 segons de treball i un descans entre exercici d'uns altres 45 segons. Es van aplicar tres sèries del circuit amb un descans entre sèries de 5 minuts. Els grups musculars treballats en cada exercici van ser: abdominals, tríceps i lumbars, quàdriceps, tríceps i deltoides, isquitibials, tríceps, abdominals i quàdriceps en el primer circuit i seguint l'ordre exposat aquí; mentre que en el segon circuit, es van aplicar exercicis dirigits a abdominals, tríceps, quàdriceps, tríceps i deltoides, isquiotibials, abdominals, tríceps i bíceps braquial.

El mètode aplicat del circuit va ser l'extensiu interval (Cholich, 1989), en què abans se'ls va passar una mesura inicial per graduar-los les càrregues al percentatge entre el 70% i el 80% previst del treball. Cada 4 sessions es tractava d'anar augmentant les càrregues en funció del seu progrés per seguir mantenint el mateix percentatge d'intensitat.

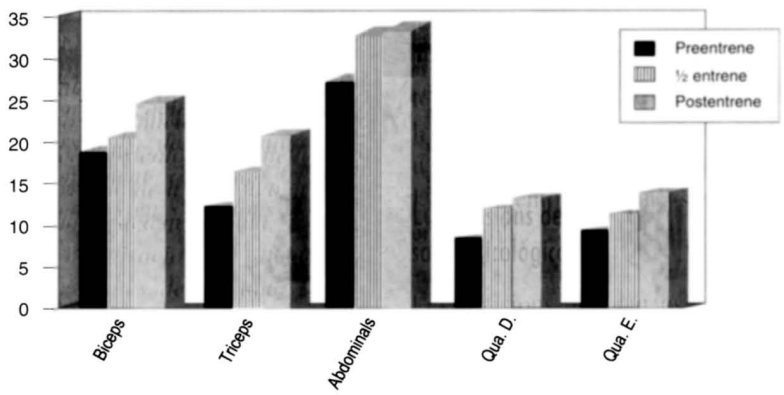

Figura 2. Evolució de la força amb l'entrenament.

Mesura de la força

Hem d'indicar que els dies i hores dedicats a fer els tests eren els mateixos a la setmana per evitar factors aliens a la investigació que amaguessin les esmentades dades

La força es va mesurar en cinc grups musculars, i vam utilitzar els següents tests:

- Curl amb barra a realitzar una repetició màxima (Lacaba, 1993), per mesurar la força màxima dinàmica del bíceps braquial.
- Tríceps amb barra de peu (tríceps francès) (Lacaba, 1992), per mesurar la força màxima dinàmica del tríceps braquial.
- Nombre màxim de flexions de tronc en 30 segons partint amb el suport de peus aixecats entre el segon i tercer esglaó d'una espatllera, per mesurar la potència dels músculs abdominals.
- Nombre màxim de flexions de cama (primer amb la dreta i després amb l'esquerra) fins al cansament total, per mesurar la força-resistència dels músculs quàdriceps.

		F	Graus de llibertat	p
BÍCEPS	Grup	0.092	1/14	0.766
	Moment	0.114	1/14	0.741
	Grup*Moment	0.034	1/14	0.856
TRÍCEPS	Grup	0.988	1/14	0.337
	Moment	7.302	1/14	0.017*
	Grup*Moment	0.956	1/14	0.345
ABDOMINALS	Grup	6.188	1/14	0.026*
	Moment	10.074	1/14	0.007*
	Grup*Moment	9.166	1/14	0.009*
QUADR. DRET	Grup	0.194	1/14	0.666
	Moment	3.714	1/14	0.074
	Grup*Moment	1.503	1/14	0.240
QUADR. ESQ.	Grup	0.428	1/14	0.524
	Moment	1.597	1/14	0.227
	Grup*Moment	1.764	1/14	0.205

Taula 3. ANOVAS de mesures repetides dels nivells de força en el període 1.

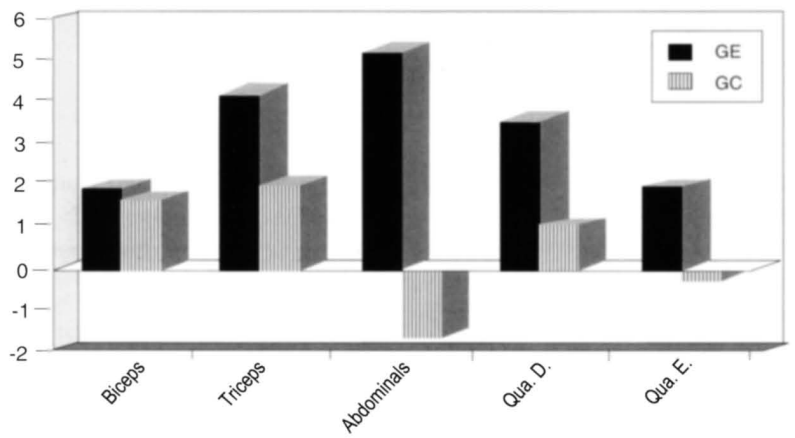

Figura 3. Evolució de la força en el període 1.

Mesura de les hormones

Les hormones van ser determinades a la saliva per RIA i van utilitzar els Kits comercials següents: T-kit Biomerieux (coeficients de variació intra assaig: 5,7% i inter assaig 6,2%) i C: Kit Orion Diagnostics (coeficient de variació intra assaig: 2,2% i inter assaig: 8,2%).

Les anàlisis van ser preparades en el laboratori de l'Àrea de Psicobiologia de la Universitat de València i van ser analitzades en el Laboratori d'Hormones de l'Hospital de la Fe (València).

Anàlisis estadístiques

Es van aplicar transformacions logarítmiques a les mesures hormonals i de força, ja que no s'ajustaven a una distribució normal i, d'aquesta manera no violaven els supòsits de les proves paramètriques.

Atès el caràcter longitudinal de l'estudi, es van dur a terme ANOVAS de mesures repetides i les corresponents probes ajustades segons el mètode de Bonferroni.

Resultats

Efectes de l'entrenament sobre la força

Si comparem els valors inicials i finals de les mesures de força del GE, sense diferenciar els períodes, trobem millores significatives en força màxima de bíceps ($t= -3.751$, $p<0.009$), en força màxima de tríceps ($t= -6.045$, $p<0.001$) i en potència abdominal ($t= -2.839$, $p<0.030$) i quasi significatives en la força resistència dels dos quàdriceps: dret ($t= -2,291$, $p<0.062$) i esquerre ($t= -2,236$, $p<0.067$), tal i com es pot veure a la taula 2 i a la figura 2.

Si analitzem l'evolució de la força del GE per períodes d'entrenament i la comparem amb subjectes del GC, podem veure com després del primer període d'entrenament es produeixen increments en força en tots els grups musculars, mesurats però a nivell d'ANOVAS, només es veu

significança estadística del grup ($F_{1,14}$=6.188; p<0.026) i de la interacció moment-grup ($F_{1,14}$=9.166; p<0.009) en la potència abdominal (figura 3, taula 3).

Si veiem l'efecte dels segon període d'entrenament, s'observa mitjançant l'estudi de les ANOVAS un efecte significatiu del moment ($F_{1,14}$=14.172; p<0.002) i de la interacció moment-grup) $F_{1,14}$=9.096; p<0.009) en la força dinàmica concèntrica en bíceps, com a conseqüència de la millora del grup experimental ($F_{1,6}$=32.243; p<0.001). Igualment es produeix una gran millora de la força dinàmica del tríceps del GE ($F_{1,14}$=5.145; p<0.40) (figura 4, taula 4).

		F	Graus de llibertat	p
BÍCEPS	Grup	0.088	1/14	0.771
	Moment	14.172	1/14	0.002*
	Grup*Moment	9.069	1/14	0.009*
TRÍCEPS	Grup	2.746	1/14	0.120
	Moment	5.145	1/14	0.040*
	Grup*Moment	1.648	1/14	0.220
ABDOMINALS	Grup	7.270	1/14	0.017*
	Moment	0.822	1/14	0.318
	Grup*Moment	2.444	1/14	0.140
QUADR. DRET	Grup	0.026	1/14	0.874
	Moment	0.101	1/14	0.756
	Grup*Moment	0.001	1/14	0.981
QUADR. ESQ.	Grup	0.803	1/14	0.385
	Moment	0.640	1/14	0.437
	Grup*Moment	0.045	1/14	0.835

Taula 4. ANOVAS de mesures repetides dels nivells de força en el període 2.

Efectes de l'entrenament sobre la ratio testosterona/cortisol (FTCR)

En la valoració de tot l'entrenament, no s'observen modificacions estadísticament significatives en la FTCR, tot i que hi ha una tendència cap a la disminució en el GE i un augment en el GC (figura 5, taula 5).

El programa d'entrenament aplicat va afectar els nivells de la FTCR durant el primer període com es desprèn de l'estudi de l'ANOVA de mesures repetides del moment ($F_{2,14}$=12.144; p<0.001) i de la interacció moment-grup ($F_{2,14}$=8.505; p<0.004). El GE va començar el període d'entrenament amb nivells de la FTCR significativament superiors que el GC (t=2.667; p<0.024). Aquest mateix grup evoluciona al llarg del període amb descensos significatius en la FTCR ($F_{2,14}$=9.604; p<0.007), mentre que el GC va mostrar ascensos no significatius. Durant el segon període de l'entrenament, no es van observar efectes significatius sobre els nivells de la FTCR, tot i que s'observen disminucions en el GE i increments en el GC (taula 5).

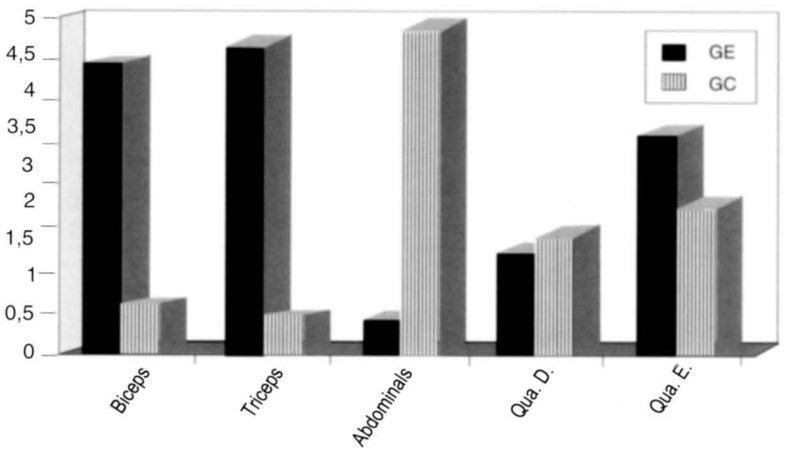

Figura 4. Evolució de la força en el període 2.

Si es constata que durant el primer període es produeix una disminució de la ratio superior al 30% en el grup experimental, com a conseqüència de l'efecte de l'esmentat treball, encara que no s'ha arribat al sobreentrenament, perquè no s'han assolit els nivells menors de 0,35 x 10^{-3} que plantegen alguns autors com a criteri absolut. Durant el segon període,

	MITJANA (ds)	RANG
FTCR1 GE	29.24 (10.17)	11.57 -41.62
FTCR1 GC	14.45 (5.13)	7.5 -23.68
FTCR2 GE	15.99 (9.45)	1.63 -33.85
FTCR2 GC	25.29 (14.76)	12.62 -53.58
FTCR3 GE	23.64 (10.97)	6.06 -36.36
FTCR3 GC	20.27 (8.09)	10.44 -35.14
FTCR4 GE	21.35 (9.69)	5.88 -32.72
FTCR4 GC	22.94 (12.18)	9.77 -43.75

Taula 5. Mitjanes, desviacions estàndard i rang dels nivells de FTCR en las preses pre i postperíode 1r (1 i 2) i pre i postperíode 2n (3 i 4) d'ambdós grups: GE i GC.

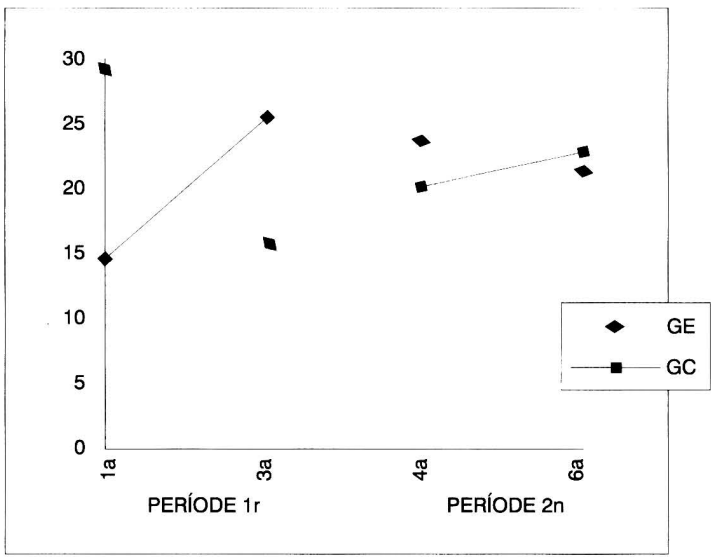

Figura 5. Evolució de la FTCR en el 1r i 2n període de l'entrenament en GE i GC.

GRUP (Núm.)	FTCR: 3-1	FTCR: 6-4
GE (7)	- 62.256%	- 13.03%
GC (9)	34.562%	1.68%

Taula 6. Canvis produïts en la FTCR durant la primera i segona fase de l'entrenament en percentatges.

el descens és menor (–13,03%) i no arriba al criteri relatiu (taula 6).

Conclusions

La discussió dels resultats la farem d'acord amb els dos paràmetres mesurats: la modificació en els valors de força i les variacions en la FTCR mitjançant un estudi comparatiu entre el GE i el GC i entre els nivells preentrenament i postentrenament d'ambdues variables en el GE.

Com el programa de força aplicat és moderat, com a conseqüència dels nivells de la població estudiada (adolescents entre els 13 i 16 anys) i l'escassa experiència en els entrenaments, es constata que millora la força del GE en relació al GC, quan els exercicis aplicats ocupen un percentatge gran del temps d'entrenament, com es pot observar en la millora de la potència abdominal (dos exercicis dirigits a l'esmentada qualitat), de la força màxima dinàmica del tríceps (tres exercicis) i la força resistència del quàdriceps dret (dos exercicis simètrics). Hi ha una millora del quàdriceps esquerre, tot i que no gaire significatiu. L'esmentada diferència entre ambdós grups musculars pot ser deguda al nivell inicial de força que és menor en el quàdriceps dret, mentre que quan finalitza l'entrenament del primer període, arriba a superar el nivell esquerre. En la força dinàmica màxima del bíceps braquial, no s'experimenta cap millora a causa de la no utilització d'exercicis específics per a aquest grup muscular en el primer període. Durant el segon període, un cop canviat el circuit de treball aplicat, només s'observa millora signi-

ficativa en la força del bíceps i en la del tríceps. En el primer, degut a la inclusió d'un exercici específic i en el segon, a la selecció d'exercicis més intensos de tríceps. Igualment es produeix millora de la força de tots els grups musculars, però sense arribar a la significança estadística com a conseqüència, possiblement, de l'estabilització de la seva millora amb els exercicis aplicats i de la possible necessitat d'augmentar el volum de treball per poder produir els estímuls necessaris per al desenvolupament de la força.

En tot allò referit a la resposta de la FTCR a l'entrenament, es constata que es produeixen grans decrements en el GE, mentre que en el GC, s'observen augments no significatius durant el primer període d'entrenament. Durant les tres setmanes de descans, es produeix una recuperació dels esmentats nivells i, després del segon període d'entrenament, tornen a produir-se els decrements, però en menys mesura, possiblement com a conseqüència d'una adaptació de l'organisme als esforços plantejats amb els circuits, que suggereix la introducció d'un major volum de treball, com podria ser la dedicació d'un dia més setmanal de treball de força.

Reforcem la idea que la FTCR és important per poder regular l'entrenament de força, aplicant d'una manera més rigorosa els períodes de treball i de recuperació i a l'hora, ens informa de la resposta de l'organisme als esforços.

Bibliografia

ADLERCREUTZ, H., HARKONEN, M., KUOPPASALMI, K., NAVERI,H., HUHTANIEMI, I., TIKKANEN, H., REMES, K., DESSYPRIS, A. i KARVONEN, J. (1986). "Effect of training on plasma anabolic and catabolic steroid hormones and their response during physical exercise". *International Journal of Sports Medicine*. 7: 27-29.

ALÉN, M., PAKARINEN, A., HÄKKINEN, K. i KOMI,PV. (1988). "Responses of Serum Androgenic-Anabolic and Catabolic Hormones to Prolonged Strength Training". *Int. J. Sports Med.*, vol 9 núm. 3: 229-233.

BANFI, G., MARLINELLI, M., ROI, GS. i AGAPE,V. (1993). "Usefulness of Free Testosterone/Cortisol Ratio during a Season of Elite Speed Skating Athletes". *Int. J. Sports Med.* 14: 373-379.

CORRAL, P., MAHON, A., DUNCAN, G., HOWE, CH. i CRAIG,B. (1994). "The effect of exercise on serum and salivary cortisol in male children". *Med. Sci. Sports Exerc.* Vol 26 núm. 11:1297-1301.

GUGLIELMINI, C., MANFREDINI, F., GRAZI, G., CASONI, I., MANFREDINI, R., MAZZONI, G. i CONCONI, F. (1992). "Anabolic-catabolic imbalance due to hard training in biathletes". *Hungarian review of sports medicine.* 33(2):77-82.

HÄKKINEN, K., PAKARINEN, A., ALÉN, M., KAUHANEN, H. i KOMI,P. (1988). "Daily Hormonal and Neuromuscular Responses to Intensive Strength Training in 1 Week". *Int. J. Sports Med.*, 9: 422-428.

HÄKKINEN, K., PAKARINEN, A., KYRÖLÄINEN, H., CHENG, S., KIM, D. i KOMI,P. (1990). "Neuromuscular Adaptations and Serum Hormones in Females During Prolonged Power Training". *Int. J. Sports Med.*, 91-98.

HÄKKINEN, K., PAKARINEN, A. i KALLINEN, M. (1992). "Neuromuscular adaptations and serum hormones in women during short-term intensive strength training". *Eur. J. Appl. Physiol. Occup. Physiol.*, 64: 106-111.

HARKONEN, N., KUOPPASALMI, K., NAVERI, H., TIKKANEN, H., ICEN, A., ADLERCREURTZ, H. i KARVONEN, J. (1984). "Biochemical indicators in diagnosis of overstrain condition in athletes". *Sport Med. Exerc. Sci.*, Procedings of Olympic Scientific Congress, Eugene, Oregon. USA.

JENSEN, J., OFTEBRO, H., BREIGAN, B., JOHNSSON, A., ÖHLIN, K., MEEN, H. i STROMME, SB. (1991). "Comparison of changes in testosterone concentrations after strength and endurance exercise in well trained men". *Eur. J. Appl. Physiol,* 63: 467-471.

LACABA, R. (1993). *Técnica, sistemática y metodología de la musculación*. Editorial Gymnos. Madrid.

LÓPEZ, J., NAVARRO, M., BARBANY, J., GARCÍA, J., BONNIN, M. i VALERO, J. (1993). "Salivary Steroid Changes and Physical Performance in Highly Trained Cyclists". *Int. J. Sports Med.* 14: 111-117.

LUTOSLAWSKA, G., OBMINSKI, Z., KROUGULSKI, A. i SENDECKI, W. (1991). "Plasma cortisol and testosterone following 19-km and 42-km kayak races". *Journal of sports medicine and physical fitness.* pp. 538-542.

MANNO, R. (1991). *Fundamentos del entrenamiento deportivo*. Editorial Paidotribo, Barcelona.

MARINELLI, M., ROI, G., GIACOMETTI, M., BONINI,P. i BANFI,G. (1994)."Cortisol, Testosterone, and Free Testosterone in Athletes Performing a Marathon at 4.000 m Altitude". *Horm Res*, 41:225-229.

MATVEIEV, L.(1983). *Fundamentos del entrenamiento deportivo*. Editorial Raduga, Moscú.

McCRAKEN, J.T. i POLAND, R.E. (1989). "Saliva and serum cortisol dynamics following intravenous dexamethasone in normal volunteers". *Life Sci.*. 45: 1781-1785.

O'CONNOR, P.J., MORGAN, W.P., RAGLIN, J.S., BARKSDALE i KALIN.(1989). "Mood state and salivary cortisol levels following overtraining in female swimmers". *Psychoneuroendocrinology.* 14(4): 303-310.

PABLOS, C., SALVADOR, A., GONZALEZ, E. i RODRIGUEZ-ARIAS, M. (1994). "Effects of a strength training program on testosterone, cortisol and testosterone/cortisol ratio changes in male adolescents". *European Journal of Physiology.* Supplement, 1. V-427:R7

PABLOS, C. (1995). *Efecto de un programa de entrenamiento de fuerza sobre los niveles de testosterona y cortisol y el estado de ánimo en adolescentes*. Servei de Publicacions de la Universitat de València. Valencia.

PLATONOV, V. (1988).*El entrenamiento deportivo*. Editorial Paidotribo. Barcelona.

PLATONOV, V. (1991).*La adaptación en el deporte*. Deporte & Entrenamiento. Editorial Paidotribo. Barcelona.

PORT, K. (1991). "Serum and saliva cortisol responses and blood lactate accumulation during incremental exercise testing". *Int. J. Sports Med.* 12: 490-494.

RAMSAY, J., BLIMKIE, C., SMITH, K., SCOTT, G., MacDOUGALL, J., SALE,D. (1990). "Strength training effects in prepubescent boys". *Med. Sci. in Sports and exercise.* 22:605-614.

RICH, P.A., VILLANI, R., FULTON, A., ASHTON, J., BASS, S., BRINKERT, R. i BROWN, P. (1992). "Serum cortisol concentration and testosterone to cortisol ratio in elite prepubescent male gymnasts during training". *Eur J Appl. Physiol.* 65:399-402.

SALVADOR, A. (1995). "Respuesta psicoendocrina al estrés competitivo". *V Congreso Nacional de Psicología de la Actividad Física y el Deporte*. Valencia. 91- 97.

SCHOLICH, M. (1989).*Entrenamiento en circuito*. Editorial Stadium. Buenos Aires.

STEINACKER, J., LASKE, R., HETZEL, W., LORMES, W., LIU, Y. i STAUCH,M. (1993). "Metabolic and Hormonal Reactions During Training in Junior Oarsmen". *Int. J. Sports Med.*, 14 (1): S24- S28.

TSAI, L., KARPAKKA, J., AGINGER, C., JOHANSSON, C., POUSETTE, A. i CARLSTRÖM, K. (1993). "Basal concentrations of anabolic and catabolic hormones in relation to endurance exercise after short-term changes in diet". *Euro. J. Appli. Physiol. Occupat. Physiology*. 66(4): 304-308.

VERJOSHANSKI, J. (1990). *Entrenamiento deportivo. Planificación y Programación*. Editorial Martínez Roca. Barcelona.

VERVOORN, C., QUIST, A.M., VERMULST, L.J.M., ERICH, W.B.M., DE VRIES, W.R. i THIJSSEN, J.H.H. (1991). "The Behaviour of the Plasma Free Testosterone/Cortisol Ratio during a Season of Elite Rowing Training". *Int. J. Sport Med.* 12: 257-263.

VERVOORN, C., VERMULST, L.J.M., BOELENS-QUIST, A.M., KOPPESCHAAR, H.P.F., ERICH, W.B.M., THIJSSEN, J.H.H. i DE VRIES, W.R. (1992). "Seasonal changes in performance and free testosterone:cortisol ratio of elite female rowers". *Eur J Appl Physiol.* 64:14-21.

VINING, R.F. i MCGINLEY, R.A.. (1987). "The measurement of hormones in saliva: possibilities and pitfalls". *J. Steroid Biochem.* 27:81-94.

VIRU, A. (1992). "Hormonal and metabolic foundations of training effects: sex differences". *Med Sport.* 45: 29-38.

Josep Marí Cortés,
Guillermo Pérez Recio,
Departament de Psicologia de l'Esport, CAR Sant Cugat.

PREVALENÇA DE TRASTORNS PSICOLÒGICS EN ESPORTISTES ESPANYOLS D'ALT RENDIMENT

Paraules clau: **prevalença, psicopatologies, alt rendiment.**

Abstract

The article compares the prevalence of psychopathologys in a sample of 1376 elite Spanish athletes with the incidence of the same psychological disorders in the general population. To explain the prevalence found in the sample of the athletes, three hypothesis are suggested and analysed (self selection, the favourable psychological effect of the practice of physical activity and the generalisation to personal conflicts of coping patterns that have previously proved effective to solve conflicts in the field of sport). Finally we show the results of the follow-up of the performance and the continuity in sports practice in athletes affected by some disorder. Although the incidence of psychological disorders in our sample of athletes is lower as in the sample corresponding to the general population, the psychopathologys most prevalent amongst the collective of sportsmen are shown to be eating disorders, sleep disorders and adaptive disorders. The hypothesis most consistent with the results of the study seems to be the third one, related to the generalisation of coping patterns. In relation to the follow-up of athletes affected by some disorders, 75% of these continued practising sport, and only in one case, of the 30 included in that percentage, a clear interference in performance ascribable to the disorder is observed. Finally, we discuss the implications of these results for popular prejudices in relation to harmful effects of the practice of elite sport.

Resum

L'article compara la prevalença de psicopatologies en una mostra de 1376 esportistes espanyols d'alt rendiment amb la incidència de les mateixes alteracions psicològiques en la població general. Per tal d'explicar la prevalença trobada en la mostra d'esportistes, suggereix i analitza tres hipòtesis (l'autoselecció, l'efecte psicològic beneficiós de la pràctica d'activitat física i la generalització, als conflictes personals, de les pautes d'afrontament que han resultat prèviament efectives per resoldre conflictes esportius) a la llum dels resultats. Finalment, es mostren els resultats del seguiment del rendiment i de la continuïtat en la pràctica esportiva dels esportistes afectats per algun trastorn.

Malgrat la menor incidència de trastorns psicològics en la mostra d'esportistes que en la corresponent a la població general, les psicopatologies més prevalents en el col·lectiu d'esportistes resulten ser els trastorns del

comportament alimentari, els trastorns del son i els trastorns adaptatius. La hipòtesi més coherent amb els resultats de l'estudi sembla ser la tercera, la relacionada amb la generalització de les pautes d'afrontament. En referència al seguiment dels esportistes afectats, cal reportar que el 75 % d'aquests esportistes segueixen practicant l'esport i en tan sols un cas, dels trenta que representa aquest percentatge, es produeix una clara interferència en el rendiment atribuïble al trastorn.

Es discuteix sobre les implicacions d'aquests resultats en els perjudicis populars sobre els efectes perjudicials de la pràctica de l'esport d'alt nivell.

Introducció

Pocs són els estudis epidemiològics que s'han dedicat a descriure la prevalença de psicopatologies en l'àmbit de l'activitat física i de l'esport. Encara menys freqüents són aquells que comparen la prevalença de psicopatologies en esportistes d'alt nivell amb la incidència d'aquestes mateixes alteracions en la població general corresponent.

Aquests estudis aporten informació rellevant sobre el paper que juga en la salut psicològica la pràctica d'activitat física i l'esport; especialment en aquells casos, com en l'alt rendiment, on la pràctica esportiva és la principal activitat del subjecte.

En aquesta mateixa línia de recerca, ens plantegem els següents objectius de treball:

1. Constatar la prevalença de psicopatologies en una mostra d'esportistes espanyols d'alt rendiment.
2. Comparar la prevalença de psicopatologies en la població esportiva amb la incidència dels mateixos trastorns en la població general.
3. Informar sobre les conseqüències d'aquestes psicopatologies en la continuïtat de la pràctica esportiva i en el rendiment dels esportistes que les pateixen.
4. Proposar possibles hipòtesis explicatives de les prevalences aïllades:
   - *Autoselecció implicada en l'alt rendiment.*
   - *Efecte psicològic beneficiós derivat de la pràctica d'activitat física moderada.*
   - *Generalització, a situacions personals, de les pautes d'afrontament que han resultat efectives en situacions esportives.*

Procedència de les dades

Per a la realització d'aquest estudi s'han pres en consideració 1376 esportistes, interns i mixtos en el Centre d'Alt Rendiment de Sant Cugat (Barcelona), des de la temporada 1988-1989 i fins la 1994-1995. Els esportistes presentaven edats compreses entre els 15 i els 25 anys.

Els tests i els criteris que s'han emprat per avaluar la salut psicològica dels esportistes participants en l'estudi es relacionen a continuació:

- Versions catalanes i/o espanyoles de les següents proves estandarditzades:
  - State/Trait Anxiety Inventory (Spielberger, Gorsuch i Lushene, 1970).
  - Eating Disorder Inventory (Garner i Olmsted, 1984).
  - Escala autoaplicada per a la depressió (Conde i Franch, 1984).
  - Eysenck Personality Inventory (Eysenck i Eysenck, 1964).
- Criteris diagnòstics del DSM-III-R (American Psychiatric Association, 1988).

Per a la realització d'aquest estudi s'han aprofitat les dades ja existents en el Departament de Psicologia de l'Esport, resultat de la seva activitat professional des del seu inici en el centre. Aquestes dades provenen de dues fonts: de les revisions de salut psicològica, en un 44%, i de l'assistència clínica que el Departament dispensa als seus usuaris, en un 56%.

Les revisions de salut psicològica

Les revisions de salut psicològica es porten a terme un cop cada temporada; amb caràcter obligatori pels esportistes interns i mixtos que causen alta al centre i optatiu pels que renoven la beca.

Aquestes revisions persegueixen descartar la presència de psicopatologies i valorar alguns dels possibles factors que poden condicionar l'adaptació de l'esportista al centre.

Aquestes revisions consisteixen en una entrevista estructurada d'elaboració pròpia, basada en el criteris *DSM-III-R* exposats i en l'experiència del departament, i en el paquet de proves psicomètriques citades.

L'assistència clínica

Ja sigui mitjançant les revisions de salut psicològica, per les derivacions d'altres professionals del centre o per la relació professional amb l'esportista, quan es detecta un cas que precisa tractament psicològic s'avalua la

TRASTORN	P	VALOR Z de comparació	PREVALENCES OBSERVADES (Mostra CAR n = 1376)	PREVALENCES MÍNIMES (Població General)
Bulímia	0.001	3.566	0.007	0.02[1]
Anorèxia	0.010	3.186	0.001	0.01[1]
Atac de pànic	0.010	2.915	0.002	0.01[1]
Tr. Adaptatiu			0.003	
Episodi depressiu major	0.001	4.722	0.002	0.02[3]
Tr. de personalitat	0.010	2.915	0.002	0.01[3]
Tr. del desenvolupament	0.001	4.914	0.001	0.02[3]
Tr. per tics transitoris	0.001	8.386	0.001	0.05[3]
Insomni	0.001	13.283	0.004	0.12[4]
Terrors nocturns	0.010	3.186	0.001	0.01[3]
Sonambulisme	0.010	2.915	0.002	0.01[3]
Hipersòmnia	0.010	2.915	0.002	0.01[3]

1. Ortega-Monasterio, L. (1993). Lecciones de psicología médica. Barcelona: PPU S.A.
2. Meichenbaun, D. (1994). Tratamiento cognitivo-conductual de los trastornos depresivos y de ansiedad en adultos. Barcelona: Institut d'Estudis Praxiològics.
3. APA (1988). DSM-III-R. Manual diagnóstico y estadístico de los trastornos mentales. Barcelona: Masson.
4. Saldaña y cols. (1984). En A. Polaino. La depresión. Barcelona: Martínez Roca.

Taula 1. Comparació de les prevalences observades en la mostra de esportistes CAR amb les corresponents prevalences mínimes conegudes de la població general

	CASOS CAR	% POBLACIÓ CAR
Quadre Anoreziforme	03	0.21
Quadre bulimiforme	08	0.58
Quadre depressiu reactiu	21	1.52
Síndrome depressiva-ansiògena	11	0.79

Taula 2. Prevalença de símptomes de risc en esportistes d'alt nivell.

seva gravetat. Aquesta valoració de la gravetat ens permet donar indicacions per a l'entrenament de l'esportista i prendre la decisió d'assumir el cas o derivar-lo a un especialista. Llavors, l'especialista confirmarà el diagnòstic i es responsabilitzarà del cas i del seu seguiment.

Fins el moment de completar el present estudi, s'havien derivat 8 casos. En tots ells, el diagnòstic dels psicòlegs del centre ha estat confirmat i assumit per l'especialista que s'ha fet càrrec del cas.

L'assistència clínica inclou el seguiment dels casos tractats i derivats a altres professionals. Gràcies a aquest seguiment hem pogut saber quins dels esportistes afectats han abandonat la pràctica esportiva a causa de la interferència del trastorn (abandonament directe), quins han abandonat l'esport per un cúmul de circumstàncies, entre les quals es troba el trastorn (abandonament indirecte) i quins d'ells no han deixat de practicar l'esport malgrat la presència del trastorn (seguiment). En aquests darrers casos de seguiment s'ha valorat si el trastorn ha afectat, d'alguna manera, el rendiment de l'esportista.

Prevalença dels trastorns psicològics

La prevalença de psicopatologies en esportistes espanyols d'alt rendiment es tractarà a partir de la informació continguda en les taules que s'exposen a continuació. Dedicarem un apartat a descriure-les, a indicar la procedència de la informació que contenen i a exposar els criteris amb els que han estat elaborades.

La taula 1, la referida a la prevalença comparativa de psicopatologia en població general i població esportiva d'alt nivell conta amb dos tipus de fonts. Per una banda les revisions de salut i l'assistència psicològica per a les prevalences esportives, i per l'altra les referències citades a peu de taula, per a les prevalences generals. Aquestes prevalences generals solen procedir de centres d'atenció primària, centres públics de salut mental o bé d'estudis de caire local.

La taula 2, dedicada a mostrar la prevalença de símptomes de risc en esportistes d'alt nivell, ha tingut les mateixes fonts que l'anterior; pel que a prevalen-

ces esportives es refereix. En aquesta taula es reflexen aquells casos que, tot i no complir amb els criteris clínics necessaris com per a ser diagnosticats com a una psicopatologia, sí presenten prou senyals com per ser considerats en situació de risc d'acabar patint un trastorn psicològic.

La taula 3 tracta de les implicacions que les psicopatologies tenen en la salut i/o el rendiment dels esportistes.

Abandonament directe de la pràctica esportiva	04	10%
Abandonament indirecte de la pràctica esportiva	02	05%
Seguiment de la pràctica esportiva	30	75%
Casos que no s'han pogut seguir	04	10%

Taula 3. Seguiment de la pràctica esportiva dels casos clínics en la població d'esportistes d'alt nivell del CAR.

De les pertinents anàlisis estadístiques de les dades tabulades poden extraure's els següents resultats:

- En totes les psicopatologies, la prevalença mostrada per la població d'esportistes d'alt nivell és significativament menor que la presentada per la població general.
- Les psicopatologies més prevalents al CAR són els trastorns del comportament alimentari, els trastorns del son i els trastorns adaptatius. Els quadres que, sense constituir trastorn, presenten un alt risc de presentar-lo segueixen encapçalats pel comportament alimentari i seguits pels síndromes depressius.
- Un 20 % dels esportistes que presenten trastorns psicològics abandonen, directament o indirectament, la pràctica esportiva. Del 75 % d'esportistes que segueixen amb la pràctica esportiva (30 casos) en tan sols un d'ells es pot sostenir que la psicopatologia (un trastorn de la personalitat) ha provocat una clara baixada del rendiment esportiu.

Discussió

Procedim a revisar les nostres hipòtesis en funció dels resultats obtinguts. En primer lloc tractarem la hipòtesi de l'autoselecció.

L'alt rendiment, així com qualsevol especialització, comporta un procés d'autoselecció natural segons el qual aquells menys preparats per assolir els objectius més ambiciosos són els primers en renunciar a aconseguirlos. Segons aquesta proposta, podríem pensar que aquells esportistes que hagin sofert, en el decurs de la seva carrera esportiva, alguna alteració psicològica prou incapacitant o interferidora s'hauran vist obligats a deixar, i si més no reduir, la seva dedicació a la pràctica esportiva; amb la qual cosa han deixat de tenir possibilitats d'arribar, algun dia, a ingressar al centre en qualitat d'esportistes d'èlite.

Els resultats obtinguts, tot i evidenciar una menor incidència de psicopatologies en la població esportiva d'alt rendiment que en la general, semblen no confirmar del tot aquesta hipòtesi. Sembla ser que tan sols aquells trastorns que comporten un alt grau d'interferència *(trastorns del comportament alimentari i de personalitat, en l'estudi)* són els responsables dels abandonaments directes de la pràctica esportiva. La resta de trastorns permeten el seguiment, més o menys afortunat, de la pràctica esportiva. Així doncs, un 75 % dels esportistes amb algun tipus d'alteració no abandona l'alt rendiment. Es més, dels 30 casos que representa aquest 75 %, tal i com ja s'ha comentat en l'apartat de resultats, tan sols un d'ells experimenta una baixada clara del seu rendiment esportiu com a conseqüència del trastorn.

En relació a la segona de les hipòtesis, la que pretén explicar la menor incidència de psicopatologia en la població esportiva en base a l'efecte psicològic beneficiós de la pràctica d'activitat física, cal que fem les següents observacions. Els estudis que fins ara han semblat indicar un efecte psicològic beneficiós derivat de la pràctica de l'activitat física (Taylor, Sallis i Needle, 1985; Kostrubala, 1985; Morgan i O'Connor, 1988; Plante i Rodin, 1990; Gleser i Mendelberg, 1990; Biddle i Mutrie, 1991; Foong, 1992; Willis i Campbell, 1992; Byrne i Byrne, 1993 i Martisen, 1993) han evidenciat una assignatura pendent, dilucidar en quines condicions aquest exercici produeix tal efecte (Berger, 1985; Silva i Shultz, 1985). Fins ara només s'ha pogut demostrar que la pràctica moderada pot produir tals efectes psicològics.

La màxima intensitat en un programa d'exercici físic la representa, segons les nostres referències, l'estudi que sotmet als individus a un exercici aeròbic al 6070 % de la seva taxa

cardíaca màxima, durant tres sessions setmanals en el decurs de 9 mesos (Stevenson i Topp, 1990). Caldria plantejar-se si la pràctica dels esportistes d'alt rendiment *(2 entrenaments de 2 hores per dia, durant 6 dies per setmana, durant un mínim de 10 mesos a l'any, normalment)* podria ser capaç de generar tals canvis. Igualment, potser també s'hauria d'estudiar si un cert grau d'estrès, tant físic com psicològic, ben regulat, podria produir un major benestar psicològic i, conseqüentment, una menor incidència de psicopatologies.

Per acabar de comentar les hipòtesis inicials, hem de referir-nos ara a la possibilitat que els esportistes estiguin aplicant, a les seves problemàtiques personals, les pautes d'afrontament que els han resultat prèviament efectives per resoldre conflictes esportius. Malgrat som conscients del caràcter genèric de la hipòtesi, i no haver estat capaços de trobar estudis que vinculin aquestes dues variables *(psicopatologies amb generalització d'estratègies d'afrontament)*, observem en el discurs i en el comportament dels esportistes amb els que treballem, contínues referències explícites en aquesta mateixa direcció que estableix la tercera hipòtesi.

De tot l'exposat fins ara sembla deduir-se que, en contra del costum generalitzat de relacionar l'alt rendiment amb un seguit de contraindicacions psicològiques, certes característiques i condicions de la pràctica esportiva poden participar en la formació d'algunes psicopatologies.

Caldria, a partir d'ara, centrar-se en aïllar els trets i les condicions de la pràctica que donen lloc a determinades patologies i aquelles altres pràctiques que podrien produir un major benestar psicològic a qui les practica. Igualment hauríem de dedicar algun esforç a identificar els tipus de trastorns susceptibles a aquestes circumstàncies i aquells que poden interferir la carrera dels esportistes. En definitiva es tracta de determinar les variables responsables de que la relació pràctica esportiva i salut psicològica no sigui directa i respongui a matisos.

Esperem, amb aquestes dades i reflexions, haver qüestionat prejudicis sobre l'efecte de l'esport d'alt rendiment en la salut i haver suggerit pautes clares d'intervenció a tots aquells professionals que vetllen, no només pel rendiment, sinó també per la salut dels esportistes.

Bibliografia

AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION. (1988). *Manual diagnóstico y estadístico de los trastornos mentales (DSM-III-R).* Barcelona: Masson, S.A.

BERGER, B.G. (1985). Runnig toward psychological well-being: special considerations for the female client. A M.L. Sachs i G.W. Buffones (Eds.), *Running as therapy* (pp. 172-197). Lincoln: University of Nebraska Press.

BIDDLE, S. i MUTRIE, N. (1991). *Psychology of Physical Activity and Exercise.* Londres: Springer Verlag.

BYRNE, A. i BYRNE, G.D. (1993). The effect of exercise on depression, anxiety and other mood states: a review. *Journal of Psychosomatic Research*, 37 (6), 565-574.

CONDE V. i FRANCH, J.I. (1984). *Escalas de evaluación comportamental para la cuantificación de la sintomatología psicológica en los trastornos angustiosos y depresivos.* Madrid: Editorial Laboratorios Uphohl.

EYSENCK, H.J., EYSENCK, S.B.G. (1987). *Manual del cuestionario de personalidad de Eysenck.* Madrid: TEA Ediciones S.A.

FOONG, A.L.S. (1992). Physical exercise/sports and byopsychosocial well-being. *Journal of the Royal Society of Health.* October, 227-230.

GARNER, D.M., OLMSTED, M.P. (1984). *Manual for Eating Disorder Inventory (EDI).* Odessa: Psychological Assessment Resources Inc.

GLESER, J. i MENDELBERG, H. (1990). Exercise and sport in mental-health: a review of the literature. *Israel Journal Psychiatry and Related Sciences*, 27(2), 99-112.

KOSTRUBALA, T. (1985). Runnig and therapy. A M.L. Sachs i G.W. Buffones (Eds.), *Running as therapy* (pp. 172-197). Lincoln: University of Nebraska Press.

MARTINSEN, E.W. (1993). Therapeutic implications of exercise for clinically anxious and depressed patients. *International Journal of Sport Psychology*, 24, 185-199.

MEICHENBAUM, D. (1994). *Tratamiento cognitivo-conductual de los trastornos depresivos y de ansiedad en adultos.* Barcelona: Institut d'Estudis Psicològics.

MORGAN, W.P. i O'CONNOR, P.J. (1988). Excercise and mental health. A R.K. Dishman (Ed.), *Exercise adherence. Its impact on Public health* (pp. 91-122). Champaign, Illinois: Human Kinetics.

ORTEGA MONASTERIO, L. (1993). *Lecciones de psicología médica.* Barcelona: Promociones Universitarias, S.A.

PLANTE, T.G. i RODIN, J. (1990). Physical fitness and enhanced psychological health. *Current psychology: Research and Reviews*, 91(1), 3-24.

SALDAÑA, C. i cols.(1984). A A. POLAINO. *La depresión.* Barcelona:Martínez Roca.

SILVA, J.M., SHULTZ, B.B. (1985). Research in the psychology and therapeutics of running: A methodological and interpersonal review. A M-L- Sachs i G.W. Buffones (Eds.), *Running as therapy* (pp. 304-320). Lincoln: University of Nebraska Press.

STEVENSON, J.S. i TOPP, R. (1990). Effects of moderate and low intensity long.term exercise by older adults. *Research in nursing and health*, 13, 209-218.

SPIELBERGER, C.D., GORSUCH, R.L., LUSHENE, R.E.. (1970). *Manual for the state-trait anxiety inventory.* Palo Alto, California: Consulting Psychologists Press.

TAYLOR, C.B., SALLIS, J.F., i NEEDLE, R. (1985). The relation of physical activity and exercise to mental health. *Public Health Reports*, 100(2), 195-202.

WILLIS, J.D. i CAMPBELL, L.F. (1992). *Exercise Psychology.* Champaing, Illinois: Human Kinetics.

Fernando Amador Ramírez,
Degà de la Facultad Facultad de Ciencias de la Actividad Física y del Deporte. Universidad de Las Palmas de Gran Canaria.

ANÀLISI DE LA FORMACIÓ UNIVERSITÀRIA EN LES CIÈNCIES DE L'ESPORT. LA SEVA ADEQUACIÓ ALS PERFILS PROFESSIONALS*

Paraules clau: **formació universitària, ciències de l'esport, perfils professionals, formació-ocupació, marc curricular-perfil professional, ordenació de les titulacions.**

Abstract

Standing, as we are in the doorway to the 21st century, a period of structural changes with the subsequent appearance of more diversified new sport models and the answers to a higher education in a changing world, must be guided by criteria of relevance and quality.

This society in transformation, needs an adaptation of university and an adjustement in university training to the expectations of the social demand and labour market.

The couple training-employment should bring about a contact between the training required for jobs and the training given in univesity centres.

The pair curriculum framework-professional profile should lead us to a previous question: to determine the curriculum of each qualification in contextualised form, taking into account what is gained in each formative cycle.

A general ordering of the sector that defines and regulates in a clear and precise way the competent rule of each title and profession is necessary and should provide an adaptation between the curriculum and the profile of sports titles whether university or non university.

Resum

Assistim, en els llindars del segle XXI, a un període de canvis estructurals amb la subsegüent aparició de nous models esportius més diversificats, i les respostes en l'educació superior en un món que es transforma han de guiar-se per criteris de pertinença i qualitat.

Aquesta societat en transformació requereix una adaptació de la universitat i una adequació de la formació universitària a les expectatives de la demanda social i del mercat laboral.

El binomi *formació-ocupació* ha de portar la correspondència entre la formació requerida pels llocs de treball i la formació aportada pels centres universitaris.

El binomi *marc curricular-perfil professional* ha de portar-nos a una qüestió prèvia: determinar el currículum de cada titulació de manera contextualitzada, si tenim en compte el

* Aquest treball correspon a la ponència exposada per l'autor en el 3r curs nacional sobre *Cambios y Retos en la Actividad Deportiva* organitzat pel COPLEF d'Andalusia i que va tenir lloc a Sevilla entre els dies 14 i 16 de juny de 1996.

perfil professional que pretén cada cicle formatiu.

Cal que hi hagi una ordenació general del sector que defineixi i reguli de forma clara i precisa l'estatut competencial per a cada títol i professió i cal que es propiciï una adequació entre el currículum i el perfil de les titulacions esportives universitàries i no universitàries.

Introducció

En els llindars del segle XXI, estem assistint a un període de canvis estructurals a la societat amb la conseqüent aparició de nous models esportius més diversificats. Aquesta societat en transformació requereix una adaptació de la universitat i una adequació de la formació universitària a les expectatives de la demanda social i del mercat laboral.

La universitat cal que assumeixi la funció que per llei té atribuïda (1) sota les premisses d'excel·lència acadèmica i rendibilitat social.

Per això, quan parlem de formació universitària en les ciències de l'esport, no podem oblidar la contextualització en la qual cal que s'emmarqui i es tingui en compte l'evolució i el canvi del comportament del mercat laboral esportiu.

La formació universitària a les ciències de l'esport és molt recent, si tenim en compte que és a partir de la Llei 10/1990 de l'esport quan «de iure» s'inicia el procés d'adequació dels ensenyaments d'Educació física que s'imparteixen en els INEF a allò establert a la Llei de reforma universitària.

A partir de l'esmentada Llei, se succeeixen en un breu temps diferents normatives reguladores dels estudis i de la seva normalització en el si de la universitat.

Així, el Reial decret 1423/1992 es refereix a la incorporació dels ensenyaments d'Educació física a la universitat i el Reial decret 1670/1993, de 24 de novembre, estableix el títol universitari oficial de Llicenciat en Ciències de l'activitat física i de l'esport.

Aquest últim Decret defineix un abans i un després per a l'Educació física i per a les Ciències de l'activitat física i de l'esport, de les quals tindrem temps per ocupar-nos després.

També estableix les directrius generals pròpies de nous plans d'estudi, en concordança amb les directrius generals comuns dels plans d'estudi de tots els estudis universitaris i, a partir del 20-10-93, es concedia un termini de tres anys per sol·licitar al Consell d'universitats l'homogeneïtzació dels nous plans d'estudi.

Per completar aquesta breu panoràmica normativa, cal que ens remetem al Reial decret 1440/1991, de 30 d'agost, pel qual es crea el títol de primer cicle universitari de Mestre especialista en Educació física i és l'Ordre ministerial d'11.10.1994 la que determina les titulacions i els estudis de primer cicle i els complements de formació que s'han de realitzar per a l'accés als estudis de segon cicle de la llicenciatura.

El binomi *formació-ocupació* ha estat tractat per diferents autors, entre ells J. Martínez del Castillo (1995), qui apunta la necessitat de sincronització de les ofertes de treball i de formació en els plans quantitatiu (ritmes de producció dels titulats) i qualitatiu, que és el que nosaltres ens referirem en el present treball; és a dir, el de la correspondència entre la formació requerida pels llocs de treball i la formació aportada pels centres universitaris.

Per la seva banda, J. L. Hernández Vázquez (1995) assenyala que en la relació *formació-ocupació* cal que es tingui en compte la demanda potencial i real del mercat per tractar d'aconseguir un equilibri entre l'oferta i la demanda mitjançant una adequació entre la relació titulació-ocupació.

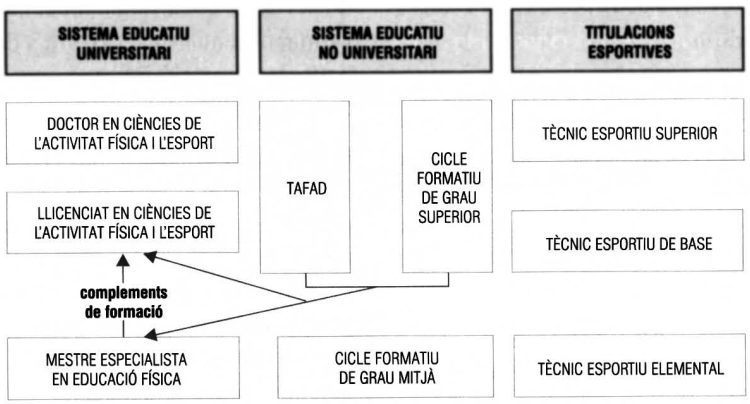
Per últim, nosaltres (F. Amador, 1996) hem exposat que el binomi *marc curricular-perfil professional* cal que ens porti a una qüestió prèvia: determinar el currículum de cada titulació de manera contextualitzada, de manera que es tingui en compte el perfil professional que pretén cada cicle formatiu.

En el segon trimestre de 1991, el mercat de treball tenia 42.679 llocs de treball en els quatre sectors: ensenyament, entrenament, animació i direcció d'instal·lacions esportives, amb una alta diversificació que «no ha estat acompanyada dels necessaris canvis en el sistemes d'ensenyament i titulacions fisicoesportives, de manera que es produeixen clars desajustaments entre les qualificacions requerides pels llocs de treball i les qualificacions que apuntaven els tècnics a través de les formacions inicials» (J. Martínez, 1995, p. 5).

Realitat del sector esportiu

Els centres universitaris de formació de llicenciats en Ciències de l'activitat física i l'esport no poden ser aliens a la realitat socieoeconòmica del sector particularment als següents aspectes:

(1) Vegeu Llei orgànica 11/1983, de 25 d'agost, de Reforma Universitària, (art. primer, 2.b).

Gràfic 1

La manca de regulació del sector

En molt pocs anys, s'ha produït la paralització en el mercat laboral de nombrosos titulats: TAFAD i mestres especialistes que se sumaven als llicenciats dels últims INEF i facultats creades, així com als tècnics federatius que ja s'anaven produint des de les federacions esportives.

Aquesta implantació s'ha produït de manera descontextualitzada i ens trobem en molt poc temps amb diferents titulacions acadèmiques en els nivells universitari i no universitari que s'encobreixen fàcilment en els seus perfils.

Mostrem la situació actual de les titulacions esportives en el gràfic 1.

No s'ha tingut en compte la realitat global del sector ni els resultats de les anàlisis prospectives realitzades de demanda social de l'esport i del seu mercat laboral, la qual cosa ens porta a suposar l'enorme confusió que en la societat pugui produir-se en les denominacions i en les competències que se suposa que s'atribueixen a cada nivell.

Per tant, des del nostre punt de vista, cal una ordenació general del sector que defineixi i reguli de forma clara i precisa l'estatut competencial per a cada títol i professió. D'aquesta manera, el llicenciat en Ciències de l'activitat física i de l'esport, amb l'estatut professional, ha de trobar el seu espai laboral emparat legalment i reconegut socialment.

El voluntarisme en l'esport

Potser no existeixi un sector en el qual el voluntarisme sigui tan acusat. Entre les causes, caldria considerar la seva pròpia situació en el sector serveis, com a activitat secundària i el caràcter tutelar que des de l'Estat es va donar a l'esport com a servei públic. De fet, no hi hauria cap economia que pogués sostenir el cost econòmic estimat en hores de l'associacionisme esportiu o l'esport base, per exemple, si no fos per la concepció que hi ha al voltant del seu desenvolupament. Com a molt, s'observa en alguns sectors un indeterminat nombre de subtreballs (esport escolar, activitats extraescolars, esports per a tots, promoció esportiva municipal) més propis de l'economia submergida.

Un cas a títol d'exemple: el pressupost de la Consejería de Deportes del Cabildo Insular de Tenerife entre 1988 i 1996 ha pujat a 6.455.075.728 ptes. que s'ha executat en diferents legislatures en les tres següents àrees: *promoció* (jocs escolars, ajut a l'esport base i escoles esportives municipals); *tecnificació* (escoles esportives de tecnificació i formació de quadres) i *recreació* (grans esdeveniments i esports per a tothom). El Cabildo atén, en cooperació amb els ajuntaments, 900 escoles esportives municipals en 7 zones i hi ha un programa d'ajut a equips d'alt rendiment (2).

Doncs bé, amb tot això podria pensar-se en una gran infraestructura personal de titulats superiors, tècnics esportius o monitors, quan en realitat compta amb una plantilla fixa de 12 persones, de les quals només 3 són llicenciats en Educació física.

L'intrusisme professional

És conseqüència de la falta de regulació en el sector. Si no estan establertes o no es coneixen exactament les funcions de cada titulació i, per tant, els límits de l'exercici de les competències professionals, l'intrusisme serà inevitable.

En altres àmbits professionals, la titulació acadèmica superior és el punt de referència per als nivells subordinats, cosa que succeeix en matèria esportiva. Des del nostre punt de vista, el llicenciat en Ciències de l'activitat física i l'esport és el títol universitari de nivell superior màxim i capacita per a l'exercici en l'ensenyament i professionals extradocents del

(2) Actualment a la illa de Tenerife hi ha 13 equips en divisió d'honor o primera divisió en els següents esports: Futbol, Bàsquet, Handbol, Voleibol, Hockei patins, Futbol Sala, Atletisme, Natació, Waterpolo, Gimnàstica Rítmica, Beisbol, Tennis de Taula i Esgrima.

sector esportiu (gestió, recreació, etc.) amb funcions cognitives superiors, de direcció i de coordinació.

El Mestre especialista en Educació física és el títol universitari de nivell mig i la seva formació acadèmica s'orienta per a l'exercici de la docència en el nivell de l'ensenyament de primària i secundària obligatòria.

Els cicles formatius de formació professional i titulacions esportives en l'àmbit acadèmic no universitari s'orienten els primers en el camp laboral en tasques tècniques subordinades a les de llicenciat en Ciències de l'activitat física i l'esport i les segones, a la formació esportiva en les seves diferents etapes, a l'entrenament i a la direcció tècnica d'equips o clubs.

Nous models de gestió esportiva

Els nous models sorgeixen tenint en compte:

- El paper de la iniciativa privada enfront a la pública.
- Una normativa laboral permeable quant al tipus i la durada de les contractacions laborals.
- Que des de les pròpies Administracions públiques s'ha dinamitzat el model de «gestió interessada» de programes i instal·lacions esportives en substitució de la «gestió pròpia» i
- El fenomen creixent de l'«autoocupació» pel de «treballador».

El sostre d'oferta en el sector educatiu

D'acord amb les dades aportades per l'estudi de J. Martínez (1991), l'oferta tota de llocs de treball en l'ensenyament secundari i batxillerat oficial serà molt inferior en nombre fins l'any 2020 que el nombre de titulats que hi ha actualment. S'ha de dir clarament doncs, que en l'ensenyament no hi ha perspectives de treball a curt termini i a mig termini, si tenim en compte l'oferta anual de places ofertades.

L'exercici lliure professional

Si considerem la realitat del sector de l'ensenyament de les tendències que s'apunten en l'Administració pública de l'esport, l'«autoocupació», la iniciativa empresarial i la creació de cooperatives i societats i si ho emmarquem tot sota l'epígraf de l'«exercici professional», cal que sigui un referent clar que cal tenir en compte.

El perfil dels polítics de l'esport en l'Administració local

La idea generalitzada que es percep dels consellers d'esports (potser per la procedència o experiència anterior de l'edil en l'esport federat) és que sovint actuen i decideixen més com a tècnics que com a polítics.

Mentre que en d'altres àrees —posem per cas urbanisme—, el conseller «no fa els planells», en l'esport i d'esports, «en sap tothom».

Encara que aquesta tendència ha anat disminuint en els darrers anys —sobretot per la major presència de titulats d'INEF i facultats—, persisteix sobretot en el segment de municipis de menys de 20.000 habitants.

La complementació/vertebració dels Mestratges amb el sistema de l'esport federat.

Després de l'experiència de quasi trenta anys amb els mestratges i/o aplicacions específiques esportives dels INEF i facultats, hem de reconèixer que no hi ha hagut la desitjada correspondència entre el nombre de titulats i el nombre de treballadors. La inserció federativa ha estat més personal i puntual que per la via institucional.

La demanda social

S'ha de tenir en compte que les activitats relacionades amb el sector esportiu són marcadament sensibles a les condicions econòmiques i nivells de renda. Hem de conèixer doncs, l'increment de consum privat destinat a activitats recreatives, culturals i esportives. D'altra banda, és necessari considerar el comportament present i la previsible demanda social de l'esport per atendre amb adequades fórmules d'ajustament del mercat laboral.

El comportament del mercat de l'oci i el turisme

És conegut que el turisme és la primera font d'ingressos i és Espanya la potència mundial de primera magnitud, cosa que no s'ha correspost fins ara amb una oferta de llocs de treball per al sector (3), entre d'altres, per dos importants motius: per l'escassa o nul·la formació especialitzada que actualment s'oferta i perquè no hi ha formació lingüística.

El mapa de les titulacions

En un temps relativament escàs, s'han modificat les titulacions de la llicenciatura (llicenciat en Educació física per llicenciat en Ciències de l'activitat física i l'esport) i s'ha implantat la de Mestre especialista en Educació física. D'altra banda, han

(3) Dels treballs existents a Espanya el 1991, el 15% s'ofertava per a tècnics en activitats físiques i animació esportiva, (J. Martínez, 1995, p. 85). D'aquests, hem de suposar que només una part indeterminada, però en qualsevol cas, reduïda respecte al volum de treballs, corresponen al sector esportiu.

UNIVERSITAT	DEPARTAMENT	NÚM. DE PROGRAMES
Les Palmes de Gran Canària	Física Educació Física Educació Física i Ciències Clíniques I	10
Granada	Educació Física i Esportiva Infermeria	8
Barcelona	Teoria i Història de l'Educació	4
Vitòria	Teoria i Història de l'Educació	2
València	Psicologia i Sociologia	4
Lleó	Fisiologia, Farmacologia i Toxicologia	3
La Corunya	Ciències de la Salut	2
Politécnica (Madrid)	Enginyeria d'Organització, Administració d'Empreses i Estadística Tecnologia dels Aliments	3
Saragossa	Fisiatria i Infermeria	5
Lleida	*INEF*	2

Quadre 1

aparegut altres titulacions en la formació professional (TAFAD i cicles formatius) i s'ha establert en marc regulador de les titulacions esportives (4).

Anàlisi de la formació universitària

Des d'aquest context preliminar, exposem alguns exemples d'anàlisi des de la premissa que la formació universitària s'ha d'adequar a les demandes del mercat laboral. Cal conèixer bé doncs, els perfils professionals, les seves comeses i les seves funcions per prepara professionals qualificats i competents.

De l'interessant treball de J.L. Hernández Vázquez (195, p. 58 a 67) extraiem alguns dels trets (i alhora, nosaltres n'aportem d'altres) que caracteritzem els estudis d'Educació física fins a l'actualitat:

- Orientació formativa cap al camp pedagògic de l'activitat física.
- Excessiva «esportivització» (el que Tining (1990) anomena «pedagogia de la performance».
- Excessiu academicisme i formació teòrica i falta de formació pràctica professional especialitzada.
- Tres models formatius: bivalent, monovalent i monovalent amb especialització.
- El model monovalent amb especialització s'inicia el 1981 i s'intensifica a partir de 1986. Es caracteritza pel fet que s'atorga una sola qualificació i per una tímida tendència a l'especialització: docència, rendiment esportiu i gestió (5).
- Els «Mestratges» no han ocupat degudament el seu espai social i consegüentment, no s'han obert en el mercat laboral.
- La sortida professional predominant ha estat l'ensenyament no universitari.

Els estudis universitaris de Ciències de l'activitat física i l'esport i d'Educació física a Espanya

Hi ha tres nivells d'estudis universitaris:

A) Nivell de diplomatura

El nombre de centres que hi ha a Espanya amb l'especialitat de Mestre d'Educació física és de 49 distribuïts de la següent manera:

- Centres superiors de formació del professorat: 38
- Facultats: 11

B) Nivell de Llicenciatura

Actualment hi ha 11 centres a Espanya.

C) Nivell de Doctorat

De les dades que disposem, mostrem el programa de doctorat que s'imparteixen (veure quadre 1).

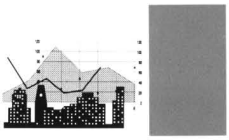
La nova titulació de la llicenciatura

El Reial decret 1670/1993, de 24 de novembre, estableix el nou títol universitari oficial de llicenciat en Ciències de l'activitat física i l'esport, així com les directrius generals pròpies dels plans d'estudis que condueixen a la seva obtenció.

Aquest fet suposa una nova etapa per dos importants motius:

(4) Vegeu Reial decret 594/1994, de 8 d'abril, sobre titulacions esportives.

(5) Tanmateix, a la pràctica, únicament la FCAFD de València ha contemplat de forma expressa les especialitats en el segon cicle de la llicenciatura i l'aleshores IEFC (Instituto de Educación Física de Canarias), definia tres especialitats, encara sense concretar cap troncalitat per cadascuna, en ser totes les assignatures del 2n cicle optatives.

- En primer lloc, perquè els estudis es realitzen plenament en el marc universitari, conforme a la normativa general de la Universitat, amb una integració plena i no com un reconeixement, equivalència o homologació.
- En segon lloc, perquè suposa la ruptura amb un període en el qual la pròpia denominació de les titulacions impartides —professor d'Educació física o llicenciat en Educació física—, segons el meu parer, esbiaixava i limitava el camp professional amb una orientació eminentment pedagògica (6).
- Els plans d'estudi s'estan implantant conforme a l'esmentada disposició i al RD 1497/1987, de 27 de novembre, pel qual s'estableixen les directrius generals comunes dels plans d'estudi de les titulacions universitàries, amb els següents criteris generals:
  - Assumir que l'ensenyament pràctic ha de tenir una major rellevància i la incorporació del concepte de «crèdit», en tant que potencia una major obertura dels plans d'estudi i una major flexibilitat en el currículum de l'estudiant.
  - Els ensenyaments han de proporcionar una formació adequada en els aspectes bàsics i aplicats a l'activitat física i de l'esport en totes les seves manifestacions.
  - Els ensenyaments s'articulen en:
    a) Durada: 4-5 anys
    b) Càrrega lectiva: no inferior a 300 crèdits
    c) Els continguts s'ordenen en:
    Matèries troncals, és a dir, de continguts homogenis mínims
    Matèries no troncals: obligatòries i optatives
    Crèdits de lliure elecció, en ordre a la lliure configuració del propi currículum.

Alguns centres han implantat el Pla d'estudis amb una durada de 4 anys (FCAFD de la Corunya, FCD de Càceres o FCAFD de Les Palmes de Gran Canària) i altres amb 5 anys (INEF de Lleó i Madrid).

L'experiència general dels plans implantats amb 4 anys respecte a totes les titulacions ja apunten a un major fracàs acadèmic i, per descomptat, tampoc a una millor formació. Referent a això, el propi Consell d'universitats disposa d'informes en aquest sentit.

En relació a les Ciències de l'Activitat física i l'esport, cal que s'introdueixin elements correctors, (ja siguin en modificacions futures dels plans d'estudi o en màsters de postgrau), almenys en les especialitzacions. SI bé, podem dir que les àrees d'ensenyament i de rendiment esportiu tenen un currículum bàsicament eficient i consolidat, no podem dir el mateix de la gestió o la recreació.

Amb caràcter general doncs, és necessària més formació en la gestió, en les noves tecnologies, en els idiomes (recreació turística), en pràctiques de laboratori, en les anàlisis de l'acció del joc i en el pràcticum.

Els reconeixements acadèmic i de l'estatus científic

Amb això, ens referim al corpus científic i a les àrees de coneixements.

Hi ha una discussió epistemològica inacabada sobre la identificació d'una ciència independent de l'Activitat física i l'esport amb un objecte d'estudi propi i amb intents d'agrupar el corpus sota un únic descriptor, sobre el qual encara ara no hi ha acord: Kinantropologia (J. M. Cagigal, Psikokinètica (L. Le Boulch) o Praxiologia Motriu (P. Parlebas) en són exemples de l'intent.

Les fonts explorades confirmen la diversitat d'interpretacions dels teòrics i epistemòlegs, tant en el descriptor com en el seu àmbit competencial.

La candent discussió no deriva tant de la «situació social de l'esport», fet inqüestionable per la dimensió, projecció o influència que ha adquirit, sinó per la seva «situació acadèmica i científica», necessària per altra banda en la comunitat universitària per al seu desenvolupament científic des de les Àrees de coneixement.

Els treballs de les últimes dècades, lluny d'aclarir la situació, han posat en relleu l'augment de denominacions i descripcions, que amb excepcions, no han tingut cap ressò en la comunitat acadèmica i professional de l'Activitat física i l'esport i el desacord a assumir una descripció única com a conseqüència que els àmbits referencials i conceptuals són de partides divergents.

Així, el tractament pedagògic de l'Educació física, la Psikokinètica de J. Le Boulch, la concepció psicopedagògica de Pic i Vayer, el desenvolupament tecnològic i el ressorgiment de ciències noves i aplicades han propiciat una major dificultat per acceptar de forma generalitzada una ciència pròpia, una denominació i un objecte.

Les matèries i assignatures han de vincular-se necessàriament a una o més tasques de coneixement a la universitat

(6) Aquest biaix el fixaven els descriptors que definien la titulació: «Professor d'Educació Física» o «Llicenciat en Educació Física».

ASIGNATURES	PLA D'ESTUDIS	NOU PLA D'ESTUDIS
Nombre d'asignatures	44	69
Nombre d'assignatures vinculades a Àrees de coneixement d'Activitat Física i Esports	29	64
Nombre d'assignatures vinculades només a altres Àrees de coneixement	14	5

Quadre 2. Plans d'estudi de la FCAFD

espanyola i tradicionalment són dues les àrees d'Activitat física i esports contingudes en el catàleg del Consell d'universitats: la d'Educació física i esports i la de Didàctica de l'expressió corporal.

A la comunitat acadèmica i científica de l'àrea es nota l'avenç produït en les últimes dècades a Espanya. Les tesis doctorals i els projectes d'investigació posen de manifest l'augment de la producció de coneixements.

Serveixi com a exemple la diferència significativa d'assignatures vinculades a àrees de coneixement d'Activitat física i esports en l'actual Pla d'estudis i el nou en la FCAFD de la Universitat de Las Palmas de Gran Canaria, que no és més que una mostra representativa de la tònica que s'aprecia en la resta de plans d'estudi.

Això pot justificar, entre altres aspectes, que la Conferència espanyola d'instituts i facultats en Ciències de l'activitat física i l'esport i els propis Centres i Departaments d'Educació física hagin sol·licitat recentment la modificació i ampliació del catàleg d'Àrees de coneixement.

Aquí trobem el problema nuclear del reconeixement acadèmic i de l'estatus científic de l'Àrea d'activitat física i esports i, de l'ampliació demandada dependrà en gran part el desenvolupament científic pròxim.

Un altre aspecte no menys important és el reconeixement d'un camp propi en la nomenclatura internacional de la UNESCO.

J. N. Schmitz (1965, 440) sostenia l'aleshores «actualitat» de la discussió sobre si l'Educació física i l'esport és o no és una ciència «ja que s'intensifiquen els esforços encaminats a establir la terminologia específica d'aquest camp d'acord amb la classificació decimal universal (CDU)».

Més de vint-i-cinc anys després, tant en la nomenclatura internacional de la Unesco per als camps de les Ciències i la Tecnologia, com en el document de la Comissió interministerial de ciència i tecnologia (1990) de la Secretaria del Pla nacional d'I+D, l'Educació física i l'esport no apareix específicament com a camp dins de les Ciències humanes (H000), Ciències socials (S000) o la Medicina de l'home i els vertebrats (B007).

Amb data 23.2.94, des del Centre d'investigació i Ciències de l'esport, se sol·licitava dels INEF i dels Departaments universitaris d'Educació física la remissió de descriptors per proposar la seva inclusió a la Comissió interministerial de Ciència i Tecnologia de la UNESCO. Avui encara segueix pendent aquest reconeixement.

Adequació entre el currículum i el perfil de les titulacions universitàries i no universitàries

El repàs als currículums dels diferents nivells de titulació posa de manifest que molts dels objectius i continguts estan inclosos en els programes d'assignatures de la llicenciatura en Educació física.

En la normativa per la desenvolupament del RD 594/1994 sobre ensenyament i titulacions esportives, s'han redactat els perfils professionals dels Tècnics esportius elementals, Tècnics esportius de base i Tècnics esportius superiors. D'altra banda, en els cicles formatius, s'han descrit les unitats de competència per als diferents nivells de titulació que, en la pràctica, malgrat del que s'ha explicitat en el RD 676/1993 i en la Disposició addicional del Reial decret de cadascun dels títols, en el sentit que els elements que s'enuncien sota l'epígraf «referència del sistema productiu», no constitueixen cap regulació de l'exercici de cap professió titulada, encara que en la pràctica l'efecte és contrari.

Malgrat que s'han eliminat verbs com «programar» o es digui que els tècnics «actuaran, en el seu cas, sota la supervisió general dels llicenciats i/o diplomats especialistes en els àmbits de la seva intervenció», no estableix la relació laboral/professional respecte dels llicenciats, ja que per a aquests no existeix aquest marc professional llargament reivindicat.

En el cas del Mestre especialista en Educació física, pot semblar que el marc està perfectament delimitat i circumscrit en l'àmbit de l'ensenyament i qualsevol altra activitat professional

que no sigui ensenyar en el sistema educatiu no universitari (educació primària i secundària), no seria de la seva competència.

Malgrat tot, a la pràctica, els propis plans d'estudis sembla que responen més a qualificar-los professionalment com a tècnics de grau mig universitari, que per a l'ensenyament.

L'estudi realitzat en l'INEF de Lleida (C.Marco Pallarés, 1994) pretén conèixer l'orientació que s'ha anat donant a cada Pla d'estudis en 16 universitats, els resultats dels quals mostrem al quadre 3.

Aquestes dades mostren com el perfil del coneixement bàsic amb aplicacions didàctiques es dilueix davant una important càrrega d'assignatures d'àrees de rendiment esportiu, recreació esportiva, etc., que orienten el camp professional de forma natural a activitats fora del marc de l'ensenyament.

En aquest sentit, sorgeixen ofertes de llocs de treball amb l'exigència acadèmica del títol de diplomat, quan del primer cicle de la llicenciatura actual no se'n desprèn.

L'exposat confirma la necessitat de delimitar els continguts formatius per a cada nivell de titulació. D'altra banda, el binomi marc curricular-perfil professional porta a una qüestió substantiva: determinar el camp curricular de la formació acadèmica universitària de forma especialitzada.

Equilibri entre la formació teòrica i la pràctica

D'acord amb J. L. Hernández (1995, p. 60-61), cal oferir una formació teòrica sòlida, de base científica i una formació pràctica que vagi d'acord amb la inserció professional.

CRÈDITS OBLIGATORIS				CRÈDITS OPTATIUS			
Núm. de crèdits: 508 14,7 %				Núm. de crèdits: 2950 85,3 %			
Propis d'E. Física		No propis d'E. Física		Propis d'E. Física		No propis d'E. Física	
290,5	57,2 %	217,5	52,8 %	650,5	32,1 %	2298,5	67,9 %

TOTALS		
Assignatures específiques	914 crèdits	27,22 %
Assignatures no específiques	2517 crèdits	72,78 %

Quadre 3

En tot cas, s'ha d'estar a prop de plantejaments cognitivistes i no mecanicistes. La formació bàsica la propicia la troncalitat del primer i segon cicle. Aquí és on té sentit l'aspecte «vivencial» i/o domini d'habilitats esportives, però sense caure en «l'esportivització», més pròpia de les titulacions esportives o del propi «mestratge» o «aplicació específica».

Vocació universitària del professorat

La qualitat del professorat universitari, tant en la seva funció docent de gestió acadèmica i investigació, constitueix un factor fonamental de la qualitat del sistema universitari.

El desenvolupament del professorat universitari comprèn, en línies generals, tres grans funcions en el nostre país: la docència, la investigació i la gestió acadèmica. Més de la meitat dels INEF i Facultats de Ciències de l'activitat física i l'esport d'Espanya tenen menys de 10 anys d'existència. Tenim doncs un professorat jove, afectat en l'actualitat per un procés d'adscripció i/o integració dels centres a la universitat que planteja serioses incerteses d'estabilitat i promoció professional i, sobretot, el repte de la formació i de la investigació.

Tot i que no disposem de xifres, podem suposar que més del 70% del professorat d'INEF i facultats estan involucrats en aquests moments en la realització de les seves tesis doctorals i cal esperar la seva progressiva numeralització i integració en els cossos docents dels que són als centres integrats a la universitat.

A mesura que això es vagi produint, disminuirà la tendència encara present als INEF i facultats de la pluriocupació o de la realització d'una segona activitat professional com a tècnic en favor d'una major dedicació investigadora i docent.

Les especialitats de la llicenciatura

Alguns plans d'estudi, com ho era aleshores el IEFC de Canàries, han pretès orientar els ensenyaments del segon cicle cap a la formació en àrees especialitzades. Vegem les següents:

- Docència
- Organització i gestió esportiva
- Entrenament esportiu i alt rendiment

S'indicava com a observació en la Resolució que publicava l'esmentat Pla d'estudis que l'aparició de noves assignatures, especialment en el segon cicle, «obeeix a l'orientació que es pretén per a l'INEF, en què l'organització i gestió de l'activitat física

amb caràcter recreatiu adquireix preponderància, però sense oblidar per això les àrees de major incidència en l'Educació física escolar i en l'esport de competició».

Malgrat tot, en la realitat, això no ha estat així, ja que les especialitats no estan definides ni tampoc reconegudes acadèmicament i els nous Plans d'estudi no sembla que hagin enfocat la currícula cap a un reconeixement de l'especialització (Les Palmes de Gran Canària, Lleó i Madrid).

En els Plans d'estudi de la FCD de Càceres i l'INEF de la Corunya hi ha un petit intent que es reflecteix en la presentació de matèries optatives per mòduls.

Podríem dir dels nous Plans d'estudi analitzats que difícilment es pot assumir el repte d'una demanda cada cop més especialitzada, en la mesura en què es transforma el sector productiu i el mercat de treball, si no s'oferten aquelles i se'ls atorga el reconeixement acadèmic.

Els Mestratges o Aplicacions Específiques Esportives

Hi ha hagut una coincidència temporal entre l'elaboració i implantació dels nous plans d'estudi als INEF i Facultats de Ciències de l'activitat física i l'esport i el desenvolupament del Reial decret 594/1994, de 8 d'abril, sobre ensenyament i títols de tècnics esportius. Fins ara, el reconeixement dels mestratges o especialitats esportives dels INEF per les federacions ha tingut un desigual resultat.

Segons el meu parer, la qüestió de fons no és el reconeixement «de iure», sobrevingut fins ara gràcies al voluntarisme i a puntuals acords o convenis entre centres i federacions, sinó el «fàctic» o real que és el reconeixement de la qualitat i el nivell de formació que hauria de portar els titulats no només a arribar a ser preparadors físics dels equips d'alta competició, sinó també a aspirar a ser l'entrenador o tècnic de màxima responsabilitat en l'equip.

El problema no es planteja en la troncalitat de les matèries dels tres nivells de tècnics esportius, que tenen una convalidació automàtica en la llicenciatura, sinó en l'especificitat, de manera que la càrrega lectiva del Tècnic esportiu superior queda lluny del promig determinat en les matèries dels diferents Plans d'estudi.

El CAP o CCP (Curs d'Aptitud o Qualificació Pedagògica)

En aquests moments, hi ha un projecte de Reial decret que regula el CAP que es caracteritza pel valor professional que s'atorga al curs, és a dir, pel seu valor d'acreditació per exercir la docència a aquell qui es troba en la seva possessió.

Algunes característiques:

- Càrrega lectiva: no inferior a 60 crèdits ni superior a 75
- Temps: no menys d'un any acadèmic
- Dos blocs d'ensenyament:
  a) Bloc teoricopràctic: ±40 crèdits
  b) Bloc de pràctica professional docent o pràcticum: ±15 crèdits

El present projecte, així com en la normativa actual, concedeix l'exempció del curs d'especialització didàctica als mestres i llicenciats en Pedagogia.

Existeix una qüestió resolta de forma desigual que és la convalidació d'assignatures, l'homologació o l'exempció d'aquest curs per als llicenciats en Educació física; justificat en la important càrrega pedagògica de la currícula per la predominança en els Plans d'estudi de l'orientació a sortides professionals de l'ensenyament.

Si existeix exprés reconeixement acadèmic de les especialitats de la nova llicenciatura, seria possible aconseguir l'exempció del curs als titulats que haguessin escollit l'«itinerari docent».

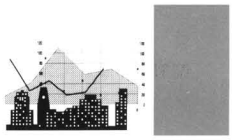
La possible resolució no està en la inclusió de les mateixes matèries que figuren en el Pla d'estudis del CAP, en els plans d'Educació física, (que portaria a una convalidació), sinó en la pròpia exempció pel reconeixement de l'especialitat acadèmica docent.

Els complements de formació

Nosaltres considerem que el volum de crèdits que estableix l'Ordre d'11.10.94, que els regula, és notòriament insuficient en relació al volum de la càrrega lectiva que s'imparteix a les Facultats.

A partir del proper curs acadèmic, els diferents centres han de posar en marxa els esmentats complements, les característiques dels quals hauran d'envestir previsiblement els següents aspectes:

- L'oferta de places haurà d'harmonitzar la possible demanda per realitzar aquests estudis i la situació laboral de les sortides professionals quan acabi la llicenciatura.
- La procedència de realitzar proves d'accés, tal i com passa amb els aspirants a estudiar la llicenciatura per la via ordinària.
- L'establiment de crèdits en les diferents matèries que «complementi» de veritat els dèficits formatius.
- La conveniència d'establir un grup diferencial entre aquests alumnes en el procés de realització dels complements.

- La conveniència de superar prèviament els complements per accedir al segon cicle.

Els estudis de Postgrau-Màsters

La creixent oferta d'estudis de postgrau és un indicador pertinent de la necessitat de l'especialització des de la llicenciatura.

La universitat disposa d'una normativa específica per a la realització de màsters i altres estudis de postgrau que, en tots els casos, pretén una especialització professional.

Els estudis de màsters han de ser selectius, altament especialitzats i, sobretot, cal que siguin una opció acadèmica important en els centres universitaris en l'actualització acadèmica i perfeccionament professional.

Nosaltres considerem la conveniència de l'acord/consens dels centres i/o departaments en la configuració de màsters, en una oferta intercentres coordinada en la realització de mòduls troncals comuns i en especialitat de cada facultat.

L'oferta que hi havia fins ara posa de manifest el caràcter puntual de les iniciatives de determinats centres sense aquesta coordinació de directrius comunes.

Els programes interuniversitaris

Els nous plans d'estudi amb la possibilitat real que des de l'optativitat i la lliure configuració ofereixen als alumnes de realitzar estudis en centres diferents al qual van començar els seus estudis, els programes de mobilitat d'estudis i professors que oferta la Unió europea, el reconeixement del sistema de transferència de crèdits en els estudis de pregrau i postgrau ha d'impulsar i estimular una nova concepció i plantejament en la transacció dels coneixements troncals, específics i complementaris.

La investigació

Cal que es promogui i se li doni suport en les següents vessants:

- Des de la pròpia Administració pública, en les bases de les convocatòries de finançament i subvenció als projectes i programes d'investigació.
- Des dels Departaments universitaris específics en Ciències de l'activitat física i l'esport. (Aquí és on més de manifest es posa la dependència dels INEF no integrats en la Universitat i ha de recolzar-se en Departaments universitaris no específics en Ciències de l'esport per a la realització d'estudis de tercer cicle.)
- La promoció de nous programes de doctorat i la realització de tesis doctorals.
- Política de convenis i concertació amb Federacions esportives i Institucions públiques i privades per desenvolupar línies d'investigació esportiva.
- Aprofundir en les línies d'investigació en l'objecte d'estudi propi: l'acció motriu.
- El desenvolupament dels laboratoris d'investigació dels Centres (INEF i Facultats) i Departaments.
- Promoure programes de doctorat interuniversitaris (amb d'altres Departaments de la pròpia universitat i altres universitats nacionals i/o estrangeres).
- La creació de grups d'investigadors d'alta especialització nacional i internacional.

Diversificació de l'oferta formativa dels INEF i Facultats

Sembla convenient doncs, d'acord amb J. Martínez (1995, p. 42-43) que, si tenim en compte els riscos d'una producció sobredimensionada de titulats, els centres haurien d'orientar la formació en les següents línies:

- Formació de postgrau: màsters orientats a l'especialització professional (especialment en gestió esportiva, recreació turisticoesportiva i rendiment esportiu).
- Cursos/seminaris especialitzats de postgrau de formació permanent.
- Cursos d'extensió universitària.
- Activitats de formació tècnica aplicada als laboratoris d'anàlisis i mesures, biomecànica, rendiment esportiu, entrenament esportiu, aprenentatge i desenvolupament motor, etc.
- Suport a la formació de formadors en els cicles formatius i en les titulacions esportives.

Conclusions

Les respostes de l'educació superior en un món que es transforma han de guiarse pels criteris de *pertinença* i el de *qualitat.*

1. *Normalització institucional: Integració plena* a la Universitat o *adscripció* de cada INEF (definint la seva relació amb la universitat corresponent).

2. *Corpus científic i àrees de coneixement:* Creació *ex novo* d'una sobre *Rendiment Esportiu* i una altra sobre *recreació esportiva* està massa justificat per la producció de coneixements, la investigació realitzada i el camp professional definit des d'aquestes.

3. *Nomenclatura UNESCO:* Inclusió de, almenys, una matèria sobre esports i el/els corresponents camps científics en la nomenclatura internacional per als camps de la Ciència i la tecnologia de la UNESCO.

4. *Ordenació de les titulacions:* Ordenació de les titulacions acadèmiques universitàries i no universitàries en els seus perfils professionals, definint funcions i competències des dels quals es pugui precisar la formació acadèmica més adequada per a cada titulació. Amb això, es pretén la necessària adequació entre el marc currícula i el perfil professional.

5. *Itineraris formatius:* Han de determinar-se amb precisió en cada nivell acadèmic per poder assumir i garantir la formació especialitzada.

6. *Departaments universitaris:* Creació de nous departaments universitaris en els quals estiguin adscrites les àrees de coneixement de Ciències de l'activitat física i l'esport.

7. *Numeralització:* Accés del professorat a la numeralització als cossos docents universitaris.

8. *Nous centres i nombre de places:* Cal que es propiciï un creixement sostingut i adequat a la demanda real del mercat laboral del nombre de centres universitaris a Espanya, així com el nombre de places d'estudiants.

9. *Especialitats:* Definir i reconèixer les especialitats de la llicenciatura (docència, organització i gestió esportiva, entrenament esportiu i alt rendiment i recreació esportiva), o, en el seu defecte, la promoció de màsters i estudis de postgrau un cop determinats els criteris i les directrius comuns per a tots ells.

10. *Mestratges o aplicacions esportives:* Qualitat formativa en els mestratges i/o aplicacions esportives que, en tot cas, ha de ser competitiva i adequada a l'exigència dels diferents nivells de rendiment esportiu.

11. *Curs d'aptitud pedagògica (o CCP):* Exempció del CAP o CCP als estudiants titulats que hagin cursat l'itinerari docent a la llicenciatura.

12. *Complements de formació:* Aplicació dels complements definint criteris comuns d'implantació que garanteixi les condicions d'accés i de realització.

13. *Cooperació interuniversitària:* Aposta per la cooperació interuniversitària nacional i internacional en la formació especialitzada de pregrau i postgrau: cursos, seminaris, estances intensives, mobilitat d'estudiants i professorat i promoció de màsters i doctorats.

14. *Investigació:*

- Creació de grups d'investigació nacionals i/o internacionals altament especialitzats.
- Desenvolupament de línies d'investigació específiques en els Departaments d'Educació física.
- Aprofundiment en l'objecte d'estudi propi: l'acció motriu.
- Dotació tecnològica adequada dels laboratoris d'investigació.
- Nous programes de doctorat i tesis doctorals.
- Programes de doctorat interdepartamentals.
- Convenis i concertacions amb Federacions esportives i Institucions públiques i privades per al desenvolupament de la investigació esportiva.

Els ensenyaments universitaris i no universitaris de les Ciències de l'activitat física i l'esport no poden ser alienes a les transformacions estructurals i a les demandes socials. Indicadors de pertinença, qualitat, adequació a la demanda i anàlisis del context sembla necessari que s'envesteixin com a reptes imminents de la universitat del segle XXI.

Bibliografia

ALAMO, F.R.: *La planificación estratégica de las universidades.* Revista VECTOR, núm. 6, setembre-desembre 1995; pàgs. 4-18.

ALFARO, E.: *La formación y empleo en los profesionales de la actividad física y el deporte en Europa.* I Jornadas sobre formación y empleo en el deporte. Instituto Andaluz del Deporte. Granada, 1996

AMADOR, F.: *La formación universitaria en España: niveles y análisis de funciones.* I Jornadas sobre formación y empleo en el deporte. Instituto Andaluz del Deporte. Granada, 1996.

Ordenación de las titulaciones del deporte. Revista ESTADIO, núm. 2, abril-maig 1995; pàgs. 53-54.

Documento: *La evolución del deporte en España, 1983-1995.* Consejo Superior de Deportes. Madrid, 1996.

Documento: *Documento de Política para el cambio y el desarrollo de la Educación Superior.* UNESCO, París, 1995.

Documento: *El trabajo del Consejo de Europa en materia de Deporte 1992-1993.* Vol, III. Consejo Superior de Deportes, Madrid, 1995.

HERNÁNDEZ, J.L.: *Estructura ocupacional y mercado de trabajo en el deporte: la profesión y el empleo en los licenciados en Educación Física.* Consejo Superior de Deportes. Investigaciones en Ciencias del Deporte. Madrid, 1995; pàgs. 57-76.

MARTÍNEZ, J.: *Estructura ocupacional y mercado de trabajo en el deporte: proyección del mercado deportivo laboral en la España de los noventa.* Consejo Superior de Deportes. Investigaciones en Ciencias del Deporte. Madrid, 1995; pàgs. 3-56.

Estructura ocupacional del deporte en España. Encuesta de los sectores de entrenamiento, docencia animación y dirección. Consejo Superior de Deportes. Investigaciones en Ciencias del Deporte. Madrid, 1995; pàgs. 77-128.

Los licenciados de los INEF: posiciones actuales y perspectivas de futuro. Revista APUNTS, núm. 32, juny de 1993; pàgs. 102-119.

Víctor Manuel López Pastor,
Esther Matilde López Pastor,
Professors d'Educación Física.
IES «San Ildefonso», La Granja (Segovia).

TRACTAMENT DE L'EDUCACIÓ AMBIENTAL DE L'ÀREA D'EDUCACIÓ FÍSICA. PROBLEMÀTICA I PROPOSTES D'ACCIÓ

Paraules clau: **educació física, educació ambiental, naturalesa, impacte ambiental.**

Abstract

The rapid growth of outdoor sporting activities has generated a series of environmental impacts that are being denounced by ecological associations (CODA, 1992; AEDENAT, 1994) and specialized magazines (Quercus, GAIA, Natura, Integral...) putting forward alternative proposals (AEDENAT, 1994; CENEAM, 1995; ECOTRANS, 1995). As professionals in physical education we have approached these problems from the field of action of physical education system. As the first point, we explain how physical education possesses great potential in respect to environmental education, which, as we understand it, has yet to be developed. In the second part, we see from a generic way hoe physical sporting activities in the outdoors are influenced, explaining that their mere practice "per se" does not constitute environmental education. Finally, we present some options and proposals for action to bring about a treatment of outdoor sporting activities from a critical perspective, as key aspect in fomenting a truly environmental education from the area of physical education.

Resum

El ràpid creixement de la pràctica d'activitats esportives en la naturalesa genera una sèrie d'impactes ambientals que estan sent denunciats per associacions ecologistes (CODA, 1992; AEDENAT, 1994) i revistes especialitzades («Quercus, GAIA, Natura, Integral», etc.) i a continuació plantegen propostes alternatives (AEDENAT, 1994; CENEAM, 1995; ECOTRANS, 1995).

Com a professionals de l'educació física hem envestit aquesta problemàtica des del camp d'acció de l'educació física com a àrea curricular del sistema educatiu. En el primer punt, expliquem com l'educació física —des del camp de coneixements i activitats que li és propi— posseeix una gran potencialitat per al tractament de l'educació ambiental que, segons el nostre parer, encara està per desenvolupar. En el segon apartat, veiem d'una forma genèrica com influeixen les activitats fisicoesportives en l'entorn natural i expliquem per què la seva simple pràctica *no constitueix* «per se» educació ambiental. Per últim, es presenten algu-

nes orientacions i propostes d'acció per portar a terme un tractament de le activitats fisicoesportives en la naturalesa des d'una perspectiva crítica, com a aspecte clau per al foment d'una vertadera educació ambiental des de l'àrea de l'educació física.

Introducció

Ens agradi o no a tots els implicats, el ràpid creixement de la pràctica d'activitats esportives en la naturalesa genera una sèrie d'impactes ambientals que són denunciats per associacions ecologistes (CODA, 1992; AEDENAT, 1994) i revistes especialitzades (Quercus, Gaia, Natura, Integral, etc.), i per això, plantegem a continuació propostes alternatives (AEDENAT, 1994; CENEAM, 1995; ECOTRANS, 1995).

Però, ¿fins a quin punt això és conegut pels col·lectius que practiquen aquestes activitats físiques en la naturalesa i, sobretot, en els col·lectius encarregats de l'ensenyament i monitorització d'aquests pràctiques (professors d'educació física dins el sistema educatiu, entrenadors dins l'activitat esportiva federada i monitors dins el turisme actiu i activitats d'oci i recreació)?

Com a professionals de l'educació física, tractarem d'envestir aquesta problemàtica des del primer camp d'acció esmentat: l'educació física com a àrea currricular del sistema educatiu.

I així, en el primer punt explicarem com l'educació física (des del camp de coneixements i activitats que li són propis) posseeix una gran potencialitat per al tractament de l'educació ambiental que, segons el nostre parer, encara està pe desenvolupar-se.

En el segon apartat, veurem d'una forma genèrica com influeixen les activitats fisicoesportives en l'entorn natural i explicarem per tant, per què la seva simple pràctica no constitueix «per se» educació ambiental.

I per últim, presentem algunes orientacions i propostes d'acció per portar a terme un tractament de les activitats fisicoesportives en la naturalesa des d'una perspectiva crítica com a aspecte clau per al foment d'una vertadera educació ambiental des de l'àrea d'educació física.

L'educació ambiental des de l'educació física

A l'actual Reforma del sistema educatiu espanyol (LOGSE), l'educació ambiental apareix com a «àrea transversal» (1); això significa que ha de ser tractada per totes les àrees curriculars (ètica, tecnologia, llengua, matemàtiques, ciències, etc.), cada una d'elles dins de la matèria i continguts que li són propis.

Enfront a aquest plantejament, sembla que hi ha la creença, entre un alt nombre de professors i professores, que l'educació ambiental és qüestió de les ciències naturals i, per tant, és aquesta l'única àrea que ha (o pot) tractar-la. Aquesta creença la considerem errònia per un doble motiu: el tractament de les problemàtiques ambientals no només és una qüestió tan important i urgent com per que tots hi col·laborem, sinó que atesa la complexitat d'aquestes, és evident que el seu tractament i solució és una qüestió interdisciplinar (com constantment recorden els especialistes d'educació ambiental) (vegeu Martín-Molero, ed., 1988).

Nosaltres tenim la convicció que l'educació física, no només ha de tractar l'educació ambiental dins l'àmbit educatiu, sinó que té una posició privilegiada per al seu desenvolupament, tant pels continguts que li són propis, com pel fet que és una de les poques assignatures basades principalment en les experiències pràctiques i les vivències personals.

Dins de l'Educació secundària obligatòria (ESO), l'EF té cinc blocs de continguts, un dels quals posseeix una potencialitat molt forta per portar a terme una educació ambiental: *les activitats en el medi natural.*

La qüestió seria aleshores: per què es queda en una simple possibilitat, enlloc de convertir-se en una realitat?

A continuació, intentarem resoldre aquesta pregunta a través d'una anàlisi de la bibliografia que des del camp de l'EF envesteix el tractament d'aquest bloc curricular; i en el següent punt, veurem com la principal raó és un problema de plantejament a l'hora de desenvolupar aquest bloc de continguts.

Activitats en la naturalesa i educació física

Són molts els autors que han tractat el tema de les activitats fisicoesportives en la naturalesa des de l'educació física (Gericó, 1989), però són molt

(1) Juntament amb l'educació per a la pau, educació per a la igualtat d'oportunitats, educació per a al salut, educació vial, educació moral i cívica i educació del consumidor.

pocs els que ho duen a terme des d'una perspectiva crítica que analitzi la problemàtica ambiental que aquestes activitats generen, la influència dels factors socials i econòmics en aquestes i la necessària recerca d'alternatives i solucions (Lobmeyer i Lutter, 1990; Fernández-Balboa, 1993; Funollet, 1994; Castillo, Fajardo i Funollet, 1995).

I el que és curiós és que la legislació educativa sí que ho fa possible (2), tot i que presenta una clara incoherència interna si se la sotmet a un mínim anàlisi de contingut. Més greu és el fet que el propi Ministeri (MEC), a través dels materials didàctics que edita per a l'EF en aquesta etapa educativa (1992a, 1992b, 1993a, 1993b i 1994) perpetua el problema, ja que, per una banda es continua assignant un escàs temps lectiu a les activitats en la naturalesa (3) i, per una altra, a l'hora de desenrotllar-les només es tracten i es consideren els aspectes tècnics d'aquestes. El mateix fet es repeteix en múltiples publicacions sobre la temàtica: les implicacions ambientals que tenen aquestes activitats físiques en la naturalesa es queden en una simple declaració d'intencions que en poques ocasions és portada a la pràctica didàctica per al seu tractament educatiu (Sicilia i Rivadeneyra, 1994; González et al., 1994; Casterad, Guillén i Lapetra, 1995).

Educació ambiental versus degradació de l'entorn natural. Els efectes de les activitats en la naturalesa

La denominació d'«*Activitats fisicoesportives en la naturalesa*» engloba un ampli ventall de possibilitats (més de 50 tipus diferents) que han estat classificats de diferents formes per experts provinents de, com a mínim, dos camps científics: l'Educació física (Gericó, 1989; Barea, ENSEP, INEF, 1970; Bello, Funollet, 1994 i 1995; Olivera i Olivera, 1995...) i l'Ecologia (Villalvilla, 1994; ECOTRANS, 1995, Coda, 1992).

Sembla bastant lògic pensar (i així es justifica la seva pràctica habitualment) que la realització d'aquest tipus d'activitats té un sèrie d'avantatges (AEDENAT, 1994), com a presa de contacte amb la naturalesa, eliminació de l'estrès, manteniment de la forma física, dinamització de les economies rurals, recuperació de camins tradicionals que s'estaven perdent —com les vies pecuàries—, etc.; la majoria de les quals poden constituir raons més que suficients per a la inclusió d'aquestes activitats en l'àmbit escolar.

El nostre dubte és que sigui suficient la seva simple realització (sense cap altre tipus de planificació ni intervenció didàctica) per tal que es converteixin en experiència educativa. I el que ens preocupa és que sigui catalogada sense més d'«Educació Ambiental» quan (com veurem a continuació) és més fàcil aconseguir l'efecte contrari: generar un impacte ambiental més o menys considerable i, el que és més greu, fomentar la creació d'hàbits de conducta que degraden el medi natural.

El que volem dir amb això és que un de les més grans avantatges de les activitats en el medi natural, des de l'àrea de l'educació física, és el seu valor potencial com a instrument d'educació ambiental (com veurem en l'apartat següent); però, la posada en marxa d'aquests activitats també engloba un seriós perill: generar un fort impacte ambiental si no es regula el seu ús o els usuaris no tenen en compte una sèrie de recomanacions fonamentals per minimitzar l'esmentat impacte.

L'impacte ambiental de les activitats fisicoesportives en la naturalesa

Totes les activitats fisicoesportives en la naturalesa causen un impacte ambiental en major o menor grau en funció de diferents factors (característiques de la pròpia activitat, nombre de practicants, conscienciació i conductes realitzades durant l'activitat, fragilitat de l'ecosistema, mitjans tècnics i mecànics utilitzats, etc.). Els principals impactes de cada una de les activitats que de forma més comuna es porten a terme a les zones de muntanya ja han estat tractats de forma resumida en una altra publicació (López Pastor, 1996)

(2) Dins de l'àrea curricular de l'EF per a l'ESO, en un dels sis objectius generals (el quart), es fa referència al necessari respecte al medi ambient i la seva conservació. Dins dels continguts se li dóna encara major presència a través del cinquè i últim bloc de continguts: Activitats en el medi natural. Però, curiosament, no apareix en cap dels 13 criteris d'avaluació (ni tan sols com a referència). Incoherència interna?

(3) Enfront als continguts dominants de la matèria (condició física i esport) que segueixen tenint la major dedicació temporal.

(4) Per a un major aprofundiment sobre el tema, consulteu els manuals que AEDENAT (1994) i ECOTRANS (1995) han editat sobre aquesta problemàtica específica; o els més genèrics de CODA (1992), sobre el turisme rural, i CENEAM (1994), sobre activitats a l'aire lliure; o alguns dels següents articles que tracten algunes activitats en concret: García (1994), Gómez-Limón i altres (1993); Miró (1994); Sierra (1992); Villalvilla i García (1994); Villalvilla i Martín (1994), etc.

(5) Aportant juntament amb els efectes mesures per a la seva prevenció i recomanacions per al seu ús des de l'àmbit de les activitats recreatives en la naturalesa.

(4), per la qual cosa només presentarem un breu resum de tipus d'impactes globals, de manera que puguem desenvolupar altres punts que considerem molt més interessants a l'hora de realitzar aquesta proposta.

ECOTRANS (1995) classifica els impactes de totes i cadascuna d'aquestes activitats en sis grans grups d'*efectes* (5):

- Sobre *el terra:* compactació, erosió, abocament de deixalles, modificacions, obres, senyalitzacions amb pintura, etc.
- Sobre *l'aigua:* terbolesa, abocaments, contaminació, etc.
- Sobre *la vegetació:* destrucció, danys, arrencaments, etc.
- Sobre *la fauna:* tan directament com indirectament (danys en el seu entorn, destrucció de les seves fonts d'alimentació, contaminació, etc., que el forcen a l'abandonament de la zona, etc.).
- Sobre *l'aire i el paisatge sonor:* bé per l'emissió de gasos contaminants, aixecament de núvols de pols, etc. i la contaminació acústica generada per alguns mitjans mecànics, objectes fora de lloc (equips musicals), grups massius, conductes irrespectuoses, etc.
- Sobre *el medi humà:* bé respecte els habitants d'aquestes zones, com altres practicants d'activitats en la naturalesa (sobretot d'altres activitats que comporten menor equipació i protecció; per exemple: 4 x 4, rutes a cavall, bicicletes de muntanya, senderista, etc.)

Les activitats fisiscoesportives com a instrument de sensibilització i educació ambiental

Si es realitzés una anàlisi de la major part de la bibliografia editada sobre dissenys curriculars per a EF a la Reforma, els resultats indicarien que, des del camp professional de l'educació física, sembla predominar la creença que la simple realització d'activitats físiques en la naturalesa dóna lloc a una adequada educació ambiental, ja que mai se sol explicar com es pensen dur a terme aquests objectius de conscienciació ambiental, ni tampoc es desenvolupen activitats didàctiques per aconseguir-los.

Només algunes veus, en dates recents, comencen a plantejar la necessitat de tractar aquest tema des d'una perspectiva crítica, en lloc de centrar-se únicament en tractaments tècnics sobre la realització de les activitats (Fernández Balboa, 1993).

Bastant lluny dels plantejaments de molts autors del camp de l'activitat física, la realitat ens demostra que la simple realització d'activitats fisicoesportives en la naturalesa no genera per si mateixa sensibilització i educació ambiental, sinó greus impactes ambientals i que aquestes (la sensibilització i l'educació ambiental) depenen en gran mesura del tractament educatiu que es rebi i de l'actitud i comportament de les persones i/o grups socials amb els quals un individu s'inicia en aquest tipus d'activitats a l'aire lliure. Això és, no només cal la simple realització d'activitat física en la naturalesa per desenrotllar l'educació ambiental (en molts casos passa tot el contrari), sinó que cal la intervenció pedagògica per tal que aquesta formació tingui lloc.

Del que sí estem bastant convençuts (i en aquesta línia portem treballant algun temps) és que aquestes activitats constitueixen també un instrument privilegiat per a la sensibilització sobre la problemàtica existent i la generació de conductes respectuoses amb el medi apart la resta d'avantatges ja esmentades.

Propostes d'acció per al tractament de l'educació ambiental des de l'àrea d'educació física

La nostra proposta per portar a terme una intervenció didàctica sobre l'educació ambient des de l'àrea d'Educació física està basada, en principi, en el tractament de les activitats esportives en la naturalesa des d'una perspectiva crítica.

Aquesta proposta d'intervenció didàctica des de l'àrea d'educació física es va posar en pràctica per primer cop durant el curs 1994-1995 a l'IES «San Ildefonfo», de La Granja (Segovia). Com la descripció d'aquesta experiència pot trobar-se en altres llocs (López, 1996), ens hi remetem per a aquell qui estigui interessat en conèixer amb més profunditat les seves característiques, processos i resultats; per tal de poder dedicar-nos ara a la presentació d'*orientació i propostes d'acció* per a aquells/es companys/es que estiguin interessats en tractar l'educació ambiental en l'educació física des d'una perspectiva semblant.

Algunes consideracions generals

Al llarg d'aquests últims anys, hem anat aclarint i conceptualitzant alguns dels aspectes claus en aquesta proposta d'acció, que a continuació exposem:

- El primer se centra en la importància clau (quan no hi ha necessitat) d'un *tractament interdisciplinar* de l'educació ambiental. Els nostres millors resultats i la major receptivitat en l'alumnat sobre la temàtica s'han do-

nat quan la majoria del professorat estava sensibilitzat amb la problemàtica ambiental i aquesta era tractada des de les diferents àrees, així com de forma comuna i institucional en el centre (recollida de paper i altres materials per reciclar, jornades, exposicions, etc.).

- El segon es refereix a la lògica de centrar la nostra intervenció en els *continguts i aspectes* que són *propis i específics* de la nostra àrea curricular, tant pel propi caràcter de transversalitat que posseeix l'educació ambiental, com per tenir suficient matèria de treball pròpia (i amb una forta potencialitat educativa) com per sortir-nos-en d'ella.
  És també una qüestió de temps disponible i de credibilitat de la nostra àrea curricular.
- Com a tot treball d'anàlisi crítica i conscienciació, és fonamental oferir diferents punts de vista sobre una realitat i la *possibilitat de reflexió i debat*, així com el manteniment d'una *actitud d'escolta i respecte* cap als posicionaments que adopti l'alumnat.
- En quart lloc, *el seu tractament integral i global.*
  Considerem que per tal que puguem parlar d'educació ambiental, no només cal esmentar-la en els objectius o en els continguts actitudinals (com passa en la majoria de casos), sinó que ha de ser reflectida (i tractada) en tots i cadascun dels apartats del disseny curricular: objectius, continguts (*en els tres: conceptes, procediments i actituds*), avaluació, activitats, metodologia, etc., si no volem córrer el risc que es quedi en una simple declaració d'intencions, o «vernís didàctic».
- Per últim, considerem que el tractament de les activitats fisicoesportives en el medi natural no ha de limitar-se a l'anàlisi des d'una perspectiva crítica (en la qual aquí ens centrem), sinó que aspectes tan importants per a la pròpia integritat del subjecte i realització de l'activitat com són les diferents tècniques d'execució i sistemes de seguretat, s'han de tractar de forma convenient.
  I un aspecte clau: l'experimentació personal, la vivència pràctica de les pròpies activitats és l'eix d'acció sobre el que la resta d'intervencions cobren sentit.

Algunes activitats concretes a posar en pràctica

- *Comentaris i reflexions* en algun moment de les sessions, quan podíem observar «en viu» els impactes d'aquestes activitats (danys en els camins i vegetació pel pas de 4 x 4 i motos de trial, compactació i generació de deixalles en senders, erosió i contaminació produïda, etc.).
- *Lectura (amb resum i anàlisi crítica)* d'articles en els quals es tractin els aspectes ambientals, econòmics i socials d'alguna/es activitat/s fisicoesportives en la naturalesa, que donen peu a un diàleg personal professor-alumne (a través de la correcció del document presentat) i a un debat en classe en què s'analitzen, desenvolupen i defenen els diferents punts de vista sobre la problemàtica.
  No es tracta, per tant, d'imposar un punt de vista, com explicàvem abans, sinó de fomentar la reflexió i el diàleg sobre un problema real, de forma que afavoreixi la conscienciació i la presa d'una postura personal.
- *Treballs d'investigació pràctica* sobre l'impacte de les activitats esportives en la naturalesa (a ser possible una activitat concreta) o bé algunes d'elles, però sobre una zona geogràfica concreta, aplicant la lectura de diferents articles i manuals a una zona específica del municipi que pateixi un ús continuat d'aquest tipus (impactes generats i possibles solucions).
  Per portar a terme aquesta activitat, cal disposar d'un dossier de documents i articles (diaris, revistes, manuals, etc.) al qual l'alumnat tingui accés per tal que pugui elaborar el treball en hores no lectives.
- *Participació en activitats i projectes interdisciplinars* que, a més, són susceptibles de rebre posteriorment un tractament més específic des de la nostra matèria.
- *Tractament específic* de la problemàtica ambiental al qual donen lloc *dins de la planificació i realització d'unitats didàctiques* (o projectes curriculars) concrets sobre activitats en la naturalesa. Per exemple, Ureña (1995) en la realització i desenvolupament d'una Unitat didàctica d'orientació, recull i tracta la problemàtica ambiental generada per aquesta en cada aspecte curricular (objectes, continguts —els tres: procedimentals, conceptuals i actitudinals— i avaluació), la qual cosa reflecteix una intervenció didàctica completa d'educació ambiental.
  L'avaluació d'aquestes propostes d'intervenció dependrà en gran mesura de cada cas concret, de les finalitats que cada professor/a es plantegi i de la seva forma de portar-lo a terme.
  Per si poden servir com a referència, a continuació plantegem una sèrie de tècniques i instruments que poden ser útils a l'hora d'obtenir informació per a la seva realització:

  - *Correcció de documents:* recensions, treballs trimestrals i fitxes de les sessions.
  - *Debats en grup:* en els quals es plantegen els diferents punts de vista dels alumnes i s'observa

l'evolució de les seves idees sobre aquestes activitats.

- *Observació* de la conducta de l'alumnat durant les sessions d'EF i (en el seu cas) activitats extraescolars.
- *Entrevistes informals:* amb l'alumnat durant l'horari lectiu (per a la recollida de dades obtinguda d'aquestes tècniques, el quadern del professor resulta extremadament útil).

Unes reflexions sobre la seva avaluació

Com és lògic, l'avaluació d'aquest tipus d'intervencions didàctiques no podrà limitar-se a la consecució (o no) d'unes determinades conductes o a allò encertat o erroni d'unes afirmacions o respostes concretes de l'alumnat. No es tracta tant d'una avaluació sumativa sobre el control de resultats immediats i a curt termini, sinó d'una avaluació formativa que afavoreixi el procés de reflexió, diàleg i conscienciació personal i grupal posat en marxa. Doncs bé, com tot objectiu educatiu complex i valuós pot ser considerat una «inversió» a mig i llarg termini i, per les seves pròpies característiques difícil de mesurar i tabular amb immediatesa i precisió matemàtica.

Conclusions

És urgent el tractament de l'impacte ambiental de les activitats esportives en la naturalesa des de l'Educació física; tant per conviccions personals, com per obligació docent i interessos professional a mig i llarg termini.

Per tal que tingui lloc una autèntica educació ambiental, és necessari, com a mínim, una intervenció didàctica específica. La simple realització d'activitats esportives en la naturalesa no constitueix «per se» educació ambiental (concepte, aquest últim, que sembla estar massa estès).

Considerem important que les intervencions didàctiques en aquest sentit siguin assumides per cada docent, la qual cosa conduirà a una adaptació a les seves conviccions i a les característiques del seu lloc de treball. No exposem, per tant, un model a reproduir, sinó una presa de postura clara i una sèrie d'orientacions i idees que poden ser d'utilitat.

Bibliografia

AEDENAT (1994) *El impacto de las actividades deportivas y de ocio/recreo en la naturaleza.* (Per: Hilario VILLALVILLA).

CASTERAD, J., GUILLEN, R. i LAPETRA, S. (1995) *Una propuesta curricular de actividades físicas en la naturaleza para Educación Primaria.* Actas XIII Congreso Nacional E.F. E.U. Magisterio y II F. Educación. JACA. Universidad de Zaragoza.

CASTILLO, D., FAJARDO, X. i FUNOLLET, D. (1995) «Necesidad de una educación ambiental integrada en la práctica de la actividad deportiva en el medio natural». *Apunts, 41* (76-79).

CODA (1992) *Desarollo y problemática del turismo rural en el estado Español.*

ECOTRANS (1995) *Manual para la mejora de la calidad ambiental de las actividades recreativas en la naturaleza.* Madrid.

FERNÁNDEZ-BALBOA, J.M. (1993) «Aspectos crítico y cívico del rol de los/as profesionales de la Educación Física y el Deporte: conexiones con la política, la economía y el medio ambiente». Revista *Apunts* (núm. 34; 74-82).

FUNOLLET, F. (1994) «Actividades en el medio natural. Tipos, clasificaciones y recursos. Organización de actividades físicas en la naturaleza». A INDE *Temario de Oposiciones al cuerpo de profesores de Secundaria.* INDE. Barcelona.

FUNOLLET, F. (1995). «Propuesta de clasificación de las actividades deportivas en el medio natural». *Apunts, 41* (124-129).

GARCÍA CASTAÑO, I.(1994). «Todoterrenos, amores que matan la naturaleza». *Gaia* núm. 4 (46-48).

GÓMEZ-LIMÓN, J. et al.(1993) «El impacto de las actividades recreativas al aire libre sobre los espacios naturales.» *Quercus* núm. 90 (18-23).

GERICÓ, R. (1989) «La actividad física en el medio natural. Tipos de actividades físicas en la naturaleza: su clasificación.» A CEPID. *Bases para una nueva Educación Física.* Zaragoza.

GONZÁLEZ, I., SANTOS, M. i DÍEZ, V. (1994). Las actividades en la naturaleza y la enseñanza formal. Una propuesta concreta: Orientación Recreativa. Rev. *Perspectivas.* núm. 16 (15-19).

LOBMEYER, H. i LUTTER, H. (1990) «The incorporation of Environmental Education in School Sport». A *International Journal of Physical Education,* Volume XXVII, Issue 3 (20-26).

LÓPEZ PASTOR, V. (En premsa) «Impactos de las actividades deportivas en el paisaje de montaña; el caso de los 4x4: causas y consecuencias de un pseudoambientalismo publicitario.» A *Paisaje y desarrollo integral en áreas de montaña.* (Actas VII Jornadas del Paisaje). Ed. MOPTMA. Madrid.

LÓPEZ PASTOR, V. i E. (1996) «Las actividades físicas en la naturaleza como instrumento de reflexión y Educación Ambiental en enseñanza secundaria». *Rev. Española Ed. Física, 3-3 (4-10).*

MARTÍN-MOLERO (1988) *Educación Ambiental. Una experiencia interdisciplinar.* Ed. Cyops. Madrid.

MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CIENCIA (MEC). (Madrid).

— (1990) Secundaria Obligatoria. Área EDUCACIÓN FÍSICA.

— Materiales didácticos. Educación Física.

— (1992) Secundaria Obligatoria-1 y 2.

— (1993) 4º Curso ESO - 1 y 2.

— (1994) Primer ciclo ESO - 1.

MIRÓ, I.(1994) La montaña: terreno de juego. *Integral,* 173(38-43)

OLIVERA, A. i OLIVERA, J.(1995). «Propuesta de clasificación taxonómica de las actividades físicas de aventura en la naturaleza. Marco conceptual y análisis de los criterios elegidos». *Apunts, 41* (108-123).

OLMOS LÓPEZ, A. (1994) *Estudio del Impacto Ambiental en la realización de nuestras actividades físico-recreativas en la naturaleza.* Apuntes del Curso de Especialización de Ocio y Recreación Deportiva. Curs 1993/94. INEF-Madrid.

SICILIA, A. i RIVADENEYRA, ML. (1994) «Actividades de adaptación al medio: Propuesta de aplicación de la Orientación en centros educativos. *Congreso Nacional Educación Física F.Educación y E.Magisterio.* Sevilla, 1994.

VILLALVILLA, H. i MARTÍN, S. (1994) «Cuando los deportes blancos degradan las montañas». *Gaia* núm. 6 (61-64).

FÒRUM
José Mª Cagigal

ANÀLISIS CRONOLÒGICA DE LA VIDA DE JOSÉ MARÍA CAGIGAL I EL SEU CONTEXT HISTÒRIC (1928-1983). ASSAIG D'UNA HISTÒRIA IMMEDIATA DE L'EDUCACIÓ FÍSICA I L'ESPORT

Javier Olivera Betrán

José María Cagigal va ser un home clau en les estructures oficials de l'esport en l'aparell estatal franquista. Va gaudir de plaer, autonomia i consideració amb ampli reconeixement entre els mitjans de comunicació de masses del país i va mantenir, a més, un notable prestigi internacional en els circuits politicoprofessionals de l'educació física i l'esport en aquest període. Malgrat tot, amb la vinguda de la democràcia a Espanya, la seva estrella va començar a declinar, tot i que la seva influència en els fòrums intel·lectuals estrangers es va incrementar. Va ser un personatge que amb la seva tasca quotidiana (intel·lectual teòric i home d'acció) va ajudar de forma profunda a canviar les estructures de l'esport i l'educació física en el nostre país i va col·laborar de forma eficaç en el canvi lent i progressiu, però irreversible, de la mentalitat de la gent del seu temps. El present estudi, que abraça l'existència de l'home, estipula tres episodis històrics diferenciats del nostre pretèrit recent: la dictadura, la transició i els inicis de la democràcia.

Qualsevol persona estudiada forma part d'un marc sociohistòric i la seva vida transcorre en l'àmbit del context social al qual pertany, ja que no som éssers aïllats i, a més, rebem la influència del nostre entorn a la vegada que nosaltres hi influïm en major o menor mesura. La realització de la biografia personal i intel·lectual de José María Cagigal Gutiérrez (1928-1983), home clau en la transformació de l'educació física i l'esport a Espanya entre 1957 i 1983, suposa la necessària construcció d'una història immediata (1) d'aquest àmbit socioprofessional en aquest període del nostre país i, per extensió, de l'estranger en raó a la projecció i representativitat del biografiat en els ambients acadèmics i professionals internacionals. Aquest és un projecte històric pendent que cal desenvolupar per entendre el procés de canvi que va patir l'educació física i l'esport a Espanya, d'una concepció arcaica i ideologitzada a una concepció moderna, humanista, integral i independent connectada amb les tendències pedagògiques del moment.

En aquesta direcció s'inscriu aquest treball: traçar la biografia d'un personatge fonamental en la història immediata espanyola de l'educació física i l'esport a Espanya i analitzar la seva estreta correlació en el context històric que li va tocar viure. Sota aquesta perspectiva, es presenta un quadre cronològic que facilita una doble lectura, la transversal i la longitudinal. En l'itinerari transversal apareixen cinc divisions que corresponen a les següents seqüències anuals: 1. La trajectòria vital de Cagigal. 2. Els esdeveniments que es donen a Espanya en relació al personatge i al seu àmbit socioprofessional. 3. Els successos ocorreguts en la resta del món. 4. Els fets internacionals més rellevants de l'educació física i l'esport i, en menor mesura, de l'esport espectacle (aquest apartat se situa en l'últim espai i es presenta sota el rètol d'«internacional». 5. Algunes de les circumstàncies més notables realitzades en el territori nacional constitueixen els fets fonamentals d'una possible història immediata de l'educació física i l'esport al nostre país (se situa en el mateix quadre que l'anterior —el quart— i es destaca amb el títol d'«Espanya»).

Respecte a la lectura longitudinal del quadre, es tracta de seguir cronològicament l'evolució de cada una de les cinc divisions considerades, d'aquesta manera tindrem una successió encadenada de fets que ens permet elaborar una anàlisi històrica del context històric general i particular en relació a José María Cagigal i viceversa.

(1) Per a Jean Lacouture a «La història immediata» (Jacques Le Goff-Roger Chartier, Jacques Revel: *La nueva historia*, El Mensajero, Bilbao, 1988, pp. 331-354). El concepte d'«història immediata» sorgeix a la dècada dels seixanta i representa un seriós intent metodològic de concedir la paraula a aquells qui han estat protagonistes de la història que construiran. Encara que no és un procés de preeminència de les fonts orals sobre els documents escrits, aquells seran més vitals que els segons, ja que és la immediatesa de la informació (signe del nostre segle) la que imposa el desenvolupament de la història immediata en una societat bombardejada d'informacions que té el dret a exigir la intel·ligibilitat històrica pròxima. La història immediata parteix del periodisme rigorós, practicat per homes immergits en l'esdeveniment, fins al punt de ser partícips i reflexes d'aquest, i va fins a la investigació pròpiament històrica, que estudia un període molt recent, i recorre bàsicament als mètodes de la entrevista-enquesta.

ANY	VIDA	ESPANYA	MÓN	EDUCACIÓ FÍSICA/ESPORTS
1928	El 10 de febrer neix al núm. 32 de la Ribera de Deusto (Bilbao) José María, el 4t fill de Jesús Cagigal, Vista auxiliar de duanes i Asunción Gutiérrez, mestressa de casa. El pare havia nascut a Santander i la mare, a Deusto. Va ser el tercer home d'una família de nou germans, quatre homes i cinc dones.	Llei Callejo de reforma de la universitat: es faculta els col·legis jesuïtes per donar títols universitaris. El beat José María Escrivá de Balaguer funda l'*Opus Dei*. I Campionat de lliga de futbol (1928-1929). Surt la revista *Boxeo* (1928-1931), Rufino Blanco Sánchez publica la seva monumental obra: *Bibliografía general de Educación Física* (Madrid, 1927). Diccionario de Lengua (DRAE) recull per primera vegada la veu «deporte» el 1925 (XV edició).	Primeres emissions regulars de televisió a Nova York. Descobriment de la penicil·lina per Alexander Fleming. Firma del pacte Kellog-Briand; 63 països deixen fora de la Llei la guerra com a política nacional. JJOO d'Amsterdam: primer cop que participen les dones a l'atletisme (100 m, 800, 400 v, alçada i disc). II JJOO d'hivern a St. Moritz (Suïssa).	**INTERNACIONAL:** Es funda la Federació internacional de medicina esportiva (FIMS). 1a espatarquiada a Moscou: reunió gimnàstica i atlètica de les joventuts socialistes del món. Neix l'INEP a França. Pierre de Coubertin estableix a Lausana un «Bureau Internationale de Pédagogie Sportive». Jean Giradoux publica *Le sport*, un llibre d'aforismes. **ESPANYA:** Es funda a Barcelona el Club Femení d'Esports el lema del qual era: «feminitat-esport-cultura».
1929	A finals de febrer mor el seu avi matern Laureano Gutiérrez als 67 anys d'edat. El 16 d'abril neix a la llar de la família Cagigal/Gutiérrez el cinquè fill, Fernando Laureano, amb el qual, durant la infància i l'adolescència, s'establiran especials vincles d'amistat entre ell i el nostre biografiat.	Vaga universitària i incidents estudiantils amb dimissió de catedràtics i tancament de les universitats de Madrid i Barcelona. Se celebraran sengles exposicions: la Universal de Barcelona i la Iberoamericana de Sevilla. Primera exposició de pintura de Salvador Dalí a París. Reial ordre a La Gaceta de Madrid, es crea una Secretaria en Comitè nacional de cultura física (31.III).	Enfonsament de la Borsa de Nova York, el dijous negre (24.X) que marca l'inici de la depressió dels anys trenta. Martin Heiddeger a «Què és la metafísica?» emprèn la destrucció de la metafísica precedent. Ricardo Zamora és valorat com el millor porter de futbol del món. Carta feixista de l'esport italià: el CONI dirigirà l'esport d'elit.	**ESPANYA:** Amb motiu de l'exposició Universal de Barcelona s'inaugura l'Estadi de Montjuïc amb la presència del rei Alfons XIII i el següent programa: partit de rugbi entre Espanya i Itàlia; eliminatòries de 100 m llisos; partit de futbol entre el Bolton Wonderers (campió de la copa anglesa) i la Selecció catalana i final de 100 m entre els classificats. Es deixa d'editar la revista *Armas y Deportes* (Madrid, 1927-1929).
1930	El 23 d'octubre neix a la casa familiar de Deusto el sisè fill, una nena que es dirà María Pilar.	Dimiteix de la presidència del govern el general Primo de Rivera. José Ortega i Gasset publica *La rebelión de las masas*. Pacte republicà de San Sebastián per unir accions contra el Govern monàrquic. Alçaments militars a Jaca i a Cuatro Vientos. Paulino Uzcudum disputa a l'Estadi de Montjuïc sengles combats de boxa contra el gegant Primo Carnera i l'estilista Max Schmelling.	Es desencadena una nova guerra civil a la Xina. Sigmund Freud a *El malestar en la cultura* analitza el presagi que paga la humanitat pel progrés. I Campionat del món de futbol per a seleccions nacionals a l'Uruguai amb triomf del país amfitrió. I Campionat sud-americà de bàsquet a Montevideo.	**INTERNACIONAL**: Congrés olímpic a Berlín sobre «els reglaments olímpics». A Berlín s'edita des de la dècada anterior la prestigiosa revista *Die Leibesübungen Quaterly*. **ESPANYA:** José Ortega i Gasset publica a *El espectador* (1916-1935) «L'origen esportiu de l'Estat» i Pedro Rico: *El sport en España. Amateurs y profesionales. Educación. Distracción. Espectáculo.*
1931	José María patirà durant dos anys de forma concentrada, dels dos als quatre anys, una àmplia gamma de malalties infantils que el van fer endurir el seu caràcter infantil. Als quatre anys recuperarà l'aspecte de sana robustesa, però s'havia convertit en un nen sorrut, adust i incorformista. Al juny, els seu pare és premiat amb 56.000 pessetes en el 2n premi de la loteria nacional.	El 14 d'abril es proclama la II república espanyola. El rei Alfons XIII surt del país cap a Roma. Crema de convents a Madrid i altres ciutats. Niceto Alcalá Zamora, president de la República i Manuel Azaña, cap de Govern. S'aprova la nova Constitució (9.XII) a Espanya que recull per primera vegada drets socials. Decret (25.IV): es dissol el Comitè nacional cultura física.	Encíclica *Quadregésimo anno* de Pius XI, sobre qüestions socials i *Non abbiamo bisogno* condemna la política de Mussolini perquè va reclutar la joventut. Post i Gatty donen la volta al món en avió. Primers programes radiofònics a Europa dedicats a l'esport amb connexions exteriors (la BBC va iniciar reportatges en directe el 1927).	**INTERNACIONAL**: 1r butlletí FIEP, en aquella època FIGL (Fédération internationale gymnastique Ling. 1923-1953). II Olimpíada obrera a Viena (1r el 1925 a Frankfurt). Neix la Federació internacional de tir amb arc (FITA). Pierre de Coubertin: Mémoires Olympiques. **ESPANYA:** Les escoles normals integren l'educació física al seu Pla d'estudis (Decret, 29.XI). El coronel José Moscardó és nomenat director de l'Escola central de gimnàstica de l'exèrcit de Toledo (1931-1936).

ANY	VIDA	ESPANYA	MÓN	EDUCACIÓ FÍSICA/ESPORTS
1932	L'1 de desembre la família Cagigal/Gutiérrez es trasllada a la ciutat de Logronyo per motius de salut del seu pare, fumador empedreït que patia el clima humit de Bilbao i, per recomanació facultativa, escull una ciutat de clima sec per a una nova etapa. Allà passaran 13 anys, on el seu pare ocuparà el càrrec inicial d'inspector especial de duanes de la ciutat.	El Govern dissol la Companyia de Jesús i n'expropien els béns. Llei de divorci. Fracàs del pronunciament militar del general Sanjurjo. Les Corts aproven l'Estatut de Catalunya i la Llei de bases de la reforma agrària (11.XI), en la qual se suprimeixen els textos de la matèria d'educació física (només s'accepten les pràctiques). Surt el diari esportiu *AS* (1932-1936).	El Partit Obrer Nacionalsocialista es converteix en la primera força política d'Alemanya. Gandhi inicia a l'Índia una vaga de fam contra el colonialisme anglès. Franklin D. Roosevelt és escollit president dels EUA: política del «new deal». Oliveira Salazar president de Portugal. III JJOO d'hivern a Lake Placid (EUA).	**INTERNACIONAL:** X JJOO a Los Ángeles, marcats pel segell americà, es converteixen en un esdeveniment espectacular que a més aporta beneficis econòmics als seus organitzadors. Es funda la Federació internacional de bàsquet (FIBA). **ESPANYA:** s'edita una obra de gran influència a l'Escola centra militar d'educació física de Toledo, *Ciencia y arte de la educación física* de Fco. Javier Fernández Trapiella. Surt la revista esportiva *El Campeón* (1932-1936).
1933	El 21 de juny neix en una casa de lloguer dels afores de Logronyo «Castillo Dolores» el setè fill de la família; una altra nena, que rep el nom de María del Carmen. José María és inscrit, juntament amb els seus germans barons al col·legi dels Germans Maristes de la capital de la La Rioja. En el sorteig de loteria de l'11 d'octubre, el seu pare juga cinc dècims i li toquen 175.000 ptes.	Es produeix la sagnant repressió de Casa Viejas. José Antonio funda la Falange espanyola. Eleccions generals amb triomf de la centre-dreta, per primer cop les dones voten en unes eleccions legislatives. Govern de Lerroux amb la coalició de dretes CEDA. Es crea la Universitat internacional Menéndez Pelayo. 2a edició *d'Estudios sobre Educación Física* de F. Giner de los Ríos de la Institución libre de la enseñanza.	Hitler és nomenat canceller alemany; neix el III Reich i es liquida la República de Weimar (1919-1933). Es produeix el triomf dels nazis a les eleccions alemanyes quan aconsegueixen el 44% dels escons. Gandhi ingressa a la presó per la seva crida a la desobediència civil. Abolició de la «llei seca» al EUA.	**INTERNACIONAL:** L'INEP es converteix en Escola normal d'educació física i el seu director és E. Loisel. El rector (universitat holandesa de Leyden) Johan Huizinga llegeix «els límits del joc i del treball en la cultura». F. J. Buytendijk publica *Wessen und Sinn des Spiels*. **ESPANYA:** es crea la càtedra de Fisiologia de la gimnàstica de la Facultat de medicina de San Carlos de Madrid: Escola d'educació física de San Carlos (Decret 12.XII). I campionat de Copa de bàsquet.
1934	A l'agost, ve a la família la quarta filla, que es deia María Isabel, i el vuitè fill del total que va néixer en el nou domicili logronyès en un carrer d'una cèntrica i residencial de la ciutat: c/ Vara del Rey, 13, on van viure fins a l'agost de 1938. En el curs 1933-1934, José María inicia el primer curs de l'ensenyament primari que constava de quatre cursos i un curs preparatori.	Es fusionen la Falange de José Antonio i les JONS d'Onésimo Redondo. El gabinet Lerroux restableix la pena de mort. Es produeix una vaga general a tot el país i una insurrecció i revolució social a Astúries, Catalunya i al País Basc contra el govern de Lerroux: 1.335 morts. Des de 1922, s'edita a Barcelona la revista setmanal esportiva *Xut* que desapareixerà el 1936.	Es produeix la detenció i l'assassinat del líder de la guerrilla nicaragüenca Augusto Sandino. L'URSS ingressa a la Societat de Nacions. Itàlia aconsegueix, sota el mandat de Benito Mussolini, dos campionats mundials de futbol celebrats a Itàlia (1934) i a França (1938); aquest fet serà aprofitat per a la propaganda del feixisme per a les seves finalitats polítiques.	**INTERNACIONAL:** es funda a França la Fédération sportive et gymnastique du travail (FSGT), en el si de la qual s'aborda un tímid desenvolupament de l'esport obrer femení. Neix la Federació internacional de badminton (IBF). El pensador Marcel Mauss presenta «Les techniques du corps». **ESPANYA:** nou pla d'estudis als instituts, els jocs i els esports substitueixen l'educació física (Decret 1562, 29.VIII).
1935	Pepito, com l'anomenaven familiarment José María, i Fernandito, el seu germà petit eren juganers i poc motivats pels temes de l'estudi escolar en comparació amb els altres dos germans majors, que eren més seriosos i brillants. El 6 d'abril, José María és confirmat a l'Església del seminari conciliar de Logronyo pel bisbe diocesà.	S'aprova una Llei de contrareforma agrària. Esclata l'escàndol de l'estraperlo. Decret a La Gaceta de Madrid (núm. 731, 23.IV). Es crea la Junta nacional d'educació física en un altre Decret (1814, 18.X) se suprimeix l'anterior entitat acabada de crear. La mitjana d'alçada de la Selecció Nacional de bàsquet era de 1,72 metres. Edició en espanyol *El juego y su significado* de F. J. J. Buytendijk.	S'inicien les «purgues» a la URSS per ordre de Josef Stalin. Mor en accident aeri Carlos Gardel. Per les lleis de Nuremberg, es converteixen els jueus alemanys en ciutadans de segona categoria al país teutó. Chang Kai-Chek, president de la República xinesa. I campionat d'Europa de bàsquet a Ginebra, Letònia i Espanya subcampiona. Intents de boicot dels JJOO de Berlin.	**INTERNACIONAL:** E. Loisel publica *Les bases psychologiques de l'education physique* (es fan nombroses reedicions de l'obra). Raoul Fourmier substitueix Philippe Tissié al front de la Lliga francesa d'educació física (exlliga girondina) i l'arrel originària de la FIEP. Pierre de Coubertin exposa els seus fonaments ideològics de l'olimpisme en un missatge de ràdio que serveix de proclama dels Jocs Olímpics de Berlín. **ESPANYA:** del 21 al 26 d'octubre, I Congrés Català d'Educació Física a Barcelona.

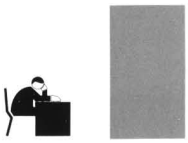
ANY	VIDA	ESPANYA	MÓN	EDUCACIÓ FÍSICA/ESPORTS
1936	Continua la seva trajectòria escolar al col·legi San José dels germans Maristes amb millors resultats escolars. Durant la contesa nacional, Logronyo està en territori controlat per les forces del general Franco.	Triomfa el Front popular a les eleccions legislatives. Amnistia de delictes polítics. Ocupació de les terres i escalada de la conflictivitat social. Es crea un grup parlamentari d'estudi sobre l'educació física i l'esport: proposició de Llei. Alçament de guarnició a Melilla. L'aixecament s'estén per tot el país. Inici de la guerra civil. Logronyo i tota la seva província en poder dels revoltats.	Importants victòries italianes a Abisínia. Pacte «antikomitern» entre Alemanya i Japó. Conferència internacional a Londres, on s'estableix la no-intervenció a la guerra civil espanyola. XI JJOO a Berlín, per primer cop s'encén i es trasllada la flama olímpica, des d'Olímpia, segons idea de Carl Diem fins a la seu. IV JJOO d'hivern a Garmisch (Alemanya).	**INTERNACIONAL:** La URSS crea el Comitè d'estat per a l'esport amb control del Consell de comissaris del poble. L'olimpíada popular (Barcelona) s'anul·la per l'aixecament militar espanyol. Georges Hébert publica *La education physique par le méthode naturelle*. Leni Riefenstalh filma, amb ocasió dels JJ.OO. de Berlín, la seva obra mestra: Olympia (JJOO del 1936). **ESPANYA:** La Generalitat crea l'Institut català d'educació física i esports (27.X); era de caràcter mixt i Solé i Damians en va ser el director. J. Ral i Banus publica *Resumen de educación física*.
1937	El 7 de febrer, en plena guerra civil, el pare de José María Cagigal és designat president de la Junta reguladora d'importació i exportació de la província de Logronyo.	Guerra civil espanyola: el 26 d'abril destrucció de Guernica per l'aviació alemanya al servei de les tropes nacionals. Al juny cau el País Basc en mans de tropes franquistes, el 21 d'octubre, amb la caiguda de Gijón i Avilés, desapareix el front del nord. El COE es transforma per Decret (27.VIII) del Ministeri d'educació nacional en Consell nacional d'esports.	Es presenta la nova fibra tèxtil «nylon» als EUA. Esclata la guerra xinojaponesa (1937-1945). F. D. Roosevelt és reelegit president dels EUA. S'organitza el 1938 el I campionat del món d'handbol en camp gran exterior, el vencedor del qual serà Alemanya (el 1966 es va celebrar el 7è i l'últim).	**INTERNACIONAL:** Mor a Lausanne (Suïssa) el fundador dels Jocs Olímpics moderns: Pierre de Coubertin. Se celebra la III Olimpíada obrera a Ambers (Bèlgica), en substitució dels Jocs Olímpics populars de Barcelona amb la participació per primer cop dels atletes soviètics.
1938	El 27 d'agost, Jesús Cagigal Gutiérrez de Ceballos, pare de José María, és nomenat Governador civil de Logronyo. Per aquest motiu, la família es trasllada del domicili conjugal a la residència oficial de al primera autoritat de la província: el Govern Civil. El 24 de novembre, el fill gran, Juan José, de 17 anys, Juanito, parteix com a soldat cap al front de batalla.	Guerra civil espanyola: el 30 d'abril, el president Negrín publica un programa de «tretze punts» per posar fi a la guerra. A l'Espanya franquista, el 3 de maig es restableix la companyia de Jesús. Si traiem les escaramusses de la sublevació i l'assalt a la fàbrica de tabacs per una columna de Pamplona a l'inici del conflicte, Logronyo roman en calma durant la guerra.	Hitler incorpora Àustria al III Reich i després s'annexiona el sudets i provoca la ruptura de Txecoslovàquia. Alemanya i Itàlia ofereixen suport militar a Franco. Apareixen les encícliques de Pius XI *Mit brennender Sorge* i *Divina Redemptoris,* dirigides contra el nazisme i el comunisme ateu. L'italià Gino Bartali aconsegueix el Tour (també l'assolirà el 1948).	**INTERNACIONAL:** Es crea l'Associació internacional de beisbol (IBA). La American physical education association es converteix en American association for health, physical education and recreation (AAHPER). **ESPANYA:** Ricardo Villalba Rubio, fill del general José Villalba Riquelme, ministre de la guerra i fundador el 1919 de l'Escola central militar d'educació física de Toledo publica *Nociones teóricas para la educación física* (Burgos).
1939	José María desenvolupa al col·legi de San Carlos dels germans Maristes els seus primers anys de batxillerat, que corresponen als cursos 1938/39 i 1939/40, amb unes mitjanes molt altes, 9,5 i 9,2, respectivament. Neix l'última filla, Celia, amb ella es configura finalment la família amb un total de nou fills: quatre homes i cinc dones.	L'1 d'abril conclou la guerra civil espanyola. Es crea la Cartilla de racionament que durarà fins al juny de 1952. Espanya afirma la seva neutralitat a la II Guerra Mundial. Fundació del CSIC. Depuració dels cossos docents. A. Muñoz Grandes, secretario general del Movimiento, i P. Gamero, vicesecretari. S'aproven els estatuts de la Falange (Decret 31.VII): l'educació física i l'esport dependran de l'ens polític.	Firma del pacte sovieticoalemany. Inici de la II Guerra Mundial (1.IX). Hitler i Stalin es reparteixen Polònia. La URSS envaeix Finlàndia. Mor Sigmund Freud. Pius XII és escollit de nou Papa de l'Església catòlica (1939-1958). Dictadura de Batista a Cuba (1939-1959). I campionat de bàsquet, NCAA universitari (EUA) amb una participació total.	**INTERNACIONAL:** El sociòleg Norbert Elias publica la important obra de la sociologia figuracionista *Der Prozess der Zivilisation*. **ESPANYA:** Es promulga la Llei de 28 de desembre per la qual es crea la Secció femenina que serà dirigida per Pilar Primo de Rivera. Surt a la venda el diari esportiu *Marca*.

ANY	VIDA	ESPANYA	MÓN	EDUCACIÓ FÍSICA/ESPORTS
1940	El quart fill de la família Cagigal/Gutiérrez va jugar, amb gran afició, a la pilota basca a l'escola, a mà i amb pala, i al futbol, on figurava d'interior esquerre o extrem del mateix costat, ja que era esquerrà. José María i Fernando van ser els membres de la família més entusiastes de l'esport.	S'aprova la llei contra la maçoneria i el comunisme. Espanya passa de la neutralitat en la I Gran Guerra a la «no bel·ligerància» de la II Guerra Mundial. S'entrevisten Franco i Hitler a Hendaya. Abdicació d'Alfons XIII en favor de Joan de Borbó. L'atletisme femení, auspiciat per l'escàndol del transexual Maria/Jordi Torremadé que era campiona d'atletisme i bàsquet, serà prohibit (1941-1960).	Gran ofensiva i triomfs espectaculars dels exèrcits de l'Eix sobre els Aliats a Europa.	**INTERNACIONAL:** Jocs Olímpics per a atletes menors de 18 anys a Tòquio amb 31 països. **ESPANYA:** Llei de 6 de desembre, per la qual es crea oficialment el Frente de Juventudes, tots els alumnes de 1r i 2n ensenyament estan obligats a pertànyer a aquest. L'educació física a l'escola forma part exclusiva d'aquesta organització i així servia com a suport ideològic per a la formació política i educativa dels alumnes.
1941	Continua la seva trajectòria acadèmica durant 3r i 4t de Batxillerat, els cursos acadèmics 1940-1941 i 1941-1942, amb notes molt brillants: 9,1 i 8,1, respectivament. Els exàmens es feien a l'institut de batxillerat.	Un voraç incendi arrasa part de la ciutat de Santander (16.II), la ciutat natal del pare del nostre biografiat. Mor el rei Alfons XIII. Un decret de 22 de febrer estableix la direcció i el foment de l'esport a la FET i les JONS i es crea la Delegación Nacional de Deportes, sota la direcció de José Moscardó (1941-1956). Nou govern (19.V), José Luis de Arrese, secretari general del Movimiento.	El Japó entra en guerra contra la Gran Bretanya. Els alemanys envaeixen la URSS i trenquen així el pacte firmat amb ells. Atac japonès a Pearl Harbor i entrada dels EUA a la II Guerra Mundial.	**ESPANYA:** El Decret de 22 de febrer, en el seu article primer, diu «*La dirección y el fomento del deporte se encomienda a la Falange Española Tradicionalista y de las JONS*». També es defineixen les facultats de la Delegación Nacional de Deportes. Es creen (Decret, 2.XI), dins de la Escuela Nacional de Mandos José Antonio, la Escuela de Educación Física (Frente de Juventudes) i la Escuela de Educación Física Femenina Isabel La Católica (Sección Femenina) a Castillo de la Mota.
1942	José María incrementa la seva afició per la pràctica de l'esport a l'escola i, ocasionalment, participa als festivals esportius escolars i als Campeonatos del Frente de Juventudes, en les especialitats atlètiques de salt d'alçada i llançament de disc. Durant l'estiu practica la natació i agafa la bicicleta per fer grans passejades.	L'adulteri és inclòs en el codi penal. Llei d'exempcions fiscals per a l'església. Atemptat falangista a Begoña (Bilbao) en una cerimònia tradicionalista. Es crea el NODO: monopoli dels noticiaris cinematogràfics. El bàsquet femení es converteix, degut a la prohibició de l'atletisme, en el principal esport femení. José Ortega y Gasset: «Prólogo '20 años de caza mayor' del conde de Yebes».	II Guerra Mundial (1939-1945): victòria aliada a El Alamein (nord d'Àfrica), batalla d'Stalingrad i batalla de Midway al Pacífic. Merleau-Ponty publica *L'estructure du comportement*. El 1913 neix la Internacional Deportiva Obrera. Es va reconstruir el 1920 i el 1943 (el 1981: XVI Congrés de Lisboa; es denomina Comité Sportif International du Travail).	**INTERNACIONAL:** Maurice Baquet publica *L'education sportive*. **ESPANYA:** Ordre al BOE (16.X.1941), per la qual es determina l'ensenyament de l'educació física als centres de 1r i 2n ensenyament a partir de 1941-1942. Ordre (27.IV), per la qual es crea la Junta Central de Cultura Física del Ejército. Es publica una Ordre al BOE (13.VIII), per la qual s'estableix un reglament per a la Junta de Educación Física y Deporte. Segona edició de *Ciencia y Arte de la Educación Física* (Javier F. Trapiella).
1943	Durant aquesta etapa, José María combinava els estudis amb la pràctica de l'esport i la seva afició a la música, especialment el cant, que desenvolupava fonamentalment d'oïda, ja que no tenia estudis. Arriba a Logroño un boxador italià, Broqui. Amb els seus ensenyaments, un grup de nois aconsegueixen ser campions amateurs. Ell va a veure els entrenaments i agafa una gran afició per la boxa.	S'inauguren les Corts. Franco respon negativament a una petició de transmissió de poders feta per Joan de Borbó. Llei d'ordenació universitària. El govern abandona la «no bel·ligerància» i es declara neutral en la II Guerra Mundial. Repatriació de la División Azul. I Copa d'Espanya femenina de bàsquet. La DND edita el *Boletín Oficial de la Delegación Nacional de Deportes*.	Caiguda del govern de Mussolini. Conferència aliada entre Stalin, Roosevelt i Churchill a Teheran. J. P. Sartre a *El ser y la nada* refusa la metafísica de les essències en el nom de la dignitat i llibertat humanes. El papa Pius XII aprova l'empresa dels capellans obrers. Primer Congrés Panamericà d'Educació Física a Río de Janeiro.	**ESPANYA:** S'estableix l'Ordre (28.II), per la qual es defineix la plantilla de funcionaris del Frente de Juventudes i a l'Ordre (8.IV) es crea el Reglamento del Servicio Nacional de Instructores del Frente de Juventudes. Aquests rebien una formació premilitar, política i d'EF i l'esport (l'estatut constitutiu de la Falange i les JONS recull entre les seves competències l'EF i l'esport). I Congrés Nacional d'Educació Física a Madrid de l'1 al 17 d'octubre.

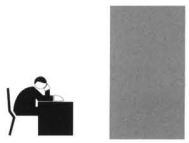
ANY	VIDA	ESPANYA	MÓN	EDUCACIÓ FÍSICA/ESPORTS
1944	En un campionat juvenil de pilota per parelles celebrat a Logronyo (el seu company era Sevilla), pensaven ser campions i van ser eliminats a les semifinals. Va ser el més gran fracàs esportiu segons va declarar el 7 de novembre de 1965 en una entrevista al diari *Amanecer* de Saragossa. El 18 de desembre, el seu pare cessa com a Governador civil de la província.	A l'octubre «el maquis», una força expedicionària de 4.000 homes armats organitzada pels comunistes, s'introdueix a Espanya. José Ortega i Gasset publica a la *Revista de Occidente* (que ell mateix havia fundat) el seu treball «Sobre la caça». S'edita a Madrid el diari esportiu *Gol*. A Barcelona, s'edita la revista setmanal *Vida Deportiva* (1944-1964).	El 6 de juny es produeix el desembarcament de Normandia. Creació del Fons monetari Internacional. Se celebra a Lausana (Suïssa) el 50è aniversari de la fundació del COI (1894-1944). L'alemany Carl Diem cessa com a director de l'institut olímpic internacional.	**ESPANYA:** Fabricio Valserra, pseudònim d'A. Vilà i L. Menéndez, publiquen una *Història de los deportes* de 444 pàg. Decret (29.III) pel qual l'educació física es converteix en matèria obligatòria a la universitat. Ordre (23.VI) per la qual es crea la Junta nacional d'educació física a la universitat. Ordre (20.VII) pel qual es crea el càrrec d'inspector nacional d'educació física. Decret (9.XI) pel qual s'estableix l'educació física a les escoles especials.
1945	Els Cagigal/Gutiérrez es traslladen, a l'octubre, a viure a Madrid. Quan José María acaba el batxillerat, d'acord amb el seu tutor, el Pare Viana, comunica als seus pares el seu desig de continuar la carrera de jesuïta i ingressar al seminari. Després de llargues meditacions entre José María, els seus pares i el Pare Viana, decideixen esperar un any abans de fer efectiva la seva decisió.	Durant l'any, es produeix una continuada secada que va originar un pronunciat descens de la producció agrària que va donar lloc a una època de fam generalitzada. S'edita un manifest de Joan de Borbó en el qual exhortava Franco perquè abandonés el poder. Butlletí de FET i de les JONS que publica l'estatut orgànic de DND (Ordre 7.VI). Surt la revista esportiva setmanal *El Once* (Barcelona, 1945-1968).	Se celebra la conferència de Ialta. Estats Units llança dues bombes atòmiques sobre Hiroshima i Nagasaki. Conclou la II Guerra Mundial amb un balanç de 60 milions de morts. Conferència de Postdam per reorganitzar el mapa polític d'Europa. Es funden l'ONU (26.VI), la UNESCO (16.XI) i la UNICEF. Triomf de Perón a l'Argentina.	**INTERNACIONAL:** El Papa Pius XII realitza un important discurs als esportistes italians. M. Merleau-Ponty publica *Phénomologie de la perception*. **ESPANYA:** Es promulga la Llei (17.VII) d'educació primària. Ordre (12.IX) per a professors ajudants d'educació física. Decret (9.XI) pel qual s'estableix l'educació física als centres d'ensenyament superior tècnic. El Front de joventuts edita *La Cartilla Escolar de Educación Física*. Juan Becerril publica el llibre de poesies *Decathlón*.
1946	José María va iniciar els estudis de la carrera de Dret a la Universitat complutense i realitza el primer curs 1945-1946 amb resultats satisfactoris. En aquesta època, la seva afició per la música és gran; participa en diverses corals i en un concurs de ràdio. Quan conclou l'any acadèmic, renova la seva intenció d'ingressar a la companyia jesuïta i a la tardor, entra en el seminari de Loyola.	L'assemblea de l'ONU condemna el règim de Franco. Manifestació a la plaça d'Oriente de Madrid contra l'ONU i en suport de Franco. Conferència de José Ortega i Gasset a l'Ateneu de Madrid, després del seu retorn a Espanya. Es crea el Patronato de Apuestas Mutuas Deportivo Benéficas: les travesses. I Lliga nacional de bàsquet (1946-1947). Luís Bombín: *Historia, ciencia y código del juego de pelota*.	Harry Truman nou president nordamericà (1945.1953). J.P. Sartre publica *L'existencialisme és un humanisme*. Es crea l'Associació Internacional de Boxa Amateur (AIBA) i la Federación Internacional de Bàsquet (IHF). Neixen a Itàlia les apostes futbolístiques, els «totocalcios», que seran imitades per altres països.	**INTERNACIONAL:** Els representants de les forces armades de les nacions aliades creen el «Consell de l'esport de les forces aliades» que el 1948 se substituirà pel CISM. El suec S. Edstrom (1946-1953) succeeix el noble belga Henri de Baillet Latour (1925-1942) al front del COI. G. Hebert publica *Le sport contre l'education physique*. **ESPANYA:** Es publica l'Ordre: pla d'estudis per a escoles de Magisteri amb 5 hores setmanals d'educació física per a cada curs.
1947	José María Cagigal es quedarà a la Companyia de Jesús gairebé quinze anys, des dels 19 anys fins als 33, pràcticament tota la seva joventut. Durant aquest llarg període es dedicarà a l'estudi, la reflexió intel·lectual i la meditació espiritual. Al final d'aquest procés, el nostre home serà un home format i preparat per a l'assalt de la vida.	Decret-llei de repressió dels delictes de bandidatge i terrorisme. Es produeix una vaga massiva a Biscaia i Guipúscoa, la primera després de la guerra. Se celebra un referèndum per aprovar la Llei de Successió que defineix Espanya com a Reino i que és referendada per un 92% de vots. Mort de *Manolete* a la plaça de Linares. Surt la revista setmanal *Barcelona Deportiva* (1947-1963).	S'assenten les bases de la denominada «doctrina Truman»; la defensa dels països amenaçats pel comunisme de la URSS, i inici de la «guerra freda». Plan Marshall d'ajut dels EUA per reconstruir Europa. Espanya queda fora del Pla per refús al règim franquista. Constitució italiana amb disposicions econòmiques i socials de dret del ciutadà.	**INTERNACIONAL:** Carl Diem (1882-1962) reobre a Colònia la *Sporthochschulle* i la situa entre els millors centres del món. Neix la Federació internacional de Voleibol (FIVB). Es crea la Federació internacional d'esport universitari (FISU). A Viena s'edita la revista *Leibesübungen und Leibeserzeiehung* i a Lieja la *Revue de l'Education Physique*. **ESPANYA:** Ordre (26.II) sobre l'educació física a les escoles de Magisteri. Ordre (10.X). Modificació d'estatuts de la DND.

ANY	VIDA	ESPANYA	MÓN	EDUCACIÓ FÍSICA/ESPORTS
1948	Durant els dos primers anys d'estada a l'Orde es desenvolupa el noviciat. En concloure la fase d'aquest any, jura els vots perpetus que es coneixen com la 1a aprovació. En aquest període s'estudia en profunditat el llatí i el grec, s'efectuen exercicis espirituals, s'apliquen sistemes durs d'autocrítica i es dediquen llargues hores a la meditació.	El president Truman dels EUA decideix no incloure Espanya entre els beneficiaris del Pla Marshall, Es firma un protocol entre Franco i Perón pel qual es canalitzaran les trameses argentines dels pròxims anys. El príncep Juan Carlos surt de Lisboa amb direcció a Madrid per iniciar els seus estudis a la capital d'Espanya. Primera onada d'estrangers al bàsquet, principalment portoriquenys.	S'anuncia l'invent del transistor. Tractat de Brusel·les que assenta les bases de la UEO. Proclama d'independència de l'estat d'Israel, 1a guerra araboisraelí. Declaració de Drets Humans de la ONU. XIV JJOO de Londres amb prohibició expressa de participació dels atletes dels països vençuts en la II Guerra Mundial. V JJOO. Hivern a Saint Moritz.	**INTERNACIONAL:** Es crea a Luxemburg la Federación internacional del deporte universitario (FISU) amb seu a Brusel·les. S'inauguren els Jocs esportius per a minusvàlids a Anglaterra, denominats Jocs de Stoke Mandeville, hospital que va generar el moviment paraesportiu sota l'impuls de Ludwig Guttmann. **ESPANYA:** El professor Luis Agosti publica una obra important titulada *Gimnasia educativa*.
1949	Inicia el període de formació jesuïta conegut com el juniorat (1948-1949) que durarà tres anys. Presenta un recurs d'inutilitat a la Junta de Classificació i Revisió de la Caixa de Reclutes núm. 52 de Bilbao, al·legant un greu defecte de vista. El 24 de maig se l'eximeix de l'obligació de fer el servei militar.	Se sancionen a 21 alts càrrecs militars per firmar un manifest monàrquic. Primera prova del tren Talgo a Nova Jersei (EUA), tren articulat ideat per l'enginyer espanyol Alejandro Goicoechea; a Espanya es posa a prova en la línia Madrid-Irún. Llei (16.VII), regulació de l'ensenyament mitjà i professional. II Assemblea Nacional de Professors d'educació Física (Madrid, 18-19.IV).	El Vaticà excombrega els catòlics que siguin del Partit Comunista. Neix el COMECON. A Occident es funda la OTAN. Tractat de Londres: neix el Consell d'Europa. Herbert Marcuse publica *Razón y revolución* i George Orwell *1984*. Constitució de la RF d'Alemanya: grans avenços socials. Ciclisme: era de Fausto Coppi. Moren en un accident aeri els futbolistes del Futbol Club Turín.	**INTERNACIONAL:** Es crea l'Associació Internacional d'Educació Física i l'Esport Femení (PESGW). Pierre Seurin publica *Vers une Education Physique Méthodique*. EUA: Unió de les lligues professionals de bàsquet NBL i BBA = NBA. Reorganització de l'esport a la RF d'Alemanya. Carl Diem publica *Wesen und Lehre des Sports und Leibeserziehung*. **ESPANYA:** Es crea el Col·legi Oficial de Professors d'Educació Física (COPEF) i edita la *Revista Española de Educación Física*. Rafael Chaves publica amb èxit *Manual de Juegos para la Educación Física*.
1950	Al Juniorat estudia art, literatura, economia, mitjans de comunicació (ràdio i televisió) filosofia i altres matèries, però sempre adaptant el contingut d'aquestes matèries al món religiós.	Els Estats Units concedeixen a Espanya un crèdit de 62,5 milions de dòlars. L'ONU revoca la seva decisió de 1946 contra el règim de Franco. Espanya entra a l'Organització Mundial de l'Agricultura. Es crea l'empresa automobilística SEAT. Espanya participa amb èxit (4t lloc) al Campionat del món de futbol de Brasil.	Mao Tse Tung i Stalin firmen un pacte d'amistat. Guerra de Corea (1950-1953). Es dicta l'encíclica *Humani Generis*, per la qual s'aconsella els fidels catòlics de seguir la filosofia teològica coneguda como a tomisme. IV campionat del món de futbol al Brasil amb triomf final d'Uruguai. I campionat del món de bàsquet a Buenos Aires.	**INTERNACIONAL:** La societat d'antics alumnes de l'ENSEP de París i l'administració pública de l'educació física i l'esport funden, al juliol, la revista *EPS*. La LFEP (Ligue Française d'Education Physique) funda la revista trimestral *L'homme Sain* (des de 1972 és FFEPGV i el 1982 editarà la revista *Loisirs/Santé*). Es crea a Leipzig la Universitat de Cultura Física (RDA). **ESPANYA:** Decret (24.III) sobre els estatuts d'educació física a l'ensenyament mitjà i professional.
1951	Conclou aquest segon període de la formació ignaciana, dotat d'un intens programa acadèmic basat en les matèries d'humanitats. En aquesta etapa s'estudia retòrica, dramàtica, expressió lingüística i idiomes moderns (alemany, anglès i francès), entre altres disciplines integrades a l'humanisme cristià.	S'assoleixen, per primera vegada, els nivells de producció agrícola de la preguerra, degut, entre d'altres factors, a una collita extraordinària. Es reforça la inversió privada. El congrés nord-americà concedeix un crèdit a Espanya de 100 milions de dòlars. Franco reorganitza el seu govern; reapareix el lloc de ministre secretari general del Movimiento amb Raimundo Fernández Cuesta.	S'inaugura als EUA la televisió en color. Albert Camus a *El hombre rebelde* es pregunta per la naturalesa de la llibertat. Mor el filòsof Wittgenstein, la primera obra del qual va representar el punt de partida del neopositivisme lògic, derivat del Cercle de Viena. S'inaugura l'era del boxador «Sugar» Ray Robinson i el corredor de cotxes Juan Manuel Fangio.	**ESPANYA:** Decret (19.X) sobre la participació d'entitats benèfiques al Patronato de Apuestas Mútuas Deportivo Benéficas: *«El 3% se destinará a la EF, construcción de instalaciones deportivas y ayuda a los deportes modestos»*. Amb aquest percentatge se subvencionarà la Junta Nacional de Educación Física i la Delegación Nacional de Deportes. Surt l'obra *Atletismo práctico* (1950) de Giovanni Battista Mova, entrenador nacional del Frente de Juventudes.

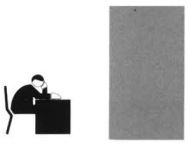
ANY	VIDA	ESPANYA	MÓN	EDUCACIÓ FÍSICA/ESPORTS
1952	Al seminari de la Companyia de Jesús a Oña (Burgos) inicia els seus estudis de filosofia pura (curs 1951-1952). Els estudis de filosofia eren bàsicament la filosofia tomista, que és l'oficial de l'Església catòlica, la qual serà suport de la teologia posterior. La llengua bàsica i oficial seran el llatí, però a més s'utilitzaven dues llengües modernes, alienes a la pròpia. A causa de les seves dots com a cantant i la seva afició a la música, se'l coneix com a *golondrón*.	Supressió del racionament de pa i obertura en la llibertat de preus, comerç i circulació de productes alimentaris. S'aprova el Pla de Badajoz. El 27 de maig se celebra a Barcelona el Congrés Eucarístic Internacional. Espanya és admesa a la UNESCO. Ordre del 7 de juliol sobre la firma del títol d'educació física.	Moren el filòsof B. Croce i el filòsof J. Dewey. Primeres explosions de bombes-hidrogen al Pacífic (EUA). Egipte: presa del poder d'A. Nasser. JJOO de Helsinki, hi participen per primera vegada els atletes soviètics (guerra freda). JJOO d'hivern a Oslo. Es crea a Alemanya de l'Est un Comitè d'estat per a l'esport i la cultura física.	**INTERNACIONAL:** Neix la Lliga internacional de gimnàstica moderna (LIGM) que agrupa escoles austríaques, alemanyes, holandeses, etc. de gimnàstica femenina. I Congrés Llatí d'Educació Física realitzat a Burdeus. Es reorganitza la World Confederation of organitzations teaching profession (WCOTP). Neix l'Escola superior alemanya per a la cultura física (DHFK) a Leipzip. L. Guttman desenvolupa a Anglaterra el moviment esportiu per discapacitats físics.
1953	Al seminari d'Oña, que tenia magnífiques instal·lacions esportives, Cagigal practica amb passió els seus esports preferits: el joc de pilota amb pala i el futbol. Malgrat tot, durant la seva estada allí, ell mateix va propiciar un desmuntament de terres per adequar una pista de *footing* i unes rampes per als llançament de pes i disc.	El concordat signat amb el Vaticà i l'acord entre Espanya i els EUA sobre cooperació militar consolida el règim franquista. S'aprova la Llei d'ordenació de l'ensenyament mitjà, és a dir, es reforma el batxillerat. Estrena de la pel·lícula *Bienvenido Mr. Marshall* de Bardem i Berlanga. Llei de 26 de febrer sobre ordenació de l'ensenyament mitjà.	Mor Stalin. Isabell II, reina d'Anglaterra. D. Eisenhower és escollit president dels EUA (1953-1961). Assalt al quarter de Moncada i inici de la Guerra civil a Cuba. Es posa en marxa la xarxa d'Eurovisió. H. Marcuse publica *Eros y civilización*. Edmund Hillary i el sherpa Tenzing Norgay conquereixen per primera vegada l'Everest.	**INTERNACIONAL:** constitució oficial de la IAPESGW a París. El filòsof alemany F. J. J. Buytendijk publica *Das Fussballspiel*. Gimnaestrada de Rotterdam. La FIGL, a proposta de J. G. Thulin es converteix en FIEP (a França la LFEP es transforma en FFGE). **ESPANYA:** Decret (13.V) sobre l'ensenyament obligatori de l'educació física. Ordre (7.VII) sobre cursos a l'Escola central educació física. Rafael Chaves publica *Gimnasia aplicada al deporte y juegos predeportivos*.
1954	Després de tres anys d'estudi (1951-1954) conclou la tercera fase dels estudis per a jesuïta amb l'obtenció del títol de llicenciat en Filosofia per la Facultat de filosofia del Col·legi Máximo oniense de la Companyia de Jesús, titulació que serà expedida el 20 de gener de 1955. Al setembre d'aquest any, s'incorpora a la seva nova destinació, el col·legi jesuïta San José de Valladolid.	Amb el suport americà, s'aconsegueix una reactivació del sector industrial espanyol. El Cap de servei d'educació física de la Universitat de Madrid, comandant mèdic, Juan José Gómez-Sigler publica *Guía del deportista* (pròleg de José Moscardó Ituarte, delegat nacional de la Delegación Nacional de Deportes).	Es reuneix la II Assemblea del consell mundial d'esglésies. S'estrena *La strada* de Federico Fellini, sorgeix com a força del neorealisme italià. E. Hemingway és nomenat Premi Nobel de literatura. V campionat del món de futbol a Suïssa amb triomf d'Alemanya.	**INTERNACIONAL:** el jesuïta alemany Hugo Rahner publica *Der Spielende Mensch* («l'home lúdic») i Leo Gabriel «*Ist Sport eine Wissenschaft?*». **ESPANYA:** J. J. López Ibor publica «Significación psicológica del juego y deporte en la educación física y la personalidad» en la revista *Atenas*. Ordre (21.VII) per a la formació de plantilles de professors d'educació física en centres de formació professional. Circular (13.X) de prohibició de la coeducació a escoles privades.
1955	Al col·legi jesuïta San José estarà un total de tres anys (1954-1957) com a professor d'humanitats i coordinador d'esports d'aquest important centre escolar de Valladolid. Aquesta experiència està prevista en el llarg procés de formació jesuïta i té com a finalitat contactar amb la realitat exterior i fer pràctiques docents i organitzadores després de vuit anys d'aïllament.	Mor José Ortega i Gasset i el seu enterrament adquireix una significació política d'oposició al règim. Fundació de la SEAT a Barcelona. Espanya entra a l'ONU. II Jocs mediterranis (Barcelona), èxit de l'organització i bon resultat esportiu. Ordre (29.III): qualificació de FEN i l'EF com a matèria. Joaquín Agulla publica *Cartilla del deporte en orientación*. Surt la revista setmanal *Barça*.	Mort d'Albert Einstein. Es crea el Pacte de Varsòvia entre els països del bloc comunista europeu. Conferència de Bandung, reunió de 29 països del que s'anomenarà el Tercer Món. Un cop d'estat enderroca el Govern de Perón (Argentina). Mor l'emblemàtic actor americà James Dean. Catàstrofe a la carrera de cotxes de Le Mans.	**INTERNACIONAL:** Pius XII (9.XI) ofereix un discurs conceptual sobre els valors de l'esport al Centre esportiu italià. B. Guillemain publica *Le sport et l'education* i E. Loiset, *Les bases psyghologiques de l'esducation physique*. S'edita per primer cop: *Guiness book of records* i a París, la revista *EPS*. **ESPANYA:** La sección Femenina (M. J. Inchausti- C. Gutiérrez Salgado) edita *La educación física femenina*, text oficial d'escoles de magisteri.

ANY	VIDA	ESPANYA	MÓN	EDUCACIÓ FÍSICA/ESPORTS
1956	En aquest període, Cagigal donarà classes de llatí, filosofia, literatura, i com a responsable màxim d'esports, participarà amb èxit als Campionats nacionals escolars en què va aconseguir el triomf absolut. Inicia els estudis de Diplomat en psicologia i psicotècnia (1956-1957) a la Universitat de Madrid. Dóna algunes conferències sobre el tema esportiu.	Any de crisi econòmica per al país. Enfrontaments a la Universitat complutense de Madrid. Pedro Laín Entralgo és destituït del seu lloc de rector. Es produeix la primera emissió de TVE. José Antonio Elola-Olaso (1956-1966) substitueix Moscardó a DND. Ordres (17.V/26.VI), nou nom i creació de la Secretaria tècnica de la delegació nacional d'esports. Samaranch com a cap de la delegació espanyola dels JJOO a Cortina d'Ampezzo.	El Marroc s'independitza de França i Espanya. Alçament popular d'Hongria i invasió soviètica. Crisi del Canal de Suez. «Rock and Roll»: es produeix un escàndol als EUA per un programa de televisió en el qual actua Elvis Presley. JJOO de Melbourne: Espanya no hi participa en protesta per la invasió soviètica. VII JJOO d'hivern a Cortina d'Ampezzo (Itàlia).	**INTERNACIONAL:** II Congrés Llatí d'Educació Física organitzat sota el patrocini de la FIEP. B. Bloom dirigeix i publica la *Taxonomy of educational objectives* i Pierre Seurin publica «L'education physique et sportive» a l'*Homme Sain*. **ESPANYA:** I Copa d'Europa de clubs de futbol amb el triomf del Reial Madrid. Apareix l'estil espanyol de llançament de javelina amb resultats sorprenents; és prohibit per la IAAF.
1957	Inicia el curs 1956/1957 el procés de convalidació dels seus estudis d'humanitats realitzats a l'Orde amb la finalitat d'obtenir el títol de llicenciat en Filosofia i lletres. L'11 de juny, publica a l'editorial Taurus la seva primera obra escrita de 374 pàgines: *Hombres y deporte*. Obté el Premi nacional de literatura esportiva de la Delegación nacional de Educación Física y Deportes.	Es provoquen vagues d'estudiants a Madrid i a Barcelona. Amb l'ingrés de ministres tecnòcrates i de l'Opus Dei al Govern: López Rodó, Ullastres, Navarro Rubio, s'inicia un gir tecnocràtic del règim. José Solís Ruiz, ministre Secretario general del Movimiento (1957-1969). SEAT treu el popular «siscents». Es reinicia amb continuïtat la Liga Nacional de Baloncesto (1956-1957).	Firma del Tractat de Roma pel qual neix la Comunitat econòmica europea (CEE). La URSS llança el primer satèl·lit artificial de la història: l'*Sputnik I*. A. Camus: Nobel de literatura. S'obra l'era de Jacques Anquetil com a gran campió de ciclisme (5 tours). Se celebra la I Copa d'Europa de bàsquet (1957-1958).	**INTERNACIONAL:** J. Teissié (1957-1959) publica *Essais d'une sistematique*, recerca d'un mètode d'educació esportiva i C. Pearson *A classroom teacher guide physical education* (traducció el 1964). Carl Diem publica *Poesie des sports*. **ESPANYA:** l'Escola d'educació física femenina es trasllada a Madrid dins de l'Escola d'especialitats Julio Ruiz de Alda. Decret (31.V): nou Pla d'estudis d'ensenyaments mitjans. M. Álvarez Lastra-A. Valentín Rubio editen (1958) *Educación física para la juventud* (de 10 a 18 anys) en 6 volums.
1958	Viu a la casa jesuïta de Madrid (1957-1958) i conclou els estudis de llicenciat en Filosofia i lletres. Obté la diplomatura de Psicologia i Psicotècnia per la Universitat de Madrid. Aconsegueix el grau mig de llengua anglesa a The Mangold Institute. Organitza amb Miguel Pernavieja la creació de la revista d'estudis esportius *Citius, Altius, Fortius*. Torna al centre d'Oña per iniciar el 1r curs de teologia (1958-1959).	Conveni d'incorporació d'Espanya a l'OECE. Firma d'un Decret-Llei pel qual Espanya s'incorpora al Fons monetari internacional i al Banc mundial. Es promulga per les Corts la Llei de principis fonamentals del Movimiento. Creació de les Juntes provincials d'EF el 1968, Delegacions provincials d'EF i esport. Acisclo Karag publica el *Diccionario de los deportes* (Barcelona, 6 volums).	Es produeix el llançament de l'«Explorer I», primer satèl·lit artificial americà. Manifestació contra la bomba atòmica: inici del moviment pacifista. Es crea la NASA. Cl Lévi Strauss aplica les teories saussurianes en *Antropologia estructural*. Joan XXIII escollit Papa (1958-1963). Accident aeri del Club de futbol del Manchester United. Brasil campió del món de futbol.	**INTERNACIONAL:** es crea a París el Consell internacional d'educació física i la ciència de l'esport (CIEPSS). Surt a París la revista *L'Education Physique*. Roger Caillois publica *Les jeux et les hommes* i Josef Recla, *Wissenchaftliche Arbeiten über Leibesüngen*. Campionat del món de futbol a Suècia. I Kongress für Leibeserziehung (R. F. Alemanya). Josef Recla organitza el Congrés internacional de Graz (Àustria). **ESPANYA:** Rafael Chaves publica el *Manual de educación física escolar*.
1959	Un cop conclosos els seus compromisos acadèmics i religiosos, obté la 2a aprovació de l'Orde. Surt el primer número de la revista *Citius, Altius, Fortius*, Miguel Pernavieja és el director i Cagigal apareix com a subdirector, amb articles d'ambdós. Demana permís per continuar els seus estudis a Innsbruck, on donaven classes els famosos germans Rahner, però se l'envia ala Facultat de Sankt Georgen de Frankfurt.	Neix l'ETA. L'1 d'abril Franco inaugura el Valle de los Caídos. S'anuncia el Pla d'estabilització econòmica. S'aprova la Llei d'ordre públic. Franco rep el president americà Eisenhower a Madrid. Severo Ochoa aconsegueix el Premi Nobel de Medicina. Mor en accident d'aviació el gimnasta Joaquín Blume, campió d'Europa. Federico Martín Bahamontes guanya el Tour de França.	L'1 de gener Fidel Castro entre a l'Havana, es produeix el triomf de la revolució castrista. Nikita Jruschov visita els EUA. L'estació soviètica Lunik III transmet fotografies de la cara oculta de la Lluna. I edició de la Copa de la UEFA (1958-1959) amb triomf del Futbol Club Barcelona.	**INTERNACIONAL:** en el si de la WCOTP (Worl confederation of organitzations of teaching profession) neix el Consell internacional de salut, educació física i la recreació (ICHPER). K. Heinilä (Finlàndia) publica *Leisure ans sports* i Anne Marie, *Seybold Pädagosiche prinzipen Leiberserziehun*. A la dècada dels cinquanta, s'editen a les dues alemanyes grans revistes: *Theorie und Praxis der Körperkultur* (Leipzig), *Die Leibeserziehung* (Schondorf), *Olympisches Feuer* (Frankfurt), etc.

ANY	VIDA	ESPANYA	MÓN	EDUCACIÓ FÍSICA/ESPORTS
1960	Incrementa la seva col·laboració com a director espiritual i assessor psicològic a la residència Joaquín Blume. A Alemanya, aprèn alemany i coneix el sistema esportiu alemany. Des de Milà, mentre assistia a un congrés de psicologia, veu els Jocs Olímpics de Roma per televisió i redescobreix l'esport d'elit. Publica un segon article a *Citius, Altius, Fortius* i imparteix classes al II i III Curs nacional de medicina de l'esport.	L'emigració, el turisme i les inversions de capital estranger es configuraran com les tres variables sobre les quals s'assenta el creixement econòmic de l'arrencada espanyola. Miguel Pernavieja publica «El deporte en la literatura clásica». Primer edició de la Copa intercontinental de clubs de futbol amb el triomf del Reial Madrid. Samaranch cap de la delegació dels JJOO. Llei sobre professorat femení d'educació física.	Comercialització de la píndola anticonceptiva. Neix l'OPEP. JJOO de Roma, els primers televisats (CBS de TV va pagar 394 milions de dòlars) i així van donar cabuda a milers d'espectadors. François Mauriac des de *L'Express* anomena al segle XX el «segle de l'esport». JJOO d'hivern a Squaw Valley (Califòrnia). Nous tornejos de futbol: Copa intercontinental, Copa Libertadores i Copa de Europa de selecciones.	**INTERNACIONAL:** es crea a Roma el Consell internacional d'educació física i esport (CIEPS) lligat a la UNESCO. Carl Diem publica *Weltgeschichte des Sports und der Leibeserziehung*. L. Picq-P. Vayer publiquen *Education psychomotrice et arriétion mental*. Primers Jocs paralímpics. S'edita a Suècia *Gimnastik Musik* origen de la gimnàstica jazz (Mónika Beckman). **ESPANYA:** J. L. Fernández Martínez publica *La técnica de la EF para Escuelas de magisterio* i Miguel Pernavieja presenta «Francisco de Amorós, el 1r gimnasiarca español» a la revista *Citius, Altius, Fortius*.
1961	Gran crisi vocacional. Durant el quart curs semestral de teologia, sol·licita la seva renúncia a l'Orde i el seu desig de secularitzar-se que formalitza el juny d'aquell any. Professor laic de segon ensenyament al col·legi Claret de Madrid. El seu pare demana a José Antonio Elola un lloc a la Delegació d'esport per al seu fill i l'anomena Secretari general tècnic de DND; com a tal, participa en la preparació de la Llei d'educació física, que s'aprova el 23 de desembre.	Es produeix la primera acció terrorista d'ETA, que es descobreix a temps. Apareix a la Universitat la FUDE. S'aprova el Pla nacional d'habitatge per al 1961-1976. *Viridiana*, de Luis Buñuel, és prohibida per la censura, però triomfa fora del país. Manuel Santana obté el premi al millor esportista i arrossega una legió d'aficionats al tennis. Llei sobre la Delegación Nacional de Juventudes.	Construcció del mur de Berlín. John F. Kennedy és escollit president del EUA (1961-1963). L'astronauta Yuri Gagarin es converteix en el primer home llançat a l'espai. Hassan II, nou rei del Marroc. L'encíclica *Mater et magistra* dicta que el cristianisme no té por a la confrontació amb el món modern. I edició de la Recopa de futbol.	**INTERNACIONAL:** Jean Le Boulch publica en EPS «Esquisse d'une méthode rationelle et expérimentale d'education physique». Fundació de l'Acadèmia olímpica internacional (AOI) amb seu a Olímpia. II Kongress für Leibeserzeihung a Götingen (Alemanya Federal). **ESPANYA:** Llei d'educació física —Llei Eola— (23.XII) que contempla la creació de l'INEF i l'Escola de medicina esportiva i proclama el predomini de l'INEF sobre les escoles d'educació física que hi ha.
1962	Al gener i al febrer, és enviat a una comissió d'estudi per la Delegació nacional d'esports a Alemanya, Suècia i Itàlia per conèixer *in situ* els instituts superiors d'educació física. A la seva tornada, és l'encarregat d'organitzar i planificar la posada en marxa de l'INEF. Participa en la fundació de l'AIESEP a Lisboa. Inicia el seu cicle internacional amb ponències i conferències a l'estranger.	Neix la Comisaría del Plan de Desarrollo. Continuen les manifestacions i assemblees a les universitats de Barcelona i Madrid. També comencen vagues a les zones industrials del nord del país que aviat s'estendran. L'oposició al règim es reuneix a Munich. S'organitza el minibàsquet de forma oficial. Espanya pionera mundial de la difusió d'aquest esport. F. Delgado León publica *Deporte y la vida española*.	S'inaugura el Concili vaticà II (11.I). Crisi dels míssils a Cuba. La música moderna (el «pop») apareix amb força arreu del món: es gesta la dècada prodigiosa. La música es converteix en un dels fenòmens socials més importants del planeta. Campionat del món de futbol a Xile. Esport d'elit: s'introdueixen els «tests» del sexe.	**INTERNACIONAL:** neix a Lisboa l'Associació internacional d'escoles superiors d'educació física (AIESEP). Exposició monogràfica sobre disseny en l'esport al Museu d'Art Modern de Nova York. J. Le Flochmoan publica *La genèse des sports*. W. Umminger, *Helden Götter Ubermenschen* (a Espanya s'editarà el 1964) i J. Dumazedier, *Vers une civilisation du loisir?* **ESPANYA:** Miguel Pernavieja publica a Citius, Altius, Fortius «Educación física en España. Antecedentes histórico-legales».
1963	És nomenat Subdelegat nacional d'educació física i esports. Per primera vegada en un simposi internacional, organitza la secció de psicologia de l'esport al Congrés Internacional de Medicina de l'Esport (FIMS) de Barcelona. En l'àmbit internacional, pertany als comitès directius de l'AIESEP, CISM i ICSPFT i participa en el Consell d'Europa d'educació física. A Espanya, és membre de la Comissió permanent del COE (1961-1967).	Protesta internacional per l'execució de J. Grimau. Firma de l'Acord general d'aranzels i de duanes i comerç (GATT). Decret que estableix el salari mínim en 60 ptes. S'aprova el I Pla de desenvolupament. Pel Decret (10. VIII), el 22% de les travesses serà per a la DNEF i l'esport, aquesta disposava d'un pressupost de 226 milions. Camilo José Cela publica *Once cuentos de futbol*.	*Pacem in terris* serà l'encíclica-testament de Joan XXIII. El succeirà Pau VI (1963-1978). Fundació de l'Organització per a l'unitat africana (OUA). És assassinat a Dallas el president John F. Kennedy. El filòsof T. Adorno publica *Tres estudios sobre Hegel*. S'obre l'era del boxejador Cassius Clay (de 1964 a 1967 i 1974).	**INTERNACIONAL:** surt a Sttutgart la revista internacional *Gymnasion*, oficialment sota l'ICHPER. Peter C. Macintosh publica *Sport in society* i Ferrucció Antonelli, *Psicologia e psicopatologia dello sport*. **ESPANYA:** aprovació de l'Estatut constitutiu de l'INEF. Decret pel qual es crea la Junta nacional d'Educació física. Decret per a l'exempció fiscal per al foment de l'esport aficionat. Reforma d'estatuts de les federacions esportives.

ANY	VIDA	ESPANYA	MÓN	EDUCACIÓ FÍSICA/ESPORTS
1964	L'1 d'abril se li concedeix la placa al Mèrit esportiu en la categoria d'or. Participa amb ponències en diverses reunions internacionals a París (ICHPER), Olímpia (AOI), Oporti, Macôlin (CIEPS) i Tòquio (Congrés olímpic). Després assisteix als JJOO com a membre de la Delegació espanyola. El 31 de desembre coneix en una festa de fi d'any a Isabel de Gregorio.	XXV aniversari de la victòria. La CEE decideix l'obertura de relacions amb Espanya. Es mantenen les vagues i els conflictes socials al país. Espanya aconsegueix el II Europeu de futbol. El Reial Madrid de bàsquet assoleix la Copa d'Europa. José Solís declara: «*menos latín y más deporte*». I exposició concurs «Deporte y bellas artes». W. Fernández Flores publica *El sistema pelegrín* (novel·la d'un professor d'educació física).	Els Beatles ocupen els 4 primers llocs del «hit parade» (EUA). Martin L. King aconsegueix el Premi Nobel de la pau. Creació de l'OLP. J. Lacan trenca amb la Internacional de la psicoanàlisi i funda l'Escola freudiana de París. Apareix la minifaldilla. JJOO de Tòquio i xarxa de «mundivisión», la NBV pagarà 1,5 milions de dòlars: els Jocs es desenvolupen en un esplèndid marc tecnològic. JJOO d'hivern a Innsbruck (Àustria).	**INTERNACIONAL:** es crea el Comitè internacional del «fair play» (CIFP). G. Magnane publica *Sociologie du sport*, R. Maheu, «El deporte es una educación» i H. Lenk, *Werte, Ziele, Wirklichkeit der modernen Olympischen Spiele*. Es funda a Ginebra (1964) i a Varsòvia (1965) el Comitè internacional de sociologia de l'esport (ICSS). Neix l'ISOD. **ESPANYA:** es crea l'especialista en Medicina d'educació física i esportiva. Neix la revista *Apuntes de Medicina Deportiva* (el 1981, s'anomenarà *Apunts d'Educació Física i Medicina Esportiva*).
1965	A l'abril, acudeix al I Congrés internacional de psicologia de l'esport i és reconegut com a membre fundador de la ISSP. Participa amb ponències en dos congressos a Colònia (Alemanya) de sociologia de l'esport i d'Educació física per a dones. És nomenat membre del I Ple del consell nacional de juventud. El 22 de maig es casa amb Isabel i viuen al barri d'Atocha de Madrid.	Se succeeixen les assemblees i manifestacions de més de 5.000 estudiants a Madrid. S'obren expedients de sancions contra els professors que donaven suport al moviment estudiantil. El Govern liquida el SEU. Els Beatles a Espanya. Ordre (30.IV) d'integració de l'escala d'educació física i l'esport als funcionaris de FET. Normes per a la concessió de crèdits per a instal·lacions esportives.	L'aviació nord-americana utilitza «napalm» al Vietnam del Nord. L'astronauta soviètic Aleksei Leonov dóna el primer passeig per l'espai. Inici de la revolució cultural de la Xina. Clausura del Concili vaticà II. Anglaterra: gran èxit del grup musical «Rolling Stones» i en l'àmbit de l'esport espectacle, sorgeix el problema de la violència al futbol: «hooliganisme» amb un augment als anys setanta.	**INTERNACIONAL:** Ommo Gruppe publica *Teoría pedagógica de la educación física* i Jacques Ullmann, *De la gymnastique aux sports modernes*. Neix la ISSP. S'organitza «La República dels esports» (Baquet, Listello, Teissié i Merand). J. N. Schmitz presenta «El problema de la ciencia del ejercicio físico y el deporte» al *Die Leibeserziehung*. **ESPANYA:** Conrado Durántez publica *Los juegos olímpicos antiguos*, el 1975 editarà la seva obra culminant. Odón Marcos publica *Pedagogía de la educación física*.
1966	Publica la seva segona obra *Deporte, pedagogía y humanismo*. Presideix la Comissió de professorat de Junta nacional d'educació física (1966-1971). El 6 d'abril neix la primera filla, Virginia. Obté el títol de professor d'educació física per l'Escola de Medicina de San Carlos. És nomenat director de l'INEF. Se li atorga la Comanda de número d'ordre de Mèrit Civil. Al mes de setembre, es duu a terme a l'INEF el Congrés mundial d'educació física i de l'esport.	Fraga Iribarne presenta la nova Llei de premsa i informació que suprimeix la censura prèvia. S'estenen les vagues per Madrid i Astúries. El Govern tanca la Universitat de Barcelona. Es crea CCOO. S'aprova la Llei orgànica de l'Estat a les Corts i en referèndum. A. Rodríguez Valcárcel, vicesecretario general del Movimiento. Juan Antoni Samaranch, president de la Delegación Nacional de Educación Física y Deportes (1966-1970).	Michel Foucault publica *Les paraules i les coses*. Cop d'estat militar a l'Argentina. Leonidas Brejnev és escollit secretari general del Partit comunista de la Unió soviètica. J. A. Samaranch és designat membre permanent del COI; des de 1968 fins al 1970 serà cap de protocol. Campionat del món de futbol a Anglaterra i triomf d'aquest país.	**INTERNACIONAL:** Neix el Consell superior de l'esport a l'Àfrica (CSSA). Jean Le Boulch publica *Vers une science du movement humain*. Primer número de la revista IRRS. J. Meynaud publica *Sport et politique* i L. Volipicelli, *Industrialismo e Sport*. Es presenta en la «gimnaestrada» de Viena la gimnàstica-jazz. **ESPANYA:** Inauguració oficial de l'INEF amb el Congrés mundial d'educació física i l'esport. José L. García Prieto publica *Dimensión social del deporte* i Rafael Chaves, *Modelo-tipo para construcciones escolares*.
1967	Neix la segona filla, Macarena (21.IV). El 3 de novembre dicta la lliçó inaugural de l'INEF «La educación física, ¿ciencia?» i inicia el primer curs acadèmic com a professor de Teoria i Psicopedagogia de l'activitat física. Guionista de la sèrie *Deporte, nuevo humanismo* que s'emet per TVE. Presenta la 7a sessió de l'AOI, el seu treball «L'atleta davant la derrota». President de la Junta gestora del col·legi nacional de professors d'educació física (1967-1968).	Continuen les vagues i assemblees a les universitats. Luis Carrero Blanco, vicepresident del Govern. Esplendor de la boxa a Espanya: anys seixanta i setanta. Primera gran campanya nacional d'ambientació esportiva de DND i TVE, «Contamos contigo». Pressupost anual de la DENF i Esports (en ptes. de 1963): 771 milions. Doncel edita llibres de text d'educació física (dirigits per Rafael Chaves). José Hesse publica *El deporte en el siglo de oro*.	dels «sis dies». Es produeix la captura i la mort d'Ernesto Che Guevara. C. Barnand realitza el seu primer transplantament de cor. Les intervencions de H. Marcuse als actes de la Universitat de Berlín es recopilen a *El final de la utopía*. Tom Simpson mor en ple esforç durant l'ascensió del tour a causa dels estimulants.	**INTERNACIONAL:** es funda l'Associació general de federacions esportives internacionals (AGFIS) i l'ICOSH (Història de l'educació física i l'esport) a Praga. J. Dumazedier publica *Vers une civilisation du loisir*; Brayant Cratty, *Social dimensions physical activity*; i Muska Mosston, *Teaching physical education*. Surt la revista *Stadium* (Buenos Aires) i a Santiago de Xile, s'edita la Revista Chilena de Educación Física. **ESPANYA:** M. Pernavieja publica a *Citius, Altius, Fortius* «Depuerto, deporte. Protohistoria de una palabra». Primer curs acadèmic de l'INEF de Madrid amb els «mestratgespropis».

ANY	VIDA	ESPANYA	MÓN	EDUCACIÓ FÍSICA/ESPORTS
1968	La família Cagigal/de Gregorio es trasllada a viure al mateix edifici de l'INEF. És escollit president a Lisboa de l'AISEP (1968-1983). També és escollit membre del Comitè executiu de CIEPS de la UNESCO i membre del Comitè d'investigació d'aquest organisme. L'INEF crea el Centre d'estudis olímpics que dirigeix Conrado Durántez. Al juliol, s'organitza a l'INEF el Simposi Internacional sobre Escoles d'Educació Física.	Villar Palasí substitueix Lora Tamayo en Educació. Primer atemptat mortal d'ETA. Creació de les universitats autònomes: Madrid, Barcelona i Bilbao. Llei de llibertat religiosa. Coincidint amb el Centre d'estudis olímpics de l'INEF, es crea l'Acadèmia olímpica espanyola (24.XI). Es crea el Registre nacional de clubs i societats esportives. Lilí Álvarez publica *El mite de l'amateurisme*. Decret sobre instal·lacions esportives a escoles nacionals.	Assassinats de Martin L. King i Robert F. Kennedy. Moviment intel·lectual de protesta a França i la RF d'Alemanya (maig del 68). Invasió soviètica de Txecoslovàquia. Matança d'estudiants a la plaça de Las Tres Culturas de la ciutat de Mèxic. Encíclica *Humanae vitae* contra la contracepció. Notable apogeu de l'Escola crítica de Frankfurt (neomarxista): E. Fromm, T. Adorno, H. Marcuse, J. Habermas, etc.	**INTERNACIONAL:** Manifest de l'esport (CIEPS de la UNESCO). Primera aparició de l'esport en la Constitució de la República democràtica d'Alemanya. JJOO de Mèxic amb esdeveniments esportius increibles (la cadena televisiva ABC paga 4,5 milions pels drets de retransmissió). Michel Bouet publica *Signification du sport*; G. Rioux i R. Chappuis, *Bases psychopedagogiques l'education corporelle*; E. Zeiger, *Problems the history and philosophy of physical education and sport*; i G. Lüschen, *The sociology of sport*. JJOO d'hivern. El COI estudia el problema del «doping». **ESPANYA:** neix la Federació espanyola de l'esport als municipis (FEDM).
1969	El 16 de juliol neix la seva tercera filla, Sofia. És escollit membre del Comitè executiu de la ISSP a Washington (1969-1977) i col·laborador oficial de l'AOI. S'inicien les càtedres universitàries de tema politicocultural amb la participació de Cagigal. Es crea l'INEF, la revista esportiva *Deporte 2000*, Santiago Coca n'és el director i Cagigal, el subdirector. Primera gira llatinoamericana. Publica «Cosmodeporte» a *Deporte 2000*.	El Govern dicta l'estat d'excepció a tot el país. S'aprova per llei, el II Pla de desenvolupament econòmic i social. Les Corts designen a Juan Carlos com a successor del Cap d'Estat. Escàndol MATESA. Torcuato Fernández Miranda és nomenat Secretario general del Movimiento. Ángel Nieto aconsegueix el seu primer campionat del món de motociclisme (n'aconseguirà 13). Ordre: es crea l'especialitat d'educació física per a mestres nacionals.	Georges Pompidou succeeix Charles De Gaulle. Neil Amstrong a la missió Apolo 11 és el primer home que trepitja la Lluna. Willy Brandt, canceller de la RF d'Alemanya. Sagnants disturbis a Belfast. R. Nixon, president del EUA (1969-1974). H. Kahn i A. J. Wiener publiquen *Año 2000*. Sorgeix la revista *Journal Leisure Research*. S'obre l'era del ciclista Eddy Merckx (1969-1974).	**INTERNACIONAL:** es crea el premi «Philip Noel Baker Research award» per reconèixer les tres personalitats més rellevants de l'any en el camp de l'educació física i l'esport. Esclata el conflicte bèl·lic anomenat «guerra del futbol» entre Hondures i El Salvador que va tenir el seu origen (o excusa) en una eliminatòria de futbol. M. Vanek publica *Psychology and the superior athlete* i Bero Rigauer (escola crítica Frankfurt) *Sport und Arbeit*. Surt la *Revista Olímpica*. **ESPANYA:** Antonio Gallego Morell publica *Literatura de tema deportivo*.
1970	És nomenat vicepresident de FIEP (1970-1983) i té el mateix càrrec per al Comitè d'investigació de la CIEPS de la UNESCO (1970-1976). És confirmat com a president a Varsòvia per l'Assemblea general de l'AISEP. Inicia a l'INEF el seminari d'investigació «valors pedagògics de l'olimpisme modern» (1970-1975). Mor la seva mare amb 70 anys (11.XII). Imparteix docència a l'Escola femenina d'educació física Almudena (170-1977).	Augmenta la conflictivitat social, es multiplica per cinc el nombre de vagues, i per dos, el de persones que fan vaga. Tancament de la universitat. Llei general d'educació: es preveu la incorporació de l'INEF a la universitat. Consell de guerra a Burgos. Juan Gich Bech de Careda, delegat nacional d'EF i esports (1970-1975), l'ens disposa de 1.363 milions de pressupost (en ptes. de 1963). Decret: normes d'estructuració de la Secretaría general del Movimiento.	Gran activitat terrorista palestina. Salvador Allende presideix Xile (1970-1973) i Anwar al-Sadat presideix Egipte. L'escriptor japonès Y. Mishima se suïcida amb l'«haarakiri». Els Beatles se separen i acaba una època musical, social i cultural (1960): psicodèlia, moviment «hippie» (pau, amor i naturalesa). Campionat del món de futbol a Mèxic amb el triomf de l'equip de Brasil i el seu carismàtic jugador «Pelé».	**INTERNACIONAL:** Basat en l'obra Aerobics (1968) de K. Cooper, J. Sorensen crea la dansa aeròbica (l'«aeròbic»). Sorgeix el sistema d'educació física i recreació «expressió corporal». C. Melchiorri publica *Gimnica o filosofia dello sport*; B. J. Cratty, *Perceptual motordevelopment infants and children*; G. Vinnai, *Fussballsport als Ideologie*; i Alberto Langlade, *Teoría general de gimnasia.* **ESPANYA:** Juan Antonio Samaranch membre del comitè executiu del COI. A. Piñeiro-F. Ordre, publiquen *Técnica de la educación física*.
1971	Gran activitat internacional a l'INEF; se celebra un Seminari internacional d'estudis doctorals en educació física (AIESEP), un Simposi d'història de l'esport (CIEPS), el IV Congrés internacional d'higiene i medicina preventiva i un Curs internacional d'educació física i esport. Conclou la primera promoció de l'INEF de Madrid. El centre es consolida com un dels més prestigiosos del món i Cagigal com un dels personatges més notables en el seu àmbit.	El 9 de gener es remet a les Corts un projecte de Llei sobre el trasvassament Tajo-Segura en el qual treballarà com a enginyer de ports, canals i camins el seu germà Fernando Cagigal. El setmanari *Triunfo* és suspès i una mica més endavant, es tanca per ordre governativa el diari *Madrid*. Es realitzen tres famosos combats de boxa entre Pedro Carrasco i *Mando* Ramos (5.XI.71 i 28.VI.72).	Bangladesh s'independitza del Pakistan. Trobades de «ping-pong» entre EUA i la República popular de la Xina: es reconeix la Xina oficialment. L'ONU condemna l'«apartheid» en esports i s'adhereix al principi olímpic de no discriminació racial. L'estètica «punk» sorgeix a la dècada en substitució de l'anterior contracultura. La IAAF adopta normes antidrogues.	**INTERNACIONAL:** Manifest mundial sobre l'educació física (FIEP). Es crea un centre d'informació esportiva, el «clearing house» (Consell d'Europa). L'Associació alemanya d'educació física canvia el nom dels centres universitaris d'educació física pel d'instituts universitaris de Pedagogia esportiva. Constitució de Bulgària: la segona Constitució que recull la promoció de l'educació física. **ESPANYA:** l'Escola d'educació física José Antonio i es converteix en Escola superior d'educació física. Biennal de l'esport a Barcelona. M. Pernavieja presenta «Ocio, deporte, lengua».

ANY	VIDA	ESPANYA	MÓN	EDUCACIÓ FÍSICA/ESPORTS
1972	Se li concedeix el premi internacional «Philip Noel Baker research prize» per la seva contribució en el camp de la filosofia de l'esport. El 29 d'abril neix el seu primer fill, Tobías. El 12 de maig mor en un accident el seu germà Fernando. Publica la seva tercera obra *Deporte, pulso de nuestro tiempo*. Hi aporta dues entrades: «educació física» i «esport» a l'Enciclopèdia RIALP. Participa i assisteix en un ponència al Congrés olímpic de Munich.	Les Corts aproven el III Pla de desenvolupament. Enrique i Tarancón és escollit president de la Confederació episcopal. F. Fernández Ochoa aconsegueix la medalla d'or de l'«Slalom especial» als Jocs de Sapporo (Japó). Mitjançant dos decrets (1973-1974), es dicta que l'educació física a l'EGB passi a competència del mestre. La DNEFD edita la revista de gestió i instal·lacions esportives *Tigo* (1972-1975).	XI JJOO d'hivern a Sapporo. XX JJOO de Munich (la cadena televisiva ABC paga 7,5 milions de dòlars pels drets de retransmissió. Els Jocs se segueixen per milers d'espectadors i 4.000 periodistes), atac terrorista palestí directe als Jocs. Visita de R. Nixon a Moscou i la RP de la Xina (acords). L'alto el foc a Vietnam. El club de Roma (Meadows) publica *The limits of growth*, un crit de SOS a la humanitat.	**INTERNACIONAL:** Manifest sobre el «fair play» a l'esport i a l'educació física de la CIEPS. Lord Killanin (1972-1980) succeeix a Avery Brundage (1952-1972) al COI. Es publica una obra crítica sobre l'esport *Deporte, cultura y represión* (debats del «maig de 1968», sobre l'esport, el cos i l'activitat física. J. M. Brohm i altres). Anita Harrow publica *A taxonomy of the psycomotor domain*; M. Bernard, *Le Corps*; s'edita l'obra col·lectiva que apareix com a preparació i introducció del Congrés Olímpic de Múnic *The scientific view sport* i R. D. Madell presenta *The nazi olympiques*.
1973	Durant el curs 1972-1973, inicia un seminari d'investigació a l'INEF sota el títol «Les escoles d'EF al món» (1972-1976). A l'INEF organitza el III Congrés internacional de psicologia de l'esport i participa en una ponència «Psicologia de l'esport, psicologia de què?». Intensifica la seva participació com a articulista a la revista *Deporte 2000*.	Separació de la Prefectura de l'Estat de la presidència del Govern que ara correspon a Luis Carrero Blanco. Torcuato Fernández Miranda vicepresidente i secretario general del Movimiento. Procés a CCOO. ETA mata Carrero Blanco. Arias Navarro forma el govern: José Utrera Molina, ministre del Movimiento. Luis Ocaña guanya el tour. Manuel Vázquez Montalbán-Andrés Mercé Varela publiquen *100 anys d'esport a Espanya*.	Cop d'estat del general Augusto Pinochet a Xile, enderrocament i mort de Salvador Allende. Quarta guerra araboisraelí (guerra del Yom-Kippur). Crisi del petroli, l'OPEP duplica els preus del cru. Acords a París amb el cessament de la intervenció d'EUA al Vietnam. Sorgeix el «jooging» oposat a l'esforçat «footing» («El zen del córrer», 1974).	**INTERNACIONAL:** X Congrés olímpic a Varna (Bulgària). Neix l'HISPA a Zurich, el 1989 s'uneixen ICOSH i HISPA = ISHPES. Es funda la societat internacional per a l'estudi filosòfic de l'esport. Es fusionen els dos ENSEPS, masculí i femení. H. Lenk, S. Moser, E. Beyer publiquen *Philosophie des sports*. A. F. Cajas (Lima-Perú) publica el *Diccionari enciclopèdic de l'educació física*. **ESPANYA:** Xavier Zubiri presenta *El hombre y su cuerpo* i l'INEF edita *Catálogo de biblioteca depotivo nacional*.
1974	A la seva XVIII edició conclou la seva participació ininterrompuda com a professor als cursos nacionals de Medicina esportiva que inicia el 1959. És reescollit a Praga president d'AISEP. Presenta tres treballs importants: «L'esport a la societat contemporània» (Santo Domingo), «Alguns aspectes sociològics de l'esport contemporani» (Teherán) i «Elements per a una teoria de l'esport» (Moscou). Membre d'Acadèmia de l'esport (Argentina).	Forta crisi econòmica; la inflació assoleix el 17, 6%. Primers símptomes d'incidència de la crisi mundial. Crisi del Govern de Carlos Arias Navarro i malaltia de Franco. XIII Congrés del PSOE: Felipe González és escollit secretari general. Esclata l'escàndol SOFICO. Es realitza el Col·loqui nacional d'arquitectura esportiva (1980, normes NIDE). Juan José López Ibor i fill publiquen *El cos i la corporalitat*.	Portugal: la «revolució dels clavells» liquidarà la dictadura de Marcelo Caetano. R. Nixon dimiteix després de l'escàndol «Watergate»: Gerald Ford nou president (1974-1977). Es restableix la democràcia a Grècia. Israel-Egipte: Acord de pau. Campionat de futbol (Alemanya). Inici als EUA de noves pràctiques lúdiques i tecnològiques a la naturalesa, són els anomenats «esports californians».	**INTERNACIONAL:** El COI organitza «Solidaritat Olímpica», programa d'assistència tècnica i esportiva al servei dels CONs per promoure l'ideal olímpic i desenvolupar l'esport pràctica. Neix la revista *«Philosophy of Sport»*. Sorgeixen pràctiques físiques alternatives a l'esport: d'influència antioriental, antigimnàstica, relaxació, psicologia humanista, etc. **ESPANYA:** es crea l'INEF de Barcelona amb caràcter mixt. INEF de Madrid edita *El deporte a la luz de la ciencia (The scientific view sport)*.
1975	Publica la seva quarta obra *L'esport en la societat actual*, per a alguns la seva obra més estructurada. Els treballs presentats l'any anterior a Santo Domingo (R. Dominicana) i a Teheran (Iran) són publicats en anglès en una obra col·lectiva pel COI: *Problems of sport. Organisation and management*. Manté un alt nombre de conferències per tot el territori nacional i, en menor grau, a l'estranger. Es crea l'INEF de Barcelona.	El PNB s'estanca en un 0,5%, l'atur augmenta, la inversió de capitals disminueix un 10%, retrocedeix un 7% l'índex de producció industrial, el turisme segueix estacionari. La Secretaría general Movimiento: F. Herrero/Adolfo Suárez i J. Solís. Tomàs Pelayo Ros és el Delegat nacional d'educació física i l'esport (1.678 milions de pressupost anual). Mor Franco. Puja el tro Juan Carlos.	Vietnam del Sud es rendeix al Nord. Acta de Helsinki. Guerra civil al Líban. «Marxa verda» marroquí: Espanya abandona el Sàhara. Constitució de Grècia: primer país occidental en la Constitució del qual apareix l'esport. La RP de la Xina incorpora l'esport a la seva Constitució. Bob i Jean Anderson editen amb èxit *Stretching* i creen un nou mètode de flexibilitat útil per a tothom.	**INTERNACIONAL:** primera conferència de ministres europeus de l'esport a Brusel·les, en què s'aprova «La carta europea de l'esport per a tothom». Proclama de l'ONU contra l'«apartheid» a l'àrea d'esports. S'editen el *Moviment simbòlic* d'A. Lapierre-B. *Aucouturier i Motor Learning and human performance* de R. Singer. **ESPANYA:** José Solís Ruiz, ministre de la secretaria general del Movimiento inaugura l'INEF de Barcelona. I Seminari nacional sobre «Esport i municipi». Augusto Pila Teleña presenta *Preparació física* (3 nivells).

ANY	VIDA	ESPANYA	MÓN	EDUCACIÓ FÍSICA/ESPORTS
1976	Publica a l'editorial «Planeta» *Deporte i agresión*, la seva obra més atípica. Col·labora com a autor d'un capítol en tres obres col·lectives: *Sport et progrès de l'homme* (París), *Catalogue ilustré du exposition: Le sport et sa evolution* (Brusel·les) i *Teaching the teacher in physical education* (Madrid-Lieja). Des de l'INEF, manté serioses discrepàncies amb Benito Castejón (1976-1980). Obté el premi «Marathon» de Radio Popular (obra de 1975).	El 25 de gener es realitzen eleccions municipals. El 3 de juliol, Adolfo Suárez és nomenat president del Govern. Les Corts aproven la Llei per a la reforma política, el 15 de desembre és aprovada en referèndum. Ignacio García López, ministre secretario general del Movimiento. Benito Castejón (1976-1980) nou president de la Direcció general d'esports, després CSD.	JJOO d'hivern (Innsbruck). Disturbis racials a Sud-Àfrica contra la política de l'«apartheid». Cop militar a l'Argentina i repressió política. JJOO de Montreal: boicot dels països africans de l'«apartheid» de Sud-Àfrica. Pau VI dicta les «Declaracions sobre la moral sexual». C. Karamanlis, president del Govern, ofereix una ciutat grega com a seu permanent del JJOO.	**INTERNACIONAL:** primera conferència de ministres d'educació física i esports a París on es crea el Comitè intergovernamental (CIGEPS). P. Parlebas publica *Activités physiques ét éducation motrice* i Jean Marie Brohm, *Sociologie politique du sport*. Les constitucions de Cuba i Portugal proclamen el dret a la cultura física i l'esport. **ESPANYA:** l'INEF de Madrid edita la *Revista de Investigación*. S'edita l'obra de Dorothy V. Harris *Involvement sport?* (Per què practiquem l'esport?).
1977	L'INEF edita Las Escuelas de Educación Física en el mundo. Premi nacional d'educació física del CSD. Membre del Consell de Redacció d'IRSS. L'1 d'octubre llegeix a la Universitat Karlova de Praga la seva tesi doctoral. Davant els greus problemes que suposava la fusió de les tres escoles superiors d'educació física a l'INEF, la retallada de pressupost i la manca d'independència de gestió. Cagigal dimiteix com a director de l'INEF (10.X). No assisteix a l'Assemblea general de l'esport.	Matança d'advocats laboralistes. Legalització del PCE. UCD guanya les primeres eleccions democràtiques. La pesseta es devalua un 20%. Firma de pactes de La Moncloa. Obertura de les preautonomies del País Basc i Catalunya. Pío Cabanillas ministre de cultura. L'Estat absorbeix el Movimiento (1.VI). Se celebra a Madrid (15. 17.XII) l'Assemblea general de l'esport amb l'assistència de tots els partits polítics.	Primer vol del «Concorde» París-Nova York. L'Església episcopal ordena les dones sacerdots. Jimmy Carter president dels EUA (1977-1981). L'Assemblea general de l'ONU adopta la resolució «Declaració internacional contra l'«apartheid» als esports. La URSS incorpora l'esport a la nova Constitució. Marató de Nova York: 6.000 participants.	**INTERNACIONAL:** es crea el Comitè director per al desenvolupament de l'esport (CDDS) al Consell d'Europa. **ESPANYA:** Decret-llei (1.VI.77) segons el qual desapareix la Delegació nacional d'educació física i esports i es crea la Direcció general d'educació física i esports. Unificació de l'INEF de Madrid de les antigues escoles superiors d'educació física, INEF es converteix en un centre mixt amb 800 alumnes. Pablo Pernavieja publica *Corpus de inscripciones deportivas en la España romana* i Augusto Pila, *Metodología de la educación física y el deporte*.
1978	Se l'anomena Secretari del Cos tècnic a extingir, depenent del Ministeri de cultura sense plaça a l'INEF. És reescollit per unanimitat president de l'AISEP a Macôlin (Suïssa). Inicia el su periple com a director de la col·lecció «kiné» de l'editorial Miñón de Valladolid (16 obres). Medalla d'or de la Federació belga de gimnàstica. Fitxa pel Banc Occidental (1978-1981). Membre de la Societat mexicana de filosofia.	S'aprova en referèndum la nova Constitució (6.XII): reconeix el dret dels espanyols a la pràctica esportiva. Decret de regulació del CSD (3.XI). L'esport arrela amb 4 diaris de difusió nacional: *Marca, As, Mundo Deportivo* i *Dicen*. Campanyes del CSD per al desenvolupament de l'esport per a tothom «en forma i pedalant» (1978-1979-1982) i «Caminar i córrer» (1978-1979-1982-1983).	Puja al papat Joan Pau I que mor al poc temps, el succeeix Joan Pau II. Acords entre Egipte i Israel. Neix el primer nadó proveta. Triomf final de la guerrilla a Nicaragua. Suïcidi col·lectiu de la secta Temple del poble. XI Campionat del món de futbol a l'Argentina amb triomf del país amfitrió. Marató a Nova York: 12.000 participants.	**INTERNACIONAL:** II Conferència de ministres europeus rectors d'esports a Londres sobre promoció de l'esport per a tothom. La UNESCO publica la Carta internacional de l'educació física i l'esport. Allen Guttman publica *From ritual to record* i Georges Vigarello, *Le corps redressé*. Rècords de velocitat: carrera/ 36'18 km per hora, bicicleta/ 49'4, esquí/ 200, moto/ 105'9, llanxa/511 i cotxe/1001'6. **ESPANYA:** A Madrid es desenvolupa la primera marató popular amb més de 7.000 participants. Sorgeix l'Associació i la revista *AETIDE*.
1979	Se li atorga la medalla d'or de la Juventut i els esports pel Ministeri de la Jeunessee, Sport Loisirs de França. El 23 de març ve a la família Cagigal/de Gregorio l'últim fill, Asís; es completa el cicle. L'editorial argentina «Kapelusz» publica la seva setena obra *Cultura intel·lectual cultura física*. El 15 de novembre escriu un polèmic article a *El País* titulat «Inaudito» contra la Llei de cultura física.	Eleccions parlamentàries amb triomf de la UCD. Primeres eleccions municipals democràtiques. A final d'any, Ricardo de la Cierva és nomenat ministre de cultura (CSD) en lloc de Clavero Arévalo. Des de 1971 a 1979, es creen 3.194 equipaments esportius públics. Severiano Ballesteros (golf) és nou líder esportiu. Campanya del CSD «nedar i jugar». Edició del CSD del *Llibre blanc d'educació física*.	Tornada de l'allatolah Jomeini a Teherán i inici de la revolució islàmica. L'«ecu» moneda europea. Segona crisi petrolera. Invasió soviètica d'Afganistà. El teòleg Hans Kung en polèmica amb el Vaticà és separat de la seva càtedra. Segons un estudi publicat, la violència al futbol va conduir la classe treballadora britànica el 1979 i el 1983 a votar el Partit Conservador de Margareth Thatcher.	**INTERNACIONAL:** Amb l'objectiu de promoure l'educació física i l'esport en la formació de la juventut, la Conferència general de la UNESCO adopta la «Carta internacional de l'educació física i l'esport». Pierre Surin publica *Problemes fondamentaux de l'education physique*. I edició del rally París-Dakar. **ESPANYA:** L. M. Cazorla publica *Deporte i Estado*, Maximiano Trapero, *El campo semántico «deporte»*, l'editorial Minón (Col. kiné) publica diverses obres d'educació física i esport, entre elles les de G. Lüschen-K. Weis (edició original de 1976) *Sociologia de l'esport*. F. Ramos publica *Introducción a la educación psicomotriz*.

ANY	VIDA	ESPANYA	MÓN	EDUCACIÓ FÍSICA/ESPORTS
1980	Opta a ocupar la plaça de president del CSD. El 25 de gener queda relegat, i és escollit Jesús Hermida; pateix una gran frustració. És nomenat assessor del ministre de Cultura, Ricardo de la Cierva, però publica en premsa (14/14.II) uns polèmics articles contra la Llei de Cultura física i està obligat a dimitir. Planteja a Samaranch la creació d'una facultat d'educació física depenent del COI. Participa en la negociació de l'Ordenament acadèmic de l'INEF.	Aprovació de la Llei (31.III) de cultura física i de l'esport: els estudis d'INEF s'equiparen al 1r i 2n cicle universitari. Jesús Hermida president del CSD (2.137 milions anuals) i per acabar, del COE. Boicot parcial als JJOO de Moscou, però s'hi assisteix. Campanya del CSD «Esport escolar per a tothom». Transferències esportives a Catalunya i al País Basc. Decret (17.X): estructura orgànica del CSD.	Desenvolupament del sindicat lliure «Solidaritat» a Polònia. Comença la guerra Iran-Irak. R. Reagan president dels EUA (1981-1989). John Lennon és assassinat a Nova York. L'arquebisbe de El Salvador, Óscar A. Romero, és assassinat a la catedral. Boicot dels JJOO de Moscou (61 països no hi acudeixen). JJOO d'hivern a Lake Placid. Desenvolupament mundial de l'«stretching» com a sistema eficaç contra els problemes musculars i articulars de la vida moderna.	**INTERNACIONAL**: III Conferència de ministres europeus de l'esport a Palma de Mallorca, on es discuteix la major participació esportiva de les dones, els immigrants i els discapacitats. Joan Antoni Samaranch president del COI. Keba M'Baye publica el treball «Moviment olímpic en perill». Importants obres futuristes (prospectiva) de Carl Sagan. J. J. Servan-Schreiber, Alvin Toffler. **ESPANYA:** Vicente Verdú publica *El futbol, mites, rites i símbols* i Julián García Candau, *El futbol sense llei*. S'organitza una carrera popular amb 24.953 participants.
1981	Surten publicats sengles treballs en dues obres col·lectives: *Learning as a basis for long-life education* (Oxford, 1980) i *La femme d'aujourd'hui et le sport* (París). Publica les seves dues últimes obres: *Deporte: espectáculo y acción* (Salvat) i *¡Oh, deporte! (Anatomía de un gigante)* (Miñón, kiné). Dicta la lliçó inaugural del curs a l'INEF de Barcelona. Canvi de Pla d'estudis: Psicología (1979-1983), a l'octubre guanya un altre cop TAF.	Dimiteix Adolfo Suárez (28.I) i s'escull Leopoldo Calvo Sotelo com a successor. Soledad Becerril succeeix Ricardo de la Cierva en Cultura. Intent de cop d'Estat (23.II). El BOE publica la Llei de divorci. Escalada terrorista. Arriba *El Guernica* de Pablo Picasso. Decret (24.IV) sobre el Pla d'estudis de l'INEFC i de l'INEF de Madrid. Campanya del CSD «Esport i temps lliure».	Es produeix un atemptat contra Joan Pau II. François Miterrand és escollit president de la República francesa. Els integristes islàmics maten el president egipci Anwar el Sadat. A EUA, es reconeix per primera vegada la SIDA. Les federacions esportives no olímpiques organitzen a Califòrnia els primers jocs mundials.	**INTERNACIONAL:** XI Congrés del COI a Baden-Baden, en el qual Samaranch intenta buscar consens en la modernització de l'olimpisme. Basada en les teories del metge militar K. H. Cooper, l'«Aeròbic» es consolida com una pràctica de caràcter mundial (Sorensen, Anderson, Fonda...). Pierre Parlebas publica *Lexique commenté d'une science d'action motrice*. S'obre un gran debat mundial sobre el doping a l'esport, un dels problemes més greus de l'esport d'elit en aquell moment. **ESPANYA:** aprovació del nou pla d'estudis de l'INEF per a diplomats i llicenciats en educació física.
1982	En el segon quadrimestre, imparteix l'assignatura de TAF a l'INEF de Barcelona (1981-1982). Sol·licita la seva admissió a les proves de convalidació de la llicenciatura en Educació física. Membre d'ISPHS. Participa en l'obra col·lectiva *Los estudios de un joven de hoy* (Madrid). Declina el seu oferiment per dirigir l'Institut basc d'educació física. És escollit a Boston com a president de l'AISEP. Espera ser nomenat director de l'ICEF.	Espanya entra a l'OTAN. El PSOE aconsegueix la majoria absoluta a les eleccions legislatives. Primer Govern de Felipe González, Romà Cuyás president del CSD (1.825 milions anuals de pressupost: 13% funcionament de les comunitats autònomes i CSD, 34% promoció i 53% equipaments) i del COE, fins al juny de 1984 en què hi va haver separació de poders (1982-1987). El bàsquet d'elit es constitueix com la gran alternativa del futbol i neix l'ACB a l'estil NBA. Decret (18.VI) d'agrupacions esportives.	Guerra de les Malvines. Helmuth Kolhn canceller d'Alemanya. L. Brezhnev mor, el succeeix Y. Andropov, inici de la «perestroika». Michail Gorbatxov és el seu hereu. G. García Márquez guanya el Premi Nobel de literatura. La moda de vestir esportiva envaeix el món. Apogeu de pràctiques físiques per a la tercera edat. Campionat del món de futbol a Espanya: Itàlia campió.	**INTERNACIONAL:** desenvolupament de centres específics de la forma física: gimnassos, clubs, centres específics, clíniques d'estètica, etc. Ressorgeix amb força el culturisme i les gimnàstiques dinàmiques amb música. **ESPANYA:** els INEF de Lleida i de Granada inicien el seu camí acadèmic. Els professionals de l'educació física sense titulació superior «habilitats» accedeixen a l'INEF. L'INEF de Madrid s'adscriu a la Universitat Politècnica. F. Alonso Fernàndez presenta *Cuerpo y comunicación*. Manuel García Ferrando publica *Deporte y Sociedad*, A. Pila, *Educación física deportiva*, WAA (exalumnes de l'INEF de Madrid), *Educación física escolar*. Emilio Ortega-Domingo Blázquez, Luciano González Sarmiento i altres presenten les seves obres d'educació física i l'esport.

ANY	VIDA	ESPANYA	MÓN	EDUCACIÓ FÍSICA/ESPORTS
1983	Es fa l'entrada d'«Educación física» al *Diccionario de ciencias de la Educación* de Santillana. Quan mor P. Seguin, ell serà el successor natural, però decideix no optar a la presidència de la FIEP. Obté el títol de llicenciat en Educació física per l'INEF de Barcelona. Quan va a un congrés internacional a Roma com a president de l'AISEP i va a presentar la seva ponència «La pedagogía del deporte como educación», mor en accident d'aviació. Era un dimecres 7 de desembre.	Es completa el mapa autonòmic d'Espanya. Expropiació de RUMASA. Decret-llei de reconversió siderúrgica. José Luis Garci rep l'Òscar a la millor pel·lícula estrangera. Des de 1980 fins al 1983, es construeixen 4.438 noves instal·lacions esportives públiques, sense comptar les fetes a Catalunya i al País Basc (entre 1981-1983). Espanya aconsegueix el subcampionat europeu de bàsquet.	Reunió per a la pau de Centreamèrica (Contadora). Raúl Alfonsín guanya les eleccions a l'Argentina. Lech Walesa és nomenat Premi Nobel de la pau. Congregació general de la companyia de Jesús (fins al 5.I.95 no se celebrarà la propera a Roma; l'anterior va ser amb Pau VI). Irrupció artística de Madonna. I Campionat del món d'atletisme (Helsinki) amb bon èxit. Es consolida el nou període: la «postmodernitat».	**INTERNACIONAL:** el COI crea el Tribunal arbitral d'esports (TAS). El CIEPS afegeix la paraula «ciència» a les ja existents: CISSPE. Espartaquiada de la juventut a Leipzig (DDR). **ESPANYA:** introducció dels «nous esports» o «activitats físiques d'aventura a la naturalesa». Intens moviment a les autonomies en favor dels jocs i esports tradicionals (model corporal etnomotriu). Surten les revistes específiques *Askesis* i *Jogging*. Josep Roca publica dues obres sobre psicologia de l'esport. Carlos Álvarez Villar publica l'obra *La preparación física del Fútbol en base al Atletismo*.

OPINIÓ

LA INVESTIGACIÓ EN L'EDUCACIÓ FÍSICA ESPANYOLA: UN ÍNDEX PER AL FUTUR

Juan Miguel Fernández-Balboa,
University of Northern Colorado, U.S.A.

Paraules clau: metodologia, investigació, educació física, Espanya.

Abstract

On the threshold of the 21st Century it is necessary to lay out our professional perspectives, and one of these is connected to the field of research. The object of this article is to provide a conceptual framework for research in Spanish physical education. The questions which this conceptual framework bring up are the following: a) what meaning does knowledge have in relation to «reality», b) what are the intentions of the research, c) what are the most appropriate methods of research, d) what themes should be investigated, e) what contexts can and should be investigated, f) who and with whom can we investigate, g) what means are necessary to investigate, h) what aspects political and ideological crop up in an investigation, i) what ethical principles should be taken into account when investigating and j) how does investigation influence in the professional practice.

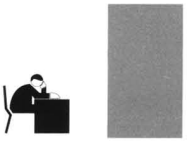
Resum

A les portes del segle XXI cal plantejar-se les nostres perspectives professionals, i una d'aquestes perspectives es relaciona amb el camp de la investigació. Aquest article té per objecte proporcionar un marc conceptual per a la investigació en l'educació física espanyola. Les qüestions que aquest marc conceptual planteja són les següents: a) quin significat té el coneixement en relació a la «realitat», b) quins són els propòsits de la investigació, c) quins mètodes d'investigació són els més apropiats, d) quins temes han d'ésser investigats, e) a quins contextos es pot i s'ha d'investigar, f) a qui i amb qui podem investigar, g) quins mitjans són necessaris per a investigar, h) quins aspectes polítics i ideològics intervenen en la investigació, i j) de quina manera pot la investigació incidir en la pràctica professsional.

Introducció

A les portes del segle XXI, la nostra professió ha de plantejar-se noves direccions i perspecti-

(1) L'anàlisi de les revistes espanyoles d'educació física en els darrers anys (per exemple *Apunts, Perspectivas de la Actividad Física y el Deporte, Revista de Educación Física, Revista Española de Educación Física y Deportes*) mostra que la majoria dels articles publicats no són de caràcter empíric sinó metodològic; i que, dins dels treballs d'investigació, un nombre desproporcionat es refereix a l'aspecte del rendiment esportiu, no al pedagògic. Recentment, s'han publicat tres llibres importants respecte a la investigació de l'ensenyament de l'educació física: Camerino, O (1995), *Integració metodològica en la investigació de l'educació física.* Lleida: Saladrigues, del Villar Álvarez, F. (editor) (1996), *La investigación en la enseñanza de la educación física.* Càceres: Universitat d'Extremadura, Devís, J. (1996), *Educación física, deporte, currículum; investigación y desarrollo curricular.* Madrid, VISOR dis, SA.

ves amb la finalitat d'assolir la maduresa i el prestigi internacional. Una d'aquestes direccions i perspectives està relacionada amb el camp de la investigació. En aquests moments, la investigació en l'educació física espanyola està en una fase incipient, atès el nombre d'estudis en aquesta matèria, especialment en l'aspecte didacticopedagògic, és encara molt escàs (1). El propòsit de la meva exposició és proporcionar una marc conceptual sobre la investigació en l'educació física espanyola, tant a l'escola, com en la formació del professorat.

Però abans d'entrar de ple en el tema de la investigació, m'agradaria situar-lo. Atès que aquest tema pot tractar-se des de molts punts de vista, en aquesta ocasió he optat pel següent. Imaginem-nos que tenim un tom gruixut davant de nosaltres, les tapes marró del qual exposen en el seu títol en lletres daurades: «*La investigació en l'educació física espanyola*». La simple presència d'aquest imposant volum i la magnitud del seu títol atrauen la nostra atenció i, lògicament, decidim obrir-lo. Quina serà la nostra sorpresa, tot i així, quan en fer-ho ens adonem que moltes de les seves pàgines estan en blanc i la majoria dels seus capítols sense escriure El llibre no té ni índex. De totes maneres, com que el nostre entusiasme principal encara hi és, encara que ara en certa manera estroncat, i amb la curiositat que és natural en tot intel·lectual, ens posem a llegir el que hi ha. D'això poc, com en tot!, hi ha parts molt interessants i útils, escrites per autors eminents i brillants. La resta, per què no admetre-ho?, només podem qualificar-ho de mediocre. Quina desil·lusió!

Doncs bé, més per instint que per raó, i amb l'objectiu de presentar-vos alguna cosa que, segons el meu parer, val la pena, m'he pres la llibertat de delinear el seu índex. Amb un tema tan complicat i controvertit com és el de la investigació, seria ingenu per la meva part intentar, en més o menys una hora, descriure tot el que el llibre podria explicar, descrivint les seves històries i il·lustrant els seus dibuixos. En lloc d'això, el que faré serà simplement anomenar els seus personatges i paisatges, les seves trames i tragins, les seves possibilitat i els seus poders. La resta queda en les vostres mans.

No cal dir que la meva exposició, en termes d'estil i contingut, és fruit dels meus pensaments i experiències, i per això, sóc conscient de la seva limitada validesa. De totes formes, el que sí espero és que, com a mínim parcialment, les meves paraules sonin a veritat. Aquesta mínima contribució em faria sentir satisfet. Per això, amb la intenció *no* de professar, sinó d'establir les bases per a un digne diàleg entre col·legues, vull perfilar les bases de la nostra investigació. Després vosaltres podeu modificar-les de la manera que cregueu més convenient. L'important és que, al final d'aquesta trobada, el nostre entusiasme i energia s'hagin renovat i que a la vegada siguem capaços de perfilar un guió útil amb el qual començar a escriure les pàgines del, fins ara, malaguanyat tom.

El significat del coneixement en relació amb la realitat

«En aquest món traïdor» —diu el refrany— «res és veritat ni mentida: tot ho és segons el color del cristall amb què es mira». Aquest concepte pot servir-nos de punt de partida per analitzar la naturalesa del que anomenem «coneixement» o «saber». Dit d'una altra manera, la investigació en l'educació física, no es pot envestir sense abans plantejar-nos el significat i la naturalesa del coneixement.

Contràriament a la creença popular, el coneixement és més una qüestió de comprensió que de memorització de dades. En aquest sentit, el coneixement requereix tant racionalitat com creativitat. Encara que és cert que hi ha dades que no es poden negar, també és cert que el saber depèn de la realitat que ens envolta, és a dir, podem afirmar que hi ha lleis naturals pràcticament irrefutables (p. ex.: p.v=p'.v'). Però, des d'una altra perspectiva potser menys «científica» i objectiva, encara que segons la meva opinió igualment valuosa, també podem dir amb confiança que en molts casos la «realitat» d'una persona és diferent a la «realitat» d'una altra (no diuen que els toros es veuen millor darrera la barrera?). En ambdós casos, els nivells de coneixement i els graus d'enteniment d'aquestes persones pel que fa a un fenomem particular («la veritat o la mentida») seran diferents ja que els contextos i circumstàncies («el color del cristall amb què es mira») també són diferents.

Un cop establerta aquesta premissa, podem centrar-nos en una altra qüestió: què significa «investigar»? Investigar, per més voltes que se li doni, simplement significa buscar una solució a un problema, pregunta o fenomen determinat (alguna cosa que ens intriga). Per això, per obtenir una base d'investigació àmplia, és fonamental no només poder fer preguntes respecte de molts temes (aquí és on la creativitat entra en joc), sinó que també és imprescindible saber apreciar la realitat, racionalment des de diferents punts de vista. Malauradament, això sempre no serà així, ja que la nostra habilitat per plantejar-nos preguntes i problemes és normalment bastant limitada. Encara que aquest no és el tema d'aquesta ponència, cal recalcar que el fet que el nostre sistema educatiu, al qual la majoria de nosaltres hem estat exposats durant diferents dècades, ha limitat la nostra capacitat crítica i creadora, de manera que ens releguen majoritàriament a *respondre* (no a plantejar) preguntes. A més, aquests preguntes han tingut un *caràcter puntual* (no explorador), i això, conseqüentment, ha limitat la nostra capacitat descobridora. Dit d'una altra manera, si no sabem plantejar-nos certes preguntes, el més probable és que no arribem a certes respostes (a no ser per casualitat; i això diu molt al nostre favor).

En aquest sentit, ens serà útil introduir el concepte de *paradigma* (Brustad, en impremta; Sparkes, 1992). Un paradigma no és més que un punt de vista compartit per un grup de gent. La significança es troba en el fet que a més d'afectar la nostra manera de pensar i de veure el món, també incideix dràsticament en la nostra manera d'actuar, en els nostra hàbits professionals i relacions amb els altres. En l'àmbit de la investigació, els dos paradigmes més comuns són el quantitatiu i el qualitatiu. Per exemple, quan diem que el món que ens envolta està basat en una realitat única i que aquesta la podem descobrir i generalitzar a altres contextos a través del procés positivista (l'anàlisi de les parts per descobrir i dictar lleis sobre el tot), podem dir que el nostre paradigma és cientificodeductiu o quantitatiu. D'altra banda, quan afirmem que en lloc d'haver-hi una realitat única i estable, aquesta canvia depenent del context i de les circumstàncies, el paradigma que regeix aquesta afirmació és l'inductiu-qualitatiu.

El paradigma científic-deductiu, sens dubte, ha esta el dominant en el camp de la investigació en els últims segles i més recentment en el camp de l'educació física a Espanya (sobretot en l'àrea del rendiment esportiu). Com a conseqüència, precisament perquè les preguntes que de forma tradicional ens hem plantejat s'han cenyit a aquesta manera de pensar, el nostre coneixement també ha estat limitat. Afortunadament, la nostra professió està començant a incloure el paradigma inductiu-qualitatiu en el seu repertori i això progressivament ens permetrà corregir la nostra miopia paradigmàtica, plantejar-nos noves preguntes i divisar noves àrees del saber.

Els propòsits de la investigació

Una altra qüestió important a l'hora d'investigar és preguntar-se les raons. Saber el «per què» és molt important, ja que això ens marca la direcció *a priori*. De fet, quan ens plantegem els propòsits, el que fem és traçar una trajectòria i apuntar cap a una fita determinada. Per exemple, nosaltres podem investigar amb la intenció d'avaluar una situació o context, explicar un esdeveniment, predir els efectes d'un fenomen, criticar certs processos i programes, prescriure certes pautes o transformar certs temes i tradicions. Altres raons per les quals investigar poden ser: a) per entendre el nostre passat, b) per poder explicar un complicat problema, c) per prendre decisions i e) per formar-nos (o informar-nos) millor a nosaltres mateixos.

Les conseqüències de la nostra investigació, *a posteriori*, a curt i llarg termini, i per a aquells que es poden beneficiar d'ella, també han de ser considerades amb cura. Com veurem més endavant, la investigació no es pot percebre de forma aïllada sinó que, al contrari, ha de situar-se dins dels marcs socials, eticopolítics i econòmics. En aquest sentit, un dels propòsits de la investigació ha de ser descobrir els factors que afecten aquests marcs, promoure diferents veus i relatar alternatives històries. Aquestes veus i històries, per exemple, són les del derrotat i les de l'oprimit. Igualment, veus i històries que han estat tradicionalment suprimides i ignorades, les que Andrew Sparkes anomena «aquells absents» (p. ex.: feministes, vegeu Scraton & Flintoff, 1992; homosexuals, vegeu Sparkes, 1997; persones amb deficiències físiques o mentals) també han d'exposar-se a la llum. Segons el meu parer, la investigació en el nostre camp ha de transcendir la simple descripció dels fets i adoptar una actitud de justícia i igualtat social, advocacia i crítica constructiva i transformativa (Evans, 1993). Sense aquesta actitud, poques coses canviaran.

Els mètodes de la investigació

Quan parlem de «mètodes», ens referim a la justificació del procés que utilitzarem per solucionar el nostre problema. Evidentment, quants més mètodes sapiguem, més problemes podrem resoldre. El problema sorgeix quan només sabem un mètode d'investigació. En aquest cas, el que passa és que caiem en dos errors fonamentals. Un és que generem preguntes només en virtut del mètode, és a dir, si només disposem d'un martell, el que fem és buscar els claus per clavar. Això és el contrari del que hauria de passar, atès que el problema sempre ha de precedir el mètode. El fet de tenir claus que clavar és el que ha de determinar l'ús del martell. L'altre error es dóna quan generem una pregunta i, per manca de coneixement del mètode adequat, intentarem respondre-la amb l'únic mètode que disposem. Si continuem amb la nostra metàfora, veiem que és com quan tenim cargols que cargolar, els clavem amb un martell perquè aquesta és l'única eina de què disposem.

Si volem avançar en el coneixement en l'educació física, hem de començar a plantejar-nos no només múltiples tipus de preguntes, sinó també a familiaritzar-nos amb múltiples mètodes d'investigació, tant en el paradigma quantitatiu (amb estudis estadístics inferencials, correlacionals, metaanalítics, etc.), com en el paradigma qualitatiu (amb estudis de cas, etnogràfics, fenomenològics, etc.). Treballs de caràcter col·laborador (p. ex.: del Villar Álvarez, 1996; Devís, 1996), d'investigació-acció (ex. Fraile, 1990; Tinning, 1992), autoreflexius (Pascual, 1996), documentals o biogràfics (Evans, 1992; Lyons, 1992), entre d'altres, també han d'incloure's de forma freqüent en el nostre repertori metodològic.

Independentment del mètode que utilitzem, la clau està en el fet que la investigació sigui disciplinada i empírica, de forma que compleixi les següents condicions: a) que el problema sigui significatiu, b) que s'utilitzi un problema sistemàtic en el qual els procediments estiguin clarament descrits i siguin vàlids i ètics, c) que es reconeguin els possibles errors i les limitacions de l'estudi, d) que els resultats tinguin una lògica interna i siguin creïbles i e) que en les conclusions es considerin possibles alternatives.

Els continguts de la investigació

La qüestió dels continguts de la investigació també és important, atès que la majoria dels estudis comencen pel *què* s'ha d'investigat. Fins ara, els continguts de la nostra investigació han estat relacionats majoritàriament amb el rendiment esportiu. Jo suggereixo que ampliem les nostres mires i envestim temes diferents. En l'educació física, els continguts són mil i un. Per exemple, quant al seu aspecte educatiu, possibles temes d'investigació són: el currículum (explícit i ocult), la formació del professorat, l'eficàcia pedagògica, les necessitats dels alumnes i professors i la història i política de l'educació. D'altra banda, en l'àrea de jocs i esports, a més del rendiment, podem aprofundir sobre els seus aspectes socials i organitzadors, els complexos i instal·lacions esportives, les actituds i creences de públic, etc. Altres àrees paral·leles de possible interès social relacionades amb la nostra professió són: la salut, la legislació i l'administració educativa i esportiva, els mitjans de comunicació, els patrons de socialització a través de l'activitat física i l'oci, la promoció i el consum de peces de esportives i les noves tendències en l'activitat física. La llista de temes és inacabable.

Els contextos de la investigació

El context (on investigar) també s'ha de tenir en compte, no només per la seva varietat i riquesa, sinó també per la seva influència en tot esdeveniment. Tots sabem que no és el mateix practicar voleibol a la pista que a la platja. De la mateixa manera, no és el mateix estudiar un fenomen en un laboratori que en el seu context original. Tot i que jo admeto que el laboratori pugui ser útil i apropiat en certs casos, en el cas de l'educació física rarament ho és. El sentit comú ens dicta que l'educació física és més lògic estudiar-la en els seus contextos naturals, ja que és allà on s'imparteix i es practica.

Molts són els contextos on podem investigar l'educació física. Exemples d'aquests contextos són: les escoles (públiques i privades) i les universitats; les instal·lacions esportives de tot tipus; els carrers, les llars, les pistes i els camps, els parcs, els patis, les zones rurals i urbanes, la muntanya i la platja, els espais aeris i aquàtics, etc. En fi, on pugui desplaçar-se l'investigador, es pot fer la investigació.

A més de la varietat contextual, cal considerar la varietat cultural. Espanya, aquesta «pell de toro», amb les seves idíl·liques illes i ciutats, és un país amb una riquesa cultural envejable. Per això, el nostre folklore nacional floreix en multitud de jocs i danses. La pilota basca o la lluita canària, les sevillanes o les sardanes i moltes altres formes de moviment i activitat física autòctona ofereixen moltes un ampli ventall de possibilitats d'investigació per a la nostra professió. Per què no aprofitar-les?

Les persones en la investigació

Les persones que s'estudien («subjectes» en el paradigma quantitatiu) i amb les quals s'es-

tudia («participants» en el paradigma qualitatiu) també tenen una gran influència a l'hora de plantejar-nos un projecte d'investigació. De fet, segons les persones que estudiem obtindrem un tipus d'informació o un altre. A qui podem estudiar en el camp de l'educació física? La resposta és senzilla: tothom; des d'atletes fins a estudiants, des de pares/mares (o persones responsables dels menors) fins a mestres (Evans, Davies & Pennney, 1996; Shopshire & Carrol, 1997). A qui més? Aquells qui practiquen qualsevol tipus d'activitat física i persones sedentàries, gent amb deficiències físiques i/o amb habilitats excepcionals. També podem examinar poblacions diferents respecte la seva edat, estatus social, gènere, zona de residència, religió, grup ètnic, etc.

Convé tenir en compte, a més, la relació entre l'investigador i els «subjectes» o els «participants». Encara que corro el risc de generalitzar, diré que en el paradigma quantitatiu aquesta relació és jeràrquica. El «subjecte» no és més que un mitjà que es pot manipular, punxar, observar, drogar i explotar. En el millor dels casos, els «subjectes» surten sans de l'experiment; en el pitjor dels casos,... D'altra banda, en estudis qualitatius, per regla general, (si considerem les pautes ètiques d'aquest paradigma), els participants no són vistos com a instruments, sinó com a valuosos contribuents i col·laboradors en l'estudi. Per a mi, aquesta diferència de tractament i consideració és crucial. (En la secció sobre «l'ètica de la investigació» explicaré això amb deteniment).

Els mitjans d'investigació

Una altra pregunta que ens hem de fer, es relaciona amb els mitjans que es necessiten per investigar. Sens dubte, en molts casos, un ha de disposar de mitjans econòmics, ja que en aquest món tot costa. Malgrat tot, l'aspecte econòmic de la investigació no és necessàriament el més important. A vegades l'imprescindible és la preparació intel·lectual i psicològica de l'investigador i el suport professional institucional i estatal (en forma de beques per a viatges, instal·lacions, equip, premis i promocions, revistes i conferències on exposar les idees i els descobriments, etc.). En d'altres ocasions, l'essencial per a l'èxit de la investigació és tenir el suport «moral» i personal (l'alè i l'ajut) d'aquells que ens envolten. La qüestió és que els mitjans han de reflectir un canvi considerable de mentalitat.

Aquest canvi hauria de començar per nosaltres en els INEF i a les facultats i escoles d'educació. Com a exemple, podríem establir un sistema organitzat en el qual l'intercanvi d'idees i informació i la col·laboració en projectes d'investigació estigui a l'ordre del dia. D'altra banda, podríem dissenyar cursos d'investigació que proporcionin profunds coneixements i conceptes tant inductius com deductius. Els cursos d'estadística descriptiva que actualment es donen en la llicenciatura són, si em permeten dir-ho, massa bàsics i limitats perquè siguin útils. Si volem que es faci investigació de forma seriosa i contundent, hem de preparar els investigadors de forma apropiada i donar-los uns coneixements amplis i múltiples de tipus paradigmàtic, filosòfic i eticopolític. Un altre exemple del que podríem fer és planificar certes fites d'investigació nacional. Això, és clar, implica la identificació de preguntes o problemes clau, l'acord mutu entre les parts interessades, la construcció d'una estructura estratègica de suport i mitjans tant econòmics com polítics.

La tecnologia és un altre dels mitjans que es considera essencial a l'hora d'investigar. Aquí també hem d'adonar-nos que si bé és veritat que en alguns casos la tecnologia és necessària, en molts altres no és tan necessària com sembla. És més, la nostra percepció mitificada de la tecnologia pot inclús impedir-nos portar a terme tasques investigadores. M'explico: la tecnologia és cara, complexa i, a vegades, poc accessible; a més, el seu ús requereix un coneixement especialitzat. Això doncs, ens crea problemes a l'hora d'utilitzar-la. Però el veritable obstacle consisteix en el fet que molta gent creu que la investigació només pot (i deu) portar-se a terme per la via tecnològica. Per tant, si no es disposa de tecnologia (o coneixement per al seu ús), sembla que no es pugui investigar. En realitat, això no és així. La història és plena d'exemples en els quals impressionants i transcendentals treballs d'investigació s'han elaborat simplement amb la capacitat creadora de l'investigador i amb mitjans tan elementals com un llapis i un paper. De fet, en l'estudi de l'educació física, en molts casos, paper i llapis o potser un cronòmetre i un metre és l'únic que es necessita. El nostre ingeni és més important que qualsevol màquina.

Però, potser el canvi de mentalitat més fonamental s'ha de produir personalment. Hem de començar a adonar-nos-en que la investigació no és quelcom designat exclusivament als «experts» (un grup d'intel·lectuals amb bates blanques i ulleres grans que sempre saben el que és bo per als altres). La paraula «expert» té un significat més mitològic i ideològic real. Si ho pensem planerament, tots som experts en alguna cosa (per exemple, en els nostres contextos, en les nostres pròpies vides, en la nostra matèria d'ensenyament), i estic segur que tots tenim preguntes respecte certs aspectes en aquestes àrees. Per què no comencem per aquí?

La política i ideologia de la investigació

Un cop considerades les vessants filosòfica i metodològica de la investigació, cal ampliar el nostre marc conceptual i entrar en el terreny ideologicpolític. La investigació, sigui de la naturalesa que sigui (igual que el coneixement que aquesta produeix), no és neutra. Les preguntes que fem, el temes que investiguem, les vies d'accés que ens obren o ens les tanquen i les persones que estudiem o aproven els nostres projectes, entre d'altres factors, tenen un caràcter eminentment polític. És a dir, tota investigació es veu afectada per una dinàmica de lluita per l'obtenció del poder i recursos. Des d'aquesta perspectiva, la investigació serveix certs interessos creats, de manera que beneficia uns i perjudica altres.

Jo m'adono que aquesta afirmació és controvertida i, com la caixa de Pandora, introdueix una sèrie de factors que compliquen de manera ostensible l'ingenu concepte que la investigació és simplement un asèptic procés metodològic. Des d'un punt de vista crític, sens dubte més ampli i realista, hem de qüestionar-nos la investigació en relació a les seves procedències i provisions, als seus impulsos i impulsors, als seus protocols i protectorats, als seus profits i productes. En aquest sentit, és imperatiu que ens fem les següents preguntes: quin tipus de coneixement crearem? Quin tipus d'investigació? Qui afecta? Com els afecta? Quines preguntes i mitjans han facilitat el seu descobriment? Quines són les seves finalitats evidents i ocultes? Quins són els interessos creats, perpetuats o posats en perill?

Com diria el filòsof francès Michel Foucault, el coneixement —i per extensió, la investigació— és poder. Si parlem de forma metafòrica, el coneixement és com un metall preciós que es

pot intercanviar per prestigi, privilegi i potestat; i és precisament per això que, com l'or, el coneixement es regula i s'acumula a les arques de l'Estat.

Però, no anem tan lluny i cenyim-nos al nostre coneixement immediat (els INEF i les facultats d'educació) i, respecte a aquests institucions, preguntem-nos: Quantes d'elles posen més èmfasi en els aspectes sociocrítics de l'ensenyament de l'educació física que en els aspectes kinesiològics i de rendiment esportiu? Quantes d'elles ofereixen cursos d'investigació qualitativa (ja no a títol de llicenciatura —la resposta aquí és clara— sinó inclús a títol de doctorat)? I, malgrat tot, no és cert que la majoria d'aquestes institucions (sinó totes) ofereixen cursos d'estadística? Com és que la investigació quantitativa es considera més prestigiosa i més vàlida que la qualitativa? Quines creences i pràctiques socials reforça o debilita aquest paradigma? Com és que, en el nostre país, els estudis de rendiment esportiu (estudis que, per cert, són en la seva gran majoria positivistes) són els que més es porten a terme i els que més es publiquen? Qui «apadrina» o subvenciona aquests estudis? A quin cost o benefici i per a qui? Quins són els missatges explícits i implícits d'aquests estudis?

Pensem per un moment què passaria si les coses fossin al revés, si el paradigma crític-qualitatiu dins el marc sociotranformatiu (com el professor Evans va suggerir ahir) fos el dominant: quines serien les conseqüències?. Quin tipus d'educació física es donaria a les escoles, als INEF i a les facultats i escoles d'educació? Quin seria l'impacte esportiu tradicional. Qui es beneficiaria o es perjudicaria en aquest cas? Quines forces i interessos es posarien en marxa per enderrocar aquesta ideologia alternativa i reconquerir el poder? Quin impacte tindria aquesta lluita pel domini ideològic en la nostra professió? Independentment de les respostes a aquestes preguntes, és obvi que els aspectes ideologicopolítics no poden ignorar-se, perquè, quan es tracta de coneixement o d'investigació, sempre hi ha un superior i un subordinat, alguna cosa que avança i alguna cosa que retrocedeix, algú que guanya i algú que perd (Evans, 1992; Fernández-Balboa, 1993).

L'ètica de la investigació

Un dels assumptes menys discutits en el camp de la investigació és l'ètica. Quan parlem d'ètica, ens referim a un sistema d'acords i normes entre els membres d'una comunitat o professió amb el fi d'assegurar el seu eficaç funcionament i assolir les fites significatives de forma eficient i apropiada. L'ètica, per tant, es pot definir en funció dels valors que aquestes normes i acords comunitaris comporten. Quins són els valors ètics en la investigació?

Sens dubte, un d'aquests valors ha de ser l'*honestedat*. Buscar i dir la veritat és un principi fonamental i vital, una condició *sine qua non* de la investigació. Jo sé que la majoria dels investigadors són honestos. Malgrat tot, estic segur que ningú aixecarà les celles alarmat si dic que un nombre significatiu d'estudis publicats en revistes espanyoles, presumptuosament per autors espanyols, són simples còpies i traduccions d'estudis d'autors estrangers, o si afirmo que múltiples estudis publicats per autors espanyols manquen de rigor empíric o si exposo que un nombre extens d'estudis d'investigació en el nostre camp està basat en dades i/o resultats falsificats. Com tumors malignes, aquestes pràctiques perniciosos i nefastes emmalalteixen, degraden i maten. És per això que hem de rebutjar-les i eradicar-les, tal i com ho faríem amb un membre cancerós, sense dubtes i sense pietat.

Un altre valor ètic és el *benefici aportat a la majoria de les persones* (si no a totes) que estan involucrades en i afectades per les nostres pràctiques empíriques. Tot i que els estudis d'investigació tenen com a finalitat última trobar la veritat, segons el meu parer, aquesta recerca no és justificada (ètica) si, en el procés o en el resultat, es fa mal a una sola persona. Des del meu punt de vista, el dret de la persona ha de tenir preferència al trobament del coneixement. En altres paraules, la meva pròpia ètica (moralitat) em dicta que el coneixement al qual ha d'arribar-se per mitjà de la manipulació, el dany, l'engany o l'abús, és coneixement que hem de sacrificar. Però encara diré més, no fer mal a la persona no és suficient, el que hem d'intentar és beneficiar-la.

Això requereix donar alguna cosa a canvi (ensenyar alguna cosa positiva, compartir els beneficis de la nostra investigació, etc.); defendre els drets tals com la privacitat, la llibertat, l'anonimat, la confidencialitat, la seguretat i la salut; i inclús, com ja he dit abans, actuar com a advocats i defensors de causes justes. Això, sens dubte, requereix coratge.

El tercer valor ètic que vull discutir és el *rigor empíric*. Un projecte d'investigació sense rigor científic no es pot considerar ètic. Aquests criteris de rigor són: 1) *validesa interna o credibilitat* (2) de l'estudi, és a dir, mesurar el que es pretén per mitjà d'instruments adequats i calibrats en el context adequat, en les condicions adequades, de forma que es pugui establir amb confiança que els errors d'instrumentalització, observació i mesura s'han reduït a un mínim. 2) *Validesa externa (generalització) o aplicabilitat* dels resultats a altres contextos i a altres grups de persones, atès que en el nostre estudi les mostres de població utilitzades han estat seleccionades a l'atzar (en els estudis positivistes) i les característiques de les variables, dels participants i del context han estat descrites amb detall, 3) *Replicabilitat* del disseny i dels resultats, de manera que demostrem, d'una banda, una considerable consistència en els mètodes de recollida i anàlisi de dades i, d'altra banda, una sòlida estabilitat de les dades obtingudes, dels contextos examinats i de les persones involucrades. 4) *Objectivitat o neutralitat* dels punts de vista dels resultats, de manera que assegurem que les perspectives errònies i interessos personals, tant dels que subvencionen la investigació com dels que la realitzen i hi participen, s'han anul·lat o manifestat de forma explícita.

A tot això, hi podem afegir algunes preguntes que poden ajudar-nos a l'hora de plantejarnos l'ètica d'un estudi. Per exemple, quin dret tenim a investigar certs temes i certes persones? En cas de conflicte, com hem de resoldreu-ho? Els fins, justifiquen els mitjans? Els mitjans són ètics? Si trobem alguna cosa que va en contra dels nostres interessos, tindrem el valor d'exposar-ho? Quina rellevància a curt i a llarg termini tindrà el nostre estudi? Quines conseqüències tindrà l'estudi per a la professió i per a la societat? Lamentablement, aquestes i altres preguntes semblants són difícils de respondre, perquè en l'educació física espanyola no tenim un codi ètic d'investigació. Jo proposo que en constituïm un tan aviat com sigui possible (3), acompanyat per un sistema de jurats «cecs» i consells de revisió interna que avaluïn i guiïn de forma anònima les tasques investigadores en el nostre camp. Això, sens dubte, ajudarà a disminuir el problema

(2) Fernando del Villar Álvarez (1994), La credibilitat de la investigació qualitativa en l'ensenyament de l'educació física, *Apunts* 37, 26-35.

de la deshonestedat i anirà en benefici de les persones i incrementarà la qualitat i el rigor de molts dels nostres estudis.

Qüestions pràctiques de la investigació

El coneixement no serveix de gaire si no es porta a la pràctica. Tots tenim un llibre o dos a les nostres prestatgeries que mai hem llegit, potser ni tan sols l'hem obert i que probablement mai llegirem. Aquests llibres estan aquí (el coneixement que contenen està al nostre abast) i, malgrat tot, és com si no existissin.

No cal dir que l'aplicació del coneixement no és cosa fàcil, ja que són molts els factors que intervenen en el procés. Unes vegades es necessiten decisions estratègiques, compromisos polítics i inclús imposicions legals per portar-la a terme. En aquests casos, és necessària una complexa estructura capaç de posar el procés en marxa. Paradoxalment, en altres ocasions, l'aplicació i difusió del coneixement són bloquejats a propòsit per autoritats, els interessos de les quals es veurien perjudicats si el coneixement es fes públic. Sòcrates i Copèrnic, per exemple, podrien donar-nos lliçons magistrals respecte a això.

A l'hora de plantejar-nos la posada en pràctica de la investigació, també hem de preguntar-nos: quin serà l'abast d'aquest coneixement acabat de trobar? Qui hi tindrà accés? Qui l'impartirà? On i a quins nivells s'impartirà? Com s'impartirà? A quines parts d'aquest coneixement se'ls donarà prioritat? Per què? Per quines vies es distribuirà? Amb quines finalitats s'aplicarà? Un cop més, la resposta a aquestes qüestions no és senzilla. Des del meu punt de vista, i si m'atenc a l'origen etimològic i semàntic de la nostra professió («*educació* física»), el mitjà educatiu, no el del rendiment esportiu, sembla ser el més apropiat. La particularitat d'un rècord a la pista o una victòria a la pista, malgrat l'orgull vicari que pugui proporcionar-nos, no es pot comparar amb el desenvolupament fisicocívic de la majoria dels membres de la nostra societat. Si realment volem que l'educació física avanci, hem de sobreposar-nos al culte a l'èlit i centrar els nostres esforços investigadors en l'aspecte pedagògic de l'educació física a l'escola i en la formació del professorat. Si no, ens passarà, com es deia del regent durant la infància del rei Lluís XV: que tenia tots els talents menys el talent d'usar-los.

Epíleg

Després d'aquest plantejament general respecte a la investigació en l'educació física, vull terminar la meva exposició examinant les conseqüències de la nostra tradicional apatia en les tasques d'investigació. Així doncs, he de formular les següents preguntes: Què passaria si no creéssim un programa seriós d'investigació en l'educació física en l'aspecte nacional? Què seria de la nostra professió? Què seria de nosaltres?

De fet, el que passaria ja està passant. Si continuem amb la nostra passivitat professional, sense preocupar-nos pel futur, seguirem obtenint els mateixos pobres resultats que fins ara. D'una banda, l'educació física espanyola seguirà anant a remolc d'altres països; d'altra banda, el que prepotentment anomenem «professionals» seguiran sent simples tècnics, relegats a aplicar i consumir el coneixement que altres (els verta-ders professionals) generen i regulen en llocs llunyans. Curiosament, això és com la compra d'un cotxe usat: rarament podem estar segurs de qui l'ha conduït, en quin estat es troba i quant durarà. Malgrat tot, la diferència està en el fet que quan es tracta d'un cotxe usat, la majoria de nosaltres faria preguntes sobre la seva procedència i condició i mostraria una actitud sospitosa i escèptica. Pel contrari, com que consumim un «coneixement de segona mà», la majoria de la gent actua crèdulament i càndidament.

Sense un programa ampli i seriós d'investigació, el professorat espanyol a les escoles i a les universitats, seguirem donant-nos cops de cap, amb poques opcions de futur i amb poca confiança en que allò que ensenyem és apropiat per a les nostres cultures i la nostra societat. Sens dubte, la tasca que ens espera és dura i complexa, però no ens queda altre remei que envestir-la amb coratge, ja que no es tracta només del nostre prestigi i progrés professional, sinó també de la nostra pròpia supervivència. Investigar, doncs, és vital.

Dit això, és obvi que, si volem anomenar-nos professionals, si volem prosperar, si volem sobreviure, no podem permetre'ns el luxe d'abdicar a les responsabilitat del nostre lloc, no podem permetre'ns el luxe de delegar la investigació a estranys i estrangers, ni tampoc que altres facin la nostra tasca. De fet, no ens queda més remei que començar a planificar, perfeccionar i polir una sòlida estructura d'investigació en l'educació física a la qual podem anomenar «nostra» i l'impacte de la qual s'assenta en l'àmbit internacional. Això hem de fer-ho nosaltres, no uns altres.

Està clar, construir una sòlida estructura requerirà temps, esforç, visió, reflexió i col·laboració. Com a contrapartida, malgrat la immensitat i complexitat de la nostra empresa i dels obstacles i incerteses del camí, jo estic convençut que pas a pas, pedra a pedra, persona a persona, amb constància i compromís, ho aconseguirem. Així doncs, hem de posar les nostres mires en el demà i ens hem d'imaginar les immenses possibilitats que ens esperen. Ens hem d'imaginar que a cada escola, a cada barri, a les pistes i als gimnasos, als INEF i a les escoles i facultats d'Educació, la tasca dels nostres llicenciats i diplomats és digne i significatiu perquè està basat en la investigació. Comencem a sentir la satisfacció del deure acomplert, de la tradició creada, de l'esquerda oberta, del camí caminat. «Al andar se hace camino», deia Machado.

I diuen que per caminar cent mil llegües, s'ha de donar el primer pas. Bé, estimats col·legues, el meu sincer i humil desig és que l'índex preliminar que he delineat aquí sigui aquest primer pas en aquesta aventura fascinant. La tasca és lloable i el premi, sens dubte, val la pena. Amb això a la ment, amb l'esperit d'esperança i del demà en els nostres cors, posem les ments i mans a l'obra: «*La investigació en l'educació física espanyola*»: Capítol I...

Bibliografia

BRUSTAD, R. (1997). A critical postmodern perspective on knowledge development in human movement. A J.M. Fernández-Balboa (Ed.), *Critical postmodernism in human movement, physical education,*

(3) De model, ens poden servir el de les Associacions americanes d'antropologia i sociologia: American Sociological Association (1989), *Code of ethics*, Washington, DC, Author. American Anthropological Association (1990), *Professional ethics: statements and procedures for the American Anthropological Association*, Washington, DC: Author.

and sport (pp. 87-98). Albany, NY: SUNY.

CAMERINO, O. (1995). *Integració Metodològica en la Investigació de l'Educació Física*. Lleida: Saladrigues

DEL VILLAR ÁLVAREZ, F. (1994). La credibilidad de la investigación cualitativa en las enseñanza de la educación física. *Apunts*, 37, 26-35.

DEL VILLAR ÁLVAREZ, F. (1996, Ed.). *La investigación en la enseñanza de la educación física*. Cáceres: Universidad de Extremadura.

DEVIS DEVIS, J. (1996). *Educación física, deporte y curriculum: Investigación y desarrollo curricular*. Madrid: Visor Dis. S.A.

EVANS, J. (1993, Ed.). *Equality, education and physical education*. Philadelphia; The Falmer Press.

EVANS, J. (1992). A short paper about people. Power and educational reform. Authority and representation in ethnographic research. Subjectivity, ideology ad educational reform: The case of physical education. A A.C. Sparkes (Ed.). *Research in physical education and sport: Exploring alternative visions* (pp. 231-247). London: The Falmer Press.

EVANS, J., DAVIES, B., & PENNEY, D. (1996). Teachers, teaching and the social construction of gender relations. *Sport, Education and Society, 1*(2), 165-184.

FERNÁNDEZ-BALBOA, J.M. (1993). Los aspectos crítico y cívico del rol de los/as profesionales de la educación física y el deporte: Conexiones con la política, la economía y el medio ambiente. *Apunts, 34*, 74-82.

FRAILE ARANDA, A. (1990). Investigación-acción en la educación corporal. A G. Pérez Serrano (Ed.), *Investigación-acción en el medio social y educativo*. Madrid: Dykinson.

LYONS, K. (1992). Telling stories from the field? A discussion of an ethnographic approach to researching the teaching of physical education. A A.C. Sparkes (Ed.). *Research in physical education and sport: Exploring alternative visions* (pp. 248-270). London: The Falmer Press.

PASCUAL BAÑOS, C. (1996, Novembre). *Reflecting on teaching a course in physical education teacher education*. AIESEP International Seminar.

SCRATON, S., & FLINTOFF, A. (1992). Feminist research in physical education. A A.C. Sparkes (Ed.). *Research in physical education and sport: Exploring alternative visions* (pp. 167-187). London: The Falmer Press.

SHROPSHIRE, J., & CARROLL, B. (1997). Family variables and children's physical activity: Influence of parental exercise and socio-economic status. *Sport, Education and Society, 2*(1), 95-116.

SPARKES, A.C. (1997). Ethnographic fiction and representing the abxent other. *Sport, Education and Society, 2*(1), 25-40.

SPARKES, A.C. (1992). The paradigms debate: An extended review and a celebration of difference. A A.C. Sparkes (Ed.). *Research in physical education and sport: Exploring alternative visions* (pp. 9-60). London: The Falmer Press.

TINNING, R. (1992). Action research as epistemology and practice: Towards transformative educational practice in physical education. A A.C. Sparkes (Ed.). *Research in physical education and sport: Exploring alternative visions* (pp. 180-209). London: The Falmer Press.

Notes de l'autor

1. El meu més sincer agraïment a la Dra. Carmina Pascual Baños per la seva generosa i eficaç ajuda amb les revisions d'aquest manuscrit.

2. Aquest manuscrit fou presentat al "I Encuentro de Profesores Universitarios de Didáctica de la Educación Físico-Deportiva» patrocinat per l'Instituto Andaluz del Deporte (Málaga, 16 de maig 1997).

L'ESPORT EN EL MUSEU

BIOMECÀNICA –ARTÍSTICA– DEL GEST ESPORTIU EN L'OBRA PICTÒRICA DE MARIO BEDINI

Ramon Balius i Juli

Poques vegades el títol d'aquesta secció, *l'Esport en el museu*, està tan justificat com en el cas de l'artista que presentem en aquest treball. Efectivament, poden contemplar-se obres de Mario Bedini de tema esportiu, en el Musée Olympique de Lausanne, en el Museu de l'Esport de Barcelona i en la col·lecció del Consejo Superior de Deportes de Madrid.

Mario Bedini va néixer a Sacile, Itàlia, l'any 1936. Va passar la infantesa i la joventut a Sarzana i va estudiar a l'Acadèmia de Belles Arts de Carrara. Treballà a Ginebra entre 1960 i 1963, any en el qual va traslladar-se a Barcelona. Des d'aleshores tota la seva obra es produeix a Catalunya, concretament en l'actualitat en un estudi situat al peu del Montnegre, dins la serralada litoral catalana. Bedini, que no renuncia a la seva identitat, es considera un italià que ha

Trotones. Col·lecció Consejo Superior de Deportes. Madrid

Waterpolo

adquirit fortes arrels familiars i culturals a Catalunya.

Encara que la seva obra va tenir uns principis expressionistes, amb eliminació de formes i predomini del color per sobre del dibuix, ben aviat va adquirir un estil propi, inconfusible, de difícil classificació. Bedini inventa imatges i signes figuratius, en moltes ocasions al voltant del cos humà en moviment, per transmetre'ns les seves emocions i sentiments i fer-nos viure les seves vivències. Inventa les formes, però no l'argument que els dóna moviment. Des d'un principi treballa en sèries temàtiques, que segueixen un línia d'expressió, més o menys imaginativa, d'acord amb el tema. Entre d'altres sèries, trobem les dedicades a homenatjar a *Bocaccio, Caravaggio, Leonardo da Vinci* o *Van Gogh*, les referents a records d'Itàlia, com *Paessagi di Venezia, Firenze a Michelangelo* i *Sarzanella* o les relacionades amb indrets catalans, com *Viatges de Taüll* i *Paisatges de Llívia*.

Un enamorat com Bedini a representar el cos humà en moviment, havia de copsar necessàriament l'esport i incorporar-lo a la seva obra, tot aprofitant els moments de més tensió i els instants més crítics d'una activitat esportiva. La primera irrupció en el món de l'esport va fer-la l'any 1976 amb la sèrie *Record*. Després, el 1979, abans del Jocs Olímpics de Moscou, presentà la sèrie *Preolímpica*, amb un quadre de la qual, *Trotones*, guanyà el Premi de Pintura en la VII Biennal Internacional del Deporte en las Bellas Artes. Entre 1985 i 1989, compon la sèrie *From Olimpia to Barcelona*, que va exhibir-se a San Francisco i Basilea. En ella l'artista ofereix representacions de diferents esports —gimnàstica, hoquei sobre gel, beisbol, patinatge de velocitat, etc. Formava part d'aquesta col·lecció una tela, d'impressionant aspecte, tant per la plàstica com per la dinàmica esportiva, dedicada al waterpolo, la qual va estar exposada en la I Biennal d'Art del FC Barcelona.

Amb els Jocs Olímpics de Barcelona a la vista, va néixer la sèrie anomenada *Number One,* que va estar presentada el 1992 en el Museu de l'Esport de Barcelona. Era un conjunt de vint-i-dues teles, la majoria de gran format i tècnica mixta, amb representacions d'atletisme, en diferents especialitats, esquí, patinatge, gimnàstica, vela, hípica i salts de trampolí entre d'altres. Bedini pretén de fer un estudi analític de l'acció esportiva quantificant l'esforç i el moviment, mitjançant imatges matemàtiques i geomètriques esquemàtiques sobreafegides de forma discreta al tema principal, que representen temps, distàncies i espai. L'experiment va assolir la finalitat que l'artista s'havia proposat, ja que fugint d'una freda biomecànica científica, proporciona-

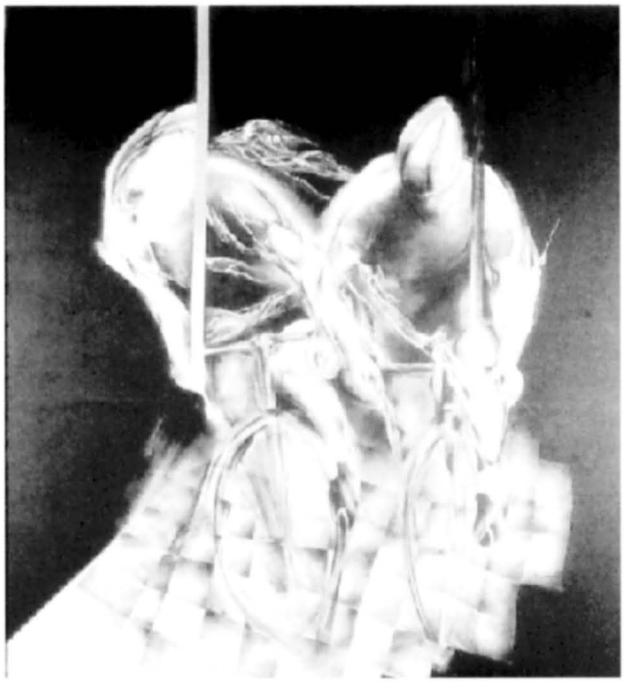
Atletisme. Col·lecció particular

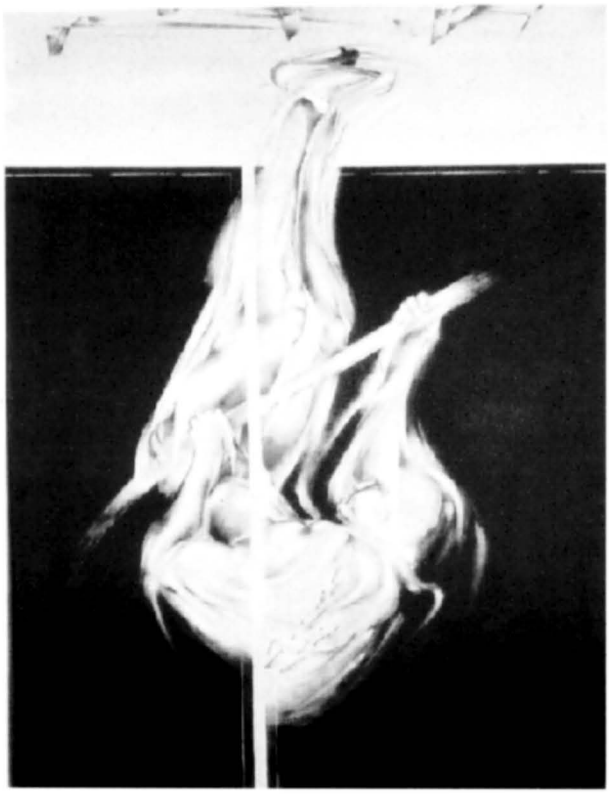
Javelina. Museu de l'Esport. Barcelona

Atleta. Musée Olympique. Lausanne

Aigua. Musée Olympique. Lausanne

Perxa. Musée Olympique. Lausanne

va a l'espectador imatges que bé podem qualificar de biomecànica artística.

Recentment s'ha celebrat a Barcelona la XII Biennal Internacional del Deporte en las Bellas Artes i Bedini de cap manera podia faltar a la cita. Va presentar dues obres, *Perxa* i *Aigua*, de grans dimensions, realitzades amb la seva tècnica habitual i amb el seu estil característic. Ambdues han passat a formar part de la col·lecció del Musée Olimpique. La primera per haver guanyat el Premi Especial del CIO i la segona per haver estat adquirida posteriorment a la mostra.